Franciscus Costerus,

Libellus Sodalitatis, hoc est Chistianarum institutionum libri quinque in gratami sodalitatis B[eatae] Virginis Mariae auctore R[everendi] P[atri] Francisco Costero, doctore theologo Societatis Iesu

Antverpiae, ex officina Christophori Plantini Architypographi Regij, 1587

Biblioteka Archidiecezjalnego Wyższego Seminarium Duchownego
w Białymstoku, sygn. S-418

Poddano digitalizacji w ramach projektu „Digitalizacja i konserwacja najstarszych starodruków ze zbiorów Biblioteki AWSD w Białymstoku" dofinansowanego przez Ministerstwo Kultury i Dziedzictwa Narodowego.

Ministerstwo Kultury i Dziedzictwa Narodowego.

ARCHIDIECEZJA BIAŁOSTOCKA

BIBLIOTEKA UNIWERSYTECKA IM. JERZEGO GIEDROYCIA W BIAŁYMSTOKU

Libellus Sodalitates

Libellus Sodalitatis:

HOC EST,

Christianarum Institutionum Libri quinque.

In gratiam Sodalitatis B. Virginis Mariæ:

Auctore

R. P. FRANCISCO COSTERO

Doctore Theologo Societatis IESV.

ANTVERPIÆ,
Ex officina Christophori Plantini,
Architypographi Regij. 1587.

GREGORIVS XIII.

PONT. MAX. IN DIPLOmate confirmationis Sodalitatis B. Virginis. x. Sept.

M. D. LXXVII.

QVI alium docuerint aliquid eorum quæ in Sodalitatis Libello proposita sunt, veluti modum confitendi, examinandi conscientiam, audiendi sacrum, audiendi verbum Dei, orandi, meditandi, vesperi incumbendi, manè surgendi, mysteria rosarij, remedia contra diuersa vitia, cæremonias Ecclesiæ, earumq; significationes, & quoties hoc egerint, viginti annos, de iniunctis iis seu quomodolibet debitis pœnitentiis misericorditer in Domino relaxamus.

BIBLIOTHECA SEMINARII ARCH. VOLESTOV.
Nr 5-418

VNIVERSÆ

SODALITATI

BEATISSIMÆ

VIRGINIS

MARIÆ.

CVM inter Societatis nostræ munia hoc numeretur, vt studiosa iuuentus piè, rectèque in Christianis moribus ac bonis litteris instituatur; omnibus modis adlaboratum est hactenus, vt illud quàm modestissimè commodissimeq. fieret; præsertim cùm vniuersæ Christianæ Reipublicæ salus, apta, sinceraque adolescentum institutione contineatur. Et quidem non est difficile, adolescentes, dum præceptorum curæ committuntur, in officio retinere; sed maximè curandum est, vt sic eorum animi pietate imbuantur, ne metu tantùm, aut gloriæ cupiditate, aut alterius rei contemplatione virtutem sectentur; sed vt animis ipsis Dei metum concipiant;

diuinoque amore succensi ad studia incitentur; vtque ea quæ ab aliis hauserint, aliquando in proximorum vtilitatẽ conferant: sic enim constantiùs virtutem ac pietatem colent; neque ad oculum seruient, & haud aliter priuatim nullo teste conscio, quàm palam rectè viuent.

Hæc cùm seriò nostræ Societatis homines apud se cogitassent, nihil prætermiserunt, quo adolescentes sibi commissos eò perducerent. Ad quam rem efficiendam, tametsi experientia docuit plurimum valere pias præceptorum cohortationes, egregiarum virtutum exempla, Pœnitentiæ & Eucharistiæ sacramenta, quotidianum Missæ sacrificium, aliaq. id genus, quæ in Collegiis nostris & scholis frequentantur: iudicatum tamen etiam est, non parum momenti habiturum, si adolescentes piis sanctisque legibus in vnam Societatem conuenirent; & ad rectè sancteque viuendum, semetipsos quibusdam quasi vinculis astringerent. Ita enim futurum videbatur, vt mutua sanctaq. conspiratione, virtuti studerent, & quod anteà horrebant, aut aspernabantur, hoc nunc maximè expeterẽt, quando ma-

do magna animorum consensione, multi pietatem quasi ex instituto profiterentur.

Visum autem fuit non abs re hanc Sodalitatem sub auspiciis,& fauore, patrocinioque B^mæ Virginis Mariæ instituere, vt quo maioris dignitatis est patrona, eò & maiori religione coleretur, maiusque auxilium afferret. Quis enim ignorat Matrem Regis totius vniuersi, Reginam quoque esse orbis? Et si Apostolus seruus Iesu Christi omnia potuit in eo, qui se confortabat, hanc etiam posse omnia in eo quem genuit? Non immeritò hæretici omnes hanc virginem vnanimi studio oppugnant, per quam cunctæ hęreses interemptæ sunt in vniuerso mundo: Nec sine causa serpẽs insidiatur calcaneo eius, per quam conteritur caput ipsius;& draco persequitur mulierem, per quam ipse princeps mundi eijcitur foras. Nam virtute huius virginis, & ex animis hominum, & ex corporibus sæpè pulsus est diabolus. Theophilus qui se potestati dęmonis, dato chirographo, deuouerat, huius beneficio, eodem recuperato, restitutus est Christo: Maria Ægyptiaca

huius ope admissa in templum, adducta est ad pœnitentiam, & admirabilem vitæ sanctimoniam. Iulianus Apostata, cùm in eam contumelioſus fuisset, diuini iudicij vltione in bello Persico per eandem interiit, vt testis est Amphilochius. Huius Virginis fauore Comneni Imperatores Manuel & Ioannes, de Schytis & Pannoniis triumpharunt, vt auctor est Niceta Choniates. Per hanc Christus reconciliatus est humano generi, quando Albigensium hæreticorum temporibus, iusta indignatione succensens mundo, interitum orbi minabatur; precibusq; Matris suæ, duos Religiosorum ordines per beatos Dominicum & Franciscum, ad hominum animos à vitiis ad virtutem conuertendos, excitauit.

Theodorus Apoldius lib. 1. de S. Dominico cap. 12.

Hæc igitur tot tantorumq; bonorum auctrix, in Sodalitatis Patronã electa est, vt studiosæ iuuentutis nostræ curam susciperet: Et quæ dilecto discipulo Ioanni adhuc adolescenti, & (sicut B. Hieronymus loquitur) penè puero commendata à Christo fuerat, vt eum curaret potius quàm vt ab eo curaretur; eadem illa se Dominam Matremque exhiberet discipulis

pulis noſtræ curæ commiſſis: quibus à filio ſuo & felix ingenium obtineret, & propenſam ad virtutis ſtudium voluntatem, vireſque ad proximos iuuandos. Enimuerò non paucæ olim Reſpublicæ, adeoq; ditiones integræ huius ſacratiſſimæ Virginis patrocinio ſe commiſerunt: quod Alſatia tota, Hungaria, & Belgica nobilis prouincia teſtantur, quæ ſimulatq; fidem ſuſceperunt, ſimul etiã Chriſti Matrem in ſingularem elegerunt Regionis Patronam. In Belgio ſanè Cathedrales Eccleſiæ Cameracenſis, Tornacenſis, Atrebatenſis, & Tungrenſis in B. Mariæ Virginis honorem, conſecratæ ſunt Deo. Antuerpiẽſis porrò ciuitas originẽ ſuam & progreſſum Dei Matri debet; ſicut Argentinenſis Rempublicam ſuam florentiſſimam. Cæteræ porrò regiones, per orbem ferè vniuerſum, aliquas retinent celebriores huius ſacratiſſimæ Virginis memorias, in quibus ad ſuæ Matris gloriam celebrandam, Chriſtus illuſtria miracula frequentiſſimè edit. Lauretana domus in Italia, quæ non videt quotidie mirabilia Dei ad ſacrum illud Virginis cubiculum, in quo Nazarethi, angelo Gabriele

briele internuncio, Verbum caro factum est? quod Angelorum ministerio ex Palæsthina in Italiam translatum, magnam affert Christi fidelibus voluptatem. Annunciationis memoria Florentiæ, quàm plurimæ aliæ in B. Virginis honorem Romæ erectæ, ac præsertim prima illa, vetustissimaque ad præsepe Domini Basilica, quam S. Mariam Maiorem vulgò appellant, deuotionem Italici populi in Dei Matrem contestantur. Gallia quoq; habet non minus celebria templa ac loca, in quibus D. Virgo pręcipuo quodam honore colitur, magnusque fit Christianorum, ad ea visenda religionis causa, concursus: Carnotense in medio Galliæ; Apud Aruernos Ecclesia nostræ Dominæ de Puteo; Apud Parisios Ecclesia Dominę Virtutum seu Miraculorum; Apud Picardos Ecclesia nostræ Dominæ gaudiorum, &c. Quæ omnes pluribus miraculis sunt celebratissimæ. Sed neque Hispania hac vnquam laude caruit: Visuntur enim in illo amplissimo Regno, loca, templaque singulari pietate illustria, in quibus Deipara Virgo, vim numenque suum multis miraculis, magno gentis illius

lius commodo, & vtilitate declarauit In monte Serrato; Guardaloupæ: In c uitate Burgensi locus vulgò dictus, Nc stra Domina Candida: In Cantabria i portu VVilbau, nostra Domina de Ai rancasou. Germania deniq; superior plc na est huiusmodi Ecclesiis, antiquissimi præditis religionibus, miraculisque illu stribus, Oettingæ, Dittelbachi, Spiræ, i heremo Heluetiorum, Aquisgrani, Cel læ in Styria, &c.

Hæc igitur sacratissima Virgo Dei genitrix, quæ tot populorum patrocinium, curamque suscepit, non immeritò Patrona esse debuit studioseiuuentutis nostræ; & eò vel maximè, quòd eius gloriam & maiestatem tãtoperè eleuare nitantur hæretici omnes. Lutherus non pluris sacratissimam illam Virginem fecit sacrilego scorto suo Catharina Bornensi, ex sanctimoniali, impurissimi hæresiarchæ meretrice. Centuriatores Magdeburgenses omnes ingenij sui neruos contendunt, conquisitis vndique argumentis, vt eam vilissimis ancillis vel parem, vel inferiorem faciant. Itaque iam obtinuit apud hęreticos spurcissimi illius

Constantini Copronymi sententia, Mariam virginem, quamdiu quidem plena erat Deo, nobilem fuisse, omniqúe honore propter filium Dei, quem vtero gestabat, dignissimam : At vbi enixa est filium, iam vnã esse de vulgo peccatricem, ambitiosam, vitiis, & peccatis communibus obnoxiam. Has blasphemas voces, quas Christus, & misericordiæ Mater benignè & clemẽter tolerant; si fortè mentem aliquando ad meliora conuerterint, Christiani dissimulare non debent; potissimùm verò studiosi adolescentes, qui in id studium suum conatusque omnes conferre debent, vt maiestatem Matris Dei ab his impiis, sceleratisque conuitiis vindicent, & communem orbis Reginam & Dominam, qua par est dignitate prædicent, laudent, commendent.

His igitur de causis cùm Sodalitas hæc sub augustissimo nomine sacratissimæ Virginis Matris Dei primùm Romæ, deinde Parisiis instituta esset, & fructus vberrimos adferret; Duacense Societatis Iesu Collegium, à religioso celebríque monasterio Aquicinctensi fundatũ, eandem Sodalitatem inter suos alumnos inducen-

ducendam iudicauit; qua inita, tanta statim in omnibus morum mutatio visa est; tanta in studiis diligentia, & feruor; tantus in litteris progressus, vt & Collegij fama ad omnes ferè Europæ ditiones peruagaretur, & cætera Duacenę Academiæ Gymnasia eandem Sodalitatem capesserent. Non ita multò pòst Colonienſe Collegium, eadem inita, eum fructum reportauit, vt non solùm magno numero studiosorum vndique accurrentium accessio fieret, sed inclitæ illius Reipubl. in auita religione conseruatio, à plerisq; huic Sodalitati tribueretur. Siquidem viri primarij ex clero & populo, adeoque Episcopi non pauci, & ipse Re^mus Nuncius Apostolicus Bartholomæus de Porcia, vir singulari virtute ac pietate præditus, æternaque memoria dignus, cùm familia ferè sua vniuersa, datis nominibus suis, in numerum Sodalium referri voluerunt; quorum industria effectum est (sacratissimę Matris Dei nutu ac fauore) vt Senatus Colonienſis, & fidem Catholicam constantissimè retineret; & grauissima ab hostibus intentata pericula, magno animi robore depelleret ac superaret.

ret. Hoc fructu latè sparso ac dissemina-
to, etiam cætera Rhenensis Prouinciæ
Collegia eandem Sodalitatem expetiue-
runt, & maiorem quàm arbitrabantur,
ex ea vtilitatem reportauerunt.

Quia autem inter cætera hoc Sodali-
bus in primis propositum esse debet, vt
non suæ modò saluti consulant, sed ad
proximos quoque ipsorum labor & in-
dustria deriuetur; cùm mihi Coloniæ
demandata esset Sodalitatis istius guber-
natio, cœpi adolescentibus quædam de
ratione cõfitendi, communicandi, oran-
di, meditandiq́ue proponere, aliaq́; non-
nulla, quæ partim à piis quibusdam do-
ctisq́ue nostræ Societatis hominibus ac-
ceperam, partim ipse ex veteribus Patri-
bus, & recentioribus Catholicis scripto-
ribus collegeram; quæ cùm nõ sine mo-
lestia ab ipsis describerentur, vt eos hoc
onere leuarem, ex vsu futurum videba-
tur, si typis in eorum vtilitatem ederen-
tur. Exiit igitur Libellus sub nomine
Bullæ, quæ de fidei professione præfixa
erat, statimq́ue ita in manus iactari ac
peruulgari cœpit, vt & sæpius multisq́ue
in locis recuderetur, & in varias linguas
conuer-

conuerteretur. Quod me in admirationem rapuit, cùm solis discipulis nostris, communiq́ue & rudi stylo eum libellum conscripseram. Quia tamen hic qualiscunque labor gratus ac iucundus visus est Catholicis etiam prouectioribus, qui non exiguum fructum se ex eo percipere affirmarent; existimaui necessarium esse, Libellum de integro excutere, nonnullaq́ue ad plurium vtilitatem adiungere, illumq́ue meo nomine (quod latere non potuit) vobis Sodalibus charissimis, tanquam pignus meæ erga vos beneuolentiæ, dicare. Ad tres igitur libros, qui hactenus in lucem prodierunt, duos alios adiunxi, & ex priori tertium facere opportunum mihi visum est, quòd de meditationibus agat nouissimorum humanæ vitæ, quæ non parum ad vitia omnia depellenda ac propulsanda, momenti habent. Posterior vltimo loco explicat Orationem Dominicam, Salutationem Angelicàm, & Apostolorum symbolum, vt ista Sodales edocti, alios iisdem quoque præceptionibus imbuere curẽt: sunt enim non sine methodo explicata, suisq; distincta numeris, vt & clarius intelligantur,

gantur, & facilius memoriæ commendentur. Et licet hunc librũ ſoli primùm Colonienſi iuuentuti cõſcripſerim: nunc tamen eum vniuerſæ Marianæ Sodalitati conſecro dedicoque; Dominam noſtram, Patronam & Aduocatam rogans, vt eius fauore atque auxilio, & vos Sodales, & per vos, cæteri Chriſti fideles, fructum etiam aliquem reportent: Vos quoque adhortans, vt Chriſti Matrem ex animo veneremini; eius honorem aduerſus hęreticos omni ſtudio conatuque defendatis; ad eamque colendam quàm plurimos veſtro exemplo inducatis; & hoc libello ad eius gloriam, veſtramque & aliorum ſalutem vtamini; mihique veſtris precibus fauorem eius & patrocinium impetretis. Valete.

Veſter in Chriſto ſeruus

Franciſcus Coſterus.

SODALITAS COLONIENSIS CATHOLICO PIOQVE LECTORI.

NON hic arma leges humano imbuta cruore,
Non Veneris furias, ſæuosq; Cupidinis arcus,
Non Solis Lunæq; vices, neque Syderacertis
Vſque per immenſos ſpatiantia legibus orbes:
Nil mare, nil tellus, nihil hic ſibi vendicat aër.
Diuinum eſt, quodcunq; leges: qua ſcilicet illis
Regula ſit morum vitæq; ſequenda, beati
Gaudia cælorum qui fine carentia cernent.
Nam duce quo tendas per mille pericula tutus,
Cæleſtem in patriam, ſedes vbi ritè paratas
Omnibus eſſe pijs Chriſtiq; fidelibus olim,
Diuina oſtendunt priſcorum oracula vatum:
Quaq; iter incœptum peragas ratione, libellus
Iſte docet, non mole quidem, ſed pondere rerum
Summarum, facili quas continet ordine, longè
Maximus, & puro quouis pretioſior auro.
Hunc ſibi diuino conceſſum munere dicet,
Illius ex animo fuerit ſanctiſſima quiſquis
Dogmata, ab æterna manantia lege, ſecutus.

CAR-

CARMEN SODALITATIS MOGVNTINÆ, QVO SACRATISSIMÆ Virginis Mariæ Societati Liber se commendat.

PAruus, vt antè liber, paulò tamen auctior, orbi
Editus, inuidiæ tela tremisco nouæ.
Vos ô virginei, lectissima pectora, cœtus
Auxiliatrices obsecro ferte manus.
Non eo in aduersos, armis vltricibus hostes:
Nec tandem arsuri semina spargo rogi.
Vt prosim venio, prosim quantum opto latendo,
Hac equidem orbatus luce latebo lubens:
Nec quenquam auersor, seu dogmata vera sequatur,
Seu prauum hæretico tramite carpat iter.
Quisquis enim bonus est Matri deuotus Iesu,
Hic sibi dilectam qui veneretur habet.
Si quis in intactam verba euomit impia matrem,
Rectius vt sapiat, pharmaca mille fero.
Et cui sum fallax? non iam nouus hospes in orbem
Prodeo; sunt ortus tempora longa mei.
Sæpe mihi interea patuêre palatia Regum:
Et subij admissus tecta superba Ducum.
Num quenquam læsi? num quando illectus honore,
Eripui dominis sceptra decora suis?
Sit procul omne nefas, non tollo nec ambio regna:
At superum humanas robore tutor opes.
Nam diuæ auspicio Matris, florentq; vigentque,
Quorum est præceptis consona vita meis.
Quid trepidem quæris Mariæ ô studiosa iuuentus,
Largiar aduentu cum bona tanta meo?

Scilicet

cilicet hæc vna est, & maxima cauſſa timoris:
Largiar aduentu quòd bona tanta meo.
ic etenim humanos mutarunt tempora mores:
Peiora vt referas quo meliora facis.
Abſona quæ dico, fateor, ſed vera probauit
Exemplo genitrix intemerata ſuo.
Ah quoties humili, cælo ſpectante, rogatu,
Iam percuſſuro ſuſtulit arma Deo!
Ah quoties noſtræ cladem miſerata ruinæ,
Iuſtam iram nati lenijt ipſa ſui!
Gratia quæ meritis? dolor hei dolor obſtruit ora:
Nec ſinit admixtus dicere verba pudor.
Nulla vtinam meritis referatur gratia tantis:
Nam ſatius nihil est quàm retuliſſe malum.
Ergóne perpetuo quod ſuggerit ira tacebo?
Ito procul pudor hinc, hinc procul ito dolor.
Huic profugæ ſimilis monachæ, crudelior illi
Iudæus; alij est ambitioſa nimis:
His fabri coniux, alij meretricula cæli est,
Hæc ſacra pro meritis præmia Virgo refert.
Quid mihi ſperandum, qui talem mittor in orbem?
Num potero Domina tutior eſſe mea?
Vos igitur vera clari pietate Sodales,
Porrecta trepidum ducite quæſo manu.

SODALITATI A
TREVERENSIS AD
VIRGINEM DEIPA-
ram Apostrophe.

SAlue sidereum, Virgo, decus addita cælo,
Quæq; electa micas solis ad instar, aue.
Ecce Liber, qui te priùs auspice venit in orbem,
Auctus adest, quò sic commoda plura ferat.
Scilicet vt soboles clarum decus inde reportet,
Mater & inde tuus floreat amplus honos.
Ergo Sodalitium supplex te in vota reposcit,
Tutus vt auxilio stet Liber iste tuo:
Et qui te Matrem vocitant Dominamq; Sodales,
Eliciant veras hinc pietatis opes:
Tum qui Diua tuo nondum sub nomine certant,
Hinc discant vni ritè vacare Deo.
Inde suos artus laceros, dispersaq; membra
Antiquam in sedem colligat alma fides.
Inde suis Pietas comitata sororibus, arce
Labatur supera, nos reuocata beans.
Denique Virgo tuis precibus fac quicquid in orbe
Seminis est diui, crescat id vsque magis:
Sicq; pium virtutis iter sectemur, vt omnes
Scandamus rutilos te duce, Nympha, polos.

A P-

APPROBATIO FACVLTATIS THEOLOGICÆ MOGVNTINÆ.

STEPHANVS Weberus, Dei gratia Episcopus Mysiensis, Reuerendissimi & Illustr. Domini, Domini Wolffgangi Archiepiscopi Moguntini, Principis Electoris, &c. in Pontificalibus Vicarius generalis, S. Theologiæ Doctor, & almæ Vniuersitatis Moguntinæ Cancellarius, ac Facultatis Theologicæ pro tempore Decanus, testor Reuerendos & Eximios Dominos, nostræ Facultatis Doctores & Professores Ordinarios, Ioannem Leonem, & Petrum Thyræum, Libellum hunc Sodalitatis B. Virginis Mariæ, ab auctore recognitum probasse, & dignum iudicasse, quem pietatis studiosi sibi habeant commendatissimum.

Datum Moguntiæ III. Iulij.
Anno M. D. LXXXV.

Stephanus VVeberus, qui suprà, in maiorem fidem propria manu scripsi & subs.

APPROBATIO FACVLTATIS THEOLOGICÆ Colonienſis.

EGo Ioannes Walſchartz Tungrenſis, Metropolitanæ Eccleſiæ Colonienſis Presbyter Canonicus, ac S. Theologiæ Profeſſor, & pro tempore eiuſdem Facultatis Decanus: hunc Reuerendi D. Franciſci Coſteri Chriſtianarũ Inſtitutionum Libellum dignum omnibus modis cenſeo, qui typis excudatur, & ad multorũ ſalutem euulgetur.

A P-

APPROBATIO FACVLTATIS THEOLOGICÆ Treuerensis.

LIBELLVS hic Sodalitatis ab auctore recognitus & auctus, atque ab omnibus nostrę Facultatis Doctoribus lectus, & examinatus, quia totus Catholicus inuenitur; & non solùm adolescentibus, & rudioribus, quorum gratia primùm in lucem datus est, sed etiam doctis vtilis speratur futurus, dignus est communi sententia iudicatus, qui typis de integro mandetur, & omnibus legendus proponatur.

Decanus & Facultas Theologica Treuerens. ad hoc legitimè conuocata & congregata. XII. *Iunij.*
Anno M. D. LXXXV.

APPROBATIO FACVLTATIS THEOLOGICÆ Louanienſis.

HOs Chriſtianæ Inſtitutionis libros à R.P. Franciſco Coſtero Societatis Ieſu Theologo olim conſcriptos, & iam locupletatos; magno Catholicæ Eccleſiæ fructu, & præcipuè ad Chriſtianæ iuuentutis catecheſin recudendos cenſeo.

Hac XXIIII. April.

An. M. D. LXXXVI.

H. Cuyckius, Apoſtolicus & Regius librorum Cenſor.

CA-

CATALOGVS EORVM QVÆ IN HOC LIBELLO continentur.

Professio fidei Orthodoxæ, iuxta Decretum Concilij Tridentini edita.

LIBER I.

Cap. 1. *De modo instituendæ confessionis, quæ octauo quoque die fieri solet.*

2 *Argumenta popularia ad cõmendandã frequentem confessionem per similitudines.*

3 *Modus examinandi conscientiam, ad confessionem generalem.*

4 *De confessione generali, & eius vtilitate.*

5 *De modo se præparandi ad sanctissimum Eucharistiæ sacramentum sumendum, & corporis compositione.*

6 *Argumenta popularia ex similitudinibus ducta pro frequenti communione Corporis Domini.*

7 *Duo argumenta contra frequentem communionem dissoluuntur.*

8 *De sacro Missæ officio quotidie audiendo.*

9 *Modus audiendi sacrum.*

10 *Explicatio mysteriorum sacrificij Missæ.*

11 *Modus vtiliter audiendi verbum Dei.*

12 *De oratione & meditatione.*

13 *De attentione in oratione.*

14 De euagatione in oratione.
15 Remedia contra distractionem in oratione.
16 De modo stabiliendi cordis & cũ spirituali fructu precandi, iis, qui quod orant intelligunt, accommodato.
17 De corporis situ in oratione.
18 De processionibus.
19 De temporibus precum horariarum.
20 De mysterijs Rosarij.
21 Breuis explicatio orationis Dominicæ, & salutationis Angelicæ.
22 De pulsu ad salutationem Angelicam.
23 Modus vesperi incumbendi.
24 Modus mane surgendi.
25 Matutina & vespertina oratio pro rudioribus.
26 Meditationes quotidianæ iuxta ordinem dierum hebdomadæ.
27 Oratio D. Thomæ Aquinatis studio litterario fructuose præmittenda.

LIBER II.

Cap. 1. Remedia ad orthodoxam fidem conseruandam.
2 Remedia contra iurandi consuetudinem.
3 Pro honore parentum & superiorum.
4 Remedia contra detractionis vitium.
5 Remedia contra inanem gloriam.
6 Remedia contra auaritiam.
7 Remedia contra luxuriam.

8 *Remedia contra inuidiam.*
9 *Remedia contra iram.*
10 *Remedia contra gulam.*
11 *Remedia contra acediam.*
12 *Media ad cõparandam humilitatẽ cordis.*
13 *Media ad patientiam.*
14 *Media ad obtinendũ verũ cordis gaudium.*

LIBER III.

Præfatio.
Cap. 1. *Cur pauci mortem cæteraq; nouissima hominum metuant.*
2 *De morte.*
3 *De certitudine mortis.*
4 *De incerta hora mortis.*
5 *De tentationibus in hora mortis.*
6 *De his quæ post mortem accidunt.*
7 *Aduersus mortis metum remedia.*
8 *De iudicio.*
9 *De personis iudicio præsentibus.*
10 *De examine iudicij.*
11 *De sententia iudicis.*
12 *De purgatorio.*
13 *Remedia pro securitate in iuditio.*
14 *De inferno.*
15 *De loco inferni.*
16 *De personis inferni.*
17 *De pœnis corporum.*
18 *De pœnis animæ.*
19 *De æternitate.*

20 De regno calorum.
21 De magnitudine gloriæ cælestis.
22 De ingressu in cælum.
23 De præmio accidentali.
24 De præmio essentiali.
25 De modo cognoscendi, an simus in via ad cælum.

LIBER IIII.

Cap. 1. De cæremonijs Ecclesiæ Catholicæ.
2 De modo formandi signum S. Crucis.
3 De vtilitate formationis Crucis.
4 De cæremonijs Baptismi.
5 Explicatio cæremoniarum & effectuum Sacramenti Confirmationis.
6 De cæremonijs & effectibus Sacramenti Pœnitentiæ.
7 De cæremonijs & effectibus Extremæ Vnctionis.
8 De aqua lustrali seu benedicta.
9 De cereis.
10 De vsu cinerum.
11 De palmarum ramis.
12 De Agno Dei.
13 Carmen de Agno Dei, Andreæ Frusij.

LIBER V.

Fusior explicatio orationis Dominicæ.
Salutationis Angelicæ explicatio.
Explicatio symboli Apostolorum.

HYM-

HYMNVS IN LAVDEM D. VIRGINIS.

AVE maris stella,
Dei Mater alma,
Atque semper Virgo,
Felix cæli porta:
Sumens illud Aue,
Gabrielis ore,
Funda nos in pace,
Mutans Euæ nomen.
Solue vincla reis,
Profer lumen cæcis:
Mala nostra pelle,
Bona cuncta posce.
Monstra te esse matrem,
Sumat per te preces,
Qui pro nobis natus,
Tulit esse tuus.
Virgo singularis
Inter omnes mitis,
Nos culpis solutos
Mites fac & castos.
Vitam præsta puram,
Iter para tutum:
Vt videntes Iesum
Semper collætemur.
Sit laus Deo patri,
Summo Christo decus,
Spiritui sancto,
Tribus honor vnus. Amen.

Vers. Ora pro nobis sancta Dei genitrix.
Resp. *Vt digni efficiamur promissionibus Christi.*

Oratio.

Defende quæsumus Domine, B. Maria semper virgine intercedente, istam ab omni aduersitate familiam, & toto corde tibi prostratam, ab hostiũ propitius tuere clementer insidiis, per Christum Dominum nostrum. Amen.

Antiphona.

SALVE *Regina, mater misericordiæ, vita, dulcedo, & spes nostra salue. Ad te clamamus exules filij Euæ. Ad te suspiramus gementes & flentes in hac lachrymarum valle. Eia*

ergo

ergo aduocata nostra, illos tuos misericordes oculos ad nos conuerte. Et Iesum benedictum fructum vētris tui, nobis post hoc exilium ostende. O clemens, O pia, O dulcis virgo Maria.

Vers. *Ora pro.* Resp. *Vt digni.*

Oremus.

Omnipotens sempiterne Deus, qui gloriosæ virginis Matris Mariæ corpus & animam, vt dignum Filij tui habitaculum effici mereretur, Spiritu sancto cooperante præparasti: da, vt cuius commemoratione lætamur, eius pia intercessione ab instantibus malis, & à morte perpetua liberemur. Per eundē Christum Dominum nostrum, Amen.

Oratio sodalitatis in admissione à singulis recitanda.

Sancta Maria Mater Dei & Virgo, Ego N. te hodie in Dominam, Patronam, & Aduocatam eligo, firmiterq; statuo ac propono, me nunquam te derelicturum, neq; contra te aliquid vnquam dicturū aut facturum, neque permissurū, vt à meis subditis aliquid contra tuum honorem vnquam agatur. Obsecro te igitur, suscipe me in seruum perpetuū, adsis mihi in actionibus omnibus meis, nec me deseras in hora mortis. Amen.

PRO-

PROFESSIO FIDEI

ORTHODOXÆ IVXTA DECRETVM CONCILII Tridentini edita.

EGO N. firma fide credo & profiteor omnia & singula, quæ continentur in Symbolo fidei, quo sancta Romana Ecclesia vtitur, videlicet: CREDO in vnum Deum Patrem omnipotentem, factorem cæli & terræ, visibilium omniũ, & inuisibilium: & in vnum Dominum Iesum Christum, Filium Dei vnigenitum, & ex Patre natum ante omnia sæcula; Deum de Deo, lumen de lumine; Deum verum de Deo vero; genitum, non factum, consubstantialem Patri, per quẽ omnia facta sunt: qui propter nos homines, & propter nostram salutem descẽdit de cælis, & incarnatus est de Spiritu sancto ex Maria virgine, & homo factus est; crucifixus etiã pro nobis sub Pontio Pilato, passus & sepultus est; & resurrexit tertia die secundùm Scripturas; & ascendit in cælũ, sedet ad dexteram Patris: & iterum venturus est cum gloria iudicare viuos & mortuos, cuius regni nõ erit finis: & in Spiritũ sanctum Dominũ & viuificantem,

ficantem, qui ex Patre, Filióque procedit, qui cum Patre & Filio simul adoratur, & conglorificatur, qui locutus est per Prophetas: & vnã sanctam Catholicam, & Apostolicam Ecclesiam. Confiteor vnum Baptisma in remissionem peccatorum: & expecto resurrectionem mortuorum, & vitam venturi sæculi, Amen. Apostolicas & Ecclesiasticas traditiones, reliquásque eiusdem Ecclesiæ obseruationes & constitutiones firmissimè admitto, & amplector. Item sacram Scripturam iuxta eum sensum, quem tenuit & tenet sancta mater Ecclesia, cuius est iudicare de vero sensu, & interpretatione sacrarum Scripturarum, admitto, nec eam vnquam, nisi iuxta vnanimem consensum Patrum, accipiam & interpretabor. Profiteor quoque septem esse verè & propriè Sacramenta nouæ legis, à Iesu Christo, Domino nostro, instituta, atque ad salutẽ humani generis, licet non omnia singulis necessaria, scilicet Baptismum, Confirmationem, Eucharistiam, Pœnitẽtiam, Extremam Vnctionem, Ordinem, & Matrimonium: illáque gratiam conferre, & ex his Baptismum, Confirmationem, & Ordinem, sine sacrilegio reiterari non posse. Receptos quoque & approbatos Ecclesiæ Catholicæ ritus, in supradictorum omnium sacramentorum sollemni administratione recipio, & admitto.

Omnia

Omnia & singula, quæ de Peccato originali, & de Iustificatione in Sacrosancta Tridentina Synodo definita & declarata fuerunt, amplector, & recipio. Profiteor pariter in Missa offerri Deo verum, proprium, & propiciatorium sacrificium, pro viuis & defunctis, atq; in sanctissimo Eucharistiæ sacramento esse verè, realiter, & substantialiter corpus, & sanguinem, vnà cum anima, & diuinitate Domini nostri Iesu Christi, fierique conuersionem totius substantiæ panis in corpus, & totius substantiæ vini in sanguinem: quam cõuersionem Catholica Ecclesia Transubstantiationem appellat. Fateor etiam sub alterutra tantùm specie, totum atque integrum Christum, verúmque Sacramentum sumi. Constanter teneo Purgatorium esse, Animásque ibi detentas fidelium suffragiis iuuari. Similiter & Sanctos vna cum Christo regnantes, venerandos atque inuocandos esse, eósque orationes Deo pro nobis offerre, atque eorum reliquias esse venerãdas. Firmissimè assero, imagines Christi, ac Deiparæ semper virginis, nec non aliorum Sanctorum habendas & retinendas esse, atque eis debitum honorem ac veneration em impertiendam. Indulgentiarum etiam potestatem, à Christo in Ecclesia relictam fuisse; illarúmq; vsum Christiano populo maximè salutarem esse, affirmo. Sanctam Catholicam

& Apo-

& Apostolicam Romanam Ecclesiam, omnium Ecclesiarũ matrem & magistrã agnosco, Romanóque Pontifici, beati Petri Apostolorum principis, successori, ac Iesu Christi Vicario veram obedientiam spondeo ac iuro. Cætera item omnia à sacris canonibus & œcumenicis Conciliis, ac præcipuè à sacrosancta Tridentina Synodo tradita, definita, & declarata, indubitanter recipio atque profiteor, simúlque contraria omnia, atque hæreses quascunque ab Ecclesia damnatas, & reiectas, & anathematizatas, ego pariter damno, reijcio & anathematizo. Hanc veram Catholicam fidem, extra quam nemo saluus esse potest, quam in præsenti, sponte profiteor, & veraciter teneo, eandem integram & inuiolatam, vsque ad extremum vitæ spiritum, constantissimè (Deo adiuuante) retinere & confiteri, atque à meis subditis, vel illis, quorum cura ad me in munere meo spectabit, teneri, doceri & prædicari, quantum in me erit, curaturum, ego idem N. spondeo, voueo, ac iuro. Sic me Deus adiuuet, & hæc Sancta Dei Euangelia.

CHRI-

CHRISTIANARVM INSTITVTIONVM LIBER I.

CAPVT I.

DE MODO INSTITVENDAE Confessionis quæ octauo quoque die fieri solet.

VRA eius qui crebrò confitetur, versari debet ferè circa quatuor examinationem conscientiæ, dolorem peccatorum, ipsam confessionem, & propositum ac media emendationis.

De examinatione conscientiæ.

QVI student puritati, & ad perfectiorem viuendi rationem, quam vulgus hominum passim inire solet, aspirant, nō solùm de peccatis mortalibus (à quibus per gratiā Dei ferè abstinēt) sed etiam de venialibus euitandis, & affectionibus reformādis, & demum de imperfectionibus, quoad eius fieri possit, minuendis, sint solliciti; & teneram ac delicatam conscientiam (non tamen scrupulosam & anxiam) habeant oportet, vt vel minimos defectus obseruent, & in se ipsis persequātur. Qui autem in quotidiano examine vespertino distinctè, breuiter, & simul quæ sunt eiusdē rationis peccata, scripto notaret, quæ cogitatio-

ne, locutione, opere, & omissione, cõtra Deum, proximos & seipsum admissa deprehenderet: non magnoperè noua egeret discussione, cùm est accedendũ ad confessionem; sed quod notauit, in memoriam redigat. Qui nõ id annotauisset, cum se colligit, & ad cõfessionẽ parat, hoc infrà scriptum examen percurrat, & notet memoria, vel scripto, quod ad se pertinere iudicabit, nisi confessario aliud videretur, quod propter nimiã & inutilem alicuius in ea parte sollicitudinẽ possit meritò accidere. Illi etiam, qui quotidie notant suos defectus, singulis mensibus vtiliter vidẽtur huiusmodi examen lecturi; vt si quid minus diligenter obseruabant, in memoriam sibi redigant.

Breue examen ad conscientiam discutiendam accommodatum, & primo de peccatis commissis erga Deum.

DE oratione debita vocali, & Missa dicta, vel audita, an attentè & deuotè se habuerit, nec ne; & an quid omiserit, aut repetierit, quod non oportebat.

An orationi mentali, meditationi, & examinationi conscientiæ vacauerit vt oportet.

An ex verbo Dei audito, vel lecto, fructum capere studuerit.

De defectibus in confessione, & cõmunione, & in specie de negligentia in se discutiendo, in contritione, in proposito & cura emendationis.

An in credendis, & in sentiendo, & loquendo de Deo, & sanctis, se habuerit vt oportet.

An curiosus in his quæ sunt fidei perscrutandis, vel disputãdis, & an superstitiosus fuerit; aut Deum miracula non necessaria expetendo tentauerit.

An sine necessitate, reuerẽtia, veritate & iustitia iurauerit; vel iuramentum aut aliquod votum implere omiserit.

De memoria, gratitudine, & gratiarum actione, pro beneficiis à Deo acceptis.

De memoria præsentiæ Dei; & de directione vitæ, & omnium suarum actionum ad eius honorem & beneplacitum.

De desiderio gloriæ, & dolore offensarum Dei in se, & proximis.

De timore & reuerentia Dei; & an alio quouis timore omiserit, quæ Deo grata fore iudicabat.

An in festis peculiari modo cultui Dei vacauerit; & in Ecclesiis, vel in rebus sacris, an reuerenter se habuerit.

An spem, vt oportet, constituerit in Deo, non alibi: & an petendo auxilium ad res & actiones suas eam exercuerit.

Erga proximos.

An charitatis affectu compassus sit malis, & concupierit bona suis proximis; & an oratione pro eis, & opere (cùm se obtulit occasio) in his quæ ad animam, corpus, & famam pertinent, id ostenderit, nec ne.

An eorum iniurias condonauerit, & infirmitatem toleraverit; an fuerit gratus in benefactores, an contrà.

De non præstito consilio, vel admonitione, cùm iuuare potuit, vel malè dato; aut etiã doctrina mala.

De adulatione, approbãdo quod nõ debuit.

An impatientia, verbo aut gestu, aut alitè ostensa, vel quouis malo exemplo contra ædificationem aliorum quid fecerit.

An quenquam à meliori bono reuocauerit, vel ei causa peccati, dissolutionis vel imperfectionis fuerit. (iudicet.

An facilè de aliis suspicetur malè, & temerè.

De detractione, attingendo defectus aliorũ sine vtilitate, & moderatione qua oportet, præsertim cũ intẽtione non bona; vel sine veritate aliquid mali nominis alicui conflando.

De irrisione & exprobratione defectuum.

De inuidia, non gaudendo de auctoritate, doctrina, aut bonis alterius.

De affectibus humanis circa bella, Principes, consanguineos, patriam, vel certũ aliquem locum, aut personam, non secundum charitatis & spiritus Dei ordinem moderatis.

De malè conseruatis rebus temporalibus hospitij, vel damno eis illato.

Circa obedientiam parentum, præceptorum, aliorumque superiorum, an promptè, & sine murmurationibus, quod præceptum est, exequutus sit.

An de persona, & rebus superiorũ, vt oportuit, senserit; & an quid dixerit, quod eorum auctoritatem, vel subditorum erga eos benevolentiam imminuerit.

De

De interiori & exteriori reuerentia erga superiores; & an eis contradixerit, aut molestus fuerit.

An celauerit eos, quæ non oportuit, quod attinet ad se, vel alios.

Erga seipsum.

Circa castitatem: An cogitatione, affectu, intuitu, verbo, aut vlterius progrediendo peccauerit.

An in quantitate cibi aut potus, aut desiderio sensuali aliorum quàm quæ apponuntur, aut modo indecenti peccauerit: & sic de aliorum sensuum parum honesta libertate.

Circa superbiam: An reprehensus culpam agnouerit, an excusauerit.

An singularis videri voluerit in re aliqua, & aliis se prætulerit, vel eos contempserit.

An magni se faciat, & fieri velit in bonis animæ, corporis, vel externis, & libenter de rebus suis loquatur, & amplificet quę ad laudem faciunt, & demùm vanè glorietur.

An sibi nimis confidendo, exposuerit se periculo peccandi.

De ambitione: An aliis præesse voluerit, vel auctoritate antecellere; & an sibi aliquid vsurpauerit in loco, & aliis ad honorem, vel imperium pertinentibus.

De pertinacia, de mendacio, de locutione nimia, vel inconsiderata, de risu, & defectibus modestiæ.

De motibus iræ, vel impatientiæ.

De debilitate animi in rebus aduersis, pu-

sillanimitate in arduis, & fastidio bonorum operum.

De somnolentia & negligentia, in mediis profectus spiritualis, in studiis vel aliis in rebus, ad quas obligatur, & in tentationibus excutiendis.

De tarditate in bonis operibus suscipiendis; de inconstantia in prosequendis, & consummandis.

An inspirationibus Dei respõderit, & ad instituti sui perfectionem, totiusq. amoris proprij abnegationem aspirauerit. Tempus otiosis colloquiis, vel vtcunq. inutiliter triuerit: vel an contrà plus satis laborauerit.

Si quod officium alicui proprium est, vel quis defectus familiaris, eo applicet examen.

Non oportet autẽ in his, quæ dicta sunt, solas tentationes (nisi fortè consilij gratia) confiteri, præsertim superatas, nec admodum importunas. Secus, si quis immoratus, vel delectatus, & multò magis, si ad vlteriora progressus sit.

De dolore peccatorum ex amore filiali comparando.

Postquam pœnitens dictante & suggerente conscientia, peccata post vltimã confessionem admissa collegit, hoc vel simili exercitio ad dolorem caritate informatum se poterit excitare.

Post orationem, qua gratiam petet dolendi, vt conuenit, de offensis in Patrẽ, & Deum sui amantissimum; Primo erigat oculos mentis ad Christum, expendens, quòd ei, vt summæ sanctitati, omne peccatum magnoperè displiceat:

quid

quid egerit, quid passus fuerit, vt ab eo nos liberaret, & ad suum obsequium & honorem, ad præcepta sua obseruanda nos inflammaret, tot beneficiis & propria vita ad id impensa.

Conuertat deinde oculos ad se, vt videat, quid suo creatori & redemptori, & amatori dignissimo debeat, & quo modo suo debito satisfecerit, & intuendo multitudinē grauitatemque suorum peccatorum, doleat de tanta malitia, & ingratitudine sua, contra talem Patrem ac Dominum, cui, cùm se tantoperè amauerit ac honorauerit, tam contraria retribuit.

Denuò conuertantur oculi ad Christū; eum considerando vt mediatorem & satisfactorem pro peccatis nostris, & eundē vt verum Deum nostrum, & infinitæ misericordiæ: & petat, per beatissimam eius matrem, & sanctos omnes, vt dignetur offensas condonare, maculas peccatorū abstergere, pœnas eis debitas remittere, prauas animi propensiones reformare, ea, circa quæ cōtra suū honorē, proximorū & proprium bonum defecit, supplere. Et proponēdo emendationē, & gratiā ad eam petendo, semet ad dolorē, coniunctū cū spe obtinēdæ veniæ, excitet.

De ipsa confessione.

POstmodum ad confessariū accedens, vtroque genuflexo, & nudo capite, facie, nō ad vultum, sed ad latus confessarij versa, signans se cruce, dicat: *In nomine Patris, & Filij, & Spiritus sancti, Amen*: *Benedicite, pater.* & post benedictionem à Sacerdote datam, prosequatur confessionem generalem, vsq. ad verba, *Mea culpa.*

Mea culpa, &c. tunc confiteatur sua peccata, atque obseruet hæc tria.

PRIMO: vt confessio sit integra, nullum peccatum sciēter reticēdo (nihil enim iuuaret confessio, immo nouū peccatum sacrilegij ad vetera adderetur) descendendo ad speciem, & vbi oportet numerū exprimendo, quoad poterit, & circunstantias, quæ aggrauant defectum, quæque augent confitentis contritionem, & hoc in quibusdam, quæ accidunt, maioris momenti. Nam aliqua, vt defectus perfectionis, quæ non euitantur, in genere dicere satis est.

SECVNDO: vt sit pura ab omni mēdacio & simulatione, quæ in negotio diuino impia esset. Res ergo dicantur sincerè, vt quisq. sibi conscius est: certa, vt certa: dubia, vt dubia: sit etiam pura ab excusationibus, & verbis superfluis, nec quicquam, quod ad rem non faciat, dicatur, nec peccatum aliorum, nec quisquam sine necessitate nominetur: & breuiter, quantum res patitur, se expediat pœnitens.

TERTIO, vt sit confessio humilis, & qui confitetur, memor sit, quòd in præsentia sit Dei, à quo veniam impetrare debet, eiusq. vicarij. Ideò reuerentē se præbeat, & verbis vtatur accusatoris sui, sine affectatione tamē, & dolore non ficto peccata sua enumeret.

Postremo subiungat clausulam generalem: *De his, & omnibus peccatis meis aliis, contra Deum, proximum, & meipsum, dico meam culpam, meā maximam culpam, & precor sacratissimam virginem Mariam, & omnes sanctos & sanctas Dei, vt orent*

pro

pro me ad Dominum Deum nostrum: & etiam te pater, petoq; absolutionem & pœnitentiam.

Postea deuotè audiat, quicquid confessarius vel suadendo, vel exhortando dixerit, & deniq; pœnitētia cum absolutione accepta discedat.

De proposito ac mediis emendationis.

POst confessionem, denuò se colligat, ac tria obseruet pœnitens.

PRIMO: pœnitentiam iniunctam, cū primum licebit, peragat, & propositum firmum renouet à peccatis, quæ confessus est, & ab omnibus aliis, cū auxilio Dei, abstinendi; & occasiones eorū, quoad eius fieri potest, declinandi; & tum confidat peccata sibi omnia remissa esse per Dei bonitatem, supplente Sacramenti efficacia defectus & imperfectiones admixtas.

SECVNDO: ad emendationem se cōuertat, & obseruando vnū aut duos dies defectus, eos potissimùm, vnde fortè alij nō pauci oriuntur, contra illos armetur, & remedia adhibeat tum communia: cuiusmodi sunt, primo, magna voluntas euitādi huiusmodi defectus, crebrò reuocata in examine, & cum diuino auxilio ad hos extirpandos applicata. Secundo suipsius reprehensio & castigatio, cùm peccata acciderint. Tertio, memoria Christi præsentis, & oratio ad eundem, præsertim cùm quis impugnatur, aut in aliqua vsitati defectus occasione, quæ euitari non potest, versatur. Quartò, consideratio eorum quæ timorem excitāt, vt mortis, iudicij, &c. vel amorem Dei: itē beneficiorum, promissionum, &c. Tum quinto,

Quinque generalia remedia euitandi peccata.

propria remedia, quæ iuxta consilium confessarij, vel superioris, adhibenda erunt. Vtraque autem cum animi magnitudine, & perseuerantia, & spe victoriæ, in Christi fauore fundata, sunt exercenda.

TERTIO: ad augmẽtum gratiæ se disponat, ante actæ vitæ offensas piis obsequiis cõpensare desideret in posterum; & ex memoria præteritorum malorum, ad bona consectanda, humilior & feruentior reddatur, &c.

CAPVT II.

ARGVMENTA POPVLARIA, *ad commendandam frequentem confessionem, per similitudines.*

QVI confessionem peccatorum suorum diu differt, exponit se magno periculo grauissimæ pœnæ post mortem sufferendæ, si subitò (quod fieri subinde solet) eum mori contingeret. Qui autem sæpè confitetur, ab eo periculo est liber. Sicut ergo si Rex, cui multi ciues multa deberent, ingressus ciuitatem, omnibus offerret debitorũ remissionem, qui ad eum accederent chirographum perituri, quamdiu in ea ciuitate ageret, post discessum tamen nulla sperata condonatione, sed ad vltimum vsq. denarium cogẽda solutione: nemo esset, qui non statim ad impetrandum gratis chirographum accurreret, maximè quando incertum esse intelligeret tẽpus discessus Regis; & is magis festinaret, qui graviore debito premeretur: ita peccator in hac vita imprudenter & stultè agit, si non accurrat ad Christum

stum per pœnitentiæ sacramentum, vt dimissionis chirographum accipiat, iuxta prophetam: Quærite Dominum, dum inueniri potest; inuocate eum, dũ propè est. Et quia quotidie noua debita contrahimus, sæpè etiã petendum est nouum solutionis chirographum, quamdiu nobiscum est Dominus.

2. Qui rarò cõfitetur, significat se parui facere Deum, cuius iram nõ metuit; & pluris facere hominem, quem non patitur sibi esse infensum. Is enim apertè declarat, se illũ, quem quotidie offendit, & de quo placando rarò aut numquam cogitat, nihili ducere.

3. Homo quotidie, aut sæpius in hebdomada verrit cubiculũ suũ, ne locus sit immũdus, in quo ipse versatur. Atqui anima nostra est templum Spiritus sancti: proinde frequenter purganda, in tanti hospitis reuerentiam.

4. Ingratum esset parẽti, si filius vestẽ maximi pretij atq. laboris defædaret, & non continuò leuissimos etiã puluillos discuteret. Atqui anima nostra est res nobilissima, pretioso Christi sanguine lota. Vnde nõ immeritò displiceret illi, quòd tam socordes in ea conseruanda simus, & non statim, atque peccatum irrepserit, per confessionem illud tollamus.

5. Sicut cubiculum, quod multis quotidie patet, si raro verratur, multis magnisq. sordibus impletur, quæ semel atq. iterum verrendo non statim omnes tolluntur: ita conscientia quotidie peccans, & rarò per confessionem se purgans, vna cõfessione vix bene purgari potest;

testi; quia per eã tantũ maiora eiiciuntur, minorũ autẽ nulla aut exigua habetur ratio. Fieri enim non potest, vt eorũ omnium recordemur, quæ tãto ab hinc tempore cõmissa sunt.

6. Crebra cõfessione facilius venit homo in notitiam sui ipsius. Sicut enim pauimentũ rarò versum, puluere respersum minus videtur: ita peccator, qui pluribus peccatis est subditus, minorem sui notitiam habet.

7. Sicut in panno mundo faciliùs conspicitur macula etiam leuis: ita in conscientia per crebram confessionem mundata, & candida, facillimè percipiũtur leuissima peccata: quæq. alij nihili ducunt, illi meritò magni faciunt, qui conscientia sunt puriore. Ac proinde frequenter est confitendum, vt maior habeatur notitia peccatorum.

8. Nunquam in sacramento pœnitẽtiæ sine gratia peccatorum dimittitur. Quò ergo sæpiùs hoc sacramentum frequentatur, eo plus gratiæ colligitur: sicut pauper, qui sæpius eleëmosynam petit, maiorem stipem cogit.

9. Sicut qui graui onere, quod humeris sustinebat, leuatus est; expeditus, & lætus incedit: ita per crebram confessionem, qua à peccatis liberamur, datur conscientiæ serenitas, pax cordis, lætitia animi, promptique reddimur ad currendum in viam mandatorum Dei.

10 Sicut parens, qui videt filium hoc vnicè cauere, ne eũ offendat, non potest non illi charitatem & fauorẽ exhibere: ita qui totus est in eo, ne quid in conscientia sit aut hæreat, quod

oculis

oculis diuinæ maiestatis displiceat, potest sibi magna fiducia à Deo quiduis polliceri.

11. Sicut araneus vitat cubicula diuitũ, quæ sæpè purgantur, quòd in eis sua tela detergantur, & ipsi periculum immineat, ne pedibus conteratur: ita diabolus, dum videt tentationes suas frequenti confessione dissipari, & caput suum calcari, fugit eos, qui crebra confessione conscientias purgant.

12. Sicut infirmo aut valetudinario vtilis est frequẽs præsentia medici, qui præscribat, quibus vtendum sit, & à quibus abstinẽdum: ita qui frequenter exponit in confessione conscientiam suam sacerdoti, accipit salutaria consilia, quibus se in actionibus suis iuuet, & quotidiana vitia deponat.

13. Sicut, qui illota facie aut manibus prandium cum aliquo sumit, aut cum aliis versatur, abominationi aut tædio est illis, quibuscũ agit: ita qui illota conscientia, & impura anima incedit, ingratus est Deo, ciuibusque cælestibus.

14. Sicut coma, quæ non frequenter pectitur, vermes nutrit in capite, & vsq. adeò implicatur, vt difficulter explicari possit: ita anima raro per confessionẽ purgata, multis sordibus repletur, & vermem conscientiæ nutrit: qui tametsi in hac vita subinde non sentiatur, vehementissimè tamen punget in hora mortis, & in futuro sæculo, vbi vermis eorum non moritur, & ignis non extinguitur. Ac præterea, eiusmodi conscientia frequenter tot peccatis & tricis est implicata, vt & hominẽ ipsum vehemẽ-

*Esaiæ 1. 6. 5. 6. 7. 8. 9. 10. 11. 12. 13. 14. 15. 16. 17. 18. 19. 20. 21. 22. 23. 24. 25. 26. 27. 28. 29. 30. 31. 32. 33. 34. 35. 36. 37. 38. 39. 40. 41. 42. 43. 44.

hementer anxiũ reddat, & sæpè ab ipsis etiam doctis viris vix extricari aut componi possit.

15. Sicut indusia, mappæ mensarum, aliaq; eiusmodi, quę sunt in vsu quotidiano, frequẽter mutantur atq. lauantur; & nisi purgarentur, fœtore & sordibus dissoluerentur: ita anima, qua Christus quotidie ad sua ministeria vti desiderat, frequenter est abluenda. Nisi enim purgetur, multitudine sordiũ & peccatorum, in æternam perditionem dissoluetur.

CAPVT III.

MODVS EXAMINANDI CONscientiam, ad confessionem generalem.

QVI vult instituere confessionem generalem de tota vita, primo distinguat vitã suam per certas habitationes, & in singulis consideret quomodo decem præcepta decalogi transgressus sit, & quomodo peccata capitalia commiserit, idq. cogitatione, verbo & opere. Deinde, in peccatis grauioribus, hoc est, mortalibus, addat etiam circumstantias & numerum, si certum habeat: sin minus, ponat certum pro incerto: Illud autem commodè fiet, si cogiter quamdiu hoc peccatũ commiserit, & quoties singulis septimanis aut mensibus. In sequenti examine aliquãdo interrogationes quoties, & quãdiu, additę sunt, iis nempe in quibus communiter peccatum mortale cernitur. Quibus autem additæ non sunt, significatur communiter ea sine mortali peccato committi, tametsi aliquando in illis etiam possit inesse.

Examen

Examen iuxta decem præcepta decalogi

Contra primum præceptum, & primo contra Fidem.

AN fuerit hæreticus, & quàm diu?

An alios hæresim docuerit, & quàm multos, & quoties?

An de aliquo articulo dubitauerit, an adhuc dubitet?

An hæreticorum libros legerit, & quoties?

An eos domi seruauerit, & quamdiu: an adhuc habeat?

An cõciones hæreticas audiuerit, & quoties?

An hæreticis fauerit potius, quàm Catholicis; aut eos defenderit. quoties?

An consuluerit eos, qui cum dæmone negotium habent. quoties?

An mediis vsus fuerit inuentis à dæmone, vt superstitiosis chartis, scripturis, signis, &c. quoties?

An magicas artes didicerit, aut alios docuerit. quoties?

An libros magicos legerit. quoties? an habeat, aut habuerit, & quamdiu?

Secundò, Contra Spem.

An de Dei misericordia desperauerit.

An de eadem nimis præsumpserit.

An peccauerit aliquãdo liberius, quia aliud peccatum simile iam commiserat, quod esset eadem opera confitendum.

An nimis fisus sit sibi, ingenio, diuitiis, meritis, nobilitati, &c.

Tertiò, directè contra Charitatem.

An Deũ oderit. quare? quãdiu? & quoties?

An

An Deū amauerit, aut ei seruierit propter temporale aliquod commodum aut lucrum, præferens amorem temporalis rei, amori Dei.

An rarò de Deo cogitarit, veluti vix semel in die, septimana, aut mense.

An contempserit aut oderit bene monētes.

Contra secundum præceptum.

An sciens iurauerit falsum. & quoties?

An iuramento confirmarit id, de quo dubitabat. quoties?

An nouis iuramentis sit vsus, velut per vulnera, sanguinem, passionem Christi, &c. aut similibus, quæ non sunt vsitata in Scripturis, aut Ecclesia.

An per falsos Deos iurauerit, per Iouem, Herculem, &c.

An sine necessitate aut reuerētia iurauerit.

An Deum blasphemauerit, hoc est, an aliquid de Deo affirmauerit vel optauerit, quod ei non conuenit. vt, Deus hoc ignorat, non gerit curam mei: vtinam hoc ignoraret Deus?

An aliquid cum Deo comparauerit, veluti hoc est tam verū, quàm Deus, aut quàm Deus est in cælo, vel in Sacramento, &c.

An de Deo murmurauerit, eiusque facta reprehenderit.

An Deum tentauerit. veluti: experiar, an Deus hoc faciat, aut facere possit.

An res sacras prophanauerit. (cauerit.

An verba sacræ scripturæ ad facetias appli-

An peccata sua scriptura sacra excusauerit, vel facto aliquo Dei aut alicuius Sancti.

An

An in conuiuiis temerè de rebus sacris disputauerit.

An aliquod votum Deo factum violauerit. & quotie.?

An promissa, maximè iuramento cõfirmata, non seruauerit. quoties?

Contra tertium præceptum.

An aliquod opus seruile die sacro egerit. quoties?

An tali die lucrosa officia exercuerit: veluti, vendens, aut emens aliquid non necessarium ad victum. quoties?

An illis diebus tabernas frequentauerit.

An sacrum omiserit, aut non integrum audierit, aut in eo data opera attentus ad Deum orandum non fuerit, vtpote fabulans, aut prophana legens, &c. quoties?

An ad cõciones vel templum accesserit alia ex causa, quàm ad id agendum, ad quod templum est institutum: veluti, an iuerit ad spectanda turpia, ambulandum, fabulandum, &c.

An peculiari ratione Deum coluerit diebus sacris.

Contra quartum præceptum.

An parentes odio prosecutus sit, iratus illis fuerit.

An verbo vel cogitatione aliquid mali eis imprecatus fuerit. quale malum, & quoties?

An eis obmurmurauerit, vel asperius locutus fuerit.

An eos irritauerit, aut contristauerit.

An torue eos aspexerit, aut irriserit.

An parentum suorum, ob paupertatem, aut aliam causam, eum puduerit.

An eorum iussis inobediens fuerit.

An paupertati & necessitati parentum subuenire recusauerit.

An bona aut pecunias eorum malè aut inutiliter consumpserit.

An eis detraxerit, aut de iis apud aliquem malè locutus fuerit. quomodo, & quoties?

An pro eis orauerit.

An fratribus, sororibus, & aliis consanguineis amorem exhibuerit.

An superiores Ecclesiasticos aut seculares, vel etiam religiosos & sacerdotes, concionatores, aut præceptores riserit, eis detraxerit, aut eos contempserit. quoties?

An eis obedire noluerit, & nominatim confessarijs.

An decimas, vectigalia, aut alia, quæ eis debentur, retinuerit. quoties?

An senes etiam pauperes riserit, aut cõtempserit. quoties? *Contra quintum præceptum.*

An aliquẽ occiderit, non solùm apertè, sed etiam occultè incantando, propinando venenum, procurando abortum, aut aliud agendo, vnde mors secuta sit, aut sequi solet. quoties?

An nimia crapula vel ebrietate sibi morbum acquisierit. quoties?

An alium ad nimium potum coëgerit, aut induxerit. quoties?

An pugnauerit, aut percutiendo aliquem læserit. quoties?

An

An alios ad pugnam excitauerit. quoties?

An percusserit clericum, qui primam habebat tonsuram. quoties?

An cum tali peccato, si sacerdos sit, celebrauerit, & quoties. nam percutiens clericum est excommunicatus: & celebrans in excommunicatione, fit irregularis.

An fratres aut consanguineos percusserit. quoties?

An ad alicuius læsionem consilium dederit.

An alicui sit mala imprecatus, vt pestem, mortem, aut similia mala.

An litigans agnomina dederit, aut conuitia iecerit.

An defectum corporis, aut paupertatem, aut simile exprobrauerit.

An odium in corde, aut iram fouerit, mortemque aut malum alicui optauerit.

Contra sextum præceptum.

An turpia & obscœna locutus fuerit.

An turpes cantiones cecinerit, aut turpia legerit. An habeat obscœnos libros.

An inhonestas choreas duxerit. quoties?

An laruatus incesserit. (quoties?

De turpibus osculis, aliisque contactibus.

De turpibus aspectibus & lusibus. quoties?

De occasionibus libidinis non deuitatis. quoties?

De pollutionibus nocturnis, aut diurnis, in somnis aut vigilia, procuratis, aut non procuratis: de modo procurationis, & quoties in procuratis?

Contra septimum præceptum.

An aliquid clam furto tulerit. quantum, & quoties?

An vi aliquid ab alio abstulerit. quantum, & quoties?

An inuẽta retinuerit, aut alteri quàm domino dederit. quoties, & quantum?

An aliorum hortis, agris, domibus aut aliis bonis damnum intulerit. quantum & quoties, si fuerit notabile?

An debita creditoribus, quando potuit, non soluerit. quoties?

An mercedem operariis detraxerit. quoties, & quantam?

An eam soluere, cùm potuit, distulerit.

An bona, quæ accepit distribuenda aliis, iustè & fideliter distribuerit. quoties non?

An officium aut ministerium, ad quod conductus fuit, aut ad quod mercedem accepit, fideliter præstiterit.

An horas canonicas aliquando omiserit, si sacris est initiatus, aut si habet beneficium ecclesiasticum. & quoties?

An chorum frequentauerit, sacra celebrauerit, & alia fecerit, ad quæ ex officio tenebatur. quoties non?

An ratione mutui aliquid acceperit (quod est vsura) quantum, & quoties?

An pro beneficio ecclesiastico, quod habet, pecuniam dederit, aut aliquid aliud vel dederit vel fecerit, quod pecunia æstimari poterat: quod est simonia.

An

An parentes eius, vel alius quispiam ipsius nomine aliquid simile pro suo beneficio dederint, aut fecerint.

Quàm diu tale beneficium simoniacè acquisitum habuerit?

An pro beneficij resignatione pecuniam, aut quod pecunia æstimari poterat, acceperit. quoties?

An alteri in contractu simoniaco cooperatus sit. quoties?

An plura beneficia habeat. quàm multa, & quàm diu?

An in mercibus fraudem fecerit, aut in alia vlla re. quoties?

An paratus sit restituere omnia bona illicitè seruata aut accepta: Qui enim restituere recusat, non potest in cõfessione absolui, aut peccatorũ remissionẽ accipere, iuxta illud B. Augustini: Non dimittitur peccatum, nisi restituatur ablatum. *Contra octauum præceptum.*

An falsum testimonium contra aliquem dederit in iudicio. quoties?

An superiori aut præceptori de proximi peccato roganti mentitus falsò vel excusando, vel accusando fuerit. quoties?

An alicuius famã absentis læserit. quoties?

An aliquid mali de alio dixerit. quale, & quoties? si fuerit notabile malum.

An occultum proximi peccatum reuelauerit alia intentione, quàm iuuandi. quale peccatum, & quoties?

An inter amicos seminauerit discordias.

An in malam partem facta alterius sit interpretatus.

An laudes alterius obscurauerit, diminuendo eius bona.

An detrahentes libenter audierit: an, cùm potuisset, non eos repressérit.

An audita de aliis mala, aliis retulerit.

An temerè alios iudicauerit.

An adulando aliquem laudauerit.

An aliquod mendacium protulerit non solùm pernitiosum, quod alicui noceret: sed etiam iocosum aut officiosum, quod alicui prodesse poterat, & nemini nocere. Nam omne mendacium est peccatum: pernitiosum autem, est mortale peccatum, si damnũ sit alicuius momenti, quod proximo infertur.

An proximum frigidè cõmendauerit, cùm ad ipsius vtilitatem commendatio fecisset.

Contra nonum præceptum.

An turpes cogitationes habuerit, an in iis diu hæserit.

An eas accersierit, in eisque delectatus fuerit. quoties?

An ad actum turpem consensum præbuerit, etiam si eum non perfecerit. quoties?

An in solam delectationem consenserit. quoties?

Contra decimum præceptum.

An proximi bona desiderauerit.

An in furtum aliquod consensum dederit.

An ad furtum perficiendum occasiones quæsierit, aut cogitauerit. quoties?

De

De septem peccatis capitalibus: & primò, de Regina omnium, Superbia.

An iudicauerit se dona naturæ aut alia habere à se, & non à Deo.

An ea putauerit se habere suis meritis, & ideo vel nunquã, vel rarò Deo gratias egerit.

An iactauerit se habere, quod non habebat.

An alios despexerit, & singulariter videri voluerit. *De primo peccato, Vana gloria.*

An quæsierit laudem ex peccato. quoties? aut ex re vana.

An quæsierit laudari, vt aliis noceret, aut vt ad officium promoueretur, quo erat indignus, aut vt ei committeretur, quod præstare non poterat. quoties?

An vltimũ finem constituerit in honoribus, id est, an maluerit peccatũ cõmittere, quã declinare honorẽ, aut cõfusionem pati. quoties?

An studia sua ad honorem referat.

An maiorem honorem quæsierit, quàm ei conueniebat.

De filiabus Vanæ gloriæ.

1. *Iactantia.*

An se iactauerit de peccato. quoties?

An cum proximi iniuria, aut non ad bonum finem sua bona narrauerit.

2. *Inuentio nouitatum.*

An nouas vestium formas, nouasque opiniones, aut similes vanitates inuenerit.

An noua eiusmodi imitari aut habere voluerit.

An curiosus fuerit.

3. Hypocrisis.

An se simulauerit bonum, cùm esset malus. & quare?

An vt aliis noceret, aut vt ei committeretur, quod ipsi non conueniebat.

An simulatè fassus sit culpam aut peccatum, aut ad laudem se accusauerit.

4. Pertinacia.

An fuerit pertinax in opinione sua, nolens aliis melius sentientibus credere.

5. Discordia.

An vnionem voluntatum in aliis non seruauerit, sed suam voluntatem potius, quàm aliorum fieri voluerit. *6. Contentio.*

An contentiosus fuerit, nolens alteri cedere, sed vltimum verbum (vt dici solet) seruare voluerit, non prior tacere.

An peccata defenderit.

7. Inobedientia.

An contra præcepta Dei aut parentũ, præceptorum vel superiorum murmurauerit.

An illa tãquã iniqua reprehẽderit, vel apud alios, vel apud se in corde suo diiudicauerit.

An ne illa negligẽter vel imperfectè fecerit.

An distulerit facere, & sua illis prætulerit.

An potius ad oculum, vt homini placeret, obedierit, quàm vt placeret Deo.

Secundo, de Auaritia.

Auaritia, est immoderatus amor habendi.

An cor suum nimis apposuerit pecuniis aut diuitiis.

An pecunias nimis cumulauerit.

An

An aliquod præceptum diuinum vel humanum ob pecuniam sit transgressus: veluti sacrum diem violauerit, parentum mortem desideraverit, notabili periculo corporis vel animæ se exposuerit. quoties?

Si religiosus est: An contra votum paupertatis habuerit aliquid proprij: quid, quamdiu, & quoties?

De 7. filiabus Auaritiæ.

1. *Obduratio cordis contra Misericordiam.*

An pauperibus compassus fuerit: an eos obiurgauerit, reiecerit, cõuitiis affecerit. quoties?

An ab aliis durè exegerit debita, cùm non essent soluendo.

2. *Inquietudo animi.*

An nimis solicitus fuerit, vt diuitias acquireret, sæpè de iis cogitans etiam extra tempus.

An tali solicitudine impeditus fuerit à confessione, communione, aut simili opere bono.

3. *Violentia.*

An vim alicui intulerit, cogens ad dandam pecuniam: veluti nolens reddere rem debitam, aut inuentam, nisi accepta mercede. quoties?

4. *Fallacia.*

An verbis mendacibus fraudẽ fecerit, decipiendo & dolo pecuniam emungẽdo. quoties?

An omiserit præstare, quod accepta pecunia se præstiturum promiserat.

5. *Periurium.*

An ad huiusmodi mendacia etiam accesserit iuramentum. quoties?

6. *Fraus.*

An aliena reipsa clam abstulerit. quoties, & quantum?

An aliquam rem pluris vendiderit, aut minoris emerit, quàm valebat. quoties?

An rem vnã pro alia vendiderit, aut vẽdente ignorante acceperit. quomodo, & quoties?

An nummum adulterinum alteri obtruserit, etiam si ipsemet eum bona fide ab alio recepisset. quanti precij, & quoties?

7. *Proditio.*

An ob pecuniam aliquem in discrimen adduxerit, aliis lædendum obtulerit, iniustè accusauerit, &c. quoties?

Huic peccato opponitur per excessum Prodigalitas.

An bona sua inutiliter consumpserit lusibus, aleis, chartis, compotationibus.

An pecunias parentum malè expenderit, non studendo aut scholas visitando, aut id non agendo, ad quod illi eum aluerunt.

An sua omiserit dare pauperibus, vt ea lusibus consumeret.

Si habeat ecclesiasticum beneficiũ, an quæ ei supererant, in pios vsus cõtulerit. Quicquid enim tibi seruas præter victum & simplicem amictum, tuũ non est, rapina est, sacrilegium est, vt dicit B. Bernardus epistola 2.

De tertio peccato Luxuriæ.

An aliquam carnalẽ delectationẽ quæsierit.

Cætera ex 6. & 9. præcepti petantur.

De 8. filiabus Luxuriæ.

1. *Cæcitas mentis.*

An ita deditus fuerit turpitudini, vt mens de cælestibus non cogitarit: imò auditas conciones, & bonas monitiones non intellexerit.

2. *Præ-*

2. *Præcipitatio.*

An ex eadem causa egerit aliqua sine consilio, non adhibens media conuenientia.

3. *Inconsideratio.*

An in modo peccauerit, agēs aliquid inconsideratius, quod personā aut statū suum non decebat, vnde fortè alij scādalizari potuissent.

4. *Inconstantia.*

An eadem ex causa fuerit inconstans in bono proposito, nunc promittens emēdationem, nunc rursus peccans.

5. *Amor sui.*

An seipsum proposuerit finem actionum suarum & studiorum, non Deum.

An se plus quàm Deum dilexerit.

6. *Odium Dei.*

An à Deo rebusq. diuinis abhorruerit, maximè quia turpitudinem & delectationē carnalem prohibet quamdiu, aut quoties?

7. *Affectus præsentis vitæ.*

An'ne nimis hanc præsentem vitā amauerit, cogitans se fore contentū nūquam frui gloria cælesti, modò concederetur semper hic viuere.

8. *Horror futuri sæculi.*

An nimis timuerit mortem, an de ea nunquam vel ratò cogitauerit.

An ad eam vitandā vsus sit malis artibus, aut potius fiduciā posuerit in medicis, quā in Deo.

An in infirmitate seriò se Deo commendauerit, eam vt admonitionem & stimulum ad emendationem accipiendo.

An in ea morosus fuerit, aliis molestus, querulosus, &c.

Quar-

Quartò, de Inuidia.

INuidia, est dolor de proximi prosperitate conceptus, ob amorem propriæ excellentiæ.

Quatuor modis contingit tristari de alieno bono. Primò, si ex eo timemus nocumentum nobis vel aliis: & hæc tristitia non est inuidia sed timor. Secundò, si doleamus, non quia alius bonum habet, sed quia nos illo caremus: estq; zelus seu æmulatio. Tertiò, si doleamus, aliquem habere bonum, quo est indignus: estque nemesis seu indignatio. Quartò, si doleamus de bono alterius, quia videtur minuere excellentiam nostram: estque inuidia.

An tristatus fuerit audiens aliquem sibi æqualem fieri.

An doluerit de emendatione vitæ proximorum suorum: quæ est inuidentia fraternæ gratiæ, peccatum in Spiritum sanctum. quoties?

An doluerit, multos ad Ecclesiam conuerti, sæpe confiteri, communicare.

An conatus fuerit imitari peccata aliorum, vt similiter diteſceret, aut eueheretur. quoties?

An conquestus sit de Deo, qui malis dederit prosperitatem, & bonos afflixerit. quoties?

De 5. filiabus Inuidiæ. 1. *Susurratio.*

AN bonum alterius conatus sit impedire, occultè abalienando animum amici, & ex amico reddendo inimicum. quoties?

2. *Detractio.*

Tribus modis cõtingit detractio. 1. Si intendas nocere, & tamẽ non noceas: quia auditores non credũt, aut alia ex causa. 2. Si non intẽdas nocere,

nocere, & tamē noces: vt fit, dum ioco mala alicuius narras 3. Si intēdas nocere, & [illegible] noces.

In his omnibus est peccatum mortale, si nocumentum proximi sit notabile, hoc est, si ob detractionem tuam negetur proximo bonum notabile corporis, animæ, honoris, diuitiarum, &c. Itaque manifestando venialia peccata proximi, quando adfertur notabile detrimentum, est mortale peccatum.

3. Exultatio in aduersis.

An gauisus fuerit malis proximi, siue ipse eorum causa fuerit, siue non fuerit: & multo magis, si ipse fuerit causa.

4. Dolor in prosperis.

An doluerit deliberato consensu de proximi commodis.

Sentire eiusmodi dolorem & exultationem, & non consentire, non est peccatum.

Signum, quod non cōsentias, est: 1, si doleas te ista sentire. 2, si dubitas an consentias: quia dubitatio, signum est non esse consensum.

5. Odium proximi.

Odium fertur in personam, sicut inuidia in bonum proximi. Is ergo odio habet, qui personam proximi sui detestatur.

Quintò de Ira.

IRa, est inordinatus appetitus vindictæ.

An petierit, vt puniretur, qui id non merebatur.

Aut si merebatur, an desiderauerit maiorem punitionem, quàm merebatur.

An voluerit eum punire modo non debito, nempe

nempe non per iustitiam aut superiorem, sed per seipsum.

An maiori feruore desiderauerit punitionem, quàm par erat.

Huc etiam pertinet impatientia, quæ est, nolle sustinere, quod debet, aut meretur, à Deo vel ab homine.

Quatuor sunt genera hominũ iratorum.

1. Qui citò irascuntur, & citò placantur.
2. Qui tardè irascuntur, & diutius seruant iram.
3. Qui tardè irascuntur, & citò placantur.
4. Qui citò irascũtur, & diutius seruãt iram. Hi sunt pessimi.

De sex filiabus Iræ. 1. *Indignatio.*

An ex ira nõ dignatus fuerit alteri loqui, aut eum salutare, aut nominare proprio nomine, aut aliquod beneuolentiæ signum exhibere.

2. *Tumor mentis.*

An diutius iram retinuerit, cogitans modum & media vindictæ.

3. *Clamor.*

An ex ira litigando, clamores excitauerit.

4. *Blasphemia.*

An ex ira iniurię verba protulerit in Deum, aut Sanctos. quoties?

An opere intulerit Deo aut Sanctis iniuriam, conculcando, frangendo, conspurcando, abiiciendo imagines eorum. quoties?

An creaturis irrationalibus maledixerit, vt pluuiæ, ventis, &c.

5. *Con-*

5. *Contumelia.*

An proximo verbis iniuriam aut conuitium fecerit.

An opere aliquid egerit, quod famã aut honorẽ proximi læsit, veluti an aliquod signum dederit, quo vir probus existimati potuisset potator, scortator, aut simili aliquo peccato inquinatus.

6. *Rixa.*

An reipsa nocuerit, percutiendo, lutum proiiciendo, insidiando. quoties?

Sexto, de Gula.

GVla est vitium, quo inclinatur homo ad comedendum aut bibendum inordinatè. Quod fit quinque modis.

1. *Præueniendo tempus edendi.*

An ne nimis maturè comederit.

An diebus ieiuniorũ vsq. ad vndecimã abstinuerit, & à prãdio vsq. ad vesperã. quoties nõ?

An nimis sæpè in die comederit.

An ante communionẽ comederit. quoties?

2. *Lautiores cibos quærendo.*

An contentus fuerit cibis quibus communiter vtimur.

An potius quæsierit cibos inusitatos, ad delitias, vt fungos, &c.

An comederit carnes diebus prohibitis, aut oua in quadragesima. quoties?

An comederit carnes humanas sciens. quoties?

3. *Delicatius cibos præparando.*

An in cibo sumendo aut potu quęsierit potius gustatum oblectare, quàm necessitati satisfacere.

An

An excogitauerit aut inuenerit nouas ar-
tes delectandi gulam nouis mixtionibus au
condimentis.

4. *In quantitate excedendo.*

An sese inebriauerit. quoties?

An ventrem cibo vel potu infarciuerit, v
horis aliquot ineptus esset ad officium suu
præstandum.

An nimio cibo vel potu valetudinem suam
offenderit.

An diebus ieiunij vesperi cibum sumpse
rit, sub ratione cibi potius, quàm medicinæ, n
potus noceat, &c. quoties?

An pridie dierum ieiunij vesperi, aut ip
die ieiunij in prandio, ideo se solito magis re
pleuerit, vt ieiunij laborem non sentiret.

5. *Auidius sumendo.*

An nimis auidè cibum sumpserit, potiss
mùm si valetudini nocuerit.

De 5. filiabus Gulæ.

1. *Hebetudo sensus circa intelligentiam.*

AN ex crapula talis fuerit stupiditas in eo
vt confessurus non potuerit conscientiam
examinare, orare, necessaria discere, aut reti
nere, aut vesperi se colligere iturus cubitum.

2. *Inepta lætitia.*

An ex Gula solicitudinē rerum necessaria-
rum deposuerit, non cogitans de precibus ho
rariis persoluendis, lectionibus discendis, aliis
que perficiendis, quæ officij erant.

An laruatus incesserit, vestibus muliebribus
vsus sit. quoties?

3. *Mul*

3. *Multiloquium.*

An inter pocula de rebus sacris disputauerit, de rebus aliorum locutus fuerit, principes aut superiores iudicauerit; leuiter promiserit, aliorum sermonem interruperit. 4. *Scurrilitas.*

An verbis sordidus fuerit, cantica turpia cecinerit, rithmos inhonestos recitauerit.

Huc pertinent turpes contactus, oscula, luctationes, & similes petulantiæ.

5. *Immunditia.*

An euomuerit ex ebrietate. quoties?

Huc pertinent nocturnæ pollutiones, & turpia somnia post crapulam aut ebrietatem. Item scandala per aliquod istorum excitata.

Septimo, de Acedia.

ACcedia est tristitia ex eo proueniẽs, quòd Deus velit nos esse bonos: veluti, si doleat quis se esse factum à Deo, vt bene viuat. Item si doleat, necessario veleundum esse ad cælum, vel ad infernum.

De 6. filiabus Acediæ. 1. *Desperatio.*

AN desperarit se posse saluari. quoties? estque peccatum in spiritum sanctum.

An in illa desperatione diu hæserit.

An propter eam aliquid mali commiserit. quid, & quoties?

2. *Pusillanimitas.*

An propter difficultatem refugerit media sæ & alios iuuandi: veluti, non orauerit prò gradi a impetranda; non studuerit ad alios iuuandos; nõ vsus sit talento suo, ad auxiliũ aliorum sibi dato, concionãdi, docendi, monendi, &c.

3. Torpor circa præcepta.

An neglexerit aliquid ad salutẽ necessarium vt, discere orationem dominicam, symbolum Apostolorum, præcepta decalogi, &c.

Ad has duas filias referuntur 12. alia vitia.

1. Tepiditas, quæ est paruus amor boni.
2. Mollicies, quando statim cedimus duris veluti tentationibus.
3. Somnolentia, dum rebus sacris indormimus, non autem fabulis.
4. Dilatio, quando bonum propositum aut opus bonum differimus.
5. Tarditas, quãdo lẽtè agimus negocia Dei.
6. Negligentia, quando homo non curat quomodo opus suum faciat, dummodo absoluat; vt fit, dum preces nostras percurrimus.
7. Imperseuerantia seu inconstantia, quando opus cœptum non deducimus ad finem.
8. Remissio, quando quotidie quis efficitur deterior, vt qui semel feruidè cœperunt, paulatim efficiuntur frigidiores.
9. Iniuria, quando quis sibi commissorum curam non habet.
10. Ignauia, cùm quis mauult in miseria perseuerare, quàm aliquid laboris assumere; potius mendicare; quàm laborare; bono aliquo carere, quàm scribere.
11. Indeuotio, cùm fastidimus spiritualia.
12. Tædium vitę, si tędeat hominem quod viuat.

4. Malitia.

An bona spiritualia, quæ contristant, impugnauerit.

gnauerit : vt si dicat Sacerdos aut Religiosus, non esse seruandam sibi castitatem.

Aut alius; non esse abstinẽdum in quadragesima à carnibus.

Hinc fit impugnatio veritatis agnitæ, quæ est peccatum in spiritum sanctum.

Huc etiam pertinent duo alia peccata in spiritum sanctum.

1. Impœnitentia qua homo non vult dolere de peccatis commissis, etiamsi statuerit ea non amplius committere.

2. Obstinatio, qua statuit commissa peccata repetere.

5. *Rancor.*

An impugnauerit homines, qui eũ ad bona hortabantur.

An dixerit concionatorem mentiri aut errare, quoties?

6. *Euagatio mentis erga illicita.*

An se ad illicitas consolationes conuerterit, aut quæ ipsum non decebant: veluti, an clericus tabernas frequentauerit, aut monachus secularia tractauerit.

An tempus inutiliter triuerit.

An in oratione sciens & volens euagatus fuerit.

Huc perinet omnis leuitas in gestibus, inquietudo corporis, qua homo non potest quietus consistere: curiositas, qua inutilia vult scire: garrulitas, instabilitas, cùm nunc hoc vult, nunc illud: denique, cordis & sensuum nulla aut parua custodia.

De nouem peccatis alienis.

Iussio, consilium, consensus, palpo, recursus,
Participans, mutus, non obstans, non manifestans.

1. *Iussione.*

An iusserit aliquem mali quippiam facere, aut aliquid quod ad malum ducit.

An aliquem ad huiusmodi coëgerit, veluti ad æquales haustus.

Si iussit furtum, tenetur ad restitutionem, (etiam si ipse non fuit particeps factus) nisi alter restitueret.

2 *Consilio.*

An sciens malum consilium dederit.

An ex eius cõsilio aliquid mali sit secutum.

An consiliũ dederit in re alicuius momenti, quam non intelligebat, veluti, in conscientiæ negociis, dicẽs ex ignorantia id nõ esse peccatum, quod erat peccatum, aut simile. quoties?

3. *Consensu.*

An eius consensu aliquid mali sit commissum, quod fit variis modis.

1. Si, qui est superior, dat subditis peccandi licentiam.

2. Si tanti est momenti eius persona apud alium, vt eius consensus ad peccatum inducat.

3. Si malũ suo nomine cõmissum approbet.

4 Si multi conueniant ad magnũ damnum inferendum, & singuli tantũ parum inferant, vt cùm multi simul intrant vineam, & singuli vnicam vuam carpunt: singuli enim tunc rei sunt totius damni.

5. Consensu etiam peccant, quibus placent peccata olim ab aliis commissa.

4. *Lau-*

4. *Laudatione seu adulatione.*

An laudauerit peccata aut peccantes.

An auditis detractionibus aut verbis turpibus, riserit.

An aliquem laude vel vituperio incitarit ad peccandum, vel peccanti animum addiderit, vel post peccatum à pœnitentia retardauerit.

An aliquem promissis induxerit ad malum. ad quantum, & quoties?

An vitia nominibus virtutum, aut virtutes nominibus vitiorum palliauerit.

5. *Defensione, qua malefactoribus patrocinium fertur.*

An peccatorẽ ad eius auxiliũ in domũ receperit, veluti hæreticum aut fugitiuũ. quoties?

An iustitiæ aut superiori, volenti alterum pro meritis castigare, restiterit. quoties?

An impediuerit volentem impedire alterius peccatum.

An aliquem in peccatis defenderit, aut excusauerit, aut ei fauerit.

6. *Participatione.*

Si sit vel socius criminis, vel particeps lucri (iniusti.

An vsurario dederit mutuum ad vsuras exercendas. quantum, & quoties?

An sine necessitate petierit ab vsurario mutuum sub vsura.

An alteri dederit mutuum aut commodatum, ad male agendum. quoties?

An à furibus aut vsurariis acceperit, vel emerit, quæ sciebat iniustè ab illis haberi. quæ, & quoties?

An beneficium acceperit per resignationem ab eo, quem sciebat illud simoniacè occupare. quamdiu id seruauerit?

An habitauerit in domo vsurarij, eum in peccatis iuuans. quamdiu?

An lucrum ex aliena turpitudine parauerit.

7. Tacendo.

An peccata suorum subditorũ, aut sibi commissorum non reprehenderit.

An cùm verisimiliter sciret peccantem cessaturum à peccatis per eius admonitionem, omiserit admonitionem.

Si est sacerdos, confessarius, aut concionator, an vitia omiserit reprehendere.

An sibi commissos non docuerit, quę ad salutem sunt necessaria: vt orationem dominicam, salutationem angelicam, symbolũ Apostolorum, decem præcepta.

Qui aliũ de sacro fonte suscepit, an curam habuerit, vt is, quem suscepit, prædicta sciret.

8. Non obstando seu impediendo factis.

An subditos suos nõ castigauerit, vt par erat.

An cùm posset, alterius peccatum non impediuerit.

An is qui est superior, non condiderit bonas leges, vel ordinationes ad subditos suos in officio conseruandos.

9. Non manifestando peccata.

An non detulerit ad superiorem, vel ad eum, quem putabat posse emendare peccatum alterius.

An rogatus à iudice de alterius furto, negauerit

uerit se scire, quod tamen nouerat, quo mendacio alter careat re sibi ablata. Hîc enim non solùm est peccatum mortale, sed etiam obligatio ad restituendum damnum, quod alter ex eius mendacio accepit.

De circunstantiis peccatorum.

Non est satis cõfiteri peccata, nisi etiam addantur circunstantiæ, quæ peccatum augent vel minuunt.

Circumstantiæ sunt:
- *Locus:* sacer an prophanus.
- *Tempus:* dies festus, dominicus, an prophanus.
- *Persona:* Ecclesiastica, religiosa, an secularis.
- *Conditio:* superior an subditus, an in dignitate.
- *Socij* an cum patre, consanguineo, cum multis, an paucis.
- *Finis:* qua intentione fecerit.

Hæ circunstantiæ, 1. aliquando faciunt, vt id quod veniale peccatũ erat, sit mortale: sicut, auferre alicui calamũ ea intẽtione, vt Deum blasphemet.

2. Aliquando mutant speciẽ peccati: vt fornicatio commissa cum coniugata, est adulterium: cum consanguinea, est incestus. Furtum commissum in templo, est sacrilegium.

3. Aliquando multiplicant peccata: vt, qui post votum castitatis committit fornicationem, fornicatur, & violat votũ. Qui comedit carnes die Veneris, in quadragesima. Qui iurauit aut vouit non peierare, & tamen peierat.

4. Aliquando inducunt excommunicationem: vt, percutere clericos.

5. Aliquando non mutant quidem peccati speciem, sed grauius reddunt: peius enim est peierare diebus sacris, quàm prophanis. & vt D. Bernardus ait: Inter seculares, nugæ sunt nugæ: in ore sacerdotis, blasphemiæ.

Lib. 2. de consid.

CAPVT IIII.

DE CONFESSIONE GENERALI, *& eius vtilitate.*

SVNT nonnulli, qui dubitant, an vtile sit, aliquando generalem de tota vita confessionem instituere, eaque omnia peccata repetere, quæ aliàs confessi fuerant. Quibus est dicendum, quandoque id esse improbandum, quandoque autem vehementer commendandum. Improbandum enim est, si non rectè ad huiusmodi generalem peccatorũ repetitionem homo moueatur. Quod posset accidere vel ex errore, quo sibi persuaderet peccata, semel legitimè confessa, non esse remissa, sed sæpè repeti debere, vt remittantur: vel ex nimiis conscientiæ scrupulis, quibus fit, vt nunquam sibi quacunq. cõfessione homo satisfeciſſe videatur. Talibus quippe generalis confessio permittenda non est, sed prohibenda. Commendanda est autem generalis confessio iis, qui bonis causis ad eam mouentur. Causæ autem eiusmodi sunt variæ. Prima, si metuatur in aliquam ex antecedentibus confessionibus defectum talẽ irrepsisse, qui peccatorum remissionẽ impediuerit. Hoc namq. si ali-

si aliquando factum fuisset, (vt fit frequẽter) necessario est repetenda confessio. Euenit autem hoc variis modis.

1. Si cõfessio sit facta sacerdoti, potestatem ad eum absoluendum non habẽti; aut fortasse ex ignorãtia vel ebrietate nõ rectè absoluenti.

2. Si defuerit confitenti contritio, aut dolor de peccatis sacramento conueniens, aut propositum peccata vitandi.

3. Si sciens & volens peccatum aliquod mortale subticuerit.

Secunda causa est, vt generali confessione renouetur dolor de singulis peccatis, & pudor: atque per ea, virtute meritorum Christi, pœna peccatis debita vel pœnitus tollatur, vel saltem minuatur.

Tertia est, vt tali repetitione excitetur in homine charitas in Deum, dum omnia sua peccata simul inspiciens, admiratur diuinam bonitatem, quę tantas abominationes tam diu tolerauerit. Plus enim mouent peccata omnia simul inspecta, quàm separatim diuersis temporibus considerata.

Quarta est, vt homo, dũ peccata tam multa cõsiderat, & bona exigua videt, quibus essent illa tegẽda, sese incitet ad opera bona, ne peccatorũ numerus bonorũ operum multitudinẽ vincat, memor istius sententiæ D. Chrysostomi: Nisi tot fuerint bona, vt exuãt crimina, & ex relictis aliquid in iustitiã nobis reputetur, de nobis à suppliciis liberabitur nemo. *Homil. 80. ad pop. Antioch.*

Sunt porro nõnulli, qui singulis annis con-

fessionem annuã peccatorum faciunt, tum ob causas iam dictas, tum vt inspiciant, quos illo anno in virtutibus progressus fecerint. Quorum studiũ vehementer est probandũ, quippe qui declarant, quantum sit ipsis curæ suæ animæ salus, atq. perfectio. Sicut enim bonus pater familias, quotannis semel rationes omnes datorum & acceptorũ colligit, vt statum norit rerum suarum: ita Christianus, qui in mercatu virtutum est constitutus, non malè agit, si quolibet anno videat, quantam ad virtutes accessionem fecerit, quæ vitia deposuerit, quas imperfectiones reliquerit, & quantũ fieri potest, hunc annum cum præcedenti conferens, si aliquid spiritualis lucri obseruat, Deo gratias agat: si verò detrimentum negligentia sua sit passus, ex animo doleat, stimulosq. sibi ad fortiùs currendum addat.

CAPVT V.

DE MODO SE PRAEPARANDI *ad sanctissimum Eucharistiæ Sacramentum sumendum.*

EX hoc omnium bonorum Spiritualium fonte, tantum se quisq. hausturum credat, ad quantum capiendum ipse se præparauerit. Potest autẽ ista præparatio fieri bifariã. Quidã enim satis habẽt, peccatũ in communione euitare, ac sẽ ad conseruationẽ & augmentum gratiæ aliquo modo disponere: Alij etiã ad gustandum in hoc Sacramento, quàm suauis sit Dñs, & ad gratiã abundantiorem accipiendã, & vehementer augendã se cõparant.

De

De priori præparatione minus perfecta, sed omnibus necessaria.

PRima præparatio, quæ in omnib⁹ esse debet, exigit, vt quæ impediunt dignum accessum ad cõmunionem, vitentur: cuiusmodi est excõmunicatio, & peccatũ mortale. Ab illa ergo absolui, qui ligatus est, & ab hoc emundari, qui sibi peccati cõscius est, per contritionem, & confessionem, & propositum firmum in posterum abstinendi, curet. Est etiã mane cõmunicaturo impedimentũ cibus, post mediam noctem sumptus, nisi periculum mortis immineret: & huiusmodi impedimẽta necessario sunt remouẽda. Decet etiã alia re moueri: cuiusmodi est nimia distractio mentis, tædium, & somnolentia, & magis quàm hæc, cõmotio à pollutione (etiã sine culpa) vel ab alio peccato, præsertim si mortale sit; nam illo die abstinendum esset etiam post confessionem, si causſa vrgens non excusaret: nõ tamẽ mortaliter peccaret, qui cum his secundariis impedimẽtis ad cõmunionẽ accederet; & deuotio multos huiusmodi defect⁹ supplere posset. *Impedimẽtorum remotio.* *D. Bernard. de præcept. & dispensat.*

PRIMVM ergo in hac præparatione sit impedimenta remouere.

SECVNDVM est, bona cum voluntate inseruiendi DEO, quæ bonis operibus, cùm oportunum fuerit, confirmetur: & cum fide sincera ad nutriendam animam sanctissimo Christi corpore, accedere. *Bona voluntas & fides.*

TERTIO, curãdum est, vt magna cũ humilitate, ex consideratione tantæ maiestatis *Humilitas.*

ac

ac sanctitatis, ad communionem accedatur.

Deuotio. QVARTO, quærēda est deuotio ex cōsideratione passionis Christi, & ex præsenti benignitate, quæ nobis in hoc Sacramento exhibetur, ad spem & amorē se excitando: ad quod oratio cum consideratione multum valet.

Post communionem, hoc faciendum est Christo, quod solet fieri nobili hospiti.

PRIMO, agendæ illi gratiæ, quòd ad tam vile hospitium accesserit.

SECVNDO, offerem⁹ illi nos totos, nostraq. omnia, vt illa tanquam sua disponat, & curet.

TERTIO, aperiemus ei paupertatem nostram, nostrosq. omnes defectus; petemusque gratiam, ad malas affectiones omnes deponendas, virtutesque contrarias assequendas.

De secunda præparatione exactiori.

SEcunda dispositio tria exigit ante communionē, tria circa eam, totidē post eam. Ante communionē primò exigitur dolor de peccatis etiam venialibus, & confessio, si quid conscientiam grauaret: & breuiter, quicquid ad *Puritas.* puritatem animæ pertinet. Cor etiā purgandum est ab omni amore sensuali, ac desideriis, & delectationibus, quæ diuinum amorem non adiuuant: & sensus discreta quadā seueritate, etiam in rebus licitis, restringendus est.

Desiderium. SECVNDO, fames huius cibi excitāda est duplici consideratione: altera, excellentiæ & vtilitatis huius Sacramenti: altera, propriæ paupertatis ac necessitatis.

Reuerentia & humilitas. TERTIO, profunda reuerentia & humilitas,

litas, quæ duabus etiam considerationibus iuuatur. Altera, immensæ magnitudinis, dignitatis, & imperij Christi Domini; & puritatis, quia nec stellæ in eius conspectu mũdæ sunt. Altera, contrariæ vilitatis, & infirmitatis nostræ, quæ considerata efficiet, vt diuinam beneficentiam magni faciamus.

Tria circa communionem.

INprimis circa cõmunionẽ exigitur Amor, qui in duabus considerationibus inuenitur: Altera, passionis Christi, ex cuius vulneribus amor conuenientissimè hauritur: altera, præsentis beneficij, in quo tanta cum dignatione & charitate Iesus Christus se communicat, tanquam familiariter & intimè nobis se coniungens: nec solùm eius maiestas pauperem nostram domum ingreditur, & à nostris vulneribus nõ abhorret, sed sanguinem etiã suum & corpus, in medicamentum donat, ad nos sanandos, præseruandos, confirmandos. *Amor.*

SECVNDO, exercetur spes, cõsiderãdo in Christo esse, quicquid cõfidentiã excitare potest: hinc quidẽ, quoniã potest omne bonũ nobis cõferre, cùm sit omnipotẽs, & indigẽtiã nostram perspectã habeat. Cùm ergo accedamus ad mare immẽsum bonorũ omniũ, quomodo non hauriemus aquã gratiæ abũdanter ex eo? Inde verò, quia vult omne bonum nobis impartire, cùm sit summè benignus, cùm nos diligat plus quàm nosipsi, magisque largiri nobis sua dona, quàm nos recipere, desideret, cumque, ne meritum desit, suum nobis impendat. *Spes.*

TER-

Gratiarũ actio. TERTIO, ex intimo corde gratias agere pro tanto beneficio, & charitate, qua nos complexus est.

Tria post communionem.

POST communionem, ad fructum huius Sacramenti seruandum & magnoperè augendum requiritur.

Custodia sensuum. PRIMO: Custodia sollicita sensuum, linguæ, & cogitationum, post tantũ hospitem domi nostræ exceptum: & si accideret quid committi, quod ipsius oculis displiceret, statim cum dolore ad veniam petendam accedere; & ne ille nobis recedat, suppliciter orare.

Bonæ operationes. Secundo: exhibere huic hospiti, quicquid obsequij bonarũ operationũ, ex ipsius amore poterimus: & quod eisdem deest, bona voluntate supplere, illius gloriæ amplificationem cum maxima cupiditate desiderando.

Meditatio & oratio. Tertio: assistere summo huic hospiti domi nostræ suo loco & tẽpore, per meditationes & orationes deuotas, nobis & proximis nostris omnia necessaria & vtilia petendo, laudando, gratias agẽdo, &c. Iuuat ad hoc ipsum, crebrò ad sanctũ hoc Sacramentũ accedere. Penitius enim in Iesum Christum ingrediemur, & magis ille participes donorum suorum nos faciet.

De corporis compositione in sacra Communione.

Quod ad corporis compositionem attinet, ea sit eiusmodi, quæ & tantũ Sacramentũ deceat, & nihil insolẽs habeat, & Sacerdoti sacram hostiã porrigenti molestiam non adferat. Itaq; genua flectãtur, manus cõplicentur, non ad os eleuatæ,

eleuatæ, ne Sacerdotem impediant, sed circa pectus decenter cõpositæ. Caput sine motione sit in neutrã partem inclinatum, aut anterius demissum, sed moderatè eleuatũ; vt citra difficultatẽ à Sacerdote os attingatur. Oculi vel clausi vel demissi: turpe enim est, eo tempore, vel Sacerdotem aspicere, vel aliò oculos cõuertere. Os omninò quietũ sine vlla lectione vel labiorum motu, honestè apertũ, non nimis diductũ. Lingua extremum labium attingat, non nimis extensa, vt hostiã suscipiat, & in os deferat, saliuaq. reuerenter liquefactã in corpus demittat; non enim est dentibus terenda, vel palato admouenda, sed ante ablutionis sumptionẽ deglutienda. Corpus totum erectũ sit, & sine motu vllo quietũ: suspiria, flatus, gemitus, pectoris tonsiones, exclamationes, vocales orationes, & id genus alia, quæ nõ rarò periculum adferunt, vel casus hostiæ sacræ, vel contactus dentium, aut labiorũ; cõmunionis tempore omittantur. Oret tunc solus spiritus, sanctaque & suaui meditatione in Deum feratur.

CAPVT VI.

ARGVMENTA POPVLARIA EX *similitudinibus ducta, pro frequenti communione corporis Domini.*

SICVT parens, cui gratissimum est frequenter domum filij sui vocari, sciens huius sui desiderij filium esse conscium, non rectè accipit, si semel tantùm, bis térve in anno, aut saltem rarò admodum inuitetur: ita Christus, cuius nouimus esse delicias versari *Prou. 8.*

cum

cum filiis hominum, si rarò admittatur, meritò iniquè ferre potest.

2. Amicus libenter adest amico. Si ergo tu Christo non ades libenter, signum est parui tui erga eum amoris.

3. Dicis te desiderare Christo perpetuò adesse in cælo. Hic ergo frequenti communione ineunda est cum eo familiaritas, ne post hanc vitam te non agnoscat. Nam sicut amicus, qui in prosperitate amicũ negligens, aliis sese iungit; si tempore aduerso ab aliis deserrus, amicum repetit, non id facere ex charitatis affectu videtur, sed ex necessitate: ita qui, dum viuit, Christum Dominum postponit rebus terrenis; post mortem iudicandus est nõ ex amore Christum desiderare, sed quia alia solatia, quæ Christo præposuerat, desunt.

4. Sicut dues homo, natura misericors & liberalis, si sæpè visitet domum ruinosam hominis pauperculi, nunquã ad eam veniet, nisi relicto aliquo dono, tum pro beneficio hospitij, tũ pro domus reparatione; potissimè si statuat sæpius eodem diuertere: ita Christus ditissimus & summè misericors, quoties domũ nostram per sanctissimum Eucharistiæ Sacramentum ingreditur, nunquã discedit, nisi relicto eximio munere, partim pro officio communionis, partim vt habitaculũ sibi, ad quod frequẽter venire proponit, dignũ parer. Quia enim nemo ita probè nouit, quo ornatu parandus sit locus Christo, atque Christus ipse: ideo communione vna disponitur homo ad cõmu-

nionem

nionem sequentem; nempe dum Christus frequenti communione sibi ipsi locum parat.

5. Fascis viridis vt totus incēdatur, & ignem concipiat, non satis est, si semel ignis subiiciatur, sed frequenter ignis admouendus est, vt eius crebra repetitione primùm quidem incalescant ligna, deinde verò teneriores ramusculi absumantur, paulatim quoq. fascis exsiccatus in ignem tandem totus vertatur. Eodē pacto, homo vitiorum atq. passionum copia humidus, non statim conuerti potest in ignem diuinum, nisi crebra communione passiones sensim educantur.

6. Sacra Eucharistia est cibus animæ, sicut panis est cibus corporis. Anima autem tāto est corpore præstātior, quanto diuinior: nimirum, ad Dei imaginē & similitudinē creata', Christi sanguine redempta, immortalitate donata, naturę angelicę, sine qua nec ipsum corpus viueret. Nónne ergo indignum est, quod corpus hoc à vermibus absumendum, atq. in cineres breui redigendum quotidie sæpè pascatur, atq. ad illud fouendum omnia studia, omnesq. labores conuertantur; animæ autem nutrimentum & rarò, & non sine tędio prębeatur? Sanè, sicuti corpus sine cibo nec labores ferre potest, nec viuere: ita anima sine Eucharistia, nō potest istius peregrinationis labores sustinere, nec vitam retinere. *Qui* (inquit Christus) *manducat me, & ipse viuet propter me.* quasi dicat: non viuet, nisi me sumat. Ioan. 6.

7. Corpus induere solet qualitates nutrimēti

non ex vna sola, sed ex frequenti eius sumptione. Nõ enim statim mutatur in cholericũ aut phlegmaticũ, quisquis semel eiusmodi cibum sumpsit, qui tales qualitates inducit: nisi continenter eo vtatur. Si itaq. transferri cupis in qualitates Christi, esseque spiritualis, passionibus vacuus, & planè cælestis: frequenter hoc cibo diuino vescaris oportet.

8. Quo tempore aër est peste infectus, solent homines vti aduersus noxium aërem, imminensque periculum medicina præseruatiua, potissimũm egressuri foras. Atqui verò, totus iste mũdus infectionibus plenus est, nimirum infinitis peccatis, occasionibusque peccandi. Proinde, qui præseruari à peccatis cupit, is medicina hac eò frequentius vtatur, quò illi grauiora imminent pericula, & plures occasiones quibus ad peccandum induci posset.

9. Sicut is, cui inter hostes est incedendum, dat operã vt comites habeat, & arma, quibus hostes aut deterreat aut repellat: ita qui in hac vita inter innumeros hostes visibiles & inuisibiles degit, curare debet, ne vel comitatu, vel armis destituatur. Optimus autem comes est Christus in Eucharistia sumptus, cui semper adest innumera multitudo angelorũ: optima etiam arma præbet cõmunicanti, quãdo gratiam & fortitudinem largitur. Sæpè est ergo ad hanc mensam accedendum, & cum psalmista dicendum: *Parasti in conspectu meo mensam, aduersus eos, qui tribulant me.* Psal. 22.

10. Sicut qui filium habet vnicè dilectũ, hoc maxi-

maximè curat, ne ei doctus aut diligens pædagogus desit, à cuius latere nunquam discedat: ita qui animam suam rectè institutam cupit, nunquam patietur ab ea Christum abesse. sed eam illi per crebram cõmunionem coniunget, & cum sponsa in Canticis dicet: *Introducam te in domum patris mei, & in cubiculum genitricis meæ: ibi me docebis præcepta tua.* Cant. 8.

11. Sicut infirmus aut grauiter vulneratus, desiderat Medici vel Chirurgi frequentem accessum; & medicamenta seu malagmata, quibus vulnera sæpe reficiantur: ita Christianus, variis multisq. vulneribus in anima saucius, & grauibus morbis affectus, meritò desiderare Christi optimi Medici præsentiam debet, qui in sacramento Eucharistiæ omnium morborũ remedia secũ adfert. Ita enim dicit Diuus Bernardus: Eucharistia medicina est ægrotis, peregrinantibus diæta, debiles confortat, valentes delectat, lãguorem sanat, sanitatem seruat: fit homo mansuetior ad correptionem, patientior ad laborem, ardentior ad amorem, sagacior ad cautelam, ad obedientiam promptior, ad gratiarum actiones deuotior.

12. Sicut populus Israëliticus totis 40. annis in deserto, vsq. ad ingressum in terram promissionis, vixit quotidiano esu Mãna, quod Manna gessit nostræ Eucharistiæ figuram: ita nobis in huius mundi peregrinatione frequenter est Eucharistia sumenda, quæ ob id vocatur panis quotidianus (ait D. Ambrosius) quia quotidie esset accipienda: quotidie quidem in Missæ sacrificio *Lib. 5. de sacra. c. 4.*

crificio ſpiritualiter, ſemel autem ſacramentaliter in hebdomada.

13 Sicut mercatores ea loca ſæpius frequentant, vbi plus lucri expectant; & pauperes illorum iauuas, vbi copioſiores eleëmoſynæ conferuntur: ita Chriſtianus ad Chriſti menſam frequentior eſſe deberet, vbi & maiora & vberiora dona dantur. ſiquidem hic [a] dimittuntur quotidiana peccata: [b] expellũtur poteſtates Satanæ: [c] dantur vires ad ipſum etiam Martyrium ſubeundum: [d] minuitur in minimis peccatis ſenſus, in grauioribus autem tollitur omnino conſenſus: deniq. adferuntur omnia bona: quia homo communicãs in id tranſit, quod ſumit, vt D. [e] Leo ait. Venit quippe ad te Chriſtus, vt te honore afficiat ſua præſentia, vngat te ſua gratia, curet te ſua miſericordia, lauet te ſuo ſanguine, reſuſcitet te ſua morte, illuminet te ſua luce, inflammet te ſuo amore, conſoletur te ſua infinita ſuauitate, vniat & deſponſet ſe cum anima tua, faciatq; participem te ſpiritus ſui, omniumq. bonorum, quę cum hac carne, quã tibi offert, in ara crucis promeritus eſt. Quemadmodũ ergo ſi princeps aliquis, multa ſecum afferens munera, qualibet ſeptimana, ianuam tuam pulſaret, gratiſſimo illũ animo reciperes: ita cũ magno deſiderio & gratitudine conuenit Chriſtum ſuſcipere, cuius dona omnes res terreſtres præſtantia ac magnitudine vincunt.

a *Ambr. lib. 4. de ſac. cap. 4.*
b *Ignatius epiſt. 14. ad Epheſios.*
c *Cyprianus lib. 1. epiſt. 2.*
d *Bern. ſer. de cœna Domini.*
e *Ser. 14. de paſſ. Domini.*

CAPVT

CAPVT VII.

DVO ARGVMENTA CONTRA *frequentem Communionem dissoluuntur.*

DVo sunt argumenta, quæ contra hanc frequentem corporis Dominici sumptionem adferri solent: prius quidem à pigris & negligentibus: posterius verò à bonæ conscientiæ hominibus.

Prius est: homines sæculares non esse dignos, qui tã crebro. i. octauo quoq. die ad mẽsam Dñicam accedant. Scriptũ esse enim, *Probet seipsum homo, & sic de pane illo edat, &c. & qui mãducat & bibit indignè, iudiciũ sibi mãducat & bibit.* 1. *Cor.* 11. *Chrys. Hom.* 61. *ad pop. Ant.* Respondeo primò: Qui digni non sunt vt sæpè accedant, digni etiam non erunt vt rarò accedant: quia non dilatio & mora temporis, sed crebra cõmunio dignos reddit. Hoc enim argumentum eodem modo se habet, atq. si dicas: rarò verratur cubiculum, vt mũdius sit ad Regem suscipiendũ. Constat enim, quòd non rarò, sed sepè verrendo, cubiculum maiorem munditiem habeat. Quoties porrò communicas, mundatur atque ornatur cubiculum cordis, atque ab ipsomet Christo ornatur, qui optimè nouit, quo potissimũ ornamenti & præparationis genere delectetur.

Secundò dicendum est, triplicem dignitatem posse in hoc negotio considerari, quarum prima est, vt tanta sit dignitas, quantã meretur Christi maiestas. Atqui hanc adferre nec ipsi Angelici spiritus, adeoque nec ipsa Mater Dei potest: quia infinitam Maiestatem decet

dignitas infinita. Secunda: vt tanta sit dignitas, quantã homo fragilis potest adhibere. Sed nec ista est ad communionem necessaria, tametsi tãto maior in hoc Sacramẽto gratia accipiatur, quanto quis accedit dignior & paratior.

Tertia est, quã Christus requirit, & quæ ipsi sufficit. Ea verò est, vt homo à peccatis per Sacramentum pœnitentiæ liber, desideret in posterum peccata vitare, Deo placere, suaque omnia in gloriam Dei referre. Cùm ergo quereris te indignũ esse & tepidũ, imò frigidum: cogita te non ob id accedere ad ignem quia cales, sed vt calescas; & in hoc negotio sufficere desiderium caloris, semoto omni obstaculo, quod calorem impedire possit.

Sed dicunt nonnulli, non esse hominum sæcularium, toties sacramenta frequentare: hoc esse solorum Sacerdotum, ad quos pertinet sacrificij celebratio, & Sacramentorum administratio. Respondendum verbis D. Chrysostomi: Est vbi nihil differt sacerdos à subdito, vt quando fruendum est horrendis mysteriis: similiter enim omnes, vt illa percipiamus, digni habemur, &c. Nam sacerdotium dat consecrandi, offerendi, distribuendi potestatem: non autem accipiendi dignitatem, quam vita facit, non Ordo. Proinde sicut sacerdos impius indignus est, qui hoc sacramentum vel semel in anno accipiat: ita laicus bonus dignus est, vt qualibet septimana accipiat.

Hom 18. in 2. Corinth.

Sed rursus adferuntur sæcularium occupationes, quibus à dignitate & præparatione conuenien-

uenienti videntur impediri. Quibus dicēdum est: 1. Nullum esse ad communionem impedimentum, nisi peccatū, & sordes peccati: proinde occupationes, quæ peccatum non habent adiunctum, nihil impedire. 2. Quo quis maiores occupationes sustinet, eo maiori opus esse auxilio. Nullum porro inuenio meliorem adiutorem, quàm Christum Dominum in Sacramento susceptū. 3. In magnis negotiis maiora esse pericula: atq. idcirco necessarium esse medicamentum præseruatiuum, ne noxiū aërē in occupationibus per multa colloquia hauriās. 4. Nō esse difficile homini sęculari, quamuis negotiis multis implicatissimo, ad sacram communionē qualibet septimana se præparare, si pauca ista seruare velit, Christiano homini meritò seruāda. 1. Vt manè quotidie sacrum Missæ officiū, si potest audiat: sin minus, saltē oratione se Deo suaq. omnia ex animo cōmendet. 2, Vt vesperi ante somnū conscientiā suam examinet, peccataq. diei illius memoriæ mandet. 3, Vt Dominica die totius hebdomadis peccata colligat, & cōfessione cōsciētiā purget, sumptoq. Christi corpore, tēpus antemeridianum, vel totum, vel ex magna parte deuotioni Deoque, quo ad eius fieri poterit, impendat.

Posterius argumentū est hominū piorū, quī post frequentē aliquanti tēporis cōmunionem, magno dolore querūtur, adeò se nihil proficere, vt magis deficere quotidie sibi videantur.

His quoque respondendum est. 1. Non illos omnes deficere, qui sibi deficere videntur; sed

potius eò magis proficere, quò defectus magis agnoscitur. Sicut sordes cubiculi immundi non videntur in tenebris, interdiu autẽ in lumine solis videntur etiã minutissimæ sordes cubiculi mundi: quoq. maiori lumine cubiculum illustratur, & homo ipse acutius videt; eò plus sordium ei apparet. Itaque, quòd non videatur sibi homo proficere; non existit inde, quòd non proficiat: sed ex eo, quòd minuta peccata facilius aspiciat, magisque detestetur. 2. Proficientium esse, non agnoscere profectum, ne superbia extollantur: tamen qui sibi progredi in dies nihil videntur, si annos cum annis cõferant, fortasse profectum inuenient: sicut puer, qui corpore crescit, nõ percipit incrementum, nisi post annos aliquot, quando vestes illas sibi experitur non conuenire, quibus antea commodè vti consueuerat. 3. Quod pij homines non aduertant profectum; inde prouenire, quòd non statim assequantur illud quod optant, nimirum passionum vacuitatem, in oratione feruorem, animum perpetuò ad Deum intentum. Sed licet nõ assequãtur ista, vt optant: assequuntur tamen alia pro Dei voluntate: nimirum, peccatorum cognitionem, cõscientiam delicatam, animum ab hoc mundo alieniorem, atque ad res diuinas propensiorem. Quibus in rebus dum paulatim progrediuntur, tandem etiam accipiunt prædicta, quæ diu optarunt: sed ita frequenter accipiunt, vt accepisse se prorsus ignorent, donec nullum sit à vana gloria periculum.

CAPVT

CAPVT VIII.

DE SACRO MISSAE OFFICIO *quotidie audiendo.*

CHRISTVS Dominus in vltima cœna sacrificium Missæ Ecclesiæ suæ instituit, vt fideles munus aliquod haberent, quod Deo Patri offerre & dare pro variis beneficiis ac donis possent. Quia enim varia quotidie dona à Patre cælesti accipimus, & ex nobis nihil nisi peccata rependimus; placuit Christo, nobis hoc sui corporis sacrificium relinquere, quod in gratiarum actionem pro donis, atq. in satisfactionem pro peccatis Deo redderemus. Qua ex re facilè colligi licet, quanta sit Missæ sacrificij vtilitas, quo nimirum impetratur & applicatur quicquid nobis passione, sanguine, & morte sua Christus acquisiuit. Atque vt ex multis pauca referantur:

1. Missæ sacrificio non solùm aguntur, sed etiam referuntur gratiæ Deo, pro beneficiis, ab ipsius bonitate acceptis. Cùm ergo quotidie innumera bona ab eo habeamus, æquũ est vt quotidie gratias, pro donis illius diei, quas possumus maximas referamus. Si enim is, qui pauperi in eleëmosynã dat exiguã stipem, ingratitudinem & rusticitatẽ eius accusaret, qui quantam posset gratiã non haberet: ita meritò ingratitudinis apud Deum accersitur, qui hoc genus gratiarum illi quotidie, cùm potest, non refert, quod Deo maximè placere nouit.

2. Remittuntur venialia peccata, quibus quotidie Deus offenditur.

3. Impetratur gratia, ad mortalia peccata cũ dolore confitenda, & in posterum vitanda. Si ergo infinitis venialibus peccatis quotidie animam nostram aspergimus, in multaque pericula singulis momentis incidimus, mortalibus peccatis Deum offendendo: optimè nobis consulemus, si sacro Missæ officio quotidie aduersus pericula omnia nos muniamus, & à peccatis purgemus.

4. Datur gratia rectè viuendi, confertur auxilium viuis omnibus atq. defunctis. Quia sacrificiũ est efficacissima oratio, propter Christum instar mortui præsentem, ad quæuis tum nobis tum aliis impetranda.

5. Solet Dominus etiam in temporalibus rebus illi magis fauere, quem videt ante omnia spiritualium rerum, & diuini honoris curam gerere. Non enim facilè patietur Deus, vt is temporalium rerum damna sustineat, qui ipsius honoris est in primis studiosus.

6. Sicut parenti gratum est, si summo mane, ante omnia à filio visatur & salutetur: ita mirificè placet Christo, vt quotidie in sacro Missæ officio eum videas, salutes, adores.

Nu. 21. 7. Sicut in veteri lege, aspectus serpentis ænei sanitatem adferebat vulneratis; & in no-
Act. 5. uo testamento vmbra Petri curabat ægrotos: ita dubium non est, quin Christi corpus, dum in Missæ sacrificio quotidie deuotè cõspicitur, magnam vim ad sanandam animam habeat.

8. In sacro Missæ officio, non solùm offertur Deo Patri à sacerdote, & à præsentibus cum sacer-

sacerdote Christi Domini corpus & sanguis, in verum sacrificium pro sua salute: sed quotquot adsunt, digneque se parant, spiritualiter corpore Domini reficiuntur per os sacerdotis. Tanta enim virtus est istius sacrificij, vt quicunque præsentes intentionem suam cum sacerdotis intentione coniungunt, & sacrificij esse participes cupiunt, simul cum sacerdote de sacrificio manducēt, cibiq. spiritualis fructum percipiant, non secus ac membra corporis, ad quæ per os cibus transmittitur. Aequum est enim, vt qui Dominicæ mensæ in spiritu cum sacerdote ministrat, in spiritu etiam cum sacerdote pascatur. Sicut namque conueniens non esset, vt is qui mensæ Regis ministraret, famelicus sine omni cibo dimitteretur: ita non est existimandū, sine spirituali refectione relinqui eum, qui Missæ sacrificio adest, vt par est. Quin potius, sicut in sumptuoso conuiuio, nemo ex familia famelaborat: ita in mensa hac Christi, vbi paratur cœna magna, nemo est præsentium, qui non aliquid accipiat, dummodo os cordis ministranti & porrigenti manui Christi non claudat. Et sicut in cella vinaria nouis vinis repleta, solus aër odore infectus inebriat: ita in loco, vbi sacrificium offertur, tanta est gratiæ copia, vt non solùm ex eo dæmones pellat (ad quod D. Augustinus aliquando in domo vexata à malo spiritu, sacrificiū offerri iussit) sed etiam præsentes consolatione perfundat, vt meritò cum Dauide clamēt: *Alta tua Domine virtutum, Rex meus & Deus meus.* Psal. 83

Lib. 22. de Ciuit. Dei. c. 8. Vide Theodoret. in Philoth. cap. 20.

Atque

Atque ideo semper pij libenter quotidiano sacrificio adesse solent: sicut de matre sua refert D. [a] Augustinus: & Clerici ad hoc præcepto [b] Concilij primi Toletani tenentur.

[a] *Lib. 9. Cõfess. ca. 13*
[b] *Canõ. 5.*

CAPVT IX.

MODVS AVDIENDI SACRVM.

TOTVM Missæ officium in tres partes diuiditur: in Præparationem, Oblationem & Communionem. Proinde qui sacrificio adest, tria præstare poterit.

Primò: cum Sacerdote, aut Sacerdotis ministro, deuotè pronuntiabit confessionem, accipietq. generalem absolutionem: Ea enim dimittũtur peccata leuia, si animus ad deuotionem excitetur. Deinde aliquarum piarũ precum, vel Rosarij B. Virginis lectione, aut si malit, pia de Christi vita meditatione se præparabit, mentemq. colliget, idque vel vsq. ad finem Euangelij, hoc est, ad breuiorem canonem, vel vsque ad *Sanctus*.

Secundò: ab eo loco, vsq. ad *Agnus Dei*, offeret hoc sacrificium Deo Patri cum sacerdote, primò quidem aliquid cogitãs de Christi passione, crucifixione, sanguinis effusione, & morte, quæ in hoc sacrificio repræsentantur. Nã Christus licet totus sit sub vtralibet specie viuus & verus Deus & homo: tamen sub specie panis candidi & insensibilis videtur habere formã mortui: & sanguis in calice sub specie vini quasi effusus cõsideratur. Deinde verò offeret Christum passum & mortuum pro se omnibusque, pro quibus orare tenetur. Rogabit

gabit autem Deum Patrē, vt hāc filij sui mortem & passionem suscipere dignetur, in satisfactionem pro omnibus peccatis suis: atque propter illam, dare sibi gratiam rectè viuēdi, in studiis virtutibusq. proficiēdi; & omnia sua prosperare ad diuini nominis gloriam suamq. salutem. Deinde parentibus, consanguineis, præceptoribus, aliisq. sibi commendatis, impetrabit eadem, singulorumq necessitates exponet. Memor quoq. erit fidelium defunctorum, patriæ suæ, totiusque Ecclesiæ Dei.

Tertiò: ab *Agnus Dei.* vsq. ad vltimas orationes Sacri, præparabit sese ad spiritualem communionem: *primò* Deum rogans, vt plena remissione peccatorū, dignetur cubiculum cordis à sordibus purgare: *deinde* petens, vt idē cubiculum velit aulæis atq. tapetibus variarum virtutum ornare: *tertiò*, quanta fieri potest humilitate, orans, vt per os sacerdotis (cui celebranti intentione coniunctus est) in animam suam trāseat, se visitet, iuuet, vitia delear, infirma corroboret, & ab eo nunquam recedat.

CAPVT X.

EXPLICATIO MYSTERIORUM *sacrificij Missæ.*

MISSAE sacrificium, est repræsentatio sacrificij à Christo Iesu in cruce peracti; in qua idem Christus, qui semetipsum obtulit in ara crucis, per verā sanguinis effusionem & mortem, hic per sacerdotem tanquam ministrū, seipsum offert Deo Patri, sine sanguinis effusione & vera morte, sed

sed per vtriusq. repræsentationem. Ideoq. sacerdos personam gerit Christi patientis, & tota Missæ actio Dominicam passionem refert.

De sacris vestibus sacerdotalibus.

SEx sunt, quibus sacerdos sacrificans induitur: *Amictus, Alba, Cingulum, Manipulus, Stola, Casula:* quæ duplicem habent significationem; quarum altera refertur ad Christi personam, altera ad conditionem sacerdotis. Quod ad Christi personam attinet, *Amictus*, qui caput tegit, significat velamẽ faciei Domini impositũ. *Alba*, vestem illam, qua Herodes Christum irrisit. *Cingulum, Manipulus, & Stola*, varia vincula, quibus Christum ligarunt diuersi iudices, Iudæi & Gentiles, Pontifices & prophani, partim in horto, partim ad columnam, partim in diuersis itineribus. Sinistra manus gestat *Manipulum*: quia ex intima dilectione cordis, quod in sinistra parte est hominis, Christus ista omnia pertulit. *Casula* significat purpureum indumentum, quo fuit indutus in domo Pilati. Quibusdã in locis assuuntur quinq. particulæ Amictui & Albæ, quę referũt quinq. Christi vulnera. *Tonsura* tametsi non sit vestis, significat tamen Christi spineam Coronam.

Ad mores sacerdotis ista referuntur, vt sacerdos intelligat, qualem se debeat exhibere in tanti sacrificij administratione. *Amictus* quo caput velat, significat cogitationẽ rerum cælestium, æternæq. salutis, qua protectus, de nulla re externa cogitet. Ideoq. imponens sibi dicit: Impone Domine capiti meo galeã salu-

tis, ad expugnandos omnes diabolicos incursus; omnes scilicet tentationes, & importunas cogitationes. *Alba* significat internã iustitiã, & externum operum candorem, quo sacerdos totus debet esse contectus. Latitudo & longitudo, significat bonorum operum copiam. *Cingulum*, quod Albam eleuat, est castitas & puritas in omni sacerdotis actione; vt nihil carnale, sensuale, aut quouis modo impurũ sese immisceat. *Manipulus* in brachio sinistro, est pœnitentia, quæ nõ timore seruili, sed vero amore filiali est peragẽda. *Stola* significat magnum desideriũ coniunctionis cum Deo, quam coniunctionem per peccatum primorum parentum amisimus. Ac proinde crux stola formatur in pectore, vt si necdum per gloriam Christo coniungi possimus, saltem nunquã ex corde nostro deleatur passionis eius memoria. *Casula* significat perfectam obedientiam, quæ consistit in charitate Dei & proximi. Hæc virtus quia est nobilissima, sed difficillima, idcirco ex nobilissimo panno casula conficitur intexta cruce, quam cum Christo gestemus. *Paniculi*, qui eiusdem cũ Casula coloris, Amictui & Albæ, ad caput, manus, & pedes adhærent; significant omnia in nobis ex Charitate proficisci debere: intentiones, quæ per caput; operadesignantur. *Tonsura* duo significat: *Primò*, vt sacerdos res istas perituras pro nihilo ducat, iisq. non adhæreat, sed Dominum habens pro parte seu portione suæ hæreditatis, cælestia

sola

sola desideret. *Secundò*, vt quasi Regem sese agnoscens, passionibus omnibus suis imperet ac dominetur.

De ipsa Missæ actione.

MIssæ ceremoniæ multa significant: nos tamen contenti erimus hac breui explicatione, vt omnes ad Dominicam passionem referamus.

Sacerdos itaq. ante pedes Altaris profunda inclinatione peccata sua cõfitens, repręsentat Christũ in horto, assumptis totius humani generis peccatis, vt pro iis satisfaceret, Deum patrem orantem. Quæ ad dextrũ Altaris cornu aguntur, vbi prophetiæ legi solent; significant ea, quæ in domibus Iudæorũ, nẽpe Pontificum Annæ & Caiphæ perpessus est Dominus. Locus Euangelij ad Aquilonem, vnde venit omne malũ, refert Prætorium Pilati Gentilis, aliorumq. Ethnicorum conatus, à quibus passus est Christus. Nam Lucifer seu diabolus, qui volebat ad Aquilonẽ transferre sedem suã, & esse similis altissimo, præcipuè ab Ethnicis colebatur. Hostia sacra dum eleuatur, significat Christum in cruce sublatum: sicut calix cum Dominico sanguine, sanguinem, qui de cruce ex vulneribus dimanauit. Crux sæpius super hostiam, tam antè quàm post cõsecrationem formata, varios, & occultos dolores Christi, tam in arbore crucis, quã in ipsa crucis gestatione, ac crucifixione acceptos. Oratio Dominica, quę septẽ petitionibus constat; septem verba, quæ ad nostrã salutem in cruce locu-

locutus est Dominus: Fractio hostiæ in duas partes; separationẽ animæ à corpore; quæ anima ad inferos descendit, sicut pars vna in patenam deponitur. Atq. vt ab altera, quæ adhuc digitis super calicẽ tenetur, particula vna exigua tollitur, quæ in calicem iniicitur: ita post mortem est Domino latus apertũ, vnde ex intimo corde sanguis ad reliquũ sanguinem in terram defluxit. Deponitur verò pars altera in patenam: quia Christi Corpus de cruce depositũ est. Et quia per Domini mortem data est illi omnis potestas in cælo & in terra, & pax inter Deũ & homines cõposita: hinc est, quòd sacerdos, qui toto canone hactenus egit cum Deo Patre, statim post hostiæ fractionem alloquatur Christum, pacẽ ab eo petens toti Ecclesiæ, quã nobis sua passione promeruit. Sumptio sacramenti, significat sepulturam. Nos enim, qui terra sumus, gestare in nobis debemus Dñicum corpus, vt illud postea per mutatos nostros mores in nobis resurgat, dum aliam vitam, viuendiq. rationem in omnibus viribus corporis & animi assumimus. Liber ad dextrũ cornu rursum defertur: quia mortuo Domino necdum quieuerunt Iudæi, sed partim petitis custodibus à Pilato, iisque corruptis, partim Christianorum persecutione, Christi gloriam obscurare conati sunt. Sed in fine sacerdos redit ad Aquilonẽ, Euangelij lectione ibi finem impositurus Missæ officio: quia relictis Iudæis, translata est prædicatio, gratiaque Euangelij ad Gentes.

CAPVT XI.

MODVS VTILITER AVDIENDI verbum Dei.

QVIA per prædicationem verbi diuini, vniuersus orbis fidem Christi accepit, certissimum est in verbo Dei magnam inesse vim ad animos commouendos, si
Rom. 1. nullus obex obiiciatur. *Virtus enim Dei est, in salutem omni credenti.* Sed sicut liquores pro conditione vasis suscipiuntur & retinentur; nam si vas sit sordidum, minus purum erit vinum, quod infunditur; si capax sit, pl° vini recipiet; si plenum rimarum, aut nō probè obturatum, effluet vinū, vel vis vini deperibit: ita pro condicione auditoris frequenter sese habet verbū Dei, quod percipitur. Modus igitur cum vtilitate audiendi concionem erit iste. 1. Vt ad templū veniens nō ita te habeas, atq. accedens ad rem prophanam, sed tanquam auditurus Deum ipsum per suum ministrū tibi loquentem. 2. Ingressus in templum, Deū ante omnia preceris pro peccatorum remissione, vt vasculum ad suscipiēdum diuini verbi liquorem purgetur. Deinde roges tibi aperiri aures cordis, vt audias; & oculos mentis, vt videas, tibiq. accommodes ea, quæ dicuntur. 3. Firmo proposito statuas perficere, quæcunq. tibi ea concione intelliges dicta. 4. Animo collecto atq. præsenti concionatorem audias, nō vt sua, sed vt Dei verba promentē. Proinde neq. eloquentiam, neq. actionem, neq. artificiū humanæ Rhetoricæ vel considera vel admirare; sed

sed totus in eo esto, vt spiritum haurias verbi diuini. Ita autem perueniant verba Dei ad intellectum, vt simul affectum moueant. Hoc enim differt concio à lectione sacra, quòd ista intellectum potissimùm instruat, illa verò ad cõmouendos affectus præcipuè referatur. Cauendum est porrò auditori diligenter, ne illa quæ audit, ad alium vsum, quàm ad seipsum referat. Hoc enim nõ esset audire sibi concionem, sed potius lectionem, aut humanam admonitionẽ alteri referendã. 5. Concione peracta, si statim exeas templum, ad fabulasq. tete cõuertas, effluet quicquid instillatum fuerat. Proinde vtilissimũ erit, si eodẽ in loco, quãtum fieri potest, nõnihil in oratione subsistas; & auditi verbi præcipua capita, ea maximè quæ tibi conueniunt, repetas; modũque consideres illa perficiendi. Neque hac repetitione contentus, quotidie de auditis cogites, atque in praxin redigas quæ facienda intellexisti & proposuisti. Non enim auditores legis iusti sunt apud Deum, sed factores legis iustificabuntur. *Rom. 2.*

CAPVT XII.

DE ORATIONE ET *meditatione.*

ORATIO, est colloquium cum Deo. Quia autem in omni colloquio non vnus sõlus loquitur, sed plures, dũ mutuo sibi respondent homines: fit vt tunc oratio fit perfectum colloquium cũ Deo, quando homo Deum alloquitur, Deus autem respondet. Et quamuis auribus corporis respõsio Dei non

percipiatur, variis tamen modis respondere Deus solet: veluti, per internas inspirationes, per spirituales consolationes, per externam alicuius admonitionem, per euentum occurrentem. Quo modo D. Antonius cogitans de ratione instituendæ vitæ ingressus in templum, audiuit lectionē Euangelij: *Si vis perfectus esse, vade & vende omnia quæ habes, & da pauperibus, & veni sequere me* quod tanquam sibi dictum, ad se accommodabat.

Nos autem Deo loquimur vel mente sola, vel etiam voce, hoc est, oratione vocali & mentali. Mentalis oratio potissimùm in cogitatione, sine externa voce, posita est.

De oratione Mentali seu Meditatione.

MEntalis oratio, qua homo non tam voce, quàm animo sese cum Deo coniungit, vehementer est commendanda: vtpote quæ hominis cogitationē ad Deum eleuet, illique spiritualium rerum gustum præbeat, & terrenarum fastidiū adducat, & facilè quiduis à Deo impetret. Huius verò sunt quinque partes.

1. Præparatio, qua homo se ad orādum com-
Eccli. 18. ponit, iuxta illud: *Ante orationē præpara animam tuam, & noli esse quasi homo qui tentat Deum.* Si enim cū homine acturus, initio teipsum componis, & verba præmeditaris, quibus vtaris: multo magis locuturus cum Deo, non debes impræmeditatus accedere. Initio igitur ante orationem cogita, an tibi cum Deo bene conueniat, hoc est, petere remissionem peccatorum,
Prov. 18. iuxta sapientem: *Iustus in principio sermonis accu-*
sator

fator est sui. Deinde considera maiestatem Dei, ante quem vniuersus orbis est tanquam gutta roris antelucani. Conuertas te postea ad vilitatem tuam, qui in hoc orbe tanto es res exigua, & nullius momenti. Atq. ita considera, quis cum quo sit acturus. Rursus inspicito necessitates tuas, & Dei diuitias, quæ solę possunt subuenire miseriæ tuæ. Ita fiet, vt & animum ad orationem cõponas, & corpus ex animi similitudine ad deuotionem aptes. Talis præparatio in omni oratione etiã vocali locũ habet. *Sap.* 13.

2. Sequatur lectio, aut inspectio verborum aut rerum, de quibus est instituenda meditatio. Qui enim vult cum fructu atque vtiliter meditari, is debet certam aliquam materiam sibi proponere, in cuius cõsideratione sese exerceat, & non vaga mente per diuersa discurrere. Materia verò ad meditationẽ accõmodatæ, sunt primùm omnia verba diuinæ scripturæ, & præsertim Euangeliorum atq. Psalmorum: deinde res ipsæ, quæ in scripturis contiuentur, sed breuiter collectæ, & quasi ad quædam capita reuocatæ. Itaq duobus mõdis scripturis sacris ad meditãdum vti possumus. Vno modo, verba alicuius sentẽtiæ discutiẽdo (latet enim in verbis illis mira suauitas & vtilitas.) Altero modo, vt omissis verbis, res ipsæ cõsiderentur: veluti, iudiciũ extremũ, gloria sanctorum, pœnæ reproborũ, vita & passio Domini.

3. Habita materia, succedat meditatio vel contemplatio: quæ nihil aliud est, quàm sapida quædam, dulcis & affectu plena cognitio.

In ea enim intellectus ita singula verba sententiæ propositæ, aut mysteria rei ad meditandum assumptæ versare debet, vt affectus amore diuino inflammetur. Non enim hæc meditatio ad studiũ doctrinæ, sed ad orationem pertinet, qua animus deuotione impinguãdus est, & flamma diuini amoris accendendus.

4. Ex ipsa meditatione occasio sumi debet dulcissimæ atque ex intimo corde ductæ gratiarum actionis. Nihil enim est, quod sit materia meditationis, quod etiam ad Deum laudandum, & ei gratias agendas non inuitet. Si de passione Domini cogitasti: age Deo gratias, quòd te tam caro pretio redemerit. Si de peccatorum grauitate: age gratias, quòd eo vsque ad pœnitentiam expectauerit. Si de inferni pœnis: age gratias, quòd hactenus in eas te peccatorem non præcipitauerit.

5. Postremo loco adiungenda est petitio seu postulatio, vt animus meditatione & gratiarum actione excitatus, audeat feruenter ea petere, quæ sibi necessaria videt. Qua in re duo sunt consideranda: 1. quid sit petendũ. 2. quomodo petendum. Petendum est primò lumen cordis, quo vitia & peccata tua, magnamque infirmitatem, Dei autem maiestatem & puritatem videas: hoc est, vt Deum atq. te ipsum cognoscas. 2. Peccatorum remissio, & infirmitatis spiritualis curatio. 3. Virtutum incrementum & conseruatio, præcipuè autem fidei, spei, charitatis, humilitatis, castitatis, patiẽtiæ, sobrietatis; compositio interioris exterioris q. homi-

hominis; discretio & attentio in dictis & factis; reformatio linguæ; fortitudo ad superandas difficultates; pura intentio in bonis operibus; timor & reuerentia maiestatis Dei. 4. Eadem petenda sunt proximis. Modus petēdi his quatuor orationis conditionibus continetur: quarum prima est fides seu fiducia. *Postulet* (inquit Iacobus) *in fide nihil hæsitans.* Quæ fiducia *Iacob. 1.*
innititur merito Christi infinito, quod totum est nostrum: bonitati Dei inexplicabili, quæ nulla peccatorum grauitate aut multitudine vinci potest: & constantiæ promissionū Dei, quæ tanta est, vt potius cælum & terra concidere possint, quàm vt vnum de Domini verbis non compleatur. 2. est humilitas: quia Deus superbis resistit, humilibus dat gratiam. 3. Perseuerantia, ne deficiamus, si non statim videamur exaudiri. 4. Feruor & deuotio, vt ex affectu & ardore cordis loquamur.

CAPVT XIII.

DE ATTENTIONE IN ORATIONE.

ORANTI Deū necessaria est attentio ad orationem, ne mens huc illucq. vagetur. Est autem attentio triplex. Prima ad verba, vt ea rectè efferantur: secunda ad significationem, vt homo intelligat ea, quæ profert: tertia ad Deum, qui oratur, & rem ipsam, quæ petitur. Atq. hæc postrema est præstantissima, quæ & doctis simul & indoctis conuenit, Deoq. est acceptior, vtpote cum quo cor hominis coniungitur. Hæc enim attentio

haberi potest ab illiteratis, dum Latinè orant, tametsi verbum nullum orationis intelligant: quia sufficit vt Deus intelligat, qui oratur, vtque ad eum mens & desideria ferantur.

CAPVT XIIII.

DE EVAGATIONE IN ORATIONE.

IN oratione tribus de causis hominē vagari contingit. 1. Sponte sua, dum cogitationes externas accersit, aut aduenientes sciēs atq. aduertēs admittit, in iisq. hæret. Quo in genere etiam sunt illi, qui opus aliquod orando prę stant, quod peculiarem mentis attentionē requirit: veluti est scribere, legere, rationes subducere, &c. Alia opera externa, quæ attentionem peculiarem non requirunt, non impediunt orationem: vt sarcire, ambulare, secare, &c.

Hoc porrò primum diuagationis genus, ex se naturaq. sua est peccatum mortale, propter voluntariam atq. deliberatam irreuerentiam. Tametsi enim ad orationes, quas sponte profers, non obligeris: ad hoc tamē teneris, vt non nisi reuerenter cum Deo agas. sicuti qui non tenetur conuenire aut alloqui Regem: tenetur tamen conueniens Regem honestè se gerere, non exprimens è manu scabiem, non vngues scindens, non alia id genus inhonesta agens. Vnde qui hoc genere euagationis sacris diebus Missæ officium audit, vel preces horarias, ad quas obligatur, recitat; nullo pacto satisfacit præcepto Ecclesiæ. 2. Negligentia sua irrepunt, & inhærent homini externæ cogitationes,

nes, qua in re est peccatum veniale, tanto sanè grauius quanto negligentia est maior. Veluti in illis, qui externos sermones miscent precibus suis. 3. Homini inuito alienæ cogitationes incidunt: quas cùm primùm sentit, dolet atque repellit: in quibus nullum omninò inest peccatum, quippe quæ à sola dæmonis arte, vel humana fragilitate proficiscuntur. Et hæ distractiones quantumuis suauitatem orationis impediant; non tamen vel meritum, vel fructum, qui est, impetrare quod postulatur.

CAPVT XV.

REMEDIA CONTRA *distractionem in oratione.*

QVAMVIS homini in rebus huius vitæ occupato difficile sit, omnes prorsus mentis euagationes in oratione deuitare: possunt tamen remedia quædam poni, quibus molestia hæc nonnihil diminuatur.

Primum est, vt cor atq. animum suum rebus nullis huius mundi apponat, sed iis vtatur, vt peregrinus rebus diuersorij, in quo vna nocte versatur, iuxta B. Paulum: *Reliquum est, vt qui habent vxores, tanquam non habentes sint; & qui emunt, tanquam non possidentes; & qui vtuntur hoc mundo, tanquam non vtantur.* 1. Cor. 7.

2. Nunquam committere, vt interdiu animus nimium dissipetur, etiam in occupationibus externis quibuscunque. Ad quod iuuabit primò, obseruare pauca illa, quæ de modo vespere incumbendi, & mane surgendi inferius dicemus. 2. Omnia sua agere, tanquam in di-

urino conſpectu, ob oculos habendo Deum, qui
Act. 17. in ſcripturis dicitur non abeſſe procul ab vno-
Pſal. 24. quoq. noſtrum. Ita Dauid de ſe dicebat: *Oculi mei ſemper ad Dominum.* 3. In promptu habere breues oratiunculas, quas ſubinde interdiu, etiam in maximis occupationibus, ad Deum eiaculetur, cuiuſmodi eſſe poſſet verſiculus vnus alicuius Pſalmi, aut petitio vna Dominicæ orationis. 4. Interdiu frequentius animum ad ſe reuocare, ab eoq. factorum rationem exigere, maximè poſt graues, & diuturnas occupationes, confabulationes, aliaq. negotia, quæ diſtrahere vehementer ſolent.

3. Vt oraturus diligenter ſe ad orationē præparet, cogitetq. ſeriò id agere atq. ex animo, non autem ex conſuetudine, aut tanquam rem non magnoperè curandam.

4. Vt ante orationem petat ex corde à Deo gratiam attentionis; rogetq. Angelum cuſtodem, vt dæmonis tentationes & diſtractiones impediat. Poſt orationem verò, negligentiarum veniam petat, & roget Deum, vt orationē licet frigidā, & multis vanitatibus permixtam, deterſis maculis, in thronum ſuū admittat, eiq. effectum largiatur ſalutarem. Hinc enim frequēter vagamur, quia diſtractiones aut non conamur aduertere, aut nihili facimus; ſicque crebra euagatione habitus vitioſus inducitur, qui poſtea vix magno labore depelli poteſt.

5. Conſuetudinem aſſumere, certis locis orationis, animum colligendi: veluti, poſt quamlibet decadem Roſarij, & poſt finem Pſalmi.

Psalmi. Cuius rei vt recorderis, iuuabit ad versum, *Gloria patri & filio, &c.* ad finem orationis, *Per Dominum nostrum, &c.* similesque precatiunculas, reuerentiam, corporis aut capitis inclinatione, vel manuum coniunctione, aut alio externo gestu exhibere, talique motione reuocandi animi meminisse.

CAPVT XVI.

DE MODO STABILIENDI CORdis, & *cum spirituali fructu vacandi orationi vocali, his, qui quod orant intelligunt, accommodato.*

ORATIO, quæ non solùm voce, sed & mente ad Deum effunditur, requirit præparationem animi, antequã inchoetur: attentionem, in ipso decursu orationis, & instaurationem defectuum, post eius finem.

De præparatione.

IN præparatione primum est, cor abstrahere, quo ad eius fieri potest, ab omnibus curis, scrupulis, perturbationibus, & phantasiis inutilibus, & illud colligere ad vacandum omninò Deo, cætera omnia diuinæ prouidentię cõmittendo, nec alia in re mentem occupando.

Secundum est, considerare, ad quem, & qua de causa, qui orat, accedat. Aperiendo ergo fidei oculos, animaduertat se in conspectu immensæ maiestatis & sanctitatis constitutum, in medio innumerabiliũ Angelorũ & sanctorum, (quorum officium, laudãdi & orãdi Deũ, licet indignus, est subiturus) vt cultum exhibeat, ac omne bonum sibi ac proximis impetret, considerãdo Deũ (quod & in ipsa oratione sæ-

ne sæpè fieri oportet) tanquam patrem & redemptorem nostrum amantissimū, optimum, sapientissimū, misericordissimum, & qui semper & vbique præsens est, & videt ac penetrat vniuersa. Sic commotus aliquo sancto affectu, inchoare studeat orationem.

Tertium est, cordis mundiciā & bene orandi gratiam petere, & ad honorē ac beneplacitum Dei, nostram proximorumq; vtilitatem sacrificiū orationis simul cum meritis Iesu Christi & sanctorum (& eius præsertim, de quo meminit eo die Ecclesia) dirigere.

De attentione in ipsa decursu Psalmodiæ.

ATtentio ad verba quamuis non sit potissima, tamen (in his quidem, qui intelligunt quod orant) vtilis est & ad sensum Psalmorum, & reliquorū, quæ dicuntur, accommodanda; vt referantur omnia ad pium erga Deū affectum.

Tria ergo exigit hæc attentio. Primum est, cum reuerentia magna assistendo Deo, accommodare se ad verba Psalmi: si laudat, laudare: si gemit, gemere: si minatur, timere: si iubet, paratum se ad obediendum præbere. Et vt adulatores, id quod in corde non habent, foris tamen præ se ferunt: ita nos in corde sentire conemur, quod ore proferimus, dilectionem erga Deum & Dei amicos, honorem eius exoptādo, inimicis eius indignando, eius perfectiones extollēdo, miseriam, peccata, & infirmitates nostras ostendendo, in ipso spem nostram collocando, ad eius obsequiū nos offerendo, amando quod amat, detestando quod detestatur.

Secun-

Secundum est, adiungere in animo nostro aliqua verba vel cogitationes ad verba orationis, quam dicimus, vt affectum excitēt, & exerceant: vel amoris, vt cùm occurrit, *Deus*, addendo, pientissimus amantissimus: vel reuerentiæ, vt Altissimus, Sanctissimus: vel humilitatis, vt cùm dicitur, *Mihi*, addendo, Misero peccatori, &c. Interdum non solùm cogitatio, sed affectus etiam adiungitur: qualis est, si agitur de beatitudine, suspirare illius desiderio: si de damnatione vel peccatis; gemere, quòd in tali statu vel ipse fuerit, vel certè proximi eius: si de virtute; desiderare imitationem.

Tertium est, renouare attentionem, ex consuetudine initio Horarū & Psalmorū, & quandocunq. se distractum animaduertit: atq. excitare affectū honoris Dei, in fine cuiusq. Psalmi, cùm dicitur, *Gloria patri*, &c. & confidentiam in Christum in orationibus, cùm dicitur, *Per Dominum nostrum Iesum Christum*, &c.

De his quæ iuuant ad hanc attentionem.

AD hanc attentionem iuuat: Primò, expositionem vidisse Psalmorum, non tam vados accommodatam.

Secūdò, obseruare quis loquatur, an Deus, an Ecclesia, an quiuis fidelis, an pœnitens, an aspirans ad perfectionem.

Tertiò, obseruare, cui affectui seruiat Psalmus: & quia sæpè variantur & miscentur, idipsum notare.

Quarto, ad horū praxim (quia in libro precato-

catorio omnia scribi nõ expediret) argumentũ certè in principio cuiusq. Psalmi, & verbũ ali- quod ad declarationem faciens, in ipso cõtextu attingi potest. Persona verò quæ loquitur, & eius affectus, tam in principio, quàm in decursu (cùm variatur) in margine notari etiam posset.

De affectibus Psalmorum.

QVia in affectibus Psalmorum præcipuus est psalmodiæ fructus, siue quis priuatim, siue in Choro, siue submissà, siue alta voce oret: idcirco breuiter percurremus omnes, atque ad duodecim reuocabimus.

Tres existunt ex laude Dei.

Primus est dilectio, cùm prædicatur Dei bonitas. quò reducitur actio gratiarum, pro acceptis beneficiis.

Secundus est admiratio, cùm agitur de sapientia, maiestate & potentia Dei.

Tertius est cõgratulatio, cũ narratur aliquid bene gestum à Deo, & successus aliquis felix.

Tres ex memoria boni nostri.

Primus, desiderium, quo afficimur ad absens bonum nostrum, & proximorũ, & id petimus, siue de liberatione à malis, siue de consecutione bonorum agatur. Huc reducitur exhortatio proximorum & instructio.

Secundus est, confidentia in Dei auxilio tã de huiusmodi malis euitandis, quàm de bonis consequendis.

Tertius est, gaudium de iisdem malis euitatis, & bonis adeptis.

Tres

Tres ex nostræ miseriæ commemoratione.

Primus, timor, cùm agitur de malis futuris imminentibus, tam nostris, quàm proximorum.

Secundus, dolor, cùm agitur de præteritis & præsentibus.

Tertius erit humilitas, cùm agnoscimus infirmitates & defectus nostros.

Tres ex reprehensione malè agentium.

Primus, Zelus vindictæ, contra iniurias & damna illata.

Secundus, Indignatio aduersus nequitiam: quò reducitur conquestio.

Tertius monet malè agentes, vt resipiscant.

Ex his affectibus aliquando aliqui miscentur, vt congratulatio & gaudium: desideriū & confidentia, dilectio & confidentia, &c.

Omnes autem Psalmi & Scripturæ, ad huiusmodi affectus trahi possunt.

De instauratione.

POst absolutam orationem huiusmodi, vt instauretur imperfectio, & defectus, qui in ea nobis acciderunt, tria obseruare conuenit.

Primum veniā humiliter petere distractionis, tepiditatis, & aliorum defectuum admissorum.

2. Cum magna cupiditate Deum honorādi, & ei placendi, augere exiguum opus, & suppliciter obsecrare, vt orationem nostram ad ipsius honorē oblatā, Christi & totius Ecclesiæ meritis subnixam, admittere, omnemq. eius imperfectionem clementer supplere dignetur.

3. Cum

3. Cum magna spe & fiducia, per eundem Christum Iesum & Sanctos eius à diuina bonitate petere, vt valorem & efficacitatem oblatæ orationi tribuat, ad nostrã proximorumq. (eorum potissimùm quibus magis obstricti sumus) salutem constituendam.

CAPVT XVII.

DE CORPORIS SITV IN ORATIONE.

DIVVS Augustinus libro de cura pro mortuis habenda dicit, orãtes de membris sui corporis facere, quod supplicantibus congruit: cùm genua figunt, cùm manus extendunt, cùm solo prosternuntur, & si quid aliud visibiliter faciunt. Tametsi enim his indiciis Deus nõ indigeat, vt hominis animum videat; ista tamen multum valere ad hominem excitandũ, essecq. indicia internæ compositionis animi. Nam licet Deus sit Spiritus, qui externis rebus non mouetur: nos tamen, quia sumus homines vestiti corpore, omnem illi debemus cultum, non mente tantùm, sed etiã corpore; vt corporis cultus interno cultui mentis respondeat. 1. Itaq. genua flectimus, exemplo Salomonis & Christi; & in terra prostrati iacemus, tanquam rei mortis; Deo quem superiorem nostrum & Dominũ agnoscimus, reuerentiam summam & subiectionem exhibentes. 2. Stando cum publicano, oramus duabus de causis. Primò, vt significemus nos iam cum Christo à morte peccati resurrexisse. Vnde à Paschate ad Pentecosten apud veteres, statio-

3. Reg. 8. Luc 22. Mat. 26.

Lucæ 18. Tertul. de Coro. mil. & lib. 2. ad vxorẽ.

stationes erant, & Dominicis diebus per annum; quibus stationibus præmittebatur ieiunium Sabbathinum,& Quadrageſimæ. Quia tunc cum fiducia coram Deo ſtamus, quando pœnitentiæ opera peccatorum remiſſionem attulerunt. Secundò, vt nos paratos declaremus ad ea præſtanda, quæ præcipiuntur. Sic ſtatur ad Euangeliũ,& cantica ex Euangeliis deſumpta, vt ſunt Benedictus, Magnificat, & Nunc dimittis: tum quia per verbum Euangelij, qui peccatis proſtrati iacebamus, erecti ſumus; tum vt promptos nos declaremus ad obtemperandum diuinis iuſſis. 3. Oculi in cælum eleuantur, vt cogitationem noſtram in cælis verſari declaremus. 4. Subinde oculi demittuntur, ad ſignificandum diuinæ ſeueritatis timorem, & internum pudorem ex turpitudine peccatorum conceptum. 5. Manus attoluntur, partim vt cor ſignificetur habendum ad Dominum: partim (vt ait B. Chryſoſt.) quia dona, quæ petimus, è cælis ſunt expectanda. 6. Iunguntur manus, vt animus declaretur eſſe collectus, non autem diſtractus diuerſis cogitationibus. 7. Tunditur pectus, tum vt peccata deteſtemur, tanquam pœnas de nobis exigentes: tum vt cor lapideum tunſionibus emolleſcat. 8. Qui manus in modum crucis extendunt; ſignificant ſe cum Chriſto crucifixos, cuius crucem & paſſionem repræſentant. Hoc modo ferè ſe componunt ſacerdotes, in ſacro Miſſæ officio, in quo Chriſti patientis gerunt perſonam.

Hom. 79 ad popul. Antioch

Aug. ſer. 36. de verbis dom.

CAPVT XVIII.

DE PROCESSIONIBVS.

ANTIQVVS est ille in Ecclesia orandi modus, quo in processionibus clerus & populus precatur Deum. In quibus præfertur crux Christi, quia videtur educi exercitus sub crucis vexillo militans: tum sequitur Clerus, cuius ordo vt est Deo coniunctior, vtpote per quem ad alios spiritualia dona deriuantur, ita debet sanctitate vitæ cæteris prælucere. In hoc ordine verò præcedunt iuniores, seniores autẽ & digniores sequuntur: quia in Ecclesia, officium superiorum non in externo honore, sed in labore & ministerio consistit, vt iuxta verbum Christi, *Qui voluerit maior fieri, sit minister: & præcessor sit ministrator.* Mat. 20. Luc. 22. Post Sacerdotes & Præsules statim subsequitur sæcularis magistratus, tanquam Ecclesiæ rumq. sacrarum defensor, qui coniunctus esse debet cum ordine Ecclesiastico, vt fidem propugnet, Pastores Ecclesiæ iuuet, atq. in omnibus rebus honorem Dei solius quærat. Præcedit autem reliquos ciues, vt sicut dignitate, ita & moribus vitaq. præluceat, doctorque sit aliorum. At verò inter vtrosq. DOMINVS IN MEDIO POPVLI SVI: vt duos condat in semetipso, in vnũ nouũ hominem, faciens pacem inter Deũ & sanctam plebem. Ephes. 2.

Iste modus orandi in Ecclesia antiquissimus, variis de causis seruatur. 1. Vt sciamus, fidem publicè profitendam esse: quia *Corde creditur ad iustitiam, ore autem confessio fit ad salutem.* Rom. 10. 2. Ne

2. Ne pudeat nos publicè bene agere, sed ita luceat lux nostra coram hominibus, vt videant opera nostra bona, & glorificent Patrem nostrum, qui in cælis est. Admonemus igitur, & excitamus hac publica oratione omnes, ad orandum Dominum, pro suis totiusq. Reipub. necessitatibus. 3. Declaramus nos credere, Deum nullis locorum angustiis contineri, sed vbique ab omnibus adorandum esse, non ab hominibus tantùm, sed ab vniuersa creatura, quã cum Propheta Dauide variis Psalmis ad laudãdum cõmunem Dominum prouocamus. 4. Protestamur nos Christum Dominum & ducẽ crucifixum sequi, paratos ad omnẽ ipsius voluntatem, tanquã fideles milites, sub vexillo crucis. 5. Precamur Dominum, vt in loca singula domosq. nostras ingrediens, gratiam suam illis largiatur, Ecclesiæ precibus motus, quæ locis illis funduntur. 6. Celebramus memoriam variorum discursuum & processionum Christi Domini pro salute nostra susceptarum, qualis fuit in die Palmarum, quando in vrbem Hierosolymitanam cum maxima pompa fuit inuectus: & in die Ascensionis suæ in cælos, quãdo discipulos in montem eduxit, & videntibus illis, est sublleuatus in cælum. *Matth. 5.*

Ex his facile videre est, quãta reuerentia sit in supplicationibus procedendum, sine fabulis, sine cursitatione, sine vlla vanitate, aut mentis oculorumq. euagatione, sed animo collecto, atq. ad Deum eleuato, Deum precando pro necessitatibus Ecclesiæ, pro tota Repub. in *Greg. lib. 11. epist. 2.*

qua versamur; pro peccatoribus, qui malitia sua excæcati, iram Dei non cessant prouocare.

Orandum est autẽ & postulãdũ, per Christi labores, quos multis itineribus pro nobis sustinuit; per merita sanctorum, quorum sacras reliquias aut imagines circũferimus; per Dei misericordiã, qui hanc Rempub. ad fidem perduxit, & in Catholica religione conseruauit.

CAPVT XIX.

DE TEMPORIBVS PRECVM horariarum.

ECCLESIA Dei diuersas interdiu & noctu horas obseruat, quibus ad Deum preces fundit, in memoriã & gratiarum actionem singularium quorundam beneficiorum, quæ temporibus illis accepit. Nam præter mysteria passionis, quæ singulis horis acciderunt; alia etiam collata sunt beneficia peculiaria, in quorum memoriam illis horis preces dicuntur.

Memoria natiuitatis Domini. Nocte celebratur memoria natiuitatis Domini precibus matutinis; quibus adiunguntur laudes: quia Christus in aurora victor ab inferis resurrexit. Eodem noctis tempore captus est Dominus, ductus ad Annam & Caipham, multaque in ædibus horum pontificum vsq. ad ortum solis perpessus.

Resurrectionis. Exorto sole, hoc est, hora diei prima, traditus est Dominus in manus Gentium; à Põtificibus ad Pilatum adductus ad crucifigendum.

Vicarij sui nobis relicti. Eodem tempore Ioan. 21. post resurrectionem prouidit Ecclesiæ de summo pastore, Vicario

cario suo, cui oues suas, id est vniuersam Ecclesiam regendam cõmisit. Quod beneficium quàm sit eximium, facilè perspicietur; si cõsideretur, ab hoc capite pendere Ecclesiæ vnitatem; eique promissam esse fidei constantiam; datamque amplissimam potestatem ad salutem Christianorum. *Matt.* 16 *Luca* 22

Hora tertia, post solis exortum, variis modis pro nobis illusus est Dominus, flagellatus, coronatus, populo propositus, ab eoq. ad crucem postulatus. Eodẽ tempore missus est Spiritus sanctus Apostolis, Act. 2. Cuius beneficij magnitudo ex eo apparet, quòd in eius memoriam solemnis festiuitas Pẽtecostes sit instituta. Vnde meritò hac hora inuocat Ecclesia auxilium Spiritus sancti hymno Ambrosiano: *Nunc sancte nobis spiritus, vnum patri cum filio dignare promptus ingeri, nostro resusus pectori.* *Missionis Spiritus sancti.*

Hora sexta in meridie Christus Dominus, perforatis manibus pedibusq. est sublatus in crucem. Eadem hora recolitur gentium ad fidem Christi conuersio. Quia sub meridiem Christus Samaritanam gentilem fœminam ad fidem adduxit: & filium Reguli gentilis à febri liberauit: B. Paulum doctorem gentium conuertit, B. Petrum visione ad Cornelium Centurionem ethnicum misit. Deniq. in cruce exaltatus, teste D. Ioanne Damasceno, facie ad occidentem conuersa, Ecclesiam Gentium respexit. *Vocationis gentium.* *Ioan.* 4. *Act.* 9. *Act.* 10. *Libr.* 4. *orth. fid cap.* 13.

Hora nona, quæ tertia est post meridiem, Christus cõsummatis omnibus, in Cruce, pro *Mortis Christi.*

salute nostra spiritum emisit, & statim ad inferos descendens, diabolum, ne in nos sæuiret, ligauit, viresque eius fregit, ne nobis obesset.

Ligati diaboli. Ioan. 20.

Hora vespertina, sole ad occasum declinante, Christi latus est à milite perforatum, vnde sanguis & aqua profluxit: & paulò pòst sacrum corpus de cruce depositum, est sepulturæ mandatum. Eodem tempore, Christus, post resurrectionem, discipulis potestatem dedit remittendi peccata. Vnde hac hora celebratur memoria Ecclesiæ productæ ex latere Christi, & remissionis peccatorum in Ecclesia relictæ.

Ecclesiæ productæ, & remissionis peccatorum.

Sub noctis initiũ, Christus in vltima cœna discipulis, eorum pedibus lotis, sacrum suum Corpus & sanguinem sub speciebus panis & vini reliquit, Missæque sacrificium instituit. Eodem tempore putatur in vtero Virginis incarnatus, humanam naturam assumpsisse. Fit etiam hac hora peculiaris memoria dolorum B. Virginis Mariæ; quæ inspectam Christi filij sui passionem, domum reuersa, seriò secum magnoque dolore reuoluebat.

Sacramẽti eucharistiæ. Incarnationis Christi. Dolorum B. Virginis.

CAPVT XX.

DE MYSTERIIS ROSARII.

BEATVS Dominicus fratrum Prædicatorum primus institutor, confraternitatem quandam suo tempore instituit, in honorem B. Virginis Mariæ, à diuersis summis Pontificibus confirmatam, & variis indulgentiis ac priuilegiis donatã. Quæ in eo maximè posita erat, vt beatissima virgo mater Dei, frequenti repetitione Salutationis Angelicæ

licæ honoraretur: singulis qualibet hebdomada Rosarium ter recitantibus. Rosarium autem constat Oratione Dominica quinquies, & Salutatione Angelica quinquagies repetita. Vnde Rosarium tertio dictum efficit numerum centesimum & quinquagesimum in Salutatione Angelica, qui est numerus Psalmorū Dauidicorum: à quo numero vocarūt trinum illud Rosarium, Psalterium B. Virginis. Rosarium verò dictum est, quasi sertū rosaceum, ex odoriferis precum & salutationis floscu-lis contextum. Et quamuis numerus nullus ex se vim habeat, ad aliquid vel efficiēdum vel impetrandum: quando tamen ad aliquod sacrum mysterium ab Ecclesia refertur, non est tanquam superstitiosus abiiciendus: quòd ex Ecclesiæ, atq. precantium intentione quandoque induat modum orationis. Veluti contingit, dum in honorem quinq. vulnerum Christi, quinq. cereos accendimus. tali enim ceremonia oramus, vt Christus per sacram passionem suam mentem nostram vero lumine suæ gratiæ illustret, & charitate accendat. Pari modo in hoc serto rosaceo, numeri varij pulchram continent significationem. Nam quinarius Orationis Dominicæ, Christi quinq. vulnera: denarius Salutationis Angelicæ ad quamlibet Dominicam Orationē, Decem præcepta Decalogi: quinquagenarius eiusdem Salutationis, in toto Rosario, annū Iubilæum, hoc est, peccatorum remissionem significat. Qui igitur tali precum numero Christum orant, eiusque

que Matrem salutant; hoc illo orandi modo petunt; vt ipsis Deus per Christi passionem, Matrisq. Dei merita & intercessionem, gratiam largiatur, qua & plenam remissionem omnium peccatorum accipiant, & auxilium ad diuina mandata ex animo perficienda.

Cæterùm vt mens orantis, cui difficile videtur & tædiosum, ad eadem verba toties repetita attendere, fructu suo nõ careat; piè ordinatum est, vt quodlibet Rosarium quinque mysteriis perficeretur, quibus meditãdis, dum os verba proferret, mens occuparetur.

Primo enim Rosario assignata sunt quinque gaudia sanctissimæ Matris, quinque decadibus accommodata, quibus illa, ex his, quæ circa Christi naturam humanã contigerunt, affecta fuit, nimirum ista:

1. Annuntiatio Dominicæ incarnationis.
2. Visitatio Elizabethæ.
3. Natiuitas Domini.
4. Oblatio Christi in templo.
5. Inuentio pueri Iesu inter doctores.

In secundo Rosario memoria colitur quinque mysteriorum passionis Christi, quæ sunt:

1. Oratio, & captiuitas Domini in horto.
2. Flagellatio.
3. Coronatio.
4. Baiulatio crucis.
5. Dolores in ligno crucis tolerati.

In tertio Rosario proponũtur quinque mysteria glorioſa, post Christi Dñi mortẽ, nimirum:

1. Resurrectio Domini.

2. Ascen-

2. Ascensio eius in cælos.
3. Aduentus Spiritus sancti in discipulos.
4. Assumptio B. virginis Mariæ.
5. Gaudium vitæ cælestis.

Vt autē subinde Orationis Dñicę & Angelicæ Salutationis, quibus Rosariū constat, verba ipsa expendantur meditando, subiiciemus breuem vtriusq. explicationem, quæ materiam præbere poterit maioris considerationis.

CAPVT XXI.

BREVIS EXPLICATIO ORATIONIS *Dominicæ.*

ORATIONIS huius præfatio pauca habet verba, plena mysteriis. *Pater*, est nomen amoris, significans primò, quòd oraturus non debeat inimicus esse Dei, sed amicus, imò filius, deposita voluntate peccandi, & de peccatis dolens. Secundò, quòd magna fiducia ad Deum sit accedendum, quia à patre nihil non est expectandum.

Noster. non dicis, meus, sed nomine cōmuni, *noster*: quia æqua inter Deus est omnium pater, omnes ex æquo attingens, pauperes atq. diuites. Adferenda est ergo ad hanc orationem 1. Charitas proximorum, qua omnes filios Dei ames, eisq. bene velis. 2. Humilitas: ne te cuiquam præponas.

Qui es in cælis. Significatur primo, ad hāc orationē adferēdā esse mētē ad cælestia eleuatam, exclusis terrenis cogitationibus. secundo, magnā totius hominis externā atq. internā reuerentiā: quia pater est cælestis, nō terrenus. ter-

tio, nihil nisi cæleste à Patre cælesti petẽdum.

Sequuntur nunc petitiones septem, quarum priores quatuor cupiunt bona concedi; posteriores reliquæ, mala remoueri.

1. *Sanctificetur nomen tuum.* Id est, Gratias tibi pro beneficiis tuis ago; oroq. vt nomen, bonitas, atq. maiestas tua omnibus hominibus innotescat, ab omnibus laudetur, & vbiq. deprædicetur: potissimè verò precor, vt ego in actionibus meis omnibus & verbis tuam gloriam quæram, & mea omnia ad tuam laudem proximorumque vtilitatem referam.

2. *Adueniat regnum tuum.* Id est, Opto vt tu Deus in terris vbiq. regnes; atq. excluso imperio diaboli, tu omnia mundi regna possideas: & præsertim ne regnet peccatum in meo mortali corpore; sed tu domineris omnibus viribus & potentiis meis; meque ad cæleste regnum dirigas, atque perducas.

3. *Fiat voluntas tua, sicut in cælo & in terra.* Id est, da quæso gratiam populo tuo, vt iussis tuis obtemperet: præterea in singulis actionibus nostris voluntatem tuam nobis aperias. Denique, meipsum, Domine, tuæ volũtati totum resigno, vt (dũmodo per me celebretur & sanctificetur nomen tuum, & tu excluso regno peccati in me solus regnes) facias de me & statuas iuxta sanctissimam voluntatem tuam.

4. *Panem nostrum quotidianum da nobis hodie.* Id est, Nutri & pasce animam meam, & corpus meum conuenientibus nutrimentis: Animam quidem verbo tuo, vt illud mihi sapiat, siue in con-

concione, siue in oratione, siue quouis alio modo mihi proponatur: item sacro corpore tuo, ad quod frequenter & deuotè sumēdum peto excitari: Corpus verò, cibo quotidiano, rebusq. non superfluis, sed necessariis, iusto labore aut titulo, non per iniustitiam acquisitis.

Sequuntur tria mala, quæ cupimus amoueri.

5. *Et dimitte nobis debita nostra, sicut & nos dimittimus debitoribus nostris.* Id est, Mala præterita, nimirum peccata, quibus te offendimus, gratis per Filij tui passionem dimitte: venialia quidem seu quotidiana, per dolorem, & hanc orationem à te institutam: grauiora verò seu mortalia, per sacramentū pœnitentiæ: ad quod deuotè accedendum, da quæso tempus oportunum, gratiam & deuotionem. Et tametsi ego ex animo proximis omnibus offensas remitte-re videar, tu tamen me iuua, vt nunquā offensæ alicuius reminiscar.

6. *Et ne nos inducas in tentationem.* Id est, Mala futura à nobis arceas; cauēs ne vnquam in peccatum consentiamus, néve occasionem demus, vt à te deseramur: & si vitio nostro nos labi cōringat, ne cor nostrum obduretur, sed statim conuertatur, & à peccato resurgat.

7. *Sed libera nos a malo, Amen.* Præsentia mala à nobis depelle, famem, bella, pestem, aliasque corporales calamitates; & etiā prosperitates, si ad animæ salutem non conducunt: spiritualia quoque mala, in quibus est cōcupiscentia nostra, quæ continuum spiritui bellū infert: vt ab ea, si non penitus, saltem ex parte absoluamur.

Expo-

Expositio Salutationis Angelicæ.

ORationi Dominicæ subiungi solet Salutatio Angelica, duplici de causa. Primò quidem, vt sciamus, non nostris meritis prædictas petitiones vel obtinendas, vel expectandas, sed per Christum Iesum incarnatum: qui hac salutatione virginem Matrem, ad consensum in incarnationem Angelica voce inuitauit. Secundò verò, vt discamus, in cælis nobis esse patronam & aduocatam negotiorum nostrorum, apud æternum Regem, cui curam libelli nostri supplicis Deo porrecti committimus, vt eius nobis petitiones impetret, causamque nostram agat.

Aue: Id est, Gaude, lætare, salue. Salutata B. Virgo p benigna sua charitate resalutabit.

Maria: nomen proprium, quod dominam significat, & stellam maris.

Gratia plena: id est, Ornata Dei gratia atque iustitia, repletaq. virtutibus in anima, eiusq. potentiis omnibus.

Dominus tecum: id est, Placent Deo cogitationes, verba, & opera tua: nihil in te est, quod ipsi displiceat. ideoq. nunquam à te Deus abfuit, & semper tu Deo in cælis adhæres.

Benedicta tu in mulieribus: id est, Tu præter cæteras mulieres es benedicta. 1. quia mater & virgo. 2. quia mater Dei. 3, quia assequuta summam dignitatem, quæ muliebri sexui dari poterat: nempe vt esses Regina cæli & terræ, prima sub Deo, super omnẽ creaturam. Vnicus te præcedit vir, Christus, Rex orbis, Deus &

& homo. Duo enim erant ſumma officia conferenda: alterum viro, eſſe Regem orbis: alterum fœminæ, eſſe orbis Reginam: illud habet Chriſtus, hoc tibi eſt conceſſum.

Et benedictus fructus ventris tui Ieſus: Hoc eſt, Filius tuus eſt verus, perfectuſq. homo: idem eſt Filius Dei, ſuper omnia Deus benedictus in ſæcula, cui innumeris nominibus, & præſertim hoc nomine à nobis laus, gratiarum actio, & benedictio debetur, quòd te matrem ſuam in Dominam nobis, Patronam, & Aduocatam contulerit.

Sancta Maria mater Dei, ora pro nobis peccatoribus nunc, & in hora mortis noſtræ. Amen. Meritò rogare potes: quia vt Domina, curâ noſtri getis: & non difficilè impetrabis: quia filius eſt quem rogas. Oramus autem te, vt per te bona omnia impetremus, per quam bonorum omnium auctorem accepimus.

CAPVT XXII.

DE PVLSV AD SALVtationem Angelicam.

SIGNVM campana ter interdiu dari ſolet ad orationẽ: mane, meridie, & veſperi: vt meminerint Chriſtiani, ſi ſæpius non poſſint, ſaltem tribus iſtis tẽporibus eſſe orandum, iuxta Pſalmum, *Veſpere, mane, & meridie narrabo & annunciabo, & exaudiet vocem meam.* Mane quidem initio diei, futuras actiones ſuas ad Dei gloriam referendo. Meridie verò, in medio diei curſu, animam laſſam breui oratione reficiendo, ſicut reficitur corpus cibo.

Veſpere

Vespere autem, ab anima sua sanctorum omnium rationem exigendo.

His etiã tẽporibus salutatur B. Virgo Maria, vt per eximia beneficia iis horis collata, quibus illa adfuit, misericordiam nobis impetrare dignetur à Filio. Nã pulsu matutino renouatur memoria resurrectionis Christi, qui rediuiuus ex mortuis, statim sanctissimæ Matri suæ apparuit. Pulsus meridianus datur in recordationẽ Passionis Christi, cui Virgo interfuit. Vespertinus autẽ, in memoriam incarnationis Christi in vtero Virginis peractæ.

Dum pulsus isti audiũtur, meridie quidem recitetur Oratio Dominica cum Angelica Salutatione: mane verò & vespere, tertio repetatur Angelica Salutatio. Qui literas norunt, meridie recitare possent hanc orationẽ: *Christus factus est pro nobis obediens vsq. ad mortẽ, mortem autem Crucis. Propter quod & Deus exaltauit eum, & dedit illi nomen, quod est super omne nomen.*

Vers. *Adoramus te Christe & benedicimus tibi.*

Resp. *Quia per crucem tuam redemisti mundum.*

Oremus.

RESpice quæsumus Domine super hanc familiã tuã, pro qua Dominus noster Iesus Christus non dubitauit manibus tradi nocentium, & crucis subire tormentum: Qui tecũ viuit & regnat in vnitate Spiritus sancti Deus, per omnia secula seculorum, Amen.

Mane autem & vesperi hos tres versiculos, adiuncta singulis Salutatione Angelica:

Angelus Domini nunciauit Mariæ, & concepit de Spiritu sancto. Aue Maria.

Ecce

Ecce ancilla Domini, fiat mihi secundùm verbum tuum. Aue Maria.

Verbum caro factum est, & habitauit in nobis. Aue Maria.

Quidam etiam hos versus ad pulsum meridianum recitant, nec incõmodè. Nã licet fortasse neq. mane, neq. meridie incarnatus sit Dominus, sed vespere; mane autem surrexit à mortuis, & passus sit meridie: hoc tamẽ triplici pulsu salutatur Virgo Maria, ob triplicia mysteria, quibus illa à sibi deuotis solet honorari: nempe, gaudiorum, quæ cœperunt in Christi incarnatione: dolorum, qui summi fuerunt in Dominica passione: glorioſa, quæ initium habuerunt in Christi resurrectione.

CAPVT XXIII.

MODVS VESPERI INCVMBENDI.

SICVT nocturna quies corporis valetudini vel prodest, vel officit: ita ad diurnam animi cõpositionem magni refert, quomodo vesperi incumbens, nocte quiescens, mane euigilans, atque ex lecto consurgens te habeas. Et quia matutina animi collectio, ferè ex vespertino tempore pendere solet; ideo de isto priori loco dicetur.

Primùm igitur ad hominis vitam rectè formandam vehementer iuuat, vt quoad eius fieri potest, certum sit tempus & constans vespere incumbendi, & item mane surgendi: inter quæ duo tempora non multò amplius, quàm sex vel septem horæ intercedant.

Antequam autem incumbatur, repetẽda est per

per examen conſcientiæ, ab anima ratio tranſactæ diei, ne fortè nos ex hac vita Deus nocte euocans, imparatos inueniat. Examen autem his quinque punctis comprehendi ſolet.

1 Agantur Deo gratiæ pro omnibus beneficiis, potiſſimùm verò eodem illo die acceptis.

2 Petatur à Deo gratia, pro vera cognitione & deteſtatione peccatorum, tranſacto iam die commiſſorum.

3 Exigatur à conſcientia ratio dē admiſſis præſenti die peccatis, totius diei horas ſingulas, à mane in veſperam, percurrendo.

4 Humiliter petatur à Deo venia admiſſorum peccatorum.

5 Seriò proponatur in poſterum cum Dei gratia vitæ emēdatio, & maximè in illis peccatis, in quæ ſæpius aut grauiùs eo die lapſus fuerit. In fine addatur, *Pater noſter. & Aue, &c. Confiteor Deo omnipotenti, Salue Regina;* & Oratio Dominica ad Angelum cuſtodem, aliæque preces, pro cuiuſque deuotione.

Oratione abſoluta, ſeruādus eſt animus collectus pia meditatione & oratione. Ideoq. vitandæ ſunt fabulæ, cogitationes externæ, tractationes negotiorum, & quicquid coniunctionem cum Deo impedire ſolet.

Cubāti deniq orandus eſt Chriſtus Dominus noſter, vt lecto & dormiēti ea nocte adeſſe dignetur, cum Matre ſua ſanctiſſima, Angelo cuſtode, Sanctiſq. patronis, ad quos tāquam præſentes, mens etiā & oratio conuertenda eſſet, ac in tali ſancta cogitatione obdormiēdū.

CA-

CAPVT XXIIII.

MODVS MANE SVRGENDI.

VBI primùm expergiscimur vel nocte vel mane, cauendum summoperè est, ne primitias cogitationum alius præter Deum habeat. Solet enim diabolus primis diei cogitationib⁹ vehemẽter insidiari: quòd sciat, ab illis ferè reliquam diei constitutionem in homine pendere. Nam qualis quisque mane est, talis est frequenter reliquo die.

Prima igitur cogitatio nocturna vel matutina, sit gratiarum actionis ad Deum, B. Virginem, Angelum custodem, cæterosq. Sanctos patronos tuos, quorum te curæ & fidei ea nocte commisisti: quòd te conseruarint, tibi adfuerint, dæmonem fugauerint: orenturq. humiliter, vt toto die non te deserãt, sed in actionibus omnibus iuuent. Si tẽpus surgendi necdum aduenerit, occupetur mens cogitatione sancta, aut oratione. Caueatur autem, ne externæ cogitationes irrepãt, maximè verò turpes, aut de negociis, aut occupationibus futuris, quantumuis sub specie magnæ vtilitatis sese insinuent aut ingerant.

Hora surgendi illicò surgatur, factoq. signo crucis, orationes aliquæ piæ recitentur, quibus animus ab euagationibus, dum corpus vestitur atque componitur, cohibeatur. Nullæ autem tractentur fabulæ: neque quicquam ante orationem admittatur, quod mentem distrahere possit: ne futuræ orationi impedimentum præbeatur.

Vestitus, ad orationem tete componas: in qua post factum signum crucis, recitari post-fer initio Symbolum Apostolorum, tanquam protestatio fidei: deinde, hæc quatuor puncta voce vel sola mente tractentur.

1 *Gratias ago Domino Deo meo, sanctissimæ Matri, Angelo custodi, omnibusque Sanctis, de nocte hac feliciter transacta, quòd mortuus in peccatis non fuerim, sed ad hunc usque diē servatus, vt per fidem, pœnitentiam ac Christianæ legis opera, gratiā Dei mihi conciliem, in hoc breui & incerto vitæ curriculo.*

2 *In gratiarum actionem, offero me Domine totum diuinæ tuæ bonitati, vt de me meisq; omnibus, tanquam de tuis statuas; vitam meā ad tui nominis gloriam dirigas, bonis suggestionibus intellectū illustres, feruore charitatis affectū ad te moueas; sensusque, sermones, & actus meos ad animæ meæ salutē componas.*

3 *Rogo te Domine, vt hodierno die ab omni me peccato custodias, ne cogitatione, verbo, vel opere aut negligentia, diuinam maiestatem tuam vllo pacto offendam.*

4 *Propono Domine, cum diuino tuo auxilio, hodie peccata omnia vitare; consueta vitia, ea maximè ad quæ propensior sum, deponere; actiones & studia mea ad tuam gloriam referre, denique in virtutibus me exercere, ne dies hic sine bono opere transeat. Tu tamen non desis mihi gratia tua.* In fine, *Pater noster. Aue Maria. Aue maris stella*, & oratio Dominica ad Angelum custodem.

Vtile esset aliquid temporis dare meditationi: quia per illam homo mirum in modum ad omnia bona paratur, & disponitur. Ca-

CAPVT XXV.

MATVTINA ET VESPERTINA *oratio pro rudioribus.*

RVDIORES, quibus difficile esset prædicto modo, vel mane pia meditatione seipsos Deo offerre, vel vesperi conscientiam excutere, possent vti hac, aut simili ratione; Vt manè flexis genibus, facto signo crucis, his verbis orent: Primò: *Domine Deus ago tibi gratias, quòd hac nocte me conseruaueris. Pater noster. Aue.* Secundò: *Domine, precor te, vt me hoc die ab omni peccato præserues. Pater noster, Aue.* Tertiò: *Domine, offero tibi omnes actiones meas, rogans vt eas ad nominis tui gloriam dirigas. Pater noster. Aue Maria. Credo in Deum, &c.* Addatur, *Aue maris stella*, aut alia oratio aliqua ad D. Virginem, & Oratio Dominica ad Angelum custodem.

Vesperi autem precari possent isto vel simili modo.

1 *Domine Deus, gratias ago tibi, quòd hoc die me conseruaueris. Pater noster. Aue Maria.*

2 *Domine, precor, vt peccata omnia hoc die commissa ignoscas. Pater noster. Aue.* Proteritque hîc fieri breue examen conscientiæ pro captu cuiusque.

3 *Domine, rogo, vt hac nocte me ab omnibus dæmonis insidiis custodias. Pater noster. Aue Maria. Confiteor. Salue Regina*, aut alia oratio ad D. Virginem. denique oratio Dominica ad Angelum custodem.

CAPVT XXVI.

MEDITATIONES QVOTIDIANAE, *iuxta ordinem dierum hebdomadæ.*

PRÆFATIO.

INTER omnia pietatis veræ exercitia, Christiane Lector, nihil præstantius, nihil Deo gratius hominiq. vtilius, ac magis necessarium, & ad bene beateq. viuendum accommodatius esse potest; quàm se diligenter, in assidua vitæ & passionis Domini nostri Iesu Christi meditatione exercere. Id quod non modò sanctissimorum ac eruditissimorũ hominum exempla & doctrina, sed ipsa etiam experientia rerum magistra luculenter ostendit atq. confirmat. Si enim vitia vis fugere, & peccata declinare: tecum expende, quid non egerit, ac passus sit triginta tres annos vnigenitus filius Dei, vt te à peccatis ac vitiis omnibus liberaret. Si humilitatem, mansuetudinem, patientiam, obedientiam, charitatem, cæterasque Christi virtutes amas, iisq. animum tuum ornare desideras; inspice viuum & absolutũ omnis virtutis exemplar, Dominum tuum Iesum Christum. Si verò vis mundum, & ea quæ in mundo sunt cõtemnere, ac pro nihilo

nihilo ducere; seriò tecũ cogita, qualem in hoc mundo vitam Christus Dominus egerit, quàm pauperem, quàm vilẽ & abiectam, quantisq. laboribus & doloribus plenam; quas insidias & calumnias; qualem deniq. mortem tui amore, tuæq. salutis causa pertulerit. Si denique ad Dei amorem & gratiarum actionem te velis excitare atq. inflammare; quid quæso efficacius, quàm Christi vitã & passionem, & quàm multa atq. immensa ex illis beneficia simus consecuti, sedulò meditari? Vt non immeritò dixerit Apostolus: Recogitate eum, qui talem sustinuit à peccatoribus aduersus semetipsum contradictionem, vt non fatigemini animis vestris deficientes. Et D. Petrus: Christo, inquit, passo in carne, & vos eadem cogitatione armamini. Cæterùm vt maiori cum fructu meditationibus istis vtaris, Christiane Lector, talis erit in iis tibi seruanda ratio, vt orationis tempore, primò quidem puncta omnia illius diei perlegas; deinde verò in illius contemplatione diutiùs hæreas, in quo magis perlegendo afficiebaris. Meditans porrò de virtute aliqua, sedulò tecum perpendas, quàm studiosè Chri-

ſtus ſeruator tuus ſe in ea exercuerit, tibi exemplum præbens, vt veſtigiis ipſius diligenter inſiſtas. Atque tunc ipſe tecum ſtatues, ad eius imitationem præſenti illo die, in eadem virtute aliquem progreſſum facere. Dabisque operam ſæpius interdiu, conceptum propoſitum in mentem reuocare, atque occaſiones non negligere, quibus in ea te virtute exerceas. Puncta autem quinque ſunt: Primum ex Chriſti infantia; ſecundum ex eius vita; tria deinceps ſequentia ex eiuſdem paſſione deſumpta.

Die Dominico, de humilitate Chriſti.

PRimò cogitabis, quãta humilitate Dei filius, ſummus ille totius mundi monarcha, è cælis in virgineum humilis virginis Mariæ vterum deſcenderit, atq. ſeipſum exinaniuerit; formam ſerui accipiens. Rogabis proinde eundem illum Dominum, vt veram humilitatem donet, gratiamq. tibi infundat, qua ſuperbia omnis, inanis gloria, atq. tui ipſius cõplacentia ex corde tuo radicitus euellantur: cõſiderabisq. tecum ſæpe numerò, quot quantisq. adhuc imperfectionibus ſis obnoxius, quàm miſerè in vitia quotidie labaris, quàm denique parum hactenus in virtutibus promoueris.

Secundò conſiderabis, quanta animi demiſſione à Ioanne Baptiſta ſe baptizari ſit paſſus, haud

haud aliter quã si homo peccator fuisset, indigens purgatione aut expiatione: qui tamen Deus verus & homo, ab omni prorsus sorde peccati immunis, ipsi etiam Ioanni gratiam omnem, qua præditus erat, contulerat. Tu igitur vermiculus cùm sis, creatoris tui exemplo, quibusuis, qui te vel docent vel hortantur, vel reprehendunt, subiicitor, etiam si multo te sint & inferiores & imbecilliores.

Tertiò, summã illam humilitatẽ perpende, qua instante passionis tempore, humanã suam exponens infirmitatem, animi sui tristitiam Apostolis declarauit, cũ diceret: Tristis est anima mea vsq. ad mortem: cùm tamen ille ipse sit, qui vera lætitia tam eos qui in cælis, quàm qui in terris degũt, perfundit. Disce igitur non nimium tibi fidere, neque in tentationibus, quæ vel exterius vel interius obueniunt, de teipso plus æquo præsumere, sed submisse de te sentiens, aliorum sana consilia non vereare & petere & amplecti.

Quartò cõsidera, quàm humiliter Christus Dominus omnium potentissimus, velut homo ab omni auxilio destitutus, in terrã se prostrauerit; patremq. suum, vt nostra expiaret crimina, illachrymãs orauerit; & præ amoris magnitudine, sanguineũ sudorem largiter emiserit. Ea propter etiam tu in quauis tribulatione & cordis angustia, humili oratione te ad Christũ seruatorem conuertas, nihilq. tibi amore illius indulgeas, te totum eius voluntati consecres.

Quintò intuere, quã fuerit humilis illa re-

signatio, qua voluntatē ſuam cæleſti patri (cui tamen vt Deus æqualis erat) promptiſſimè obtulit, ita dicēs: Non mea, ſed tua voluntas fiat: quamq. non fuerit dedignatus angeli cōſolationē ſeu cōfortationem admittere, qui alioqui totius orbis eſt cōſolator, omnesq. in agone cōfortat. Igitur & tu profunda humilitate Dei te volūtati ſubmittas, omnib. in rebus, quę vel interius vel exteri⁹ euenire poſſunt; magna cum fiducia conſolationē cęleſtem expectans.

Sub finem meditationis, talem orationem adiungito.

DOmine Ieſu Chriſte, fili Dei viui, ipſe verus Deus & potentiſſimus rerum omnium conditor & moderator: qui vt humilitatis nobis exemplum relinqueres, è ſublimi cælo in hanc terram deſcendiſti, humanam noſtram infirmitatem atque abiectionem aſſumens; à ſeruoque tuo Ioanne, velut impurus peccator, baptizari voluiſti; & paſſione tua iam inſtante, charis diſcipulis cordis tui triſtitiam patefeciſti; proſtratusq; in terram ſudore ſanguineo emiſſo, humillimè voluntatem tuam in voluntatem patris reſignaſti; aliaq; quàm plurima egiſti, quæ ſummæ humilitatis ſunt argumentum: Precor, vt profundam mihi dones humilitatem, qua me omnibus facilè lubensque ſubiiciam neque altè de me ipſo ſentiam; ſed vilis ſim abiectusque ſemper in oculis meis, & talis ab omnibus haberi cupiā. Qui cū Deo patre in vnitate ſpiritus ſancti viuis & regnas Deus in ſecula benedictus, Amen.

Die Lunæ, de Manſuetudine Chriſti.

PRimùm, eā manſuetudinē diligenter expende, qua innocēs ille puerulus iā recens natus,

natus, orbi se ostendit, licet inimicissimo. Ora eundem ipsum, vt veram innocentiam, & cordis mansuetudinem donare dignetur.

Secundò cogita, quãta mãsuetudine, quantaq. modestia cum Apostolis suis, licet imperitis ac simplicibus, versatus sit; tã verbis quàm factis mansuetudinẽ omnẽ præ se ferens; quãque mansuetè Iudæorũ captiosis & malignis quæstionibus responderit. Quocirca etiam tu summa modestia animiq. mansuetudine cum omnibus versari discas; neq. verbo neq. opere vllũ immodestiæ signum præbeas, quantumcunque tibi verbis ac factis aduersentur.

Tertiò vide, quàm mansuetè Iudam proditorem sit osculatus; & se capiendum hostibus benignè obtulerit; omniaq. corporis membra stringenda præbuerit. Proinde & tu mansuetè & amicè his omnibus occurras, qui te vel spernunt, vel ludibrio habẽt, quantumuis grauem tibi irrogauerint iniuriam.

Quartò, qua sit vsus mansuetudine cõsidera, dum corã impio Anna ligatus staret: quàm mansuetè ipsi insidiosè interrogãti respondent; ac diram sit alapam perpessus. Quapropter etiam tu mansuetè feras, si quando tibi duriter respondeatur; etiam si rectè tibi, tuo quidem iudicio, aut feciſſe, aut dixiſſe videaris.

Quintò, illam quoq. mansuetudinem perpende, quam in ædibus Caiphæ singularẽ exhibuit, in omnibus illis occultis pœnis ac illusionibus: cùm videlicet facies illa suauissima, in quam desiderãt angeli prospicere, tam ignominiosè

miniosè velaretur, alapis & colaphis crudeliter cæderetur, & tam fœdè cõspueretur, aliisq. id genus multis tormentis afficeretur, quæ nulli vnquam mortaliũ innotuerũt. Tu igitur discas mansuetè ferre, quidquid molestiarum vel interius vel exterius occurret. Atq. si occultè tibi quispiam molestus sit, magna id æquabilitate animi alacritate, hilariq́ue vultu sustineas, ob amorem amici saluatoris, & dilectissimi animæ tuæ sponsi, Iesu Christi Domini nostri.

Finita meditatione, ita precabere:

DOmine Iesu Christe, præclarum omnium virtutum exemplar; qui summã semper omnibus mãsuetudinem præbuisti, tam in natiuitatis tuæ exordio, quando te mundo ostendisti inimicissimo; quàm per totam reliquam vitam in qua modestia summa cum discipulis rudibus, & Iudæis continenter insidiantibus, versatus es: quàm denique passionis tempore, cùm & proditorem Iudã mansuetissimè deosculabaris, & Iudæis eadem semper modestia teipsum exhibebas, quamtumuis duriter ligarent, cæderent, in faciem conspuerent, multasq́ue irrogarent iniurias: Rogo humillimè, vt veram mihi largiaris mansuetudinem, qua sedato animo mea omnia peragam, modestèq; me apud alios habeã, atque mãsuetè cũ omnibus verser, siue benignè, siue durius mecum agant. Qui viuis & regnas cũ Deo patre & Spiritu sancto Deus, in omnia secula, Amen.

Die *Martis*, *de patientia Domini.*

PRimò diligenter aduerte singulare patientiæ exemplum, quod tibi in tenerrima illa ætate, nimirum in sua circunci sione præbuit, in qua pretiosum suum sanguinẽ benignè pro nobis

nobis fundens, graui illo vulnere tenellus adhuc infantulus afflictus fuit. Idcirco in te vitia omnia, omnes prauas affectiones, omniaq. mala desideria circumcidere & amputare studeque: Et sicut Christus legem ex animo perfecit, ita etiam tu ne ad latũ vnguem à tibi præscriptis viuendi legibus deflecte; quin potius ad eas temetipsum compone, licet id naturæ nonnunquam molestum videatur.

Secundò cogita, quanta patientia Iudæorũ omnes iniquas persecutiones tolerarit, quando eum truculento vultu contuebantur, quando dæmonio obsessum dicebant, quando nunc lapidibus eum obruere, nunc de mõte præcipitare satagebant. Esto & tu ergo patiens in omnibus iis, quæ tibi occurrunt, molestiis. Atque æquabilem te præbeto, modestũ & quietum in omnibus, quę obiiciũturtibi, vel impinguntur.

Tertiò contemplare, quanta fuerit eius patientia in domo Pilati, quãdo tot conficta mendacia & iniquas calumnias patientissimè sustinuit. Si quando itaq. tibi falsum crimen obiicitur, aut quauis alia iniuria præter meritũ afficeris, ita vt cõtemnaris, vilis vel etiam improbus habearis, tũc verbo illo Saluatoris te solare: Non est discipulus super magistrum suum, nec seruus maior domino suo: & illo, quod ad Pilatum dixit; Regnum meum nõ est de hoc mundo. Ac proinde nec hic vllum quæras honorem.

Quartò considera, quã patienti animo probra, iniurias, atq. irrisiones in domo Herodis perpessus sit; & quo pacto ad Pilatum, non aliter

ter atq. stultus & delirus, per plateas deductus, omnium risibus fuerit expositus: neque in his omnibus vel verbulum responderit, aut vllum impatientiæ signum exhibuerit. Sic tu patiẽter taceas; etiam si ob id simplex, rudis, vilis, imperitus, ac stultus reputeris.

Quintò meditare, quanta crudelitate sponsus atq. saluator animæ tuæ, columnæ alligatus, quanta patiẽtia durissima illa verbera propter te sustinuerit. Disce igitur etiam tu confusionem omnem, quocunq. modo ea tibi acciderit, non solùm infracto animo tolerare, sed ob Christi amorem libenter illi teipsum subiicere. Disce omnem incommoditatẽ, dura verba, & quicquid tibi aduersi acciderit, æquanimiter sustinere. Disce nec verbera, si quę Christi amore inferantur, refugere: memor tot tantarumque plagarum, quas redẽptor tuus Christus amore tui accepit.

Subiunges deinde precationem eiusmodi.

DOmine Iesu Christe, patientiæ speculum, & auctor omnium bonorũ, qui tener infantulus circunciſionis dolorem patiẽtissimè tulisti, in omnibus usq. Iudæorum conuitiis, & quas intulerunt plagis atq. diris flagellis, infractum semper animum, & benignum exhibuisti: Obsecro, vt hanc mihi infundas gratiam, qua summa constantia, quæ Christianum hominem, officiumq; meum decent, perficiam, iniurias omnes illatas fortiter perferam; neque prorsus ad vllas aduersitates commouear: sed æquabili sim animo, tã in contrariis, quàm in rebus secundis: Qui viuis & regnas cum Deopatre, in vnitate, &c.

Die

Die Mercurij, de obedientia.

PRimò hic de obedientia trium regũ cogitabis, qui statim visa stella, regnis, diuitiis, patriaq. relictis, ad exteras regiones profecti, recens natum regem inquisierunt, inuentumque oblatis muneribus prostrati in terrã adorauerunt. Et tu igitur in primis summa diligentia internas inspirationes, & sancti spiritus suggestiones obserua to: deinde sedulò, quod admonẽt perficito, Deoque voluntatem tuam in omnibus offerre studeto.

Secũdò, ad Christi Domini tui attẽde obedientiam, quod nulla in re sibi Christus peperceric, vt patris voluntatẽ perficeret, in ieiuniis, in vigiliis, orationibus, cõcionibus, fatigationibus, quas pro conuertẽdis peccatoribus perpessus est. Quid multis? Adeò promptè Patri in omnibus obtemperauit, vt dicere sit solitus: Meus cibus est, vt faciã voluntatẽ patris mei, &c. Neq. tu igitur laborẽ vllum detrectes, qui tibi ex obedientia obeundus est: nec vllis impendiis parcas, vt proximi saluti cõsulas, quantumuis id tibi molestum videatur.

Tertiò, obedientiam summam Christi saluatoris admirare; quam non solũ Patri æterno ad mortem vsq. crucis præstitit: verùm etiam impiis tortoribus; quando illis purpuram induentibus morem gessit; iussus sedere, obtemperauit; imponentibus coronam spineam, inclinauit caput: & arundinem cõtumeliosè obtãcunq. duris & acerbis, promptè obsequutus

est.

est. Libēter igitur tu quoq. aliis obtempera in iis, quæ salua & bona conscientia, ac citra peccatum vllū facere queas: & facilē ac promptum te illis exhibe, qui operam tuam expetunt, in quocunque negotio, quantumuis molesto.

Quartò, illam non leuiter pertranseas obedientiam; qua præsidis Pilati iussione, ad populum ridendus ab omnibus Rex gloriæ processit, ludicra illa purpura indutus, spinea corona redimitus, arundinem manibus gestans, totoq́. corpore miserè dilaniatus. Quanta hic cōfusione perfundebatur omnium ludibriis expositus; quamq́. grauiter aures eius percutiebant crudeles illæ durissimæq́ue voces, quibus omnes illi acclamabant: Crucifige, Crucifige eum! Esto igitur & tu obediens in toleranda quauis confusione & contumelia, à quocunq. siue meritò, siue immeritò illata.

Quintò cogita, quanta obedientia summus ille iudex viuorum & mortuorū, iniquā mortis sententiam susceperit ab Ethnico & impio iudice. Ideo & tu Dei in primis, deinde maiorum tuorum voluntatē in omnibus lubēs perfice, ad mortem vsq. obedire paratus esto; nihil vana aliorum iudicia, nihil verba aliorū reueritus à cœpto desiste, aut insyncerè quippiam age; quin potius tibi persuasum habe, hāc Dei esse voluntatē; nec quenquam in te vllam habere potestatem, quæ non sit data desuper.

Orabis denique tali modo:

DOmine Iesu Christe, summe totius orbis Imperator; cui ad nutum omnia obediunt; cui se reges incli-

inclinant; & cui subsunt cunctæ prorsus creaturæ: Rogo te per insignem illam obedientiam, qua te totũ ita Patris voluntati subdidisti, vt fatereris esse cibũ tuum eius iussionem implere: Neq. illi tantùm paruisti, verùm etiam hominibus, quantumuis improbis; vt iudici Pilato in suscipienda mortis sententia; & impiis tortoribus in his, quæ ad inferendas pœnas iniquè præcipiebant: Rogo inquã, vt gratiam mihi largiaris, qua tuis in primis sanctissimis mandatis, & pijs internis Spiritus sancti suggestionibus obtemperem; cæcam, velocem, alacrem, atque humilem obedientiam superioribus meis libentèr præstem. Qui viuis & regnas cum Deo patre, & Spiritu sancto Deus, in omnia secula benedictus, Amen.

Die Iouis, de amabili benignitate Christi.

PRimò considera, quã amabili Christus benignitate in illius senis Simeonis vlnis, præsentatus in templo, requieuerit: precare ipsum, vt in vlnis animæ tuæ quiescens, dulcedinem cordis tibi largiatur, & benignitatem amabilem, qua cum omnibus hominibus suauiter & amanter verseris.

Secundò benignitatem illam tecũ expende, qua simplicium discipulorũm, adeoque ipsius proditoris Iudæ pedes, positis in terram genibus, & lauerit & terserit, & osculatus sit: qua etiam Apostolis & nobis omnibus, in perpetuam suæ passionis, suæque erga nos immensæ charitatis memoriam, seipsum in sacramento Eucharistiæ dederit: qua denique benignitate eosdem, ob discessum passionemq. suam iam contristatos, in extrema cœna consolatus sir-

Da ergo operam, benignum & affabilẽ te exhibere omnibus hominibus; etiam si duro & alieno à te animo esse videantur.

Tertiò, cõsidera, quàm benignè ingens peccatorũ nostrorũ pondus in se susceperit; ponderosam illam crucem in terram accliuis benignè portarit; quamq. amicè ad mulieres conuersus, eas cõpellauerit, dicens: Filiæ Ierusalẽ, nolite flere super me, sed super vos ipsas flete, &c. Proinde hilari ac benigno animo iugum Domini Saluatoris sine obmurmuratione suscipito, neque vnquã tibi plus impositum esse præcausare, quàm merueris, aut ferre queas. Præterea, si quando aliquis operam tuam deposcat; non te morosum aut difficilem, sed benignum exhibe: neq. desidera, vt quis tibi compatiatur, quin potius tu aliis omnibus compatere: &, quo ad eius fieri poterit, subueni.

Quartò, expende, qua benignitate iam iam cruci affigendus, crudeles illos tortores iuueriti; dũ illi vestes, vulneribus inhærentes, tã immaniter detraherent. Sis itaq. etiã tu benignus illis, qui vitia tua, tuosq. defectus tibi aperiunt: nec tantisper exspectes ea exuere, donec te vel necessitas cõpellat, vel quispiã acriter vrgeat; sed illicò vt aduertis, quid alius in te reprehendere velit, ne te excusa; verùm agnita culpa tua, id omni conatu emendare contende.

Quintò, consídera, quàm benignè & amanter saluator tuus, in crucem tam horrendè proiectus, extenderit brachia sua, diris clauis crucí affigẽda; quamq. benignè eos aspexerit, qui illum

illum tã crudeli ac ignominiosa crucis morte afficiebant. Quocirca tu quoq. benignũ, blandũmque, atq. amabilẽ vultũ iis omnibus præbeto, qui tibi vel maximè aduersantur: lætoq. animo de manu Domini suscipito, quicquid aduersitatis occurrit; & vires deniq. tuas omnes alacriter libenterq. in Dei seruitium, fratrúmq. tuorum vtilitatem exponito.

Postea autem sic orabis.

Domine Iesu Christe, benignissime Deus; qui summa semper amabiliq; benignitate erga tuos vsus fuisti; quando infantulus in vlnis Simeonis requiescebas; quando Apostolorum lauabas pedes; quando crucem ponderosam baiulans, ad mulieres conuersus, eas cõsolabaris, vestibus spoliabaris, & manus crudeliter perforandas porrigebas. Precor te, vt etiam benignitatem amabilẽ mihi conferas, qua cum omnibus, prout conuenit, verser; animi summa dulcedine cum illis agã; nec aduersantibus sim asperior quàm fauentibus; verùm amabilem dulcemq; benignitatẽ omnibus exhibeam. Qui viuis & regnas cum Deo Patre & Spiritu sancto Deus, in secula benedictus, Amen.

Die Veneris, de inæstimabili, ardentissimaq; charitate Christi Domini.

PRimò cogita diligenter, quanta Christus Dominus accẽsus fuerit charitate, quãdo vt te hæredẽ constitueret regni patris sui, profugus esse voluerit in terra aliena, furorẽ Herodis in summa paupertate, infantulus adhuc tenerrimus cũ matre declinãs. Fuge igitur, qualibet tẽtatione ingruẽte, in amabile cor Christi,

eiusq; aperta vulnera: in iis ineffabilē eius bonitatē atq. charitatem contemplare: è regione autem tuam abiectionem, malitiam & infidelitatem: vt ex tali consideratione, superbus tuus arrogansque animus deprimatur; & ad Deum redamandum inflammetur.

Secundò, perpēde, quàm singulari dilectione omnes homines prosequatur; dum cunctos, quibuscūq. premātur miseriis aut malis, amanter ad se inuitat, vt eos subleuatos recreet; Venite (inquiens) ad me omnes, qui laboratis & onerati estis, & ego reficiam vos. Tu itaq. magna cum fiducia ad ipsum accede, quantumcunq. te peccata grauent; sperans, si modò illi obtemperes, certò te liberatum iri. Daq. operam, vt Dei amorē in temetipso experiare, qui efficiet, vt nihil tibi durū sit aut molestū; iuxta illud D. Bernardi: Amanti nihil difficile.

Tertiò considera tecū sedulò, quanta charitate animæ tuæ sponsus vires suas omnes tribus continuis horis in ligno crucis suspēsus exhauserit, atq. ita planè sacratissimū eius corpus exaruerit, vt nihil in eo remāserit humoris. Tu ergo vt tāto amori aliquid rependas in eius seruitium, nihil tibi parcas, sed in iis quæ grata illi fore cognoscis, libenter vires tuas omnes eius amore consumas. Cura autem sedulò, ne eas in proprio tuo iudicio, atq. volūtate, & prauis concupiscentiis adimplendis expendas.

Quarto, quanto amore septem illa postrema verba cruci affixus protulerit, perpende; quibus ille nobis immensam charitatem, quam cordi

inclusam tenebat, testatã reliquit. Esto igitur in verbis tuis Christi amore, tã modestus atq. maturus; tamq. verax, humilis, & benignus; vt facilè quiuis animaduertere possit, te verum Dei timorem & amorem in corde gestare.

Quintò, diligenter tecũ animo versa, quàm inestãbilis fuerit illa charitas, qua Deus summus, in maximis cordis angustiis, & totius mundi opprobriis, pro te vilissimo vermiculo, illam crucis acerbissimam mortẽ perpessus fuerit. Tu, qui nihil dignũ tanto amore referre potes, hoc tantũ conare, vt sensualẽ omnẽ affectionem in te mortifices; radices vitiorũ euellas; atq. ita te cõpouas, vt mundo mortuus soli Christo viuas, eiq. te totum dedas, qui ad extremã vsq. ignominiam, summosq. cruciatus, seipsum totũ tibi impendit, quãdo & sanguinẽ vniuersum in tuã vtilitatẽ profudit, & animam denique ipsam pro tua salute liberalissimè dedit.

Hanc demum subiungas orationem.

DOmine Iesu Christe, Charitas increata, qui tanto amore salutẽ nostram semper sitiuisti, vt tanquam profugus in aliena terra peregrinari dignatus fuis; cuius est terra omnis & plenitudo eius; vt præterea omnium hominum, qui ad te veniunt miserias & calamitates sustollere promiseris: denique, post immensos nostri causa exantlatos labores, etiam sanguinẽ vniuersum profundere, & animam pretiosissimam pro nobis ponere volueris: per hæc te supplex oro, vt mihi veram charitatem infundas; qua te in primis ardentissimè diligam, deinde proximum omnẽ in te, & propter te summo complectar amore; nihilq. mihi in re-

bus vllis parcā, quibus vel tibi, vel proximo obsequium aliquod exhibere queam: quantumuis id durū sit mihi atque molestum. Qui viuis & regnas cum Deo patre, & spiritu sancto Deus, &c.

Die Sabbathi, de Liberalitate & Compassione Christi Seruatoris.

PRimò illam liberalitatem expende, qua seipsum puer duodecim annorum in templo manifestauit hominibus, declaraturus ob quam causam in hunc mundum uenisset; nimirū, vt cælestis sapientiæ ac diuinę gratiæ suæ thesaurum liberaliter nobis communicaret. Semper igitur tibi ob oculos pone; qua de causa in hūc mundū veneris: videlicet non vt tua consectaris commoda: aut tibi plus æquo indulgeas; sed vt te potius deseras; te totū diuinæ voluntati & obsequio, proximorumq. tuorum vtilitati offeras: atq. aliorum commoda tuis præponas.

Secundo, vt summam Christus Saluator liberalitatem omnibus exhibuerit, aduerte. Aliquando enim in medio populi stās, ita clamauit: Si quis sitit, veniat ad me & bibat: paratum se ostendens, omnibus omnium necessitatibus subuenire. Idcirco esto etiā tu erga omnes liberalis. Et si quando accidat, vt opere illis succurrere nequeas; tunc verbis piis, atque indiciis aliis exterioribus, talem te exhibeas, vt vel sic cordis tui liberalitatem declares.

Tertiò considera, vt liberalissimè tibi cordis sui pretiosum sanguinē propinarit; quando sacro latere aperto, quidquid reliquū erat in corpore sanguinis, profudit. Tu vicissim te illi gra-

tum

tum præbeas; atq. ob eius amorem in omnia, quæ etiam naturæ molesta sunt, libenter effunde.

Quartò, de summis & internis sacratissimæ matris doloribus diligenter cogita; quanta videlicet cordis tristitia, toto illo passionis tempore, affecta fuerit: quando oculis ipsa suis dilectissimum filium suum in cruce suffixum conspexit; quando in tantis eum angustiis, & in tantis cruciatibus morientem vidit: quãdo deniq. post mortẽ sinu suo eũ complexa, omnia eius vulnera maximo animi mœrore contemplans, lachrymis irrigauit. Proinde tu de spõsi tui passione sæpius cogitans, sedulò eam mente reuoluens; Christo eiusq. benedictæ matri cõpatere, dolorem aliquem in te excitãs, quòd tam ingentes cruciatus in gratiam tui Saluator Christus fuerit perpessus. Gere te interim apud omnes modestũ atq. maturum, citra vllã animi vacillationem ac dubitationem, tam in aduersis quàm in prosperis, ac iis omnibus, quæ vel lætitiam vel mœrorem adferre possunt.

Quintò deniq. perpende quãto dolore matris ac aliorum piorũ hominum, Christus Dei filius sepultus sit. Tu igitur da operam, Christi Domini tui passionem in corde gestare; eamq. sæpius mente reuoluere; præterea conscientiæ tuæ sepulchrum frequenter vera contritione, ac oris confessione purgare; deniq. voluntariè ac liberali animo, in memoriã passionis Christi, pœnitentiam peccatis debitam exoluere. Omnia in laudẽ Saluatoris nostri Iesu Chri-

sti, qui cũ Patre & Spiritu sancto regnat Deus, in secula benedictus, Amen.

Postremò, eiusmodi ad Deum orationem fundas.

DOmine Iesu Christe, potentissime atq. liberalissime Deus; qui summa liberalitate teipsum totum nobis donasti, quando in maximis laboribus, & corporis molestiis nihil tibi parcens, omnes sitientes ad te venire iussisti, vt aqua salutari eos potares, & liberalissimè cœlestis sapientiæ diuinæque gratiæ thesaurum illis communicares; deniq. sanguinẽ vnà cum illum etiam qui in corde interioribusq. visceribus latebat, vt te totum nobis impendere non dubitares, liberalissimè effudisti: Oro vt mihi liberalẽ des animum, quo non solùm in tuum obsequium, sed in auxilium quoq. salutemq; proximorum, me totum, meaq. omnia liberaliter impendam. Fac etiam (precor) vt sedulò & constanter passionem tuam, doloremq; sanctissimæ matris in corde gestem; quorum meditatione vitam meam, Christiano homine, & vocatione mea dignam traducam, animumq; meum ita componam, vt dignus sit, in quo per gratiam tuam quiescas & habites, vnà cum Patre & Spiritu sancto, in omnia secula, Amen.

CAPVT XXVII.

ORATIO D. THOMAE AQVINATIS, studio literario fructuosè præmittenda.

CReator ineffabilis, Domine meus, & Deus meus, qui de thesauris tuæ sapientiæ nouẽ Angelorum choros condidisti, & eos super cælum empyreum miro ordine collocasti, atque elegantissimè partes Vniuersi distribuisti: tu, inquam, qui verus fons luminis & sapientiæ diceris, atque supereminens principium

cipium; infundere digneris. super intellectus mei tenebras, tuæ radium claritatis; duplices à me remouens tenebras, peccatum scilicet & ignorantiam, in qua natus sum. Tu qui linguas infantum facis disertas, linguam meam erudias, atq. in labiis meis gratiam tuæ benedictionis infundas. Da mihi intelligendi acumen, retinendi capacitatem, interpretandi subtilitatem, addiscendi facilitatem, & loquendi gratiam copiosam; ingressum instruas, progressum dirigas, egressum cõpleas. Per Christum Dominum, &c.

ALIA ORATIO, QVAM B. THOmas quotidiè flexis genibus recitasse dicitur; diuinæ sapientiæ studioso apprimè conducibilis.

CONcede mihi, quæso, omnipotens & misericors Deus, quæ tibi placita sunt, diligenter & ardenter concupiscere, prudenter inuestigare, veraciter agnoscere, & perfectè adimplere. Ad laudem & gloriam nominis tui ordina statum meũ: & quod à me requiris vt faciam, tribue vt sciam, possim, & velim: & da mihi, quæso, ad te sit tuta, recta, & consummata, non deficiens inter prospera & aduersa, vt in illis non extollar, & in istis non deprimar; vt in prosperis gratias tibi referam, & in aduersis seruem patientiam.

De nullo gaudeam vel doleam, nisi quod promoueat ad te, vel quod abducat à te. Nulli placere appetam vel displicere timeam, nisi tibi. Omnia in charitate dea facere, & quod ad cultum tuum non pertinet, quasi mortuum reputare. Actiones meas da peragere non ex consuetudine, sed ad te referre cum deuotione.

Vilescant mihi omnia trãsitoria propter te, & chara sint mihi omnia tua; & tu Deus meus plus quàm omnia. Tædeat me gaudij, quod est sine te; nec cupiam aliquid, quod est extra te. Delectet me omnis labor, qui est pro te, & tædiosa sit mihi omnis quies, quæ non est in te.

Frequenter & feruenter da mihi, dulcissime Domine, cor meum ad te dirigere, & defectionem meam, cum emendationis proposito, dolendo pensare.

Fac me Deus meus humilem sine fictione, hilarem sine dissolutione, tristem sine deiectione, maturum sine grauitate, agilem sine leuitate, veracem sine duplicitate, te timentem sine desperatione, in te sperantem sine præsumptione, castum sine corruptione, proximum corripere sine indignatione, diligere sine simulatione, ipsumque ædificare verbo & exemplo sine elatione, obedientem sine contradictione, patientem sine murmuratione. Da mihi, dulcissime Iesu, cor peruigil, quod nulla abs te abducat curiosa agitatio: da immobile, quod nulla deorsum trahat indigna affectio: da inuictum, quod nulla fatiget tribulatio: da liberum, quod nulla sibi vendicet violenta delectatio: & da rectum, quod nulla seorsum obliquet sinistra intentio.

Largire mihi, dulcissime Deus meus, intellectum te cognoscentem, diligentiam te quærentem, sapientiam te inuenientem, conuersationem tibi placentem, perseuerantiam te dulciter & fiducialiter expectantem, fiduciam te feliciter amplectentem: tui pœnis configi per pœnitentiam, tuis beneficiis in via vtis per gratiam, & gaudijs tuis in patria frui per gloriam. Amen.

CHRI-

CHRISTIANARVM INSTITVTIONVM LIBER II.

CAPVT I.

REMEDIA AD ORTHODOXAM *fidem conseruandam.*

PRIMO, humilitatem ex animo colere. Sicut enim impossibile est hæreticum non esse superbum, vt qui iudicium suum totius Ecclesiæ iudicio præponit: ita fieri non potest, vt humilis labatur in hæresim, nisi humilitatem abiiciat. *Nō veniat mihi pes superbiæ, & manus peccatoris non moueat me: ibi ceciderunt, qui operantur iniquitatē:* ibi, hoc est, in pede superbiæ, ait D. Augustinus. *Psal. 35.*

2. Frequēs vsus Sacramentorū Pœnitentiæ & Eucharistiæ. Quia enim per hæc Sacramenta, & maximè per Eucharistiam, non solùm fides confirmatur, sed spiritualis etiam gustus confertur, vt gustemus & videamus, quàm suauis sit Dominus: fit per crebrā communionē, vt homo nō modò credat, sed quodammodo sapiat & experiatur vera esse, quę fides proponit. Atq. hoc est, quod Christus dicit: *Qui manducat meam carnem & bibit meum sanguinem, in me manet, & ego in eo:* hoc est, perseuerabit in Ecclesia mea, & Spiritus meus manebit in eo. *Ioan. 6.*

3. Frequēti meditatione exercere se in consideratione charitatis Dei, in genus humanū quam ex innumeris beneficiis nobis collatis tantam esse constat, vt intellectum excedat & Angelorum & hominum. Huic sanè charitati non est consentaneū, mundum vniuersum sine fide, sine vero sacramentorū vsu, sine recta intelligentia scripturarū, mille quingentis annis, in summis relictū fuisse erroribus, donec vnus Apostata monachus, qui ruptis castitatis & aliis religionis votis, sanctimonialem Deo consecratam atq. velatam, sacrilegis sibi nuptiis iunxit; tā diuturni erroris & falsitatis orbem vniuersum argueret; damnatis tot sanctis Patribus, qui & miraculis, & vitæ sanctimonia claruerunt: cùm iste & miraculū nullū ediderit, & fateri in publica ad populū concione non erubuerit se dæmonē probè nouisse, & ab eo vicissim bene cognitū esse, cum eoq. plus quàm modium salis comedisse (quod longę familiaritatis est argumentum;) imò scriptis libris testatum posteris reliquerit, diaboli secum nocte disputantis argumentis se conuictum, sacrificium Missæ de medio sustulisse.

Lib. de Missa angulari. Tho. 7. editionis VVittenbergensis. fol. 228.

4. Perpendere diligenter, & seriò promissiones Dei Ecclesiæ factas, quæ tantæ sunt, vt iis cognitis, nullus sit reliquus errori locus. Est enim *primò*, Ecclesia firmamentū & columna veritatis, hoc est, quæ non solùm veritatē secū habet, sed quæ sola veritatem, ad instar columnę & firmamenti, sustentat, & apertè omnibus demonstrat. Vnde, sicut nullus error fidei in doctri-

1. Tim 3.

doctrinam Ecclesiæ potest irrepere: ita neque extra Ecclesiam est veritas sine errore. *Secundo*: Ecclesia in doctrina morum errare nō potest: cùm sit à fidelibus, in qualibet admonitione, instructione, & reprehensione sic audienda; vt qui eius monitis obtemperare nōlet, grauissima pœna, quæ mortalibus infligi potest, sit afficiendus: nempe excommunicationis gladio à Christi corpore separandus. *Si* (ait Dominus) *Ecclesiam non audierit, sit tibi tanquam Ethnicus & Publicanus*. *Tertiò*: Ecclesia est Christi sponsa. Sponsam autē nihil potest latere arcanorum sui sponsi. *Quartò*: Est corpus Christi, eodem spiritu sancto afflatum. Quare neq. à capite separari potest, (*Ego*, ait, *vobiscum sum omnibus diebus, vsq. ad consummationem seculi*:) neq. ignorat mentem sui capitis, si idem sit capitis & corporis spiritus. *Nemo* (ait Apostolus) *nouit quæ sunt hominis, nisi spiritus hominis, qui in ipso est. Nos autem Spiritum Christi habemus: & qui Spiritum Christi non habet, hic non est eius*. Vnde & Dominus promisit, se Ecclesiæ daturum paracletum spiritum, qui eam doceret omnē veritatem. *Quintò*: Ecclesia est congregatio, non occulta & latens, sed aperta: sicut ciuitas supra montem posita, & candela posita super candelabrum, vt omnes, qui in domo sunt, lumen videant: id est, vt ab omnibus videri possit; tā iis, qui ad fidem Christi cōuertuntur, vt sciāt quò sit eundū, & à quo sit fides perenda: quàm iis qui sunt in Ecclesiam admissi, vt sciant in dubiis quæ sit consulenda, & in doctrina quæ

Matt. 18.

Matt. 28.

1. *Cor.* 2.

Rom. 8.
Ioan. 16.

Matt. 5.

sit

Matt. 18 sit audienda. *Dic*, inquit, *Ecclesiæ: & si Ecclesiam non audierit, &c. Sextò*: Ecclesia hoc modo in monte fundata, & in luce constituta, non est vnius anni, nec vnius seculi, sed omnium dierum atq. annorum vsq. ad consummationem
Matt. 16. seculi. *Super hanc petram* (ait) *ædificabo Ecclesiam meam, & portæ inferi non prævalebũt aduersus eam*: hoc est, firmissimè eã collocabo, aduersus quam tametsi omnis industria, sapientia atq. potentia dæmonum sit insurrectura: nunquã tamen prævalebit, vt eam deiiciat. Si igitur hæc Ecclesia habeatur tam illustribus priuilegiis instructa, quæ neq. errare, neq. errores in doctrina fidei vel morum docere, neq. superari possit vlla vi aut arte; quæ scripturas, & verba optimè nouerit atq. intelligat sponsi sui; quæq. spiritu eodem cum suo capite, & sponso sit imbuta: non est locus hæresibus: quia in omni dubitatione recurrẽdum erit ad Ecclesiam, iuxta
Matt. 18. Luc. 10. Christi præceptum: *Dic Ecclesiæ*. Et, *Qui vos audit, me audit*.

Sed vbi sit ista Ecclesia, quæritur. Hoc sanè ex scripturæ verbis apertè constat, talem aliquam esse, & à Christi tẽporibus extitisse, atque ad cõsummationem vsq. seculorum mansuram, qualem iã descripsimus. Vbi autem illa hactenus fuerit, & quæ nã illa sit etiamnum, his duobus indiciis ostendi potest. Primò quidem, ex omnium Christianorum cuiusuis status & nationis vnanimi consensu. Sicut enim Romanam vrbem eã agnoscimus, quæ ad Tyberim: Parisiensem, quæ ad Sequanam: Colo-

nicensem,

nienſem, quæ ad Rhenum eſt poſita: quia hactenus mundus vniuerſus has vrbes pro talibus habuit: Ita, ſi quæ Eccleſia pro vera & Catholica Chriſti Eccleſia, ab orbe vniuerſo 1500. annis eſt habita, ea certè pro tali nobis eſt veneranda. Et ſicut ſi poſt tanti temporis totius orbis cõfirmationem, quiſpiam aliud opidum, à paucis annis exædificatum, tibi veram illam & antiquam Coloniam eſſe diceret, antiquorum Imperatorum priuilegiis & libertate celebrem: adeò nihil perſuaderet, vt etiam tanquam inſanum ridendum & explodendum ſe proponeret. Ita; qui poſt 1500. annos, aliam tibi Eccleſiam demonſtrare conatur, à paucis annis coactam, eamq. docere veram illam eſſe Eccleſiam, quam Chriſtus innumeris priuilegiis donauit; erraſſe autem omnes, qui 1500. annis hunc cœtum non agnouiſſent: non ſolùm audiendus non eſt, ſed pro inſano habendus; tum, quòd vniuerſum orbem præ ſe erroris accuſet; tum, quod recenti & nuper natoconuentui tantam antiquitatẽ tribuat. Ex his facile videre eſt, quænã ſit vera Eccleſia, quia ante annos 70. cùm necdum vllus ex aliis cœtibus natus eſſet, vbicunque per orbem Chriſtianum; potiſſimùm verò vbi nunc nouæ ſectæ vigent, ſi quis de vera Eccleſia quæſiuiſſet, nulla alia quàm Eccleſia Romana oſtenſa fuiſſet. Poſteriori verò indicio idem oſtenditur, ex dictis ſuperius priuilegiis, Eccleſiæ ſuæ à Chriſto relictis. Si enim quæras Eccleſiam hodie, quæ ſit, aut fuerit aliquando per orbem vni-

vniuersum diffusa vel agnita, & cuius origo cõstanti & nõ interrupta successione ad Christum & Apostolos deduci possit: nullam inuenies aliam, quàm Romanam. Sicut enim nos crediderunt, ita crediderunt maiores, nostri, ab annis 100 ab annis 200. 300. 400. vsq. ad annos 1586. neque demonstrari potest, quando primùm, vel à quo sit fides nostra violata aut mutata. At verò sicut credũt nouę sectę Lutheri, Buceri, Caluini, &c. ante 70. annos, nusquã in orbe creditũ est: cùm omnibus cõstet, Martinum Lutherum anno 1517. errores istos primùm excogitasse & inuexisse. Atque etiã hodie, errores isti angustiis certorũ locorum continentur: Lutheranismus, Germania: Caluinismus, Gallia & Anglia: Zvvinglianismus, Heluetia: extra Europam autẽ neque sunt, neq. fuerunt vnquam vel de nomine cogniti.

5. Vitare lectionem librorum vetitorum, & hæreticorum conciones, familiaritatem, atque colloquia. *Hæreticum*, ait Apostolus, *post vnam & secundam correptionem deuita*. Quia vt verba loquentis vim habent mouẽdi: ita scripta ad permouendum maiore artificio sunt élaborata. Legendi potius sunt sacri Doctores, quos constat vitæ sanctitate & eruditione præcelluisse; & frequenter miscendi sermones cum doctis & piis. Quia tamen in tanta multitudine hæreticorum fieri vix potest, vt non aliquando cum illis agamus: in promptu habendæ sunt rationes, quibus auitam fidem Ecclesiæ tueamur. *Parati* (inquit Apostolus) *semper ad satisfactionem*

Tit. 3.

1. Pet. 3.

stionem omni poscēti vos rationem, de ea quæ in vobis est spe. Non quod necessum sit, à singulis articulis controuersis omnes esse instructos, sed quod expediat generales quasdam nouisse solutiones communium argumentorum. Veluti si obiiciant, in sacris litteris non haberi, inuocandos esse sanctos, venerandas imagines, abstinendum à carnibus, aut aliquid eiusmodi; non ergo ista esse facienda: nos contra obiiciamus & quidē efficacius: hæc sacris literis non prohiberi: atq. sine peccato fieri posse. quia vbi non est lex, ibi nec præuaricatio. *Rom. 4. 15*

Item si dicant, nihil esse fide tenēdum, nisi quod sacris literis continetur: nos contrà dicamus, si hoc admittatur, manifestè sequuturū, Euangelium secundum Matthæum non esse à Spiritu sancto dictatum: quia nusquam in vniuersa scriptura habeatur, hoc Euangelium vel esse dictatum à Spiritu sancto, vel esse in Catalogo librorum sacræ scripturę. Hæc enim obiectio illos eò ducet, vt fateri cogantur, alia esse recipienda atq. credenda, quæ scripturā non contineantur; sed ea tantū reiiciēda, quæ cū scriptura sacra apertè repugnant.

Si verò eiusmodi aliqua loca scripturę ab iis adferantur, quæ videantur aduersari doctrinæ Ecclesiæ: si quando Catholicorum Patrum expositio non occurrit, hæc vna solutio sufficiet: scripturas illas dogmatibus Ecclesiæ non esse contrarias, quantumuis prima fronte videantur. Nam licet earum genuinam explicationem ad manum non habeamus (sunt enim scri-

scripturæ difficiles, & studio egent, quod non est omnium) ante multas tamē annorum centurias, priusquam hæresis in orbem venisset, Catholicos doctores per vniuersum orbē scripturas istas sic ad mentem Christi intellexisse, vt nihil planè cum doctrina Orthodoxa Ecclesiæ, quam iidem ipsi tuebantur, pugnarent.

Rursus si quærāt, cur libeat tanto tempore in antiqua ista Ecclesia hærere, cùm potiùs sint eligenda noua, quàm vetera; Dicendum *primò*: non omnia vetera abiicienda esse, neq. omnia noua veteribus præferenda. Aurum vetus præfertur nouo; & si senex manum suam veterem amputare velit, non inueniet aliam commodiorem, etiam si argenteā aut auream substituat. Dicendum *secundò*: quò velint nos relicta Romana Ecclesia abire, ad Lutheri, aut ad Protestantium, vel ad Caluinistarum, an ad Anabaptistarum sectā? Hi enim ex æquo omnes Romanam Ecclesiam damnant, & veram scripturarum intelligentiam iactant. *Tertiò*: quæ sit ratio, cur illi nos velint antiquam fidem deserere? quid apud ipsos præclarum sit, quod nos ad mutationem tanti momenti, vnde animæ salus dependet, mouere debeat? Nā si vitia spectes superiorum: scimus Christum præmonuisse: *Quæcunque dixerint, seruate & facite; secundum opera autem eorum nolite facere:* neq. tantæ sunt hæreticorum ministrorum virtutes, vt iis magnoperè cedant mores sacerdotum Catholicorum. quin potius, incorruptus arbiter, maiorem vitæ integritatē atq. doctrinam

Matt. 23. v. 3.

in

in Romana Ecclesia, quàm in vllis sectis deprehenderet. Si scripturarum intelligentiam consideres: ante exortas hæreses, Ecclesia, quæ scripturas habuit, earum etiam intelligẽtiam habuit. Cur ego ab Ecclesia scripturarum libros accipiam, & eorundem intelligentiã non accipiã? Cur credam dicenti hoc esse verbum Dei, & non credam docenti, hunc esse sensum verbi Dei? cur credam in numero librorum, & non credam in sensu librorũ? Sanè in die iudicij, corã Christo seuero iudice, securior erit Catholicus quouis sectario. Ponamus enim falsa esse, quæ Romana Catholica Ecclesia credit: in exacto illo iudicio, cùm Christus quæret: Cur ita de me meisq. sacramẽtis credidisti? securè respõdebit Catholicus: Primò, Quia Ecclesia per vniuersum orbem nos ita docuit, quam tu audiendam iussisti. Secũdò, Quia nos ita docuerunt maiores nostri, qui eandem fidem à suis se maioribus accepisse, & illos rursus à maioribus suis, ad Apostolorum vsq. tempora, testati sunt: neque tempus scire potuimus vnquã, quo fides hæc, quę à te Apostolis tradita, ad nos vsque per manus venisse dicitur, vel in minimo violata fuerit: maximè cùm tu B. Apostolo Petro disertè promiseris: *Super hanc petram ædificabo Ecclesiam meã, & portæ inferi non prævalebunt aduersus eam:* & ascendens in cælum dixeris: *Ego vobiscum sum omnibus diebus, vsq ad consummationem seculi.* Tertiò, Quia viri illi, qui fidem illam nos docuerunt, & ad finẽ vsq. vitæ retinuerunt, clarissimi fuerunt

Mat. 16.

Mat. 28.

runt & eruditione & morum probitate, quorum sanctitatem tu ipse miraculis comprobasti. Sanè ergo, si error in nobis fuit, tu Domine nos decepisti. Eorū enim vestigia, quorum tu vitam tibi placere declarasti, secuti sumus. Denique, quia nihil vidimus in doctrina filii dei nostræ scripturis & verbis tuis repugnās. Licet enim aduersarij nostri multas nobis scripturas obiecerint: ita tamen illæ omnes à Doctoribus nostris, ante multas annorum cēturias declaratæ fuerunt, vt planè nihil cū doctrina Catholica pugnare viderentur. Quis autem eram ego, qui fidem tam antiquā, per totum orbem diffusam, tot miraculis illustratam, tāta omnium Catholicorum consensione seruatam, à tot Patribus explicatam, reiicere auderem, vel erroris arguere? Contrà, vbi ex sectario interrogabit Dominus: & quid te impulit, vt relicto ouili meo, ad luporum gregem te conferres? quid potuit adferre, nisi: Martinus Lutherus nos decepit, Caluinus seduxit, Bucerus peruertit? At rursus Dominus, quid (inquiet) in his doctoribus vidisti, quod te ad fidē mutandam, & Ecclesiā tot seculorum deserendam impelleret? Fortè miracula ediderunt, vel insigni sanctitate viguerūt? At qui tibi per Apostolum meum dictum fuit: Si *Galat. 1. v. 8.* *Angelus de cælo vobis euangelizauerit, præter id quod accepistis, Anathema sit.* Si in religionis mutatione nec Angelis est fides adhibenda, quanto minus hominibus, sine miraculorū testimonio, sine vitæ probitate? quales enim prædicti

fuerint

fuerint, nouit orbis vniuersus. At dicet fortè hæreticus: vidimus in Romana Ecclesia multos errores scripturis tuis non consentaneos. Sed Dominus iterum: & à quo scripturas sacras accepistis? nónne à Romana Ecclesia? illa autem totis 1500. annis tam socors fuisse in enarrandis scripturis credenda est, vt tanto tempore non aduerteret, se cum scriptura pugnare? & si illa scripturas eo sensu exposuit, vt nihil cum aurea fide pugnarent: cur tu nouas & inauditas expositiones secutus, vniuersum orbem erroris damnasti, & non potius Ecclesiæ fidem & explicationes secutus fuisti? Magis enim rationi consentaneū tibi esse debebat, illum esse verum scripturarum intellectum, quem per vniuersum orbem tot seculis docuit illa Ecclesia, quę tibi scripturas tradidit; quàm ilium, quē post 1500. annos, quiuis nouorum Doctorum commentus est.

Qui candido animo ista prægogitaret, quæ certo certius post mortem ventura sunt, nō facilè ad errores declinaret; sed veram retineret Romanam Catholicam fidem, sine qua impossibile est placere Deo. *Hebr. 11. v. 6.*

CAPVT II.

REMEDIA CONTRA IVRANDI CONSVETVDINEM.

PRIMO considerare, si de omni verbo otioso sit ratio reddenda in die iudicij, quanto magis de iuramento, per quod irrogatur insignis iniuria Deo, cùm ad quæsitis rugas vocatur in testem. Sicut enim vir gra- *Matt. 12.*

uis, si ad nugas pueriles testis adhiberetur, existimaret honoris sui non haberi rationem: ita Deus meritò indignatur, quoties rẽ quãlibet leuem sui nominis cõpellatione videt cõprobari, quod sanctum est, terrible & adorãdum.

2. Cogitare, quòd in frequenti iuramẽto sit graue periculum periurij. Qui namque iuramentis assuecuit, subinde per malam cõsuetudinem, etiã ea quę falsa sunt, iuramento confirmat. Omne autem periurium, est mortale peccatum, ꝙducens mortem æternam. Idem etiam quandoq; iuramento promittit, cuius postea pœnitet: sicut Herodi contigit, qui ne iusiurandum violaret, dedit saltatrici caput Ioannis Baptistæ.

Chryſoſt. hom. 8. ad pop. Ant.

Mat. 14.

3. Perpendere, quòd nihil vtilitatis ex mala ista cõsuetudine oriatur. Quia (vt ait B. Chrysostomus) frequenter iuranti minus credi solet, etiamsi seriò iuret. Et lõgè facilius est, rem sine iuramento confirmare, quàm sacramentum tam leuiter adhibere. Dęmon solus iuramentis oblectatur, quòd per ea videat nomen sacratum Dei prophanari.

Hom. 7. ad pop. Ant.

4. Ex diuinis vltionibus, quæ iurãtes & diuinum nomen blasphemantes sequutæ frequenter fuerunt, metum assumere. Nam Leuitici 24. Blasphemus iubetur lapidibus obrui: & nota est historia B. Gregorij, de puero quinquẽni, à dæmonibus è sinu patris obrepta iuramenta sublato.

Lib. 4. dialog. cap. 18.

5. Si seriò quis statuit hanc prauam iurandi consuetudinem deponere, proponat in septimanas

ptimanas aut menses aliquot, certam aliquam eleëmosynam pauperibus erogare, pro quolibet iuramento, in quod lapsus fuerit: atque ne istius rei obliuiscatur, curet se à familiaribus moneri, quoties iurasse aduertetur. Si pauper sit, aliam sibi pœnam imponat. Ita D. Chrysostomus: Ego te, inquit, quendã docebo modum, quẽ si tenueris, superabis omnino. Cùm videris teipsum, vel alium quemquam vel seruorum vel filiorum, vel vxorem hoc malo captos, & continuè commonefactos, neq. correctos: iube non pransos cubare, & hanc tibique & illis damnationem impone, damnationem non damnum, sed lucrum ferentem. *Homil. 5. ad pop. Ant.*

CAPVT III.

PRO HONORE PARENTVM *& superiorum.*

PRIMVM, vt cogitemus, cuius loco sint superiores, nempe loco Christi, quem repræsentant, quemadmodum imago pro torrypum. Proinde sicut imagini Christi honorem omnem habemus, aut potius Christo in illa: ita superioribus habẽdus est honor, talibus imaginibus conueniens, nempe non externa tantùm reuerentia, sed obedientia, interno amore, & externo obsequio.

2. Considerare, quanta parẽres passi sint pro nobis, & quantum onus pro nobis sustineant Superiores. Hoc argumento monebat Tobias filium suum: *Honorem habebis matri tuæ, omnibus diebus vitæ eius: memor enim esse debes quæ & quãta pericula passa sit propter te in vtero suo.* Et B. Pau- *Tob. 4.*

Hebr. 13. lus Hebræos; *Obedite Præpositis vestris, & subiacete eis. Ipsi enim pervigilant, quasi rationem pro animabus vestris reddituri, vt cum gaudio hoc faciant, & non gemẽtes. Hoc enim non expedit vobis.* Qui tam multa pro nobis sustinent, meritò sunt honorandi à nobis. Nam licet mali superiores de suis subditis sint parum solliciti, non ideo tamen minus onus sustinent reddendæ rationis pro nobis: quod eo erit illis grauius, quo negligentius in curam ouium suarũ incubuerũt.

3. Considerare mercedem honoris, parentibus & superioribus exhibiti. Si enim illi sint loco Christi: sanè quicquid illis præstatur, cẽsetur Christus sibi præstari: sicut, quod fit Legato, fit Domino Legati. Proinde, sicut mercenarius à famulo nomine heri ad laborem vocatus, mercedẽ expectat à Domino, pro Domini liberalitate & opibus, non pro conditione & paupertate famuli: ita qui superioribus loco Christi obtemperat, ampliſſimam meritò expectare potest mercedem, pro diuitiis & liberalitate Christi. Et sicut ditissimus ac liberalissimus princeps, nihil patitur sibi, vel minimum, gratis à quoquam, potissimùm verò paupere, fieri: ita Christus nullũ opus, quãtumuis exiguum, ex obediẽtia susceptum, sine ampliſſima mercede relinquet. Qua ex re hęc duo sequuntur: *Primò*, meliorem esse subditorum, quàm superiorum conditionem: vtiliusq. esse subesse, & parere, quàm iubere. *Secundò*, felicissimos esse eos, qui in omnibus suis rebus & actionibus à maiorum obedientia pendent;

pendẽt, neq. aliquid agunt vel aggrediũtur, nisi ex superioris voluntate. Sicut namq. vtilissimũ est mercenario, nihil operari, nisi ex præscripto Domini (quod enim ex sua volũtate agit, non meretur mercedem à Domino, sed quod agit ex Domini præscripto) ita quicquid ex obedientia præstatur, mercedem peculiarem obedientiæ accipiet. Atq. hinc est, quod præcepto de honorandis parẽtibus promissionem Dominus peculiarem adiunxerit, non solùm præmij post hanc vitam, sed etiam in hac vita: vt ostenderet, se esse illum, qui honoris & obedientiæ mercedem est daturus. *Ephes. 6.*

4. Considerate, quàm grauiter puniuerit eos Deus, qui parentibus aut superioribus honorem non habuerunt, sed molestiã exhibuerunt, iuxta scripturam: *Quàm male famæ est qui derelinquit patrem, & est maledictus à Deo, qui exasperat matrem.* Primò: Cham, irriso patre, maledictus est in sua posteritate. Secundò: Esau inobediens parentibus, amisit nobilissimã benedictionẽ. Tertiò: filij Heli eodem die perierunt. Quartò: Absalon persequẽs patrẽ, ex arbore pendẽs cõfossus interiit. Quintò: Chore, Dathan, & Abyron à terra absorpti sunt, propter murmurationẽ in Moysen. Sextò: Soror Moysis, eadem de causa, lepra percussa est. 5. Intueri reuerentiam Christi, quam habuit, non tantùm patri cælesti, cui fuit obediens vsque ad mortem crucis; sed etiam Matri & Ioseph, *Et erat* (ait scriptura) *subditus illis.* Matrem suam in hac vita repleuit gratia, & *Eccli. 3.* *Gen. 9.* *Gen. 26. & 27.* *1. Reg. 4.* *2. Reg. 18* *Num. 16* *Num. 12.* *Philip. 2.* *Luc. 2.*

super mulieres omnes benedixit: post hãc vi-
tam autẽ replcuit gloria, & super omnes crea-
turas collocauit: nempe amiciuit Sole, hoc est,
Apoc. 12. gloria Dei: & Lunam, id est, vniuersam Ec-
clesiam, tam cælestem triumphantem, quàm
terrenam militantem, subiecit sub pedibus
eius, imponens capiti eius diadema stella-
rum duodecim, hoc est, dans ei gloriam
omnem, quam habent sancti vniuersi in cælo.

CAPVT IIII.

REMEDIA CONTRA DE-tractionis vitium.

PRIMVM est, seipsum vitiaque sua dili-
gẽter intueri. Sicut enim qui domi mul-
tis negotiis distinetur, non habet ocium
aliena curandi; qui autem alienis occupatur,
apertè declarat, vel nõ esse domi suæ quod oc-
cupationem requirat; vel sanè si sit, non rectè
curari: ita qui diligens est inspector cõscien-
tiæ suæ, tam multa in ea reformãda inueniet,
vt non sint illi curæ vitia proximorum: & qui
alienis vitiis carpẽdis detinetur, ille indicat se
negligentẽ esse suorũ morũ censorem. Nullus
est enim detractor, nisi cõsciẽtiæ propriæ ne-
gligẽs curator: & quo quis pluribus vitiis ab-
undat, eo plura eaque minutiora in aliis carpit.

2. Considerare, hoc peccatum detractionis
nõ sola pœnitẽtia deleri; sed sicut in furto nõ
dimittitur peccatũ, nisi restituatur ablatũ: ita
hic non tolli culpã, nisi fama ablata reddatur.

3. Considerare, detractorem esse causam
peccati

peccati multorum. Quicquid enim ab auditoribus ex auditis referendo committitur, id eorum à Deo detractori imputabitur. Quantus porrò est numerus peccatorum, quando res ab vno narrata, à multis, variis in locis, pluribus annis repetitur?

4. Cogitare, an vellet homo ea de se absente dici, quæ de altero narrat. Nã quæ tibi non vis fieri, alteri ne feceris. *Tob. 4.*

5. Vtilitates detractionis cum ipsius incommodis conferre. Nã vtilitas nulla est, nisi forte risus inanis: incõmoda autẽ sunt varia. Primò enim (ait D. Chrysostomus) audientem peiorẽ fecisti, proximo calũnians: nã siue peccator sit, segnior fit peccati cõmunicatorẽ natus; siue iustus sit, in arrogatiã tollitur & inflatur, ex aliorũ peccato magna de seipso sentire persuasus. Secũdò: Communẽ Ecclesiæ statũ læsisti: non enim audientes omnes peccatorẽ solũ accusant, sed opprobria Christianorum genti infligũntur. Tertiò: Dei gloriã blasphemari fecisti. Sicut enim nobis laudabiliter viuẽtibus Dei nomẽ glorificatur: sic peccãtibus blasphematur, & cõtumelia afficitur. Quartò malũ audientẽ confudisti; & sic impudentiorẽ reddidisti, inimicũ & hostem reddens. Quintò: teipsum pœnæ & castigationis reũ fecisti, negocia nihil ad te pertinẽtia texens. Ne quis enim hoc mihi dicat, tunc detraho, quãdo falsa dico: Nã si vera dicens, malè dixeris: & hoc crimen est. Hactenus B. Chrysostomus. *Homil. 3. ad popul. Antioch.*

CAPVT V.

REMEDIA CONTRA INANEM GLORIAM.

PRIMVM, Considerare, nihil vtilitatis sequi ex inani gloria. Talis enim quisque est, qualis coram Deo est. Si quis vesperi, postquam incubuit, apud se cogitet, quid omnis elapsi diei gloria iam illi profit: inueniet nihil se nisi vanitatem consequutum.

2. Considerare, quòd quærẽdo gloriá, amittatur gloria: fugit namq. gloria sequentem, & sequitur fugientẽ. Ideo omnis superb⁹ & gloriosus est cõtemptibilis, & meritò contemnitur: humilis autẽ exaltatur. Exempla in vtroq. Testamento in promptu sunt, in Aman, & Herode: contrà, in Dauide, & B. Virgine.

Libr. Esther. Act. 12.

3. Ex inani gloria magnum sequitur detrimentum: quia perit omnis bonorum operum fructus, vt dicitur, *Receperunt mercedẽ suã.* Nam sicut aues non relinquerent intactas carnes, quas in aperto campo expositas viderent; nec lattones sine damno dimitterent viatorem, qui in silua pecunias manu deferret: ita dæmones, qui bonis operibus insidiãtur, illa nobis merita furantur, quæ per inanem gloriam exposita vident. Si autem non tanta sit inanis gloria, vt omnia merita boni operis perdat, vtque adeò tamen est inimica virtuti omnis vana gloria, vt virtutis splendorẽ obfuscet etiam exigua: sicut qui in ardente sole iter facit, non potest non colorari.

Mat. 6.

Ser. 3. in paruis sermonib.

4. Considerare (vt ait B. Bernardus) hunc statum

statum nostrum non esse honoris & gloriæ, sed contemptus potius, laboris, & exilij, inter vermes & bestias, in quo omnia nos ad humilitatem prouocãt: corpus sordidũ multisq. maculis obnoxiũ; tentatio dæmonis assidua; deniq. Christi & Sanctorum prædicatio & exempla.

5. Qui laudari vult & videri, quærat laudẽ a Deo & Sãctis omnibus, qui & plures sunt, & nobiliores hominibus omnibus in terra viuẽtibus; eorũq; laus est solida. Sicut enim stultum est, quærere laudẽ puerorũ, & interim à viris omnibus contemni: ita valde imprudẽter agit, quisquis gloriã hominũ quærit, & se ridẽdum & contemnendum proponit Deo Sanctisque omnibus, qui facta eius omnia intuentur.

CAPVT VI.

REMEDIA CONTRA AVARITIAM.

PRIMVM, vitare consuetudinem auarorum, frequenter adesse liberalibus, atque assuescere dãdis eleëmosynis. Facilius est enim dare, quàm accipere. Quia si dare velis, nemo impediet: si accipere velis, multi obijciẽt impedimentũ. Præterea, beatius est dare, quàm accipere: Quia cũ donas, à multis gratiæ tũ Deo, tũ tibi aguntur: cùm accipis, omnes detestantur. Vt autẽ consuetudinẽ illã dãdi assumas, alterum horum, vel vtrunq. facito. Nempe 1, Naturæ auaræ vim adferas. 2, de tuo quotidie certam eleëmosynam, etiam te nescio, conferendi, domestico, vel familiari potestatem facias. *Act. 20. 2. Cor. 9.*

2. Con-

2. Considerare breuitatem vitæ, mortemq; imminentẽ. Facilè contemnit omnia (ait D. Hieronymus ad Paulinum) qui se semper cogitat esse moriturum. Nam primò, morte deserenda sunt omnia, ad aliumq; deuoluentur, fortè ingratum, tui immemorem, & (vt sæpè videmus) decoctorem. *Stulte* (ait Dominus) *hac nocte animã tuam repetunt à te, quæ autem parasti, cuius erunt?* Secundò: post mortẽ Deo erit reddenda ratio de quolibet quadrante, quomodo eum ad Dei Domini voluntatem expenderis. Quia enim tu bonorũ non dominus, sed œconomus es constitutus: ratio erit danda de singulis. Quid ergo tantas opes quæris, quibus te obligas ad tantas rationes?

Luc. 12.

Chrysost. Hom. 34. ad popul. Antioch.

3. Considerare, quòd per diuitias conseruatas neq. vita ista prorogetur (nõ enim in abũdantia est vita cuiusquam, ex his quę possidet) neq. vita æterna comparetur: cùm dicat Dominus, *Beati pauperes, quia vestrum est regnũ Dei: & Væ vobis diuitibus.* Cùm autem in vius pauperum liberaliter effunduntur, sic & deducũt ad perfectionem, vt Christus ait, *Si vis perfectus esse, vade, vende omnia quæ habes, & da pauperibus, &c.* Et cælestes mercantur diuitias, quæ tanto nostris diuitiis præstantiores sunt atque maiores, quanto sol lutum decore, & cæli circuitus tetram amplitudine vincit. Si ergo vis veras diuitias: habeto illas in cælo, vbi fures nõ effodiunt, neq; furãtur; vbi sollicitudo conseruãdi animũ non cruciat; vbi qui diues est, nunquã ad paupertatẽ redigitur; & vbi diuitiæ

Luc. 12.

Luc. 6.

Mat. 19.

Mat. 6.

synceram adserunt & solidam oblectationem.
4. Firmam cõstituere in Domino fiduciam, qui non solùm in veteri testamẽto, sed etiam in nouo, necessaria vitæ fidelibus promisit, & præstitit, *Quærite* (inquiens) *primùm regnũ Dei & iustitiam eius: & hæc omnia adijcẽtur vobis* Et, *Non vos deseram neque derelinquam.* Qui tantam turbam Monachorum, Anachoretarum, aliorumq. religiosorum, & Christianorũ, qui nudum Christum nudi secuti fuerunt, hactenus aluit: is tibi quoq. necessaria præbebit, si magna fide ei te committas. Dum autem tu plus æquo sollicitus es, deponit sollicitudinem tui Deus, quam tu de te satis magnã habes. Si vero sollicitudinem tui proiiceres in eum, ipse maiorem curam tui susciperet.
5. Intueri exemplum Dei Domini nostri, qui tanta largitate in omnes vtitur, vt creaturas omnes diuitiis suis cumulet. Non illi sufficit, in vsum tuum hunc orbem creare, quotidianis muneribus te locupletare, Spiritum suum sanctum atq. seipsum tibi communicare: sed insuper sanguinem suum, & vitam tibi dedit, & propter te egenus factus est, cùm esset dives, vt illius inopia tu ditareris. *Mat. 6.* *Hebr. 13.* *2. Cor. 8.*

CAPVT VII.

REMEDIA CONTRA LVXVRIAM.

OLLA, cùm admota igni nimium feruet, ad eam refrigerandam consueuit vnũ ex his tribus adhiberi: vel ab igne amouetur: vel ligna subtrahuntur: vel frigida infun-

infunditur. Quia ergo libidinis ardor est quidam ignis: ad eius feruorem minuendum similibus est vtendum remediis.

1. Fugiendæ sunt occasiones, vitanda mulierum colloquia, ocium, perditio tẽporis: cohibendi oculi, aures, manus, & omnia ea declinanda, quæ aliquam possunt libidinẽ prouocare. Quia, cùm cætera vitia concertatione vincantur; sola luxuria superatur fuga. 1. Cor. 6. Fugite fornicationem.

D. Aug. lib. de honestate mul. ca. 1.

2. Subtrahatur fomẽtũ, quod est cibus & potus: sicut Helias, impuram Iesabel fugiẽs, ieiunus ambulauit 40. diebus, & totidẽ noctibus. Subtrahe ligna foco, si vis extinguere flammã.

3. Reg. 10

3. Addatur aqua refrigerans, corporis afflictio, & pœnitentia. Corpus enim nostrũ, cùm sit asino simile, tunc minus insolescit, cùm durius tractatur. B. Benedictus tentatus à carne in spinas se nudum abiecit: B. Franciscus in niuẽ. Nobis quidem licet tam austera remedia adhibenda non sint, assumantur tamen ea, quæ ad domandam petulantiam carnis sufficiant.

D. Gregor. lib. 2. Dialog. cap. 2.

4. Feruens oratio ad Dominũ: Quia de hoc vitio ait Christus: *Hoc genus dæmoniorũ non eiicitur, nisi in oratione & ieiunio.*

Mat. 17.

5. Primis insultibus impurarum cogitationum statim occurrere: quia dũ aliqua negligentia permittuntur irrepere, inficiunt animam, & firmiùs hærent, quàm vt facilè possint excludi. Sunt enim viscosæ instar picis quæ tacta adhæret, & inficit.

CAPVT

CAPVT VIII.

REMEDIA CONTRA INVIDIAM.

PRIMVM ex B. Gregorio: Qui (ait) liuoris peste plenè carere desiderat, illā hęreditatem diligat, quam cohæredum numerus non angustat, quæ & omnibus vna est, & singulis tota; quæ tanto largior esse ostenditur, quanto ad hanc percipientium multitudo dilatatur. *Lib. 5. Moral. cap. 34.*

2. Ex D. Basilio, nihil existimare magnum esse in hac vita, Nihil (inquit) rerū humanarum magnum, aut supra naturā existimemus: non enim in rebus fluxis bonū constituimus: *Hom. de inuidia.*

3. Frequens cogitatio de iis rebus, quæ ad fraternū amorē excitare possunt: vt sunt eadē natura, eadem Christi beneficia, eiusdē hæreditatis promissio, quodque reuera non plus merearis honoris, quàm quinis alius; cū æqualiter omnes Deo dicant, Pater noster qui es in cælis: quinimò si vitia tua spectes, indignus sis, cui vel minimus honor habeatur.

4. Considerare, cui per inuidiā similis efficiaris. Nam sicut de charitate dicit B. Ioannes, *Qui manet in charitate, in Deo manet, & Deus in eo: & omnis, qui diligit, ex Deo natus est, & sicut ille est, nos sumus in hoc mundo*: Ita de inuidia dicit idem, *Cain ex maligno erat & occidit fratrem suum.* Et D. Chrysostomus: Inuidia hominem in diaboli condicionem, atque in dæmonem immanissimum conuertit. *1. Ioan. 4.* *1. Ioan. 3* *Homil. 41 in Matt.*

5. Consideratio damni atq. malorum, quæ adfert

adfert inuidia; & bonorum, quæ adfert charitas. Inuidia siquidem, vt ait D. Basilius, nemini magis nocet, quàm authori. Sicut enim (inquit D. Augustinus) ærugo ferrum, ita inuidia ipsam animã, in qua est, interimit, & consumit. Omnibus grauis est inuidus, nemini charus: ridetur ab omnibus, illi nemo compatitur. Nam sicut hoc vitium proprium est diaboli (vt ait D. Basilius) ita & ad inuidum affecti sunt homines, vt affici solent erga diabolum. Contrà verò charitas lętitiam parit, aliorum bona etiam nostra facit, amorem aliorum conciliat, &c. vt est apud D. Chrysostomum, & D. Gregorium Pastoralis curæ Parte tertia, Admonitione 11.

Homil. de inuidia. *Serm. 81. de tẽpore.* *Homil. in aliquot scripturæ locos.* *Hom. 44. ad popul. Antioch.*

CAPVT IX.

REMEDIA CONTRA IRAM.

PRIMVM ex D. Basilio, vt statim atque moueri te sentis, iram cohibeas: &, si interna commotionem fortasse sedare nõ possis, saltem linguam contineas, vt neq. bona loquaris, neq. mala, ne quid laxata effutiat, quod ira, non ratio dictet: & potius te ad orãdum conuertas, tuamque infirmitatem Deo curandam proponas.

Homil. de Ira.

2. Ex B. Gregorio: Vt mens (inquit) sollicita, antequam aliquid agere incipiat, omnes sibi, quas pati potest cõtumelias proponat; quatenus Redemptoris sui probra cogitãs, ad aduersa se præparet. Iacula enim præuisa, minus feriunt.

Lib. 5. Moral. cap. 32.

3. Ex

3. Ex eodem loco: Vt cùm alienos (ait) excessus aspicimus, nostra, quibus in aliis excessimus, delicta cogitemus. Considerata quippe infirmitas propria, mala nobis excusat aliena. Cogitet igitur homo, quàm multa alij in ipso tolerent, quàm multa toleret Deus, qui si ad singulas culpas vindictam inferret, iã dudum periissemus omnes. Deniq. & homo ipse frequẽter sibi est grauis, sibiq. displicet. Prodebeat, non grauatè ferat ab aliis committi, inde qui talis est, ipse suo vitio vt se tolerare quod sit tolerandum.

4. Considerandaincõmoda, quæ ex ira sequuntur. Quid enim prodest vindicta post acceptam iniuriam? An fortè vulnus tuum alieno vulnere curatum est? aut conuitium acceptum, conuitio reddito? Hæc porro assequitur, qui iræ obtemperat: 1. Corona gloriæ & mercede æterna priuatur: 2. Minister fit & instrumentum Diaboli: 3. Occidit animam suam, vt lædat corpus alterius. Similis est enim iracundus homini, qui vt asinum occidat, se ipsum perimit: & item illi, qui ob immensa debita, quibus soluendis non erat, coniectus in carcerem, oblatam ab alio solutionem magno fastu recusat. Per eum quippe, qui nobis iniuriam facit, debitũ quo Deo obstringebamur, tollitur, modò patiẽter iniuriã feramus. 4. Iratus homo vindictam petẽs, ostẽdit Deo, quomodo cupiat ab ipso secũ agi: nimirũ, vt sicut ipse in alio non tolerat parua, ita nec à Deo in ipso parua tolerẽtur. Quemadmodũ scriptum

Luc. 6. Mat. 6. est: *Qua mensura mẽsi fueritis, remetietur vobis.* E in Oratione Dominica: *Dimitte nobis debita nostra, sicut & nos dimittimus debitoribus nostris.* Gregorius lib. 5. Moral. cap. 31. adfert sex alia detrimenta. Nam (ait) per iram amittitur Pri-mò, Sapientia: dũ ratio cæcatur. Secundò, Iustitia: Ira enim viri, iustitiam Dei non operatur. Tertiò, Sodalitas: nam iracundi hominis consuetudo nemini grata est. Noli, ait Sapiẽs, esse amicus homini iracũdo. Quartò, Concordia: dum pax perturbatur. Quintò, Lux veritatis: quia dum menti iracundia cõfusionis tenebras incutit, huic Deus radium suæ cognitionis abscondit. Sextò, Splendor Spiritus sancti: Super quem, ait Propheta, requiescet spiritus meus, nisi super humilem & quietum, id est, mansuetum.

Iacob. 2. Prou. 22. Esa. 66.

5. Frequẽter perpendere iniurias, quas non verbis solis, sed multis quoq. verberibus sustinuit Christus, nulla sua culpa, sed ad delendã culpam tuam. Aspiciẽtes (ait B. Paulus) in auctorem fidei & consummatorem Iesum, qui proposito sibi gaudio, sustinuit crucem: Recogitate eum, qui talem sustinuit à peccatoribus aduersus semetipsum contradictionem, vt ne fatigemini animis vestris deficiẽtes. Et B. Petrus: Si benefacientes patienter sustinetis, hęc est gratia apud Deũ. In hoc enim vocati estis. Quia & Christus passus est pro nobis, vobis relinquens exemplum, vt sequamini vestigia eius. Officium namque hominis Christiani est, ad imitationem Christi capitis sui, omnium-

Hebr. 12. 1. Pet. 2.

niumque Sanctorum, bona facere, & mala pati, in eoque ad finem perdurare.

CAPVT X.

REMEDIA CONTRA GVLAM.

PRIMVM, Consortia potatorum deuitare, & omnes occasiones fugere, iuxta admonitionem sapientis: *Noli esse in conuiuiis potatorum, nec in comessationibus eorum.* Et postea: Ne intuearis vinum quando flauescit, quum splenduerit in vitro color eius: ingreditur blãdè, sed in nouissimo mordebit vt coluber, & sicut regulus venenum diffundet. Difficillimum est, in deliciis non excedere, & in multitudine ac nouitate ferculorum mediocritatem seruare, dum posteriora nouitate delitiarum prouocant appetitum præcedentibus sapientiam ad Guilielmum Abbatem. *Pro. 23.*

2. Considerare incommoda animæ & corporis, quæ ex gula proficisci solẽt. Animæ quidem sunt, Primò, Luxuria. Nam teste B. Hieronymo, venter vino æstuans citò spumat in libidinem: & B. Paulus ait: *Nolite inebriari vino, in quo est luxuria.* Secundò, cordis aduersus misericordiam obduratio. Vt ait Propheta: *Bibentes in phialis, & optimo vnguento delibuti, nihil compatiebantur super contritione Ioseph.* Ita diues epulo non est compassus Lazaro. Tertiò, Ira & homicidia. Vinũ (inquit Sapiens) multum potatum, irritationem, & irã, & ruinas multas facit. Sic enim B. Ioannes Baptista, in cõuiuio Herodis, martyriũ sustinuit. Corporis autem *Epist. 83. ad Oceanum.* *Epheſ 5.* *Amos 6.* *Luc. 16.* *Eccli. 31.* *Mat. 14.*

Eccle. 31. incommoda sunt: Primò, infirmitas. *Vigilia & cholera & tortura homini infrunito: somnus sanitatis in parco homine.* Secundò, paupertas: nam
Eccli. 19. operarius ebriosus nõ locupletabitur. Tertiò,
Eccli. 37. mors: iuxta illud, *Propter crapulam multi obierunt.*

2. Considerare, quantoperè hoc vitium displiceat Deo, cũ, Primò, venter hominis Deus constituatur, vt ait Apostolus: *Quorũ Deus venter est.* Secundò, templum spiritus sancti vertatur in sordidissimã culinam, immò cloacam. Tertiò, membra Christi efficiantur bestiæ sine ratione, adeoq́. bestiis deteriora, quę naturam vltra satietatẽ nõ grauant. Proinde Deus hoc vitium frequenter in ista vita grauiter est vltus: dum Holofernes ebrius à Iudith est occisus: Amnon ebrius in conuiuio perijt: filij Iob à dæmone oppressi sunt: & filij Israël ob esum carnium cõcupitum, diuinam iram sustinuerunt. *Adhuc escæ eorum erant in ore ipsorum, & ira Dei ascendit super eos.* Deniq. vniuersum genus humanum, gulæ primorum parentum pœnas etiamnum luit.

Philip. 3. D. Aug. serm. 231 de Tempore.
Iud. 13. 2. Reg. 13. Iob 1. Num. 11 Psal. 77.

4. Considerare, hoc vitiũ gulæ, sicut aduersatur naturæ humanæ, ita valde gratum esse diabolo, inimico eiusdem naturæ, qui ambulans per loca arida, dum requiem non iuuenit in sobriis, quiescit in locis humentibus.

Mat. 12. Iob 40.

5. Vt homo sibi pœnitentiam statuat die vno atq. altero, aut etiam tertio, victitandi pane & aqua: cibumq́ue, quem fuisset sumpturus, pauperibus erogandi, si in ebrietatẽ labatur; neq. de hac pœna quicquam remittat.

CAPVT

CAPVT XI.

REMEDIA CONTRA ACEDIAM.

PRIMVM, Considerare beneficia atque labores Christi, pro nobis susceptos, quibus excitari debemus, vt aliquid in eius gratiam agamus.

2. Cogitare facilitatem operis boni, cuius difficultatem Christus passione sua sustulit. *Confidite*, inquit, *ego vici mundum.* *Iugum meum suaue est, & onus meum leue.* & (vt inquit Apostolus) *mandata eius grauia non sunt. Ero*, inquit Dominus, *quasi exaltans iugum super maxillas eorum.* Itaque suauiter equitat, quē gratia Dei portat. *Ioan. 16.* *Mat. 11.* *1. Ioan. 5.* *Oseæ 11.*

3. Perpendere operis necessitatem. Nam infernus impendet non laborantibus: cùm seruus malus & piger mittatur in tenebras exteriores, non aliam ob causam, quàm quod talētum Domini sui ad lucrum non expendisset. Sicut ergo puer de virga cogitans, & operarius de inedia, excitat se, hic ad laborē externum, ille ad litterarū studia: ita meritò excitari debet ad discutiendam pigritiam, qui pœnas secuturas considerat. *Mat. 25.*

4. Contemplari omnium creaturarū indefessum laborē, ad voluntatē Dei. Sol enim & omnia sydera immensum iter quotidiana circumuolutione perficiūt: arbores & herbæ nobis flores & fructum producunt: bestiæ quælibet ad naturæ rationem operantur, etiā minimæ formicæ, ad quas nos Sapiēs remittit. Indignum est ergo, vt solus homo ocio torpeat. *Prou. 6.*

5. Videre quantus labor sustineatur passim

ab omnibus, ad consequendos honores, opes, aliasq. istius mundi vanitates perituras: quas taq nosipsi fecerimus, aut faciamus ad animarum nostrarum damnationem. Si ergo vera fides est in nobis, qua certissimè credimus,
Rom. 8. non esse condignas passiones huius temporis ad futuram gloriam, quæ reuelabitur in nobis:
1. Cor. 4. & hoc leue ac momentaneum, operari in nobis æternum gloriæ pondus: tantamq. pro exiguo
1. Cor. 2. labore reddi gloriam, vt eã neq. oculus viderit, neque auris audiuerit, neq. in cor hominis ascenderit: meritò omnis torpor est excutiendus, & manus operi est admouenda, maximè cùm exigua sint, quæ à nobis Dominus po-
Rom. 6. stulat, nempe vt sicut exhibuimus membra seruire immundiciæ, & iniquitati ad iniquitatem: ita nunc exhibeamus membra nostra seruire iustitiæ in sanctificationem.

CAPVT XII.

MEDIA AD COMPARANDAM *humilitatem cordis.*

VERA humilitas non in externis actionibus, sed in corde inuenitur, de qua
Matt. 11. Christus: *Discite à me quia mitis sum, & humilis corde.* per quam homo vilis est, abiectusque semper in oculis suis, & talis haberi ab omnibus desiderat; & si habeatur, gaudet. Ve-
Serm. 16. in Cant. rus humilis (ait Bernardus) vilis vult reputari, non humilis prædicari: gaudet de contẽptu sui; hoc solo sanè superbus, quòd laudes contemnit. Ad eam assequendã hæc pauca iuuabunt.

Primò, De se suisq. factis non miscere ser-

mones,

mones, vel in laudē vel in vituperium, iuxta Poëtæ cuiusdam dictum:

Nec te collaudes, nec te contempseris ipse:
Hoc faciunt stulti, quos gloria vexat inanis.

Qui enim se commendat, apertè laudē quærit: qui autem se cōtemnit, occultè eandē quærit, dum, nempe, cupit sua facta ab aliis excusari.

Secundò, Frequenter sibi imperfectiones & peccata sua ob oculos ponere. Quia tā multa sunt vitia cuiusque, vt laudis omnē occasionē tollant. Hoc autem tunc maximè faciendum videtur, quando gloriolæ præbetur materia.

Tertiò, In rebus abiectioribus libenter occupari, & cum humilioribus frequenter versari. Sicut enim humilitas est causa actionum humilium: ita ex humilibus officiis oritur, atque eisdem conseruatur.

Quartò, Superiores omnes suos, tanquam Christi vicarios, ex animo magni facere; interiorem eis externamq. reuerentiā exhibere; eorum nomē, authoritatē, & facta apud alios, quantū fieri potest, tueri. Quia manifestū est superbiæ argumentum, superiores vel reprehendere, vel iudicare, vel paruifacere.

Quintò, Sæpius in sanctorum cum Christo regnantium vitā moresq. intueri, nostraq. facta cum illis conferre. Tali enim comparatione intelligemus, nihil esse quicquid hactenus egimus. Iuuabit etiā inspicere perfectionē hominum multorū adhuc viuentium, atque ex eorum vita cōsiderare, quàm multa nobis desint.

CAPVT XIII.

MEDIA AD PATIENTIAM.

PATIENTIA est virtus, qua iuxta rationis dictamẽ moderatè toleramꝰ aduersa. Ad quam hæc puncta erunt vtilia.

Primò, Considerare, nos lõgè grauiora mala diuersis multorum annorum peccatis cõmeruisse; quæ si non in isto mũdo, his similibusque afflictionibus; certè in futuro sęculo, purgatorij ignibus excoquenda erunt.

Secundò, Conferre tribulationes molestiasq. nostras cum his quas multi alij, fortasse etiam meliores nobis tolerant. *Scientes* (inquit Apo-
1. Pet. 5. stolus) *eandem passionem ei, quæ in mundo est, vestræ fraternitati fieri.*

Tertiò, Respicere lucrũ, quod ex tribulatione sequetur. Sicut enim operarius, in summis laboribus, consolatur se expectatione mercedis: ita Christianus omnibus molestijs & afflictionibus, gaudere debet spe retributionis. Quia vir bonus, qui filius est Dei, non gratis affligitur; sed sicut filius Dei dignior est filio Regis: ita maior erit merces laboris atq. molestiarum filij Dei in cælo, quàm filij Regis in hoc mundo. Nam iuxta personarum dignitatem, augentur præmia laborum. Et quidem, in hoc mundo, sicut abundant tribula-
2. Cor. 1. tiones in nobis: ita & abundare solent consola-
2. Cor. 4. tiones. Post mortem verò, quod in præsenti est momentaneũ & leue tribulationis nostræ, supra modum in sublimitate, æternum gloriæ pondus operatur in nobis.

Quartò

Quartò, Cogitare, quid ex impatiẽtia leuaminis sentiemus. Non enim ob id dolor minuitur, aut molestia tollitur, quia impatientiæ signa edimus; sed potius augetur, quod ad cætera mala etiam conscientiæ vulnus addamus. Ergo faciamus de necessitate virtutem, patienterque feramus, quod iuxta Dei voluntatem ferendum videmus.

Quintò, Oculis fidei ad Dei voluntatẽ omnia referre, quæ patimur; neq. imputare hominibus vllis mala illata, sed Deo; quo authore nobis omnia eueniũt. Sicut B. Iob tam magno à variis accepto detrimento, nihil de vllis inimicis conquestus, dixit: *Dominus dedit, Dominus abstulit: sicut Domino placuit: ita factum est: Sit nomen Domini benedictũ.* D. Gregor. Magna est (inquit) cõsolatio in eo quod displicet, quod illo ordinante erga nos agitur, cui non nisi iustũ placet. Si igitur iusta placere Deo scimus; pati autem nisi quæ Dño placuerunt, non possumus: iusta sunt cũcta, quæ patimur: & valde iniustũ est, si de iusta passione murmuramus.

Iob 1.

Lib. 2. moral. cap. 18.

CAPVT XIIII

MEDIA AD OBTINENDVM *verum cordis gaudium*.

Primo, Conscientiam habere à peccatis non solum mortalibus, sed etiam grauioribus venialibus liberam. *Quia secura mens, est iuge conuiuium. Et gloria nostra hæc est*, ait Apostolus, *testimonium conscientiæ nostræ.* Cauenda est autem omnis duplicitas & simulatio, quæ solet esse inimica pacis internæ. Nam qui-

Prou. 15. 2. Cor. 1.

Pro. 10. ambulat simpliciter, ambulat confidenter.

Secundò, Frequenter suscipere Eucharistiæ Sacramentum, quod est Sacramentum pacis & gaudij; in quod datur Christus, pax nostra. Ideo in vltima cœna, post datũ sanctissimum corpus suum, sic ait Dominus: *Pacem meam do vobis, pacẽ relinquo vobis* Et, *Gaudebit cor vestrũ, & gaudium vestrũ nemo tollet à vobis.* Nulla est enim plenior cõsolatio, quàm quãdo anima possidet illum, qui planè satiare potest eius desiderium.

Ioan. 14. Ioan. 16.

Tertiò, Exercitium veræ humilitatis & mãsuetudinis, iuxta doctrinam Christi: *Discite à me quia mitis sum & humilis corde, & inuenietis requiem animabus vestris.* Sicut enim vesica inflata vento, & in edito loco suspensa, in fumo aut vento non potest quiescere: & sicut aqua ferueus perpetuo mouetur: ita homini superbo, & iracundo, nulla est vnquam quies animi, aut solidum gaudium.

Mat. 11.

Quartò, Rebus, quæ nobis cõmissæ nõ sunt, & quarum ratio à nobis nõ exigetur, nos non ingerere, aut curiosius eas inquirere: & si fortè de iis vel loqui vel audire contingat, ita nos habere, atq. ad res alienas, ad nos non pertinentes, hoc vnicè cauentes, ne conclaue cordis ingressæ, internam pacem perturbent. Sæpe nobis veniat in mentem illud, *Quid ad te?* quod Christus Petro de negotiis Ioannis curiosiùs agenti, respondit: *Si sic eũ volo manere donec veniam, quid ad te? Tu me sequere*, id est, tu tua tracta, relictis alienis, quæ nihil ad te.

Ioan. 21.

Quintò, Nos totos, nostraq. omnia plenè in manus

manus Dei resignare, eiúque committere, ab eoque pendere. Nam sicut infantulus securus est & lætus in sinu matris, nihil dubitans, quin à matre regatur, iuuetur, & foueatur, quomodocunque tandem mater illum teneat, siue dextera, siue sinistra manu: Ita Christianus, qui Deo nititur, hoc vno gaudere debet, quòd à Deo regatur. Et sicut tessera, in quodcunque latus proiecta, firmiter consistit: ita æquabili & constanti esse deberet animo, quicquid occurrat, seu lætũ, seu triste; hoc sæpe cum Dauide repetens: *Dominus regit me, & nihil mihi deerit. Si consistant aduersum me castra, non timebit cor meum. Ego autem in Domino gaudebo, & exultabo in Deo Iesu meo.* B. Paulus in Epist. ad Colossens. videtur tria proponere ad internum gaudium, ac spiritus consolationem obtinendam: *Vt*, inquit, *consolentur corda ipsorum, instructi*, seu, vt Græcis est, *instructorum in charitate, & in omnes diuitias plenitudinis intellectus, & in agnitionem mysterij Dei & Patris, & Christi Iesu.* hoc est, vt per hæc tria accipiant veram cordis consolationem: 1. Per veram charitatem, qua inter se connectantur. Sicut enim inuidia tristitiam: ita charitas gaudium adfert: 2. Per certissimam fidem & persuasionẽ intellectus, quòd homo à Deo regatur, & Deus omnia rectè ex summa dilectione moderetur: 3. Per frequentem considerationem & meditationẽ beneficiorum Dei, & mysterij Christi, ac vitæ æternæ, ad quam per Christum habemus ius, & accepimus arram. *Psal. 22. Abac. 3. Cap. 2.*

CHRI-

CHRISTIANARVM INSTITVTIONVM LIBER III.

PRAEFATIO.

AD omnia peccata declinanda, virtutesque complectendas, nihil tantam adfert vim & momentum, atq. rerum nouissimarum consideratio: quæ cùm ad vniuersos homines pertineant, & magnitudine sua atque atrocitate metum vehementem incutiant, mollire solent duritiam animorum nostrorum, & petulantiam refrænare, idoneosq; nos efficere ad audiendam, capessendamq. veritatem.

Matt. 4. Quocirca secutus exemplum Christi, & Beati Ioannis
Matt. 3. Baptistæ, qui ab hominis nouissimis auspicati sunt prædicationem suam; & Beati Pauli, qui Felicem præsi-
Act. 24. dem memoria mortis futuriq. Iudicij tremefecit: existimaui me rem vtilem & studiosæ iuuentuti, istius sodalitatis imprimis, salutarem facturum, si de his nouissimis, tanquam generalibus vitiorum remediis &
Eccles. 7. medicamentis, nonnulla dissererem, vt memorantes nouissima nostra, in æternum non peccemus. Horum siquidem consideratione, & peccata facilè vitantur, & mala omnia atque incommoda vitæ huius, æquiori animo feruntur.

CAPVT

CAPVT I.

CVR PAVCI MORTEM CAETERAQVE NOVISSIMA HOMINIS METVANT.

CVM nemo sit Christianorũ, qui nõ firmissima fide credat, & mortem ipsam imminere, & terribilissima horrendaque post mortẽ instare: attentè considerãda est causa, quare vel nulli, vel pauci, metuant mortem, & ea quæ mortẽ sequuntur: & primò quidem sunt nonnulli, qui ita securi omni flagitiorũ generi se dedunt, atq. si neq. supplicia post hãc vitam vlla improbis constituta crederent, neq. Deũ esse, qui iustè sit iudicaturus. Vix enim fieri potest, vt in sceleribus viuat securiùs homo Ethnicus, qui nihil vnquã audiuit de rebus futuris, quàm homines pleriq. Christiani, qui dicunt se credere, pœnas acerbissimas ac sempiternas peccatis propositas. Alij in rebus humanis prudentes, toti in terrenas curas effusi, prudentiam suam ad futura non extendunt, senes non aliter quàm iuuenes, & voluptatibus vacant, & pecuniis colligẽdis, honoribusq. augendis studẽt. Vix est deniq. in omni ordine, sexu, & ætate, qui mortis futurorũque nouissimorum suorũ metu tangatur, nobilis, ignobilis, erudìtus, indoctus, senex, iuuenis, Ecclesiasticus, secularis.

Causa huius est, vel nulla, vel exigua nouissimorũ consideratio. Si quis enim attentè frequenterque secum expendat, quid tandem post vitam istam cõsequatur, facilè intelliget, quàm

Eccles.7. quàm verè sit à Sapiẽte dictũ: Memorare nouissima tua, & in æternum non peccabis: & primò quidem, salubri mortis timore cõmouebitur. Secundò, omnium diligentiam modos ac vias excogitabit, mala illa euadẽdi, quæ mortem sequuntur. Tertiò, cùm intelliget ad hanc rem plurimum valere Ecclesiæ sacramẽta, conabitur conscientiam quidem primo per confessionem purgare, deinde sacratissimo Christi corpore frequenter se reficere, & aduersus impetus Dæmonis cõmunire. Quartò, hac nouissimorũ cogitatione cõmotus, & Sacramentis adiutus, paulatim clarè perspiciet, quanta sit in mundo vanitas, quanta malitia, quanta pericula.

Itaq. vilescet mundus & quicquid à mundo proficiscitur, & omnem suã operam in eo ponet, vt nihil habeat cũ mundo commune. Quintò, debellabit praua animi desideria, & malas inclinationes conabitur studiosa virtutum contrariarũ exercitatione delere. Sextò, domui suæ rebusq. prospiciet, omniq. probè cõstituet, ne quid felicẽ ex hac vita discessum impediat. Septimò, occupabit mentem cælestium rerũ cogitatione, & eò vsq. progredietur, vt cum B. Paulo cupiat dissolui, & esse cum Christo. Tum solidũ firmumq gaudiũ in eo nascetur, nec mortis memoria conturbabitur; sed spe cælestis gloriæ erigetur, & mirificè cõsolabitur, iuxta Christi admonitionẽ. His fieri incipientibus, susspicite, & leuate capita vestra, quoniã appropinquat redemptio vestra.

Philip. 1.

Luc. 21.

At verò

At verò qui huic mũdo dant operam, neq. cogitationem mortis admittunt, neq. ad verba, quæ de morte habentur attendunt; pleriq. etiã tident, & si fortè cogitãt, id faciunt tanquam de re aliqua ad se non pertinẽte, more eorum, qui illa quæ nunquam futura sunt speculantur. Commouentur quidẽ nonnunquam morte sociorum, & exhorrescunt, sed exiguo tempore; sicut cùm sus iugulatur, grunniunt aliquantisper alij qui audiunt porci, & cibũ præmetu deserunt, sed mortua ea, metu & grunnitu omni posito, ad pabulum reuertũtur. Sed vt vt vulgus se habeat: id certè est nõ parua admiratione dignũ, viros probos, prudentes, veritatis studiosos, & de rebus minoris momenti vsq. adeò sollicitos, atq. in damnis exiguis præcauendis sedulos, ipsos etiã senes atq. decrepitos, cùm sciant illa quæ nobis post mortem euentura sunt, tanti esse ponderis, vt inde salus æterna dependeat; tam certa, vt fide teneantur; tã propinqua, vt hoc ipso die accidere possint: ex animo suo posse eorũ cogitationem deponere. Si enim nõ minus euenire potest, vt ante diẽ crastinũ ex hac vita abreptus æternas pœnas apud inferos perferã, quàm vt cras iacturã centum aureorum faciã: cur, bone Iesu, in vtroq. deuitando, par saltẽ studium & industriam nõ adhibeo? cur pro aureis illis tãtoperè sudo, pro sempiternis ab anima mea cruciatibus dimouendis nihil cogito?

Multiplices sunt istius deplorandæ cæcitatis causæ. Prima, eaq. præcipua, à qua ferè cæteræ

teræ omnes emanãt, dæmonis insignis & callida tentatio, cui nihil magis curæ est, quàm ne homines memorentur nouissima sua, quibus, quòd sensibus ducãtur, res præsentes perpetuò offert & inculcat: & res futuras tanquam longissimè positas, & alterius conditionis atque naturæ, aut tanquam nunquam euenturas obiter repræsentat.

Secundò, Accedit naturalis amor viuendi, & dulcedo vitæ præsentis, quæ sic mentis nostræ fascinat oculos, vt (quod in rebus maximè charis accidit) homo sibi persuadere nequeat, hãc vitam amitti posse: & licet fateatur amittendam aliquando, multos tamen sibi polliceatur annos, quos veluti eminus prospiciens, lõgissimo interuallo videtur sibi à morte disiunctus. Siquidẽ futurũ tempus & præsens arbitramur longum, sed illud quod iam præteriit, breue: neque aduertit miser fragilisque homo, magnam ætatis suæ partem effluxisse; eamque quæ fortè breuior restat, non minore cum celeritate præterituram.

Addit tertiò dæmõ commendationẽ diuinæ misericordiæ, quæ præsto est omnibus inuocantibus se, in ipso quoq. extremo vitæ momento: Latronem quippe etiã tunc veniã impetrasse: pacẽ hominibus esse promissam bonæ voluntatis: bonam voluntatem & dolorem de peccatis facilè cõparari. Item, Deũ ad miserendum esse propensiorem, quàm ad pœnas infligendas; cælum fecisse, sanguinemq. profudisse, nõ pro brutis animalibus, sed pro hominibus.

Luc. 23.
Luc. 2.

minibus. Itaque ſecurè poſſe iuueniles annos traduci, vitæq. mutationem in ſenilem ętatem reiici; ad quam ætatem vbi ventum eſt, eadem prorſus ratione ſuadet, in extremam infirmitatem extrahendam pœnitentiam. Sed conſiderandum eſſet primò, plerunq. iuuenes mori multò ante ſenium, mortemque in omnē ætatem ſuum exercere imperium. Secundò, non raro vel ſubitò mortem opprimere non cogitantem, vel ſanos repentè morbo corripi, vſuq. linguæ & rationis deſtitui. Tertiò, Contritionem verumq. de peccatis dolorem, eſſe ſingulare Dei donum, quod iuſtè negatur illis, qui dum integra eſſent valetudine, illud oblatum recuſarunt: Iuſtoque Dei iudicio talis eſt plerunq. in morte homo, qualis in vita; vt qui totam vitam in peccatis traduxit, cum eiſdem de vita decedat. Quartò, plura eſſe ſub vitæ finem atq. in ſenectute impedimenta veræ pœnitentiæ & confeſſionis, quàm in recta valetudine, aut iuuentute, vt ſunt naturæ debilitas, contraria conſuetudo, grauiores dæmonū impugnationes, qui eò alacrius, conſtātius, & vehementius hominem adoriuntur, quo ſæpius victores abierunt, & quo propinquius finem certaminis adeſſe conſpiciunt. Cùm igitur ſanus, corpore animoq. firmus, non rarò victus fuerit, an non multò facilius vincetur æger? & qui multorum annorum conſuetudine, quæ ferè naturæ vim obtinet, vix potuit caput in cęlum tollere, quo pacto id faciet morbo fractus & præpeditus? qui per omnem vitam manus de-

dit diabolo, semperq. abhorruit à peccatorum
suorum consideratione, studioq. virtutũ, quo-
modo is corporis & animi vigore consumpto,
victoriam reportabit? aut animum ad verum
dolorem, & sinceram peccatorum confessionẽ
applicabit? Sicut enim viriũ debilitate nequit
mouere corpus, ita multò minus conuertet
animum ad rem vsq. adeò difficilẽ atq. insue-
tam: Et si fortè confiteatur, id potius metu ge-
hennæ, quàm dolore, ex diuinæ maiestatis of-
fensione cõcepto, facit: more furum, qui non
tam se furatos esse, quàm ob furtum laqueo sibi
Luc. 23. vitam finiendam lamentantur. Vnius latronis
exemplum inculcatur: sed vnicus ille legitur
in fine obtinuisse veniam, & quidem non si-
ne constanti fide, quam palam profitebatur, &
in grauissimis crucis, & ossium confractionis
tormentis, quibus anteactæ vitæ crimina ex-
piabat: Satius multò fuerit per omnem vitam
colere pœnitentiam, singularumq; ætatũ pec-
cata, iis ipsis ætatibus abolere. Nã sicut famu-
lus, qui ab hero ex nũdinis domum remissus,
cum quatuor robustis equis & vno debiliori,
singulis pro viribus onere grauatis, non rectè
facere censeretur, si quatuor firmioribus equis
parcens, eorũ onera, in debilẽ transferret, qui
flumen traiiciens fortè vnà cum mercibus pe-
tsum ire posset: Ita parũ saluti suæ consulunt,
qui pœnitentiam eorum peccatorum, quæ per
omnes ætates admittunt, in extremam sene-
ctutem, & infirmitatem differunt.

Quarta causa quæ instinctu dæmonis me-
moriam

moriam nouissimorū ab animis nostris remouet, est metus continuæ tristitiæ, vel melancholiæ. quis enim tali cogitatione occupatus, vnquam lætus esse posset? At mortis meditatio non accelerat mortem, quæ suum cursum proinstar nauis, quę progreditur, siue dormias, siue vigiles. Hoc tamen inter mortem improuisam & præmeditatam interest, quòd illa hominem nihil cogitantem opprimat, atque in miserias inextricabiles deiiciat; ista verò hominem præparatum inueniat, minusq. lædat. Sicut igitur fur, qui ad supplicium ducitur, si cogitando de imminente periculo, posset rationes inire effugiendi crucem, vtiliter profecto de isto suo periculo meditaretur: Ita prudentissimè faciunt illi, qui secum frequentissimè mortem commentantur, per quam rem hoc assequuntur, vt mors non sit ipsis interitus, sed vitæ ianua. Melancholiam & tristitiam parit quidē omnibus hæc mortis cogitatio, qui peccatis sunt inquinati: sed illis solis perpetuam, qui mundi vanitatibus & deliciis inhærere statuunt; quippe quibus mors ista temporalis, est principium mortis æternæ. Illis verò qui iam vitiis & voluptatibus nunciū remiserunt, seseque totos ad virtutē contulerunt, affert gaudiū & suauitatem incredibilem cogitatio mortis, per quā vident ianuam aditumq; sibi patefactum iri ad bona immortalia, quorum consequendorū cupiditate mirabiliter exarserunt.

Quinta causa est, infidelitas, aut hæresis,

quam non pauci ideò assumũt, ne stimulis cõscientiæ, metuq. mortis commoueantur. Cùm enim videãt se flagitiosè viuere, intelligantq. ex præscripto doctrinæ Catholicæ sibi, nisi peccata deserant, defleant, confiteantur, ęterna supplicia subeunda; nolint tamẽ acerbum pœnitentiæ remedium sumere, & vitam piè instituere, hoc ineunt consilium compescendæ conscientiæ, vt sibi persuadeant falsam esse doctrinam Ecclesiæ; Deum neq. dolorẽ super cõmissis sceleribus, neque bona opera exigere, quippe cuius misericordia sit tanta, vt sola fide, firmaq. suorum fiducia sit contentus. Faciũt huiusmodi homines similiter atq. illi viatores, qui tametsi norint tenue sibi esse viaticum, securè tamen & splendidè epulantur, quòd confidant hospitẽ pro ipsorum arbitratu, quæ absumpta fuerint æstimaturum: sed istis, quòd valde fallantur, temeritas non bene cedit. Pari modo, non malè tantùm, sed pessimè succedet illis, cùm ad tribunal Christi sistentur, qui imperscrutabilem Dei iustitiam ex suo capite, & prauis desideriis pependerunt. Sicut enim tantam nobis Deus in mundi huius, quem sine labore ex nihilo fecit, creatione exhibuit potentiam, vt ad eam capiendam nec mentes quidem Angelorum, nedum hominum, sufficiant: similemq. sapientiam in eius gubernatione, & charitatem inexplicabilem in humani generis liberatione declarauit: simili modo adeò seuerè de nobis, nostrisque actionibus, verbis, cogitationibus post mortem est iudicaturus,

caturus, vt infinita se iustitia præditum esse omnes palam sint cognituri.

CAPVT II. DE MORTE.

CONSIDERANDVM est ante omnia, quid sit mors, & quid adferat homini. Mors est vitæ huius mortalis perpetua priuatio, & eorum omnium, quæ in hanc caducam vitam conueniũt. Itaque homo mortuus priuatur anima, non intelligit, non videt, non audit, nõ fruitur vllius sensus oblectamentis; deserit omnia, parẽtes, amicos, bona fortunæ, diuitias, honorem, & quicquid deniq. hanc mortalem vitam comitatur, & ita deserit, vt in æternum ad illa non sit reuersurus. Si igitur cùm in vita manemus, nõ sine molestia à charis parentibus, atq. amicis, breui temporis spacio disiungimur; si non nisi ægrè valde pauculas pecunias egenis distribuimus, si deniq; difficillimè huius vitæ deliciis caremus, quibus vt perfruamur, totis viribus, atq. omni mentis impetu incumbimus: quo animo feremus sempiternã illam ab omni voluptate, ab omnibus diuitiis, ab omnibus amicis, & dulcissimis parentibus, filiis, sociisq. separationẽ? Bos à boue aratri socio si separetur, immugit: itineris iucundi comites, nõ sine dolore & molestia digrediuntur: Anima igitur tã arcto nexu cũ corpore ab ortu suo colligata quàm ægrè à suo contubernali diuelletur? Sicut porrò tibi deserẽda sunt omnia, ita te quoq. vicissim omnia deserẽt. Simul atq. excessit anima, operitur cadauer, omnes ab illo tãquam ab aliqua peste

abhorrent atq. refugiunt, adeò vt etiã illi, qui arctissimo antea necessitudinis vinculo viuo coniuncti fuerant, instar mortis esse putent mortuo adesse; hoc vnum omnibus curæ est, vt quàm citissimè domo efferatur, & in terrã defodiatur. Anima verò, ne fortè redeat vt spectrũ, multò magis metuitur. Atq. ita nihil nobis cõmune esse volumus cũ homine mortuo; cuius vel sola cogitatio mẽtem percellit ac terret. Diuitiæ prius ferè dilabuntur, quàm deserantur; dignitatibus, officiis, præbendis necdũ mortuo homine multi inhiant; domus, possessionesq. electo domino, & in angustã fossam, inter malè olentia mortuorũ ossa, vermesq. & lumbricos coniecto, in aliorũ manus ac potestatem veniũt. Neq. mirũ, quia vt in ludis scenicis, vestes commodatò acceptæ, peracta comœdia restituẽdæ sunt heris: ita cùm in mundo hoc, quasi in theatro aliquo comico versemur, rebusq. omnibus cõmodatò acceptis vtamur, simulatq. ex scena, & vita hac mortali eximus, reddendæ sunt mundo; qui easdẽ deinde res aliis atq. aliis vtendas accommodat. Et quemadmodum piscatores facere solent, vt eadẽ esca qua piscẽ vnũ ceperãt, alios deinde capiant, & priusquã absorbuerint escã, vncogutturi infixo prædã extrahant, & escã de ore tollant: ita mundus iisdẽ illecebris alios atq. alios, tanquã esca quadã captos, ad inferos transmittit. Ex his nonnihil licet ratiocinari, quàm sit mors horribilis, de qua philosophus quidam ita dicebat: Omniũ terribilium terribilissimũ est mors.

mors. Si enim sola mortis memoria cohorremus, si corpus mortuũ charissimi socij, dulcissimiq. parentis perhorrescimus, si soli cum solo cadauere per noctẽ vnam manere animus refugit: quid fiet, accedente ad nos per se morte ipsa, quæ tantoperè nos terret in alio?

CAPVT III.

DE CERTITVDINE MORTIS.

MORS omnes manet certissimè, quia statutum est omnibus hominibus semel mori. Sententia lata est, & hactenus executioni mandata. Recense maiores tuos à primo parente, considera quot illi fuerint, quot nunc ex omnibus supersint, quæ illorum memoria. Itaque cùm aliis in rebus omnibus humanis, locum habeat vocula, Fortasse; fortasse enim adolescet puer; fortasse euadet in virũ doctum; fortasse locupletabitur; fortasse vxorem ducet, &c. in morte sola hac voce non vtimur: quia non fortasse, sed certissimè, sine omni fortasse, morietur omnis homo. Neque hic opus est cõditione, qua B. Apostolus Iacobus, pronunciata nostra voluit constringi, Si Dominus voluerit, aut, si Deo placuerit: stat enim voluntas ac sententia Dei immobilis, Morte morieris.

Adeò porrò certò mors omnibus impendet, vt non prius viuere incipiamus, quàm mori, iuxta illud: Omnes morimur; &, In qua hora comederis, morte morieris. est enim vita omnis nostra, profectio ad mortem. Sicut igitur reus, qui ad suppliciũ ducitur, scalas cõscendit, laqueũ collo excipit, manibus pedibusq. liga-

Hebr. 9.

Augustin. Ser. 21. de verb. Dom. cap. 3

Iacob. 4.

Genes. 2.

Eccles. 8.

Genes. 2.

tur, tota illa actione ſuſpendi dicitur, tametſi necdū de ſcalis deiectus ex funepēdeat: ita qui ad mortem continuò tēdimus, pugnantibusq. in nobis qualitatibus & circumſtantibus vndiq. periculis, quo momento deiiciendi ſimus ignoramus, re vera morimur, quia tota vita noſtra eſt mortis operatio. Proinde ſicut fur, qui ad patibulum vehitur, non parum deſipere tibi videretur, ſi excluſa mortis & ignominiæ appropinquantis cogitatione, honori ſibi & glorię duceret currū equitibus cinctū, turbam comitantem, ſacerdotē aſſidentē, & carnificem lictoresq. ſibi ad ornatū, aut triumphum adeſſe præſentes crederet: ita ſtultum eſt, gloriari in veſtitu, filiis, diuitiis, aliisq. huius vitæ ornamētis, quæ certiſſimò mortem nobis imminere clamitant: veſtitus enim præuaricationis & condemnationis eſt inſigne; diuitiæ, cibus, potusq. neceſſitatē, fragilisq. naturæ conditionem indicant, quæ niſi rebus eiuſmodi ſuſtentaretur, non poſſet conſiſtere: filij, hæredes te poſſeſſionibus excludēt. Torques & annuli aurei, nónne cādētia inferni vincula; & capilli flaui gehennæ flammas repręſentare tibi videntur?

CAPVT IIII.

DE INCERTA HORA MORTIS.

EST verò punctum illud tēporis, quo animæ de ſua ſtatione decedendum eſt, longè incertiſſimum. Comparat mortem Chriſtus furi, qui non tunc inuadit domum, quādo patrēfamilias didicit agere excubias, ſed quādo omnes arbitratur ſomno oppreſſos, nihil minus quàm

Mat. 24.

quàm de suo aduētu cogitantes: & aduentū filij hominis similem dicit fulguri, quod momēto temporis orbem peruadit.

Mors igitur celerrimè irruet, & quādo minimè suspicabimur, opprimet. O igitur deplorādam tuam cæcitatem, qui hac mortis incertitudine ad peccata potius accumulāda, quā ad ea deponenda abuteris. Cur enim peccas, & vitiis indulges? an quia certū te diu victurū? aut in crastinum vitā productūrū? nequaquā. Sed quia fortè es diu victurus. Miserum & debile fundamentū, cui innititur tanta securitas peccandi. Fortè, inquis, cras viuā fortè, hodie non moriar. Cur non potius inuertis ordinem: fortè hac nocte moriar, fortè hoc die euocabor? Christus prædixit: Qua hora non putatis, filius hominis veniet. Experiētia quotidiana & nūc docet nos, & olim docuit securos Sodomitas, Dathan & Abiron, & Absalonem: & diuiti illi Euangelico dictū fuit: Stulte, hac nocte tollent animā tuam. An quod alteri cernis fieri, id erit alienū à te? Si domum habitares malè materiatā, & ruinosam, quā certò nosses ruituram, tēpus autē ignorares ruinæ; an eam nouis oneribus grauares? an te illi securè cōmitteres? an parietes malleis pulsares? Minimè profecto: sed in alias ædes & te ipsum, & suppellectilem tuā transferres. Corpus hoc tuū in horas singulas minatur casum, catarrhus vnus in cor aut pectus delapsus, hominem deiicit; caro natura sua fragilis, in se habet interitus causam, vno vento, vno potu, paruo aëre infecto lędit; mitto

Mat. 24. *Gen.* 19. *Num.* 16 2. *Reg.* 18 *Luc.* 12.

mitto alia infinita foris aduenientia, quæ mortem accelerât. Quid igitur te peccatis grauas? quid compotationibus, comessationibusque, & intemperantia, variisq. periculis, mortem tibi immaturam procuras? Robustus sum, inquis; nihil mali sentio; timidi est metuere mortem. atqui vt intus sis constitutus ignoras, & quid aliunde aduenient nescis. Mortem sanctorum non timere, fortitudinis est; mortem peccatorum pessimam non metuere, temeritatis.

Scriptura variis rebus vitam humanã comparat, vt eius fragilitatem & imbecillitatẽ discamus, mortemque nobis imminere persuadeamus: Primò, flori, qui pulchritudine sua capit oculos, sed leui frigore, nimio æstu, asperiori vento, humore, lædítur, concidit, marcescit: si carpatur, post pauculas horas marcidus in sterquilinium abiicitur. Minima res hominem lædit; Pharao culicibus vexatus est; Herodes pediculorum morsu interiit; pili rasi, robur Sampsoni ademerunt.

Esa. 40. *1. Pet.* 1. *Exod.* 8. *Act.* 12. *Iudic.* 16. *Psa.* 108

Secundò, Vmbræ, quę licet aliquo modo corpus referat, est tamen squalida, nigra, deformis, fugaturque non solùm accessu magni luminis, verùm etiam tenebrarum. Sic omnis splendor humanæ vitæ decrescit & perit, nihil præclari in se habens, quàm quòd ad considerationem veritatis totiusque pulchritudinis cælestis nos inducat. Ne igitur instar pueri (qui pulchros characteres admiratur, ignorans veritatis sententiarum pulchritudinem, quæ illis continentur) arbitrere aliquid pulchrum, constans, aut eximium

eximium in hac vita mortali, sed ex splendore vitæ istius, conuerte mentis oculos ad vitæ alterius ornatum.

Tertiò, Vapori & fumo, qui dum cubiculum replet, est molestus oculis; quæ attingit, deformat, commaculatque; in caminū pulchro ordine & figura adscēdit, sed egressus à vento dissipatur. Homo & sibi molestus est, & aliis: multos deuicit Alexander Magnus: multa bella gessit Iulius Cæsar: Absalon vniuersum Israëlem in parentem concitauit, sed breui vita functi, funditus sunt deleti, iuxta illud, Periit memoria eorum cum sonitu, hoc est, instar soni & strepitus, qui semel concitatus, perpetuò silet. *Iacob. 4.* *2. Reg. c. 15. 16. 17. 18. 19* *Psal. 9.*

Quartò, Figuræ vel imagini, quæ in charta pulchrè depicta, mirè delectat colorū varietate, exposita aurē pluuiis & vento, omnē amittit decorem, & præter laceram chartam nihil relinquit: Sic homo diuitiis, honoribus, potentiaque ornatus, est admirationi: mortuus præter ossa nihil habet. Exemplum in Iezabel, quę stibio pingens oculos, de fenestra præcipitata, à canibus discerpta, ex solis manuum pedumque extremitatibus agnosci potuit. Ossa mortuorum eo consilio relinquuntur, vt quò pulchritudo decorque omnis humanus euadat, oculis ipsi adhuc viuentes, vsurpemus.

Alias multas similitudines apponit scriptura, nauis transeūtis, auis volantis, sagittæ emissæ, &c. quorū omniū celerrimè prętereuntium, nullū cernitur vestigiū: vt & velocē vitæ trāsitū, & incertū facilemq. terminū, & post mortē *Sap. 5.*

æternam

æternã obliuionẽ intelligamus: voluit quippe Deus, breuẽ esse cursum vitæ nostræ, tũ ne sicut antiquissimi illi, qui ad nongentesimũ annũ vitã perduxerunt, peccata cumulemus peccatis, grauioraq. supplicia promereamur: tum ne diutius istius vitæ incõmodis miseriisque cõflictemur; tum vt citius ad se veniamus, cuius deliciæ sunt, esse cum filiis hominum. *Prou. 8.*

CAPVT V.

DE TENTATIONIBVS IN *hora mortis.*

SI vnquam toto vitæ decursu, certè in mortis hora dæmon omnes suas vires profundit, vt in vltimo illo certamine, in quo summa victoriæ sita est, hominem vi morbi debilitatum, & pristino animi vigore destitutum, vincat. Magnitudo huius conflictus vel ex eo intelligi potest, quòd opus fuerit peculiari Sacramẽto extremæ Vnctionis, ad miserũ infirmumq. hominẽ fulciendũ, & corroborãdum. Longè tunc aliter homo affectus est, præsertim peccator, atq. se fore putabat, dũ sanus esset. Nam qui viribus integris confessionem in hoc vltimum tempus reiecerunt, ferè non possunt in animũ inducere, vt tunc de peccatis cogitent. quod enim molestũ fuerat sanis, id maiorem parit molestiam morituris. Itaq. neque libet in cælũ oculos ferre, Deumq. precari, neque de peccatis dolere, neq. ea quę è salute animæ sunt, audire. Quia tali animaduersione percutitur peccator, vt moriẽs obliuiscatur sui, qui, dũ viueret, oblitus est Dei. Nónne Nabal durus

Augustin. Ser. 3. de Innocent.

durus instar lapidis vita discessit? accedit acerbitas dolorũ, quibus mens & ratio ferè conuelluntur: desiderium vitæ medicorũ solatia quæsueuit, in bonorũ temporalium dispensatione, dissipant mentem & cogitationes, nec patiũtur miserũ hominem quicquã de rebus ad salutem animæ pertinentibus loqui, vel cognoscere. Si cognoscat ex medicis nullam viuendi spem restare, visa peccatorum multitudine, & grauitate, difficultateq. resipiscendi, quam obiicit dæmon; primùm quidem cõcutitur homo peccator incredibili terrore: deinde verò non capiẽs diuinæ misericordiæ abyssum, cum proditore Iuda salutem desperat: Alij nimia fiducia pereunt, vel ex hæretica opinione de sola fide, vel ex bonis operibus, quæ fortè ediderunt, cõcepta: alios infidelitate perdit mille artifex, cũ scrupulos, & dubitationem, de iis, quæ religio Christiana credenda proponit, iniicit: alios spe conualescendi: alios aliis rationibus, prout negotium facilius à se confici posse, dispicit. 1. Reg. 25. Mat. 27. Actor. 1.

CAPVT VI.

DE HIS QVAE POST *mortem accidunt.*

QVAE accidant corpori post discessum animæ, palam sunt ante omnium oculos; iacet cadauer inanime, sine sensu, deforme, horribileque aspectu; conditum in terra, paulatim fætore vermibusque dissoluitur, & post dies non ita multos, in cineres redactum, nihil præter ossa restat, quæ si videas, quis qualisque

lisque fuerit, diues an pauper, nobilis an rusticus, Rex an opilio, non agnoscas.

De anima quid agatur, nihil certi habemus, quædam tamen generatim, vel naturali lumine, vel fide nouimus, quæ possunt homini terrenis rebus immerso maximo esse terrori. Primò, scimus animam vna cum corpore non extingui, sed eandē illam animā corpore solutam viuere, intelligere, cognoscere, quæ paulò antè adminiculo sensuū res cognoscebat. Non enim est alia anima extra corpus, & alia in corpore, sed alio modo. Secundò, hanc animā quæ paulò antè multitudine ministrorum & amicorum stipata fuerat, nunc proficisci solā in regionem ignotam, vbi aliæ sunt leges, alij mores, alia iudicia & cogitationes, alia rerum æstimatio; vbi nihili est aurum, facetiæ non oblectant, vbi doctrina humana est ignorātia, corporū pulchritudo est deformitas, ociosum verbum graue malum, vbi parentes non mouentur cōmiseratione filiorum, neque filios nisi secūdum Deum agnoscunt, vbi occurrunt teterrima monstra, vbi dæmones ipsi forma speciesque sua clarè conspiciuntur. Pone tibi ob oculos ampliſſimam sub terra specum, horridā tenebris, spectris terribilem, plenam fœdis serpentibus, & te solū, comitante nemine, in eam deturbandū: præstolātur miseræ animæ egressum dæmones, instar felis, quæ musculi foramen obseruat, vt deuoret. Tertiò, bonis operibus post hanc vitam neminem posse quicquam mereri, neque quenquam lachrymis, vel angu-

stiis

siis ad misericordiam commoueri, quia vbi- *Eccle. 11.*
cunque ceciderit lignum, ibi erit. Quartò, si-
mul atque euolauerit anima ex corpore, seue-
rissimè in totam eius vitã inquisitum iri, iudi-
cioq; Christi sententiam ferendam, vt vel opti-
mè sit ei, vel pessimè, in omnem æternitatem.

CAPVT VII.

ADVERSVS MORTIS *metum remedia.*

CVM tria præcipuè mortem faciant formidabilem; amissio rerum omnium huiusce vitæ, quas tantoperè diligimus; ignota regio vitæ alterius, in quam deducemur; & iudicis seueritas, coram quo apparebimus: quinque ista remedia adhibeantur ad metum pellendum; quorum tria prima valebunt ad leniendum dolorem, qui ex amissione rerum capitur; duo posteriora, aduersus reliquas metus causas facient.

Primò, Consideremus attentè, quo fine in hunc mundũ à Deo producti simus; vt in hoc vitæ cursu intentio nostra à voluntate Dei creatoris nostri ne discrepet: indignũ quippe esset, si res quæpiam ab artifice in vsum aliquẽ facta, huic vsui, mentiqué artificis conformẽ se reddere nollet. Formauit nos sanè Deus, vt ex hac vita aliquando migremus: iussit nos veluti peregrinos aliò proficisci; &, quæcunque mũdus habet, pro viatico nobis dedit, ne quid corpori vel animæ cõmoditatis ad hoc iter conficiendum desit. Quemadmodũ igitur, qui ab optimo parente aliquo ad suum cõmodum mitti-

tur,

tur,adeò non metuit ciuitatis portam, qua ingrediendum est, vt etiam quæcunq. in itinere obuia sunt, tametsi iucunda lætaque, clausis quasi,& auersis oculis prætergrediatur, atq. ad ciuitate quo missus fuit, properet, visaq. eminus ciuitate,Deo gratias agat: Ita qui hoc iter ingressi sumus, oculis animoq. in cælis defixo eò curramus,quò mittimur, neque doleamus, aut perhorrescamus propinquante morte; sed gaudeamus nos ad metã propositã peruenisse. Et sicut is, qui rapidissimum torrentem transmittit,non in aquam ipsam, ne vertigine concidat, figit oculos, sed in ripam obiectam immobilem: Sic oculi mentis nostræ in cęlo perpetuò sint defixi,mundusque iste nec appetatur,nec aspiciatur.

Secundò,ne grauis sit à parentibus, bonisque omnibus huius mundi, æterna per mortẽ separatio;curandum est,vt dum viuimus,paulatim ab his rebus animum abducamus,illumque imitemur,cui,medici iudicio,est ex mandibula dens euellendus: Is enim medicamentis dentem prius luxat, & cõpage soluit, vt sine dolore,excidat,alioquin summa vi, grauique dolore nec sine ossis læsione, cũ adhęrẽte carne tolletur. Nonnulli,secuti consilia Christi, deserunt mundum, omniaq detrimentum & stercora arbitrantur præ rebus cælestibus, & Christo,volũtaria paupertate,castitate,& obedientia assumpta, spretis diuitiis, contemptis voluptatibus, voluntateque & iudicio proprio depositò alacriter deseruiũt. Alij, qui huc perfectionis

fectionis non euadunt, sic mundo vtãtur, tanquam eo non vtentes; hoc est, cor suum rebus terrestribus non affigant, & quicquid mundus habet, pendant, non ex vulgi opinione, sed ex veritate. Quod vt cõmodius fiat, considerentur primò, rerũ istius vitæ conditiones & proprietates: nam ex se tales sunt, vt verum gaudium animo non adferant, neq. mentem humanam satiẽt, imò ne consolétur quidem cor hominis, sed externos tantùm sensus, gustatum, visum, auditum, odoratum, & tactum aliquo modo afficiant, adeoque nulla sit lætitia, quæ sua amaritudine non permisceatur: nam & cum molestia parantur, & cum sollicitudine conseruantur, & cum inuidia augẽtur, & cum dolore stimulisque conscientiæ finiuntur. Secundò, perpendatur breuitas vitæ humanæ, post quam omnia necessario sunt deserenda, velimus nolimus, & id quidem breui; nã breue est tẽpus vitæ, cuius iam fortè magna portio effluxit. Ego igitur cor meũ rebus illis affigam, quæ cras fortè tollentur, in æternum non redituræ? Vt autem hac consideratione affectus moueatur, curandum est, ne in sola speculatione hæreat animus, sed ad affectũ quoque practica cogitatione trãseat, nempe vt ita consideres ea, tanquam tibi certò breuiq. euẽtura. Ad quod non parum conducet, subinde adesse morientibus, iis præsertim, qui in flore ætatis abripiuntur, & quod in illis coram cernis, ad te ipsum accommoda. Præterea, vtile est mortuorum ossa intueri, eorumque nudi-

tatem, horrorem, fætorem, & contemptum animo complecti; & quid discriminis sit inter seruum & dominum, adeoque quis seruus fuerit vel dominus, diiudicare, & quòd tu futurus sis breui, quod illi, quorum sunt ossa; quandoquidem illi ante paucos annos tui similes fuerunt, & floruerunt. Iuuerit etiam, frequenter ex occurrentibus rebus imaginem mortis ob oculos ponere, aut de morte cogitationem suscipere, ex flore suauiter olente, & paulò pòst marcido; ex ariditate hiemis, quæ nobis repræsentat omnium rerum interitum; ex infirmitate, quæ florentem & robustum quemlibet deiicit; ex aspectu aliorum, quorum similes multi aliquando extiterunt, & obliuione sempiterna deleti sunt; & sanè vix quicquam est in tota rerum vniuersitate, vnde non possimus salutarem aliquam ad animi statum bene constituendum meditationem formare. Ad idem valebit præteritorum annorum curriculum in mentem reuocare, eorumque velocitatem cum tempore futuro, licet incerto, conferre; siquidem quod ex reliqua vita superest, eadem celeritate percurretur.

Tertiò, si mortẽ non metuere, sed desiderare cupis, fac vt tibi grauis molestusq; sit mundus, seu potius, vt eius mala incõmodaque sentias. Qui enim molestiam patiuntur, desiderant liberari, sicut contrà, retinere volunt quod
Psal. 119 oblectat. Sancti viri molestè ferebant hunc mundum, vnde Dauid: Heu mihi, inquit, quia incolatus meus prolongatus est. & D. Pau-
lus,

lus, Quis me liberabit de corpore mortis huius; cui mundana omnia sordebant vt stercora. Rom. 7. Alij ita impatientes fuerunt miseriarum huius mundi, vt contra naturæ dictamen, mortem sibi ipsis consciuerint. Et quidem si percurras singulas humanæ vitæ ætates, plures inuenies miserias, quàm cõmoditates; cùm etiam commoda ipsa plena sint miseriarum. Videtur enim homo similis illi, qui aliquò proficiscens nulla itineris cõmoditate vtitur, sed variis difficultatibus præpeditur. Primò, quia via lutosa, & pluuia grauis, tum montosa, postea saxosa, deinde præceps, tum rursum siluestris, & latrociniis infesta. In quo sanè itinere vnicum est solatium, breuitas viæ, si modò certa sequatur quies. Nam si ad grauius malum tenditur, veluti ad suppliciũ ignis, æquiori animo feruntur minora hæc incõmoda. Qui igitur ad beatissimam illam optatissimamq. quietem proficiscitur; capiatur tædio malorũ huius vitæ, ad patriæ cælestis gloriã aspirer, sese curis & vinculis huius mũdi exsoluat. Deus enim tot malis voluptatibus nostris immiscuit, vt pertæsi malorũ vitæq mortalis, pura illa & impermixta bona cælestia, toto corde consectaremur. Qui verò his tã incõmodis voluptatibus tanquã magnis bonis deliciisq. adhærent, ostendunt se non ex valle lachrymarũ in beatæ vitæ sedes, sed à miseriis hisce terrestribus, ad inexhaustum infernalium malorũ oceanum promalis. quia bonis omnibus deliciisque affluis,

non cõmoueris; tibi ipse accerse molestiã, ieiuniis, vigiliis, pœnitentiis, corporisq. id genus afflictionibus, vt incipiat te vitæ tædere; Deumque precare, vt, quod bonis omnibus est summè molestũ, id tu quoque non leuiter, sed molestè feras; nẽpe, quotidianis peccatis Deũ offendere; istius mundi illecebris oblectari; mentẽ difficulter in cælũ attollere; tot imperfectionibus, & perturbationibus subiectũ esse; tanto tempore suauissimo diuini vultus aspectu carere: Hæc enim si grauia tibi esse cœperint, non secus adspirabis ad mortis quietẽ, atque mercenarius quispiam, post longos molestosq; labores, ad dulcem diuq; optatũ somnum. Quando de iustorũ morte, qui laboribus multis æternã gloriã pepererũt, scriptura cõmemorat; labores ipsos, à quibus in æternum suauissimè vacabunt recensẽt: non esurient, neque sitiẽt amplius, neque cadet super eos sol, aut vllus æstus: absterget Deus omnẽ lachrymã ab oculis eorũ, & iam non erit amplius neque luctus, neque clamor, neq. dolor, &c. sicut contrà his qui labores omnes subterfugerunt, vitamque deliciis plenã duxerũt, vocantur in memoriã bona, quibus in hac vita fuerũt oblectati, atq. in posterum per omnia secula carere debebunt: Fili (inquit) recordare, quia recepisti bona in vita tua, nũc autẽ cruciaris. &, Merces eorũ nemo emet amplius, merces auri, & argenti, & lapidis pretiosi, & margaritæ, & byssi, & purpuræ, & serici, & cocci. &c. & poma desiderij animæ tuæ discesserunt à te; & omnia.

Apoc. 7.

Luc. 16.

Apoc. 18.

omnia pinguia & præclara perierũt à te,& amplius illa non inueniẽt. Si quidem qui in labore hominũ esse noluerunt in hac vita mortali, in laboribꝰ erũt dæmonũ in morte immortali.

Quartò cum sola nudaque,& inermis egrediatur anima inter sæuissimorum hostium cohortes, danda est opera, vt, cùm non liceat ex hoc mundo nobiscũ comites adducere, saltem illic statim à morte socios amicosq. inueniamus, qui solitudinis illius tædium subleuent, tutosq. per hostium magmina ducant. Hi erunt: Primò quidem Sancti cum Christo regnantes, cælestis aulæ principes: & præter cæteros, Angelus noster tutelaris: cum his si viuentes ineamus familiaritatem, eos quotidie inuocemus, ex his patronos nobis certos deligamus, quos veneremur singulari cultu, quorum imitemur exempla, & Angelo custodi pia nobis consilia suggerenti aũscultemus; habebimus eos nobis proculdubiò in hora mortis fauentes, Secundò, Animæ parentum, aliorumq. fidelium defunctorũ, quas orationibus, sacrificijs, eleëmosynisq. ex Purgatorij pœnis eximus. Tertiò, pauperes & corporalium spiritualiumque bonorũ indigentes, quibus ad pietatem, & vitã saniorem, æternamque salutem, quocunque modo auxilium tulimus. Hi omnes, conspecto de cælis periculo nostro, accurrent obuij suppetias laturi.

Quintò, Exacti seuerig. iudicis metum hac ratione minues. Primò, Si ante iudicij tempus in eius amicitiam venias, cũ eo frequenter

orãdo, meditandoq. agas, eumque piis officiis tibi studeas continenter obligare. Secundò, Si muneribus places, & quasi corrumpas eleëmosynis, quas pauperibus, ipsius filiis & membris, libera & effusa manu largiaris, & illis maximè, qui ob vitæ sanctimoniam plus apud iudicem possunt, quales sunt religiosi, qui deserto sæculo se totos ad Christi obsequium cõtulerunt. Tertiò, Si cũ Vicariis iudicis in Sacramento pœnitentiæ diligenter rationes tuas putes; illi quippe cùm iudicis acceperint potestatẽ, si omnia dimittant, & sacra absolutionis verba, tanquã chirographum soluti debiti tradant, non erit quod coram iudice metuas. Quamobrem prudenter ages, si crebrò peccata Sacerdoti confitearis, ne quid restet virtute absolutionis; testimonioque chirographi non condonatum.

CAPVT VIII.

DE IVDICIO.

2 Cor. 5. Rom. 14. OMNES nos manifestari oportet ante tribunal Christi, vt referat vnusquisque propria corporis, prout gessit, siue bonum siue malum. Omnes omnino homines iudicandi sunt à Christo, nemine prorsus excepto: siue diuites illi sint, siue pauperes, Reges, Principes, plebei, ignobiles, omnis ætatis, omnis sexus: quia statutum est omnibus hominibus semel mori, & post hoc, iudicium. Bis autem vnicuiq. standum est ante tribunal Christi: statim à morte obita, & in cõmuni illo totius ortis iudicio; quod generale iudiciũ, si sentẽtiam ipsam

ipsam spectes, præter mercedem, quæ corpori dabitur, nihil noui adferet, sed erit confirmatio eorũ, quæ in particulari singulorũ iudicio decreta fuerunt. Qua ex re intelligimus, nõ minus esse metuendũ priuatum hoc iudiciũ, atque illud vniuersale, quia qualẽ inueniet Deus hominẽ in suo nouissimo die, talem iudicaturus est in mundi nouissimo die. Quàm verò sit formidabilis futurus dies ille, primò quidẽ ex vaticiniis prophetarũ intelligere possumus: Ecce (inquit Malachias) veniet, & quis stabit ad vidẽdum eum, & quis poterit cogitare diem aduentus eius. *Mal. 3.* Deinde nõ minus idẽ declarant voces sanctissimorum hominum, qui magnum de illo die timorẽ habuisse videntur. Quid facia, inquit B. Iob, cùm veneritad iudicandum Deus? quasi dicat: hæc vna sollicitudo me tenet, vt in die iudicij immunis ab omni damnationis periculo euadã. *Iob. 21.* Et B. Paulus, qui plus cæteris omnibus laborauerat, & qui nullius peccati sibi cõscius erat; Castigo, inquit, corpus meũ, & in seruitutẽ redigo, ne fortè cùm aliis prædicauero, ipse reprobus efficiar. *1. Cor. 9.* B. Hilarion, cùm ab anno ætatis 14. ad extremã senectutẽ, durissimam vitã egisset, tamen in extremo vitæ conflictu, ita animã suam alloquebatur; Egredere, quid times? Egredere anima mea, quid dubitas? Septuaginta propè annis seruiuisti Christo, & mortem times? Tertiò, ex grauibus pœnis, quibus se multi viri sancti vtriusque Testamenti, sponte afflixerũt, vt hoc terribile Christi iudiciũ, salui effugerent, Ve- *D. Hieronymus in vita S. Hilarionis.*

Heb. 12. teris legis patres plerique lapidati sunt, secti sunt, & circuierunt in melotis, & pellibus caprinis, egentes, angustiati, afflicti, in solitudinibus errantes, in speluncis & cauernis terræ, vt meliorē inuenirent resurrectionē. In nouo autē testamēto Martyres grauissima supplicia passi sunt, & Cōfessores, Monachi, & Anachoretæ, admirabili victus cultusq. asperitate corpus castigauerunt: alij sub dio in colūna erecti multis annis steterunt: alij summa paupertate vitā traduxerunt: alij verberibus, ciliciis, vigiliis, carnē domuerunt, multaque id genus præstiterunt obstupescēda, vt in hora mortis iudicē sibi inuenirent placatum. Cùm igitur idem sit dominus & iudex omniū, qui non magis iustus atq. seuerus futurus est his, qui metu seueritatis eius grauissima ista molestissimaque sibi imposuerūt, quàm cæteris hominib⁹ omnibus; vehementer metuendū est his, qui nunc ita securè viuūt, voluptatumq. omniū habenas laxant, ne longè alium in se Christū experiantur, quàm in hac tanta securitate sibi promittunt: qui vt salutarē metū concipiant, consiliūque capiant iudicij illius acerbitatē subterfugiendi, poterunt hisce sequentibus meditationibus seriò aliquādo occupare animū. Si enim aliquid est in vita humana magni momenti, & à quo salus nostra dependet, illud est in huius iudicij consideratione positū: quod iudicium decernet cuique nostrum locum, vbi per omnē æternitatem vel optimè iucūdissimeque viuamus, vel pessimè miserrimeque moriamur.

CAPVT

CAPVT IX.

DE PERSONIS IVDICIO *præsentibus.*

CONSIDERANDAE sunt quatuor personæ huic iudicio adfuturæ. Primò, anima iudicanda, sola illa secum in conscientia descriptam ferens totius anteactæ vitæ historiam, quæ sub oculos omnium subiicietur: & quicquid per omnem vitam gestum fuerit, siue bene, siue malè, clarissimè conspicietur: qua in re homo pictorem imitatur, qui, dum in tabula ex arte sua pingit, velo se & tabulã tegit, ne, quid agat, à quoquã conspiciatur: absoluto verò opere, remoto velo, clarè omnibus exhibet artis suæ industriam: sic homo, dum viuit, corporis istius tegumento velatus, actionibus, verbis, & cogitationibus, tanquam picturis, historiam suæ vitæ in conscientia describit: quæ historia quandiu corpore tegitur, à nemine legi potest; remoto autem hoc corporis velo, clarè ab omnibus videntur, quæ anima secum depicta defert: Et si quidem pulchris virtutum coloribus ornata sit anima, accepta erit Deo: si autẽ peccatorũ sordibus deformis, similitudinẽ geret dæmonis Christo inuisi, erit Deo ingrata. Secundò, Christus Dominus, qui hîc sibi duplex sumet officium, iudicis & testis: Ego inquit, sum iudex, & testis, & reuelabo pudenda tua, in facie tua, id est, cùm auertere voles cogitationes tuas à peccatis tuis, ego illa tibi ob oculos ponã, & quicquid egeris, clarè obiiciam. Quis hic quantusque metus tenebit mi- *Hier. 29.*

ſerũ peccatorẽ, quando atrocẽ Iudicis ſui vultum, pœnas ac ſupplicia ſpirantẽ, intueri cogetur? quando eundem audiet exprobrantem beneficia collata? quando exhibentem videbit vulnera ſuſcepta? quando audiet commemorantẽ iniurias acceptas, & ſummam peccatoris ingratitudinẽ? Ego, inquiet, pro te factus homo, pro te laboraui, pro te ſanguinẽ fudi, grauiſſimas pœnas ſuſtinui, animam poſui, vulnera accepi, te multis beneficiis priuatim cumulaui, cogitationes bonas ſuggeſſi, occaſiones rectè viuendi non raró obtuli, denique quid debui facere, & nõ feci? tu verò cõtrà nihil malorum prætermiſiſti, quibus mihi iniuriam irrogares, & ad indignationem cõmoueres. Igitur ſi populus Iſraëliticus totus contremuit, ad præſentiam Dei, in monte Sinai, cùm legẽ daret, & tanquã pædagogus lectionẽ præſcriberet: quo, Deus bone, animo erit homo peccator, quãdo iam eandẽ lectionẽ exacturus redibit, nihilq. præter flagitia inueniet, & neglectum legis tã ſeriò cõmendatæ? B. Ioannes, & Daniel ad aſpectum Angeli, quaſi mortui in terram corruerunt: Iratum Aſſueri vultum, Aman ferre non potuit: Sacerdotes ſeueritate vultus Chriſti adhuc morituri, electi è templo, metu perculſi, & obſtupefacti, non audebant hiſcere: quo modo igitur miſer homuncio peccatis onuſtus, minitantẽ & furentẽ Deũ ſuſtinebit? Dicturi ſunt peccatores mõtibus, cadite ſuper nos; & collib⁹, operite nos ab ira Agni.

Exod. 18. *Deut.* 4.

Apoc. 1. *Dan* 10, *Heſt.* 7.

Matt. 21 *Mar.* 11.

Luc. 23.

Tertiò, Sancti Dei, quibus comitatus ad iudican-

dicandum Dominus venturus est, iuxta prophetiã Enoch, Ecce venit Dominus in Sanctis millibus suis, facere iudicium. Coram his sistetur anima peccatoris, fœda multis sceleribus peccata gestans, & Sanctis cælestibus ea, tanquã instrumẽta exhibens, quibus Deus offensus, & contumelia affectus, grauiterque læsus fuit. Sicut igitur, non sine graui pudore nobilis fœmina, in conspectum prodiret principum virorũ, conspurcata facie, vestibusque multa fœdaque sorde maculatis: ita ignominiosum erit animæ peccatrici, se adeo vultu, habituque deformem, in tam præstanti nobilissimorum Sanctorum corona, conspiciendam collocare; qui omnes ad eam fœditatem & deformitatem ridebunt, miserumque peccatorem abominabuntur; atque, vt est apud prophetam, cum irrisione dicent: Ecce homo, qui non posuit Deum adiutorem suum. Similitudine rem declarabo: Si vilis quispiam homuncio, qui nobilium aliquot filiorum nobilissimum ac amantissimum parentem ense peremisset, in filiorum conspectum solus prodeat, cum stricto illo ense paterno adhuc sanguine madente; quibus oculis aspicietur à filiis? quo animo feretur? vix profectò manus illi continere poterunt, quin sceleratum homicidam discerpãt: Pari modo Sancti, quando peccata illa in peccatore conspicient, quibus offensus est Deus, & quasi pedibus proculcatus, summa indignitate peccatorem detestabuntur, eiusque æternas pœnas desidera-

Enoch. Epist. Iudæ.

Psal. 51.

siderabunt. Neque hîc quispiam sibi blandiatur de nobilitate, dignitate, diuitiis, aliisque rebus, quibus hæc vita illustratur: Sicut enim non est personarum acceptio apud Deum, qui nec diuitis rationem habebit, nec pauperis: ita neque Sancti splendore cuiusquam externo, sed sola interna pietate ornatúq. animi, mouentur. Habet enim ferè se res perinde in hoc theatro vitæ humanæ, atque in actione scenica, in qua diuersæ personæ Regum, nobilium, pauperum, mediocrium, atque omne genus hominum, à diuersis repræsentantur: Et is quidé frequenter Regis personam sustinet, qui conditione est pauper & fortè mendicus: quemadmodum subinde is qui mendicum agit, filius est viri lauti & copiosi: Regi ab iis tantum defertur honor, qui ad scenam pertinent, non autem à ludimagistro, vel spectatoribus, qui in vniuscuiusque actionem oculos habēt defixos, & eos cōmendatione dignos indicant, qui suā personā qualis illa cunq. fuerit, seu nobilis, seu rustici, seu pauperis, quàm dexterrimè, & decentissimè repræsentarunt. Similis scena est in theatro mundi istius, in quo Deus istius ludi moderator singulis hominibus personā suam agendam distribuit: ipse est spectator actionis cum sanctis omnibus, & vniuersis illis, qui ad hoc theatrum vitæ humanæ non pertinent, vt sunt Angeli, dæmones, & quotquot tam boni quàm mali, ex hac vita migrauerunt. Homines igitur viuentes, hominibus honorē habent, quamdiu agunt in scena; peracta verò comœdia,

Acto. 10. Rom. 2.

dia, etiam ipsi ad numerũ spectatorum transeunt, à quibus spectatoribus, adeoq. à Deo ipso sola ratio habetur actionis, nõ personarum: nõ rarò enim Regis partes agit vir improbus & flagitiosus, nullius apud Deum existimationis: ſicut è diuerso mendici personã gerit persæpè vir sanctus, apud Deum summæ nobilitatis & pretij maximi: quemadmodum cùm mercator quispiam, varia moneta vice calculorum vtitur, aurea, argentea, ænea, non rarò fit, ut in subducendis rationibus æneus nummus, mille aureos significet; contrà verò aureus nummus vel argenteus obulum: qui tamen nummi, confecta ratione, suo loco reponuntur, & aurei pluris quàm cæteri æstimantur. Ex sanctis autem, Angelus tutularis, beneficiorum à se datorum memoriam repetet, vt sæpè saniſſima consilia suggesserit, à peccatis deterruerit, dæmonum conatus retardauerit, Deũ orauerit; quereturque se non auditum, sed repudiatum. Quid hic erit spei, quid mentis miſero peccatori, quando ab eo se videbit grauissima accusatione percuti, quẽ pænè vnicum habuit antea propugnatorem ac patronum?

Quartò, dæmones humani generis hostes sempiterni, operã suam in hac actione non patientur desiderari, qui & bona opera extenuabunt, vt in accusatione Iob factum legimus; & peccata exaggerabunt, & quodammodo in hanc sententiam different: O iudex æquiſſime, multa tu præstitisti huic, pro eo excepisti acerbiſſima supplicia, & mortem deniq. duriſſimam: Iob 1.

mã: paucula quædã rationi consentanea & facilia, vt suum in te amorẽ & obseruãtiam vicissim declararet, seriò præcepisti; quæ vt præstaret alacrius, internum tuæ gratiæ auxilium, multaque externa subsidia, subministrasti; & summum illud, quod dignitatẽ omnium creaturarum excedit, præmium certissimò addixisti: Ego in eius gratiã & cõmodum nihil præstiti vnquam, quin potius nocendi omnes occasiones quæsiui, nihil ei præcepi, sed suasi; & non leue aliquid, sed durum, molestum, difficile; nullo post hanc vitã præmio, imò pœna potius ignis æterni proposita. Ipse autẽ te spreto & abiecto, se mihi adiunxit & consecrauit, conuulsa similitudine & imagine tua, sordidam meã effigiẽ, in anima sua constituit, contempta maiestate & imperio tuo: quæcunque ego vel obscurè insinuaui, alacriter præstitit, & plus quàm suggerere ausus fuerim, fecit. Suasi vt esset parcus & tenax, pauperibusque eleëmosynas negaret; ipse etiam aliena per vim rapuit, & fœnerando multa per summã iniuriam corrasit. Hortatus sum vt ira animo concepta, contumelias, & maledicta effunderet; ipse etiã verbera & plagas innocenti imposuit: Insusurraui vt sacris diebus, neglecto tui cultu, vacaret ocio; ipse nõ solùm hoc fecit; verùm etiam pro tuis diebus festis, festos imò funestos corporis sui dies egit & celebrauit, comessatus est, luxuriatus est multò vehementius quàm aliis diebus, ita vt totius septimanæ peccata in sacros dies reseruasse videatur. Monui vt ad lautiorem,

tiorem commodioremque vitam degendam pecunia emeret Sacerdotium; ipse eadem arte plura beneficia inuasit, preces horarias rarò persoluit, impurum scortum ad multorũ scandalum domi sacrilegus aluit. Quid superest igitur, quàm vt à te, quẽ viuens inter mortales reiecit, spreuit, cõtumeliis affecit, vicissim reiectus, mihi adiudicetur, quem audiuit, quem coluit, quem imitari studuit? Ad quas angustias redigetur tunc misellus homuncio, quando ex conscientia iudicabit verissimas esse accusationes? Quò se conuertet, cùm Iudicem videbit iratum, Sanctos indignabundos, dæmonem, vt abreptum in gehennam præcipitet, accurrentem, conscientiam sibi malè consciam obiecta crimina confitentem?

CAPVT X.

DE EXAMINE IVDICII.

CONSIDERA deinde examen ipsum quod instituetur, factorum, dictorum, cogitatorum, in quo examine tria sunt præcipua, quæ metum possunt adferre. Primum est, multitudo earum rerum de quibus erit reddenda ratio: nam cui plus datũ est, plus requiretur ab eo. Scriptura nos vocat œconomos, & dispensatores bonorum Domini nostri: bona item ista terrarum dicũtur non nostra, sed aliena: Si in alieno (inquit) fideles nõ fuistis, quod vestrum est, quis dabit vobis? Non minus seuerè repetet à nobis Deus rationẽ omniũ bonorum concreditorum, atque nos à famulis & œconomis nostris. Esto igitur diues quispiam merca-

Luc. 12.

Luc. 16.

mercator, qui missō ad nundinas famulo, iubeat optimas merces emi, easq. diuersarum regionum, Italicam byssum, Hispanica aromata, Germanica vina, Belgicos pannos, & quicquid Gallia, Anglia, Norvvegia, præclarū habet: tradat verò illi ad hæc comparanda, monetam omnis generis, quæ in prædictis regionibus grata sit: addat deinde munera amicis fautoribusque offerenda: & deniq. filios illi suos tres adolescentes adiungat, quorum curam ei singulari studio & affectu commēdet. Peractis nundinis, vbi domum reuerterit famulus, exigetur ratio de mercibus, de muneribus, de filiis. Et quidem de mercibus: Primò, an sicut iussus fuerat, vniuersam pecuniam in merces expenderit: Secūdò, quas nam emerit: Tertiò, an bonas, an viles, laceras, singulæ namque inspicientur: Quartò, an æquabili precio, nec carius, nec vilius. Non vacabit culpa apud dominū famulus, si cùm merces in mercatu non deessent, vniuersam pecuniā ex ipsius mandato, pro iis cōparandis, non exposuerit, multaque vtiles neglexerit. Secundò, multo minus, si cùm ad emendum magna pecunia data missus fuerit, nihil tamen emerit. Tertiò, neque erit immunis à reprehensione, si nō bonas, sed laceras, veteresq. res domum tulerit, cùm eodē precio offerrentur res præstantes. Quartò, si sponte sua carius emerit, cū potuisset vilius. Quintò, grauissimā incurret dñi offensam, si aliis, præsertim hostibus iuratis domini, emerit, non domino suo. Sextò, si furatus pecuniā in suum

in suum aut aliorum vsum conuerterit. Quod ad munera attinet, in magna ei culpa ponetur, si ea dare neglexerit, quibus iustus fuerat, sed vel perire sua incuria permiserit, vel aliis obtulerit, vel sibi seruauerit. Denique de filiorum commissorum cura inquiretur, quos si vel fugere, vel insolenter se gerere, vel inopiam incommodaq́ue pati, cùm potuisset cauere, vel miserè interire permiserit, suiq́. ipsius potius, quàm illorum rationem habuerit, meritò graui pœna corripiendus veniet. Hæc ad te referas, quem Deus bonorum suorum constituit œconomum, atque ad nundinas rerum cælestium in hunc mundum ablegauit, pecunias varias, nempe diuersa beneficiorũ genera commisit. Primò, vitam ipsam. Secundò, animam cum facultatibus suis, atque potẽtiis, docile ingenium, tenacẽ memoriam, eruditionem, prudentiã, & quicquid ad animũ pertinet. Tertiò, corpus sanum, vires, formam honestam, nobilitatem, vsum loquendi, dicendiq́ue facultatem. Quartò, Externa bona, diuitias, honores, dignitatem, authoritatem, cibum, potumq́ue, locum, & tempus ipsum, in quo viuimus. Munera sunt cùm cæteræ diuitiæ, tum maximè Ecclesiastica bona, quæ ad inopũ necessitates, cultumq́. Ecclesiarum fuerunt à maioribus relicta & donata: filij sunt quoscunque nostræ curæ Deus commisit, liberi nostri, famuli, mercenarij, & nobis quacunque ratione subiecti.

Examen igitur à Deo sic instituetur, vt inquirat, an his beneficiis omnibus, bonisq́ue ac-

ceptis, ad ipsius gloriã vsi fuerimus. Indignabitur enim Deus, Primò, si aliquod talentum neglexerimus expendere, tametsi reliqua in bonum vsum conuerterimus: nempe si scientia quidem, eloquentia, authoritateq. rectè fuerimus vsi, pecunias verò nõ vtiliter elargiti, tempus sine fructu triuerimus, verbaq. temerè effuderimus. vult enim Deus, nihil quod nobis ad lucrũ cõmisit, suo lucro vacare. Quamobrem, Secundò, graui peccato se illi obstrictos intelligẽt, qui talenta omnia inutiliter expendunt, neq. lucri aliquid ad animæ suæ salutem reportant. Tertiò, etiam illi, qui in rebus non omnino quidem malis aut noxiis, sed non perinde integris atq. vtilibus, toti occupantur, vt qui ad altiora nati, ingenia sua in rebus minutioribus, vt musicis, poëticis, temporalibus externisq. occupationibus & curis defigunt; qui bona opera, vel praua intẽtione corrumpunt, vt qui ad laudẽ & inanem gloriam eleëmosynam tribuunt, qui in confessione peccatum aliquod, de industria, silentio prætereunt, qui Christi corpus in peccato suscipiunt, vel negligentia obscurant, & quasi puluere aspergunt, vt qui in oratione mentẽ habent longè lateq. dispersam, & vagantẽ: qui vanis sermonibus dissoluuntur, quando in pauperẽ conferunt eleëmosynã, &c.

Psal. 74. Ait enim Dominus: Ego iustitias iudicabo: bonina, inquã opera, quàm rectè sint facta, examinabo. Quartò, qui carius emerint, hoc est, pro ratione pecuniæ expositæ, parũ retulerint do-

mum; vt sunt qui cum præstãtia à Deo acceperint

tint talenta, magnas vires, & opes, plurimum temporis, &c. exiguum tamẽ lucri fecerint. Vires corporis ferebant quidem maiores labores, diuitiæ maiorem eleëmosynam; ætas tot annorum auctiores virtutes: at ipsi minoribus contenti fuerunt. Monuit itaque rectè Sapientia: Quodcunque potest manus tua, instanter operare. Quintò, qui contra Dominum talentis vsi fuerint; doctrina ad hæreses; pecuniis ad fastum, luxum, libidinem; verbis ad blasphemias, conuitia, periuria, impuritatem, detractionem, potestate ad peccata sua aliorumque, &c. Sextò, qui talenta Domino furto abstulerint, atque ad sua ipsorum commoda retulerint, vt qui in diuitiis atque honoribus oblectantur, & in bonis Domini sui, non aliter atq. si à Deo accepta nõ essent, gaudent, deliciantur, glorianturque. Iam verò de muneribus, hoc est, de eleëmosynis in pauperes erogatis, cũ omnibus quidem, potissimùm tamen cum iis, qui Ecclesiasticis Sacerdotiis sunt ornati, districta accurataque instituetur quæstio. Siquidem res pauperum, non pauperibus dare, par crimen sacrilegij est: & (quod olim Canonico cuidam scripsit B. Bernardus) quicquid tibi seruas præter victum & simplicem amictum, tuum non est, rapina est, sacrilegium est. Et sicut grauius in sacerdotum, quàm in sæculariũ vitia animaduertetur (quia apud sæculares nugæ sunt nugæ; sed in ore sacerdotis nugæ sunt blasphemiæ) ita seuerius in Ecclesiastica bona inquiretur, nempe de beneficiorum numero, de prouentuum magni-

Eccles. 9.

tudine, de sumptibus factis, in quos vsus, de possessione eorum legitima, an per simoniam parta, aliaque id genus innumera.

Denique de subditorum peccatis negligenti cura, ignorantia, exiguo profectu, reddenda erit superioribus ratio; non modò an doctrina, verbo, aut exemplo præbuerint ad malum occasionem; sed an omissione, negligentia, & negociis aut occupationibus aliis minus necessariis detenti, eorum salutem aut progressum minus promouerint.

Secundū, quod in hoc diuino examine meritum conciliabit, est iudicis exactissima & diligentissima de singulis inquisitio, accurata inspectio, & seuera punitio. Quis paterfamilias in magnis rationibus obulum vnum, qui fortè periisset, à famulo exigit? at Christus nō solùm nouissimum quadrantem reddi iubebit, sed de omni verbo otioso rationē exiget; quanto magis de his, quæ otioso verbo grauiora erunt? Quis item antiquas offensas minutioresque, quæ memoria exciderant, in mediū adducit? at Deus occultissima quæque inuestigabit, scrutabiturq. Hierusalem in lucernis, & sordes omnes minimosque pulueres in angulis abstrusos proferet in lucē. Quis deniq. cogitationes indagat, quando res ipsa quæ præstatur, est vtilis & cōmoda? De⁹ autē penetrabilior omni gladio ancipiti, penetrabit vsq. ad diuisionē animæ & spiritus, distinguens inter animæ, hoc est, naturæ cogitationes, & diuini spiritus motiones, discernēs intētiones intimas cordis, ipsasque

Soph. 1.

sasque medullas, & animæ compages, ne quid vel intus lateat impuritatis, vel foris adhæreat.

Tertium est, grauissima & acerrima Christi Iudicis de rebus existimatio. Non enim cogitationes meæ, cogitationes vestræ; neque viæ meæ, viæ vestræ, dicit Dñs: quia sicut exaltatur cælū à terra, ita cogitationes meæ à cogitationibus vestris. Qui bonos habet oculos, & acutè videt, minimas notat & obseruat maculas: qui valde studiosus est mundiciei, non potest ferre vel exiguas in pretiosa veste sordes: in facie speciosa, & pictura excellenti, paruus næuus ab artifice peritissimo notatur facillimè: Christus amantissimus puritatis, atq. adeò ipsa puritas, aspectu suo omnia peruadens & penetrans, in anima, nobilissimo pulcherrimoque Dei opere, minimos næuos & videt clarissimè, & fert iniquissimè. Nos velati corpore, oculis mentis capti, sordibusque vitiorum immersi, vix quod rectum est, aliquo modo perspicimus. Itaque nos quædam arbitramur exigua peccata, in quæ Deus grauissimè animaduertit. Quis nostrum non existimaret exiguum peccatum Adami, primi parentis, qui vt vxoris desiderio satisfaceret, pomum vnicum gustauit: & quis magni faceret colligere ligna paucula, die Sabbati, ad culinæ necessitatē? Quis Moysi peccatum, quo iusta indignatione commotus hoc solùm dixit: Audite rebelles, & increduli, num de petra hac poterimus vobis aquā educere? Quis factum Achan, qui ex hostium ciuitate nonnulla clam seruauit de bo-

Esaiæ 55.

Gen. 3.

Num. 15.

Num. 20.

Iosue 7.

nis gentiliũ contra ducis sui Iosue mandatum?
Act. 5. & Ananiæ Saphiræq. mendaciũ, qui metu egestatis non integrũ pretium venditi agri B. Petro obtulerunt? & hi tamen omnes grauissimè puniti, euidẽter docuerũt, quanti apud Deum hæc peccata fuerint. Adami peccatum etiamnum luimus: collector lignorum, & Achan lapidibus obruti fuerunt: Moyses mortaliũ omnium mansuetissimus, Deoque charissimus, ad terram promissionis non aspirauit: Ananias & Saphira, morte mulctati. & quis reum gehen-
Matth. 5. næ putaret illum, qui dicit fratri suo fatue, nisi Iudex ipse affirmaret? Rursus nonnulla nos in peccatis non numeramus, quæ peccata sunt in
1. Reg. 14 iudicio Dei. Ionathas ignorans patris sui indiscretum mandatũ, nonnihil mellis gustauit, quod Deus, quàm sibi ingratum fuerit, negato oraculo, patefecit, eratque iam capite plectendus Ionathas, nisi populi auctoritate fuis-
2. Reg. 24 set liberatus. Dauid quód vana quadam leuitate impulsus numerandum populum curauisset, punitus est triduo, interitu 70. millium hominum. vnde magno affectu clamare cœpit:
Psal. 18. Delicta quis intelligit? ab occultis meis mũv. 13. da me Domine. Sunt rursus quæ nos in bonis operibus ponimus, coram Deo peccata grauiter
1. Reg. 6. punienda: Bethsamitæ, visa arca, obtulerunt sacrificium, ex eisq. occisi 70. nobiles viri, & 50.
1. Reg. 15 millia è plebe. Saul parcens Amalech, & melioribus ouium gregibus, ad sacrificium, traditus est diabolo, priuatusque regno, mortem de-
2. Reg. 6. nique sibi ipse conscíuit. Oza Leuita, tenens arcam

cam Domini ne caderet, subitò periit. Propheta ab altero diuinũ præceptum mentiente, ad cibum sumendum inductus, à leone occisus est. 3. Reg. 31

B. Petrus, obseruans Dei sui maiestatem, cùm recusaret humiliter pedes sibi à Christo lauari, audiuit: Nisi lauero te, non habebis partem mecum. In hoc ergo Christi æquissimo iudicio, multa adferentur in lucẽ examinanda occulta, & quæ non arbitramur consideranda, ne dum punienda. Plerique, se multis meritis, bonisque operibus existimant placere Deo, qui tunc se prorsus vacuos omni merito inuenient: vel quia mercedem in hac vita mortali per felicitatẽ temporalẽ receperunt: quemadmodum purpurato illi epuloni dictum fuit: Fili recordare quia recepisti bona tua in vita tua. vel quia bona illa opera per inanem gloriam, aliáve peccata, vitium contraxerunt, vel euanuerunt. Quemadmodum de ieiuniis, eleëmosynis & orationibus Pharisæorum testatur Dominus: Receperunt, inquit, mercedẽ suam: & de aliis; Multi dicent mihi in illa die, Domine, nónne in nomine tuo prophetauimus, & in nomine tuo dæmonia eiecimus, & in nomine tuo virtutes multas fecimus; & in plateis nostris docuisti: concionati sumus, conciones continencula edidimus? Quibus respõsurus est Dominus: Amen dico vobis, nunquam noui vos, nestantia opera perficeretis: Discedite à me omnes operarij iniquitatis. Non deerunt qui se tum quidẽ, cum miracula ederetis, tamq. præ-

Ioan. 13.

Luc. 16.

Matth. 6.

Matth. 7.

Ibidem.

frequenter confessos affirmabunt, & à peccatis liberos existimabunt; qui iisdē adhuc peccatis maculati condemnabuntur: vel quia sine peccatorum vero dolore cōfessi; vel quia sine proposito mutandæ vitæ. Quis igitur non metuat iudicia Dei? quis glorietur se castum habere cor? quis nō videat quā sit necessariū, vt semper sit pauidus, omniaque suspecta habeat, nec securè viuat, suisque vitiis laxet habenas? Si enim iustus vix saluabitur; si B. Paulus, hoc Dei iudicium tam anxiè metuit; si sancti omnes reformidarūt Christi aduentum ad iudicium; impius & peccator vbi apparebunt?

CAPVT XI.

DE SENTENTIA IVDICIS.

DIscvssis cognitisque causis, procedetur ad sentētiæ pronunciationem. Gerit se Christus ritu præceptoris, qui iniuncta discipulis lectione, videns eos studiorum tempore nugari, garrire, ridere, ludere, & aliis rebus illicitis operam dare, silet vsque in tempus recitandarum lectionum, quando ignoratæ lectionis ab omnibus meritas pœnas repetet. Ita Christus de cælis prospectat quid agamus, patiturque nos pro arbitratu nostro viuere, & quidlibet agere: Hæc est, inquit, hora vestra, & potestas tenebrarum. Hora est breue tempus, at vbi venerit non hora, sed dies Domini, acerrimum aget non iam monitorem, sed iudicem, sententiaque sua terrebit impios. quæ sententia multis nominibus erit formidabilis, summeque metuenda. Primò à constantia & integritate

Lucæ 22.

gritate iudicis, qui nullis precibus, nullis lachrymis, nullis promissis, nullo proposito emẽdationis & pœnitentiæ, nulla intercessione sanctorum flectetur, nullius terrebitur nobilitate, nullius eruditione, nullius authoritate, potentia, diuitiis: nullas admittet excusationes, sed pro iustitia iudicabit impios. Apud mortales videntur locum aliquem habere excusationes nonnullæ. Primò, si ab aliquo de officio moniti, dicamus nos esse homines sæculares, externis negotiis occupari, occasiones peccandi, iurandi, plus æquo bibendi, nugas tractandi, &c. vitare non posse, &c. esse cum sæcularibus in huiusmodi quotidianis rebus conniuendum. Secũdò: magnã esse eorũ multitudinẽ, qui ita faciant, & hanc viuendi rationem constanti ac penè generali omnium hominũ consuetudine iam diu corroboratam: Ita, aiunt, iã fieri consueuit, vt hospites ad æqualia pocula cogantur; vt sermoni, quasi ornatus gratia misceatur iuramentum; vt lepidæ narrationi addatur mendaciũ. Tertiò, multo grauiora in aliis esse peccata: Iuro quidem, inquis, sed aliter peierauit: Nónne melius est, sacerdotẽ vna muliere contentum viuere, quàm incertis vagisque libidinibus alienos thoros violare? Quid magnũ feci ebrietate? nemini nocui, neminem læsi, nullius facultates abstuli. Hæc speciosè apud homines: at non habebunt locũ apud Deum, qui & multitudinis inueteratam peccandi consuetudinẽ euersis Sodomis, totaq; pentapoli, hoc est, quinq. regnis, grauissimè castigauit; & non *Gene. 19.*

solùm in grauiora flagitia sæuiet, sed leuiora
Exod.32. quoq. delicta vindicabit: quia non solùm cultores vituli in deserto prostrauit, sed pauper-
Num.15. culum colligentē sabbatho ligna lapidibus ob-
Matt.12. rui iussit: & non tantùm decem millium talen-
Matth.5. torum debitū exiget, sed nouissimū etiam minimumq. quadrantem solui volet; & nō modò
1.Cor.3. ligna, sed fœnum quoq. & stipulam, res minutissimas, ignis vastabit & absumet. Secundò, à magnitudine rerū quæ misero adiudicabūtur: non hic agetur de limitibus, de stillicidiis, de restitutione debitæ pecuniæ; quæ tamē res non parum anxias reddūt partes, quando ad sententiam lis est perducta: sed de summis malis, aut summis bonis, talibusque vt nullius hominis mens & cogitatio, vel horū bonorum præstantiam & multitudinē, vel illorum malorum vehementiā & atrocitatē, animo comprehendere possit; tamq. diuturnis, vt non vno aut pluribus annis finiantur, sed in perpetua sæcula & in omnem æternitatem durent; & nunquā intermoriantur, aut terminentur, quamdiu Deus ipse futurus est Deus.

Tertiò, ab immutabili sententia, quæ nullo iudicio retractabitur, nullaq. de causa relaxabitur. In hac vita permittuntur ad superiores Iudices appellationes, vel causarum reuisiones; quia fortassis Iudex vel ignorantia laborauit, vel affectu: Deus creaturarū omnium Dominus & conditor, supremus iudex est, ad quem ab omnibus prouocari potest, à quo ad alium nullum est appellatio: cumq. omnia clarè perui-

videat, non potest ignorantia falli; & cùm personam nullius accipiat, sed omnes homines ardentissimè diligat, non agitur affectibus.

Igitur quando discussis omnibus, erit æterna illa & irreuocabilis à Christo pronuncianda sententia, quantus metus miseram animam inuadet, ne fortè sors aliter atq. optandum illi esset, cadat? quæ trepidatio, quãdo eleuata manu, conuersisque in te oculis, labia mouere, os aperire, verba edere, ad sempiternũ illud, immutabile, summiq. momenti decretum, iudex incipiet? Hac similitudine poterit res ista non nihil videri: Sit apud potentissimum regem vir quispiã nobilis, multorum flagitiorum accusatus, suis tamẽ dilectus? pro quo liberando ciues sui supplicẽt, hostes verò eũ ad horrendũ ignis supplicium postulent & vrgeant: Rex sorti committat sententiã, vt prout sors exierit, vel adoptetur in filiũ Regis, successurus in regno, vel igni exstructo quàmprimùm exuratur: Adsit præsens huic sortitioni miser ille captiuus; videat duas illas scedulas in vrnam mitti, vrnam nonnihil agitari, tũ adolescentẽ brachium manumq. mouere, eamq. in vrnã mittere, scedulam alterã educere, explicare, explicatãq. Regi legendam pronunciandamq. exhibere, tota hac actione, quomodo miselli hominis cor palpitabit! quas non preces ad Deũ fundet? quæ non vota nuncupabit? quomodo non toto corpore cõtremiscet? totusq. sudore madebit, in re tanti momenti? Et hęc tamen res quanti est ad sententiam Christi? mors temporalis, ad mortem

sempi-

sempiternã? ignis terrestris & caduc⁹, ad ignem inferni inextinguibilem? Non agetur hic quidem sorte aut fortuitò, sed sapientissima iustitia Christi. Verùm quàm diu tibi ignota erit dubiaq. sententia Iudicis, & inde quidem vrgebũt aduersarij Dæmones ad ignẽ, infernusq. os suum ad deuorandum aperiet; hinc verò mens sibi malè cõscia veritati non repugnabit, nónne in magnis angustiis eris? profectò si spes aliqua euadendi appareret, nihil non offerres Deo, vota nũcupares, sanctissimeq. non modò vitæ mutationem, sed maximã quoque pœnitentiã, corporisq. afflictiones per omnem vitam iurares, atq. pollicereris. Posteaquã verò fatale illud & toti rerum vniuersitati horribile verbum iudex edixerit: Discede maledicte in ignẽ æternum: Deus bone, quæ desperatio? qui fletus? quæ lamenta? singula verba admirabili pondere concutient animum, ipsasque cordis medullas penetrabunt. Discede à me: Hactenus patronum patremq. tuũ egi, innumera beneficia largitus sum, tui curam habui, in posterum ab hoc momento nihil mihi tecũ negotij erit, te nunquam exaudiam, tui in grauissimis miseriis & calamitatibus nunquam miserebor, nulla vnquam tuorum cruciatuum commiseratione mouebor: discede ab omni bono, alienus à Deo, & bonorũ sanctorumq. communione, Dei faciem nunquam visurus, nihil boni aut commodi vnquam habiturus. Maledicte. Ecce tibi nouo isto nomine, tot splendida prænomina, honorumq. tituli commutantur. Prius

Mat. 25.

Reue-

Reuerendus, Doctissimus, Nobilis, Generosus, Illustris, Reuerendissimus, Illustrissimus, Doctor, Comes, Dux, Princeps, Rex, Prælatus, Pontifex &c. Nunc æterna obliuione omnibus istis sepultis, solũ eris re ipsa & nomine maledictus: Ita miseriis, calamitatibus, cruciatibus, tormentis, pœnisq. omne genus oppressus & circumuallatus; vt nulla pars nulla-que facultas, suis tormentis sit vacua: Ita prorsus maledictus, vt non solùm ipse maledictionem apud te sentias, sed eandẽ tuam miseriam, cum maxima tua confusione, omnes videant, teq. plenum esse maledictionibus, luce palam cognoscant. Maledicet enim tibi Deus ipse, cuius maledicere, est mala inferre: maledicent ac detestabuntur te cælites: maledicent terrestres: maledicent dæmones, & damnati maledictionis socii: maledicent deniq. creaturæ omnes, malaque imprecabuntur; vt sis per omnia, in omnibus, & ab omnibus in æterna sæcula maledictus. In ignẽ, cruciatum & tormentũ, quo maius cogitari ab homine non possit; ignẽ ita vehementẽ, vt non modò corpora, sed spiritus ipsos adurat. Aeternum: cuius finis tunc erit, cùm Deus, cuius regni finis non erit, Deus non erit. Qui paratus est Diabolo & Angelis eius. Cælũ tibi creatum comparatumq. fuerat, non gehenna: ad gloriam excitatus eras, nõ ad pœnam destinatus: nõ vt in Dæmonis potestatem venires generatus; sed vt immortalem cælestis gloriæ hæreditatẽ adires pretioso Dei sanguine redẽptus & regeneratus. At quia Dæmonis

consilia

consilia moresq. secutus, indignũ te reddidisti domo cælesti, nullus alius tibi supereſt locus, quàm qui dæmonibus eſt cõſtitutus, vbi Lucifer imperium tenet, hoſtis tuus immaniſſimus, qui cum angelis ſuis, hoc eſt dæmonibus, nihil aliud per omnẽ æternitatẽ facturus eſt, quàm vt ad tormentum ignis, alios tibi cruciatus innumeros adiiciat. Heu quæ verba, quæ modò quidem parũ à te ponderantur; at verò tunc, cum ſeriò cauſam tuam agi perſpicies, intima cordis tui viſcera penetrabunt.

Cæterùm ſi compoſito ad ſerenitatem vultu, oculisq. ad te ſuauiter cõuerſis, dulciſſimis illis optatiſſimisq. verbis te compellare incipiat: Veni benedicte patris mei: diſcuſſa omni triſtitia, pulſoq. metu, ſuccedet admirabile gaudium, cordisq. ſuauitas; animusq in amorem Dei ſui liquefactus, ſingula verba dulciſſimo guſtu percipiet, ſummaq. voluptate expendet. Veni, verſatus hactenus in mundi afflictionibus, dæmonumq. moleſtiis & tentationibus, variisq. miſeriis; in poſterũ omnibus malis liber, extra pericula occaſionesque malorum, ne minimum quidẽ malum in æternũ paſſurus: Veni ad me, ſummum bonũ, vt ſemper mihi adhæreas, neq. de latere meo vnquam recedas. Benedicte patris mei. nouum nomẽ, quod nemo nouit, niſi qui accipit. Repleberis benedictionibus & bonis intus foriſque; ſic gloriſus, vt cõſpicuus ſis vniuerſo orbi futurus: Benedictus à Deo, qui te infinitis bonis cumulabit: Benedictus à ſanctis Angelis, & vniuerſo

Beato-

Beatorum cœtu, qui tibi cõgratulabuntur: Benedictus ab inferis, & damnatis, quorum inuidentia & maledictiones gloriã tuã augebunt mirabiliter. Posside. hactenus spe vixisti, & labore cælum emisti, nunc ingredere nunquam egressurus, posside nunquam amissurus. Regnum, vt simul cum Christo regnes, in eodem throno resideas, summaque gloria, libertate, potentia, diuitiisq. in æternum abundes. Paratum tibi à constitutione mundi. Iam finem adipisceris tuæ creationis; cælũ tibi factum est, & tu cælo; non excidisti à termino; gaude igitur quod in te diuina voluntas sit omnino perfecta. His vocibus ad Christum euocatus, innixus super dilectum tuum, ad cælum proficisceris, cum lætitia inenarrabili.

CAPVT XII.

DE PVRGATORIO.

TRIA sunt hominum genera, in quos à Christo Iudice, statim à morte sententia profertur. Primò: quidam enim ex hac vita discedũt, obstricti peccato mortali, vt Gẽtiles, Iudæi, omnesq. Hæretici, præterea Catholici illi, qui peccata sua pœnitentia non deleuerunt. Hi omnes omnino, durissima Christi sententia, sempiternis flãmis adiudicãtur: quorũ numerus, cùm sit longè maximus, magnoperè vereri quilibet debet, ne illo etiã ipse cõprehẽdatur. Secundò, sunt qui plenè atque perfectè peccatis purgati, multisque operibus bonis meritisq. redundantes vita decedũt, qui statim à corpore ad vitam æternam transmittun-

tuntur: Pauciſſimi, rariſſimiq. illi ſanè, quòd ingens ſit ſplendor gloriæ cæleſtis, ad quē difficillimū eſt attingere laboribus noſtris. Sunt igitur tertiò, inter hos medij Catholici, amici Dei, diuinaq. gratia ornati, qui ob internum Spiritus ſancti donum, amicitiamq. Dei, ſecuri ſunt & tuti à gehenna, neq. tamen ob ſordes quaſdam, reliquiasq. peccatorum, ita mundi, vt digni habeantur conſortio Sanctorū; ſuntque hi primò, qui poſt mortalia peccata dolorem quidem ſincerum & ſufficientē concipiunt, ſed morte præuenti, nondum baptiſmo (aut ſi quidem Chriſtiani ſint) pœnitentiæ Sacramento ſunt expiati: Et hi admodum pauci, quòd rara ſit vera cōtritio extra Sacramentū. Secundò, qui à peccatis mortalibus pœnitentiæ Sacramento purgati fuerunt, ſed dignos pœnitentiæ fructus non egerunt: Horum in purgatoriis ignibus eſt ingens numerus, quòd ferè in hac vita homines de ſatisfactione nihil vel parum cogitent, ſed omnem ſatisfactionem in futurum ſæculū reſeruent. Tertiò, Qui mortalibus quidem peccatis liberi decedunt, ſed quotidianis, & venialibus turpati: Et horū aliqui grauioribus, quæ proximè ad mortalia accedunt; qualia ſunt iurare, in re non magna fraudem facere, mentiri, in templis irreuerenter inambulare. Alij minus grauia quidem habēt, ſed quæ nō difficulter vitare queas; vt tempŏris aliquid ocio & fabulis terere, ad laudem ſuam leuiter loqui, in cogitatione illicita non nihil hærere; paulò amplius quàm ſibi aduer-

tat

tat necessarium, vel ad sanitatẽ vtile, potus aut cibi sumere: Alij denique minima, sine quibus propter naturæ nostræ imbecillitatẽ hæc vita nõ ducitur; cuiusmodi sunt ocioſum verbum, inanis risus, distractio mentis in orationibus, leuis oblectatio in laude, & motus illi quos Theologi secundo primos appellãt, hoc est affectiones malarum cogitationum, quibus priusquam plenè aduertat, voluntas tangitur, & leuiter oblectatur: Hæc omnia debent perpurgari, quia nihil inquinatum aut minima labe aspersum, intrabit in gloriam Beatorum. Apostoli omnes Christi testimonio mundi erant; dictum est tamen B. Petro: Nisi lauero te, hoc est, nisi abstersero pulueres pedum tuorum, leuiaq. peccata deleuero; non habebis partẽ mecum; quia etiã qui lotus est, mundusque totus, opus habet, vt pedes lauentur, & non tantùm ligna, sed fœnum quoq. & stipula, adeoque festuca, igne absumuntur. Ex similitudine, qua beatus Paulus cuiusq. animæ post mortẽ, particulare iudicium declarauit, intelligimus, neminem prorsus hominum euasurum ignem, hoc est, diuini iudicij rigorem & seueritatem; ad quã seueritatẽ id omne pertinet, quidquid inter mortem & æternã beatitudinẽ, vel damnationem intercedit. Sicut enim ad molestias examinis, quo ad altiores gradus studiosi patiantur, refertur quicquid ante gradũ aut ascensum difficultatis ex malis responsis oritur; qualia sunt confusio, obiurgatio præceptoris, terrores & verbera: ita ad Christi iudicium &

Ioan. 13.

1. Cor. 3.

examẽ pertinet timor, pudor, purgatorij ignis, & maiores minoréſve cruciatus, & tormenta, pro meritis & conditione vniuſcuiuſque. Qui igitur in hac vita, vel martyrio, vel longa infirmitate, variisq. malis à Deo immiſſis, vel ſpontaneis pœnitentiis, corporisque moleſtiis, omnino purgatus, nihil præter aurum, argentum, lapidesq. pretioſos ſecum defert, facilè ſuſtinebit iudicium, & examen illud rigidiſſimum: ſicut diſcipulus diligenti diuturnoque ſtudio paratus, non fert moleſtè examen præceptoris. Qui verò attulerit maculas, & in hoc examine non per omnia, vt par eſt, Chriſto iudici reſponderit, admittetur ille quidẽ ad gradũ, honoremq. vitæ, & gloriæ ſempiternæ, ſed non ſine reprehenſione, ſenſuq. doloris: qui dolor peccatorum magnitudini multitudinique reſpondebit. Ligna, id eſt, maiora abſumentur tardius; fœnũ, id eſt, minora citius; ſtipula atque feſtuca, id eſt, minima, ſolo motu tranſituq. per ignẽ auferentur. Vt aut diſcas purgatorij pœnas non parui facere, aut in eo felicitatem ponere, ſi liber à gehenna, purgatoriis ignibus poſt hanc vitam munderis; memento eas eſſe pœnas grauiſſimas & acerbiſſimas, quantas ſecundũ ſententiam beati Auguſtini, nulli paſſi ſunt martyres, pro iuſtitia; vel impij, pro flagitiis. Cogita lentum ignem craticulæ beati Laurentij; cogita confractiones oſſium, membra contuſa, cutem detractã, bouem Pharidis, & quicquid tormentorum cuiquam illatum eſt: grauior eſt pœna, quæ te expectat,

Chriſti

Christi quidem Domini passio superauit cæterorum omnium viuentium dolores: sed grauiores sunt illa, purgatorij cruciatus, ad quos adeò serena fronte & erecto animo tu festinas. B. Apostolus vocat eum nomine ignis, quo nihil in hac vita vehementius torquet & affligit. Malachias Propheta Christum purgatorio igne animas mundantem, facit similem homini, qui in ardentissima fornace conflat aurum atq. argentum, conflatumq. colat, ne quid sordiū vlla in parte restet. Si cogites hominem nimio ardore liquefactum per minutissima coli foramina transmitti, intelliges grauissimos cruciatus à propheta significari. Possumus ex iis quæ in hac vita contingunt, aliquo modo seueritatem Christi, in animas quæ purgatoriis ignibus expiantur, coniicere. Tribus potissimùm modis luunt in hac vita pœnas homines pro peccatis. Primò, quas homines ipsi assumunt. Secūdò, quas Deus infligit morbis, bellis, fame, persecutionibus, aliisque modis. Tertiò, quas Ecclesia, per ministros suos Sacerdotes, imponit. Et quidē si eas pœnitentias consideremus, quibus se complures, sua sponte, pro peccatis mulctarunt, inueniemus grauissimos labores, & corporis cruciatus longè acerrimos. Simeon Stilites multis annis, sub dio, in columna stetit; alij continuis ieiuniis, ciliciis, frigore, verberibus, carnem afflictarūt, neq. vllam corpori quietem reliquam fecerūt: Deus autem grauissimè peccata castigat. Vt enim Adamum, Dauidem & Moysem præter- *Malach. 3*

mittamus, aliaq. veteris nouiq; testamẽti exempla, B. Hilarion (vt author est B. Hieronymus in vita ipsius) semel nonnihil in oratione pro fragilitate humana distractus, sensit sibi insidentem diabolum calcibus pungentem, cædentem, grauiterq; affligentem. At verò Ecclesia Dei, magnas olim pœnitentias in peccatores constituit, ieiunia, publicam confusionẽ, vigilias, multaque id genus; & quidem hæc pro grauitate peccatorũ magis vel minus diuturna; quosdam totã quadragesimã voluit pœnas dare; alios per annos septem, nonnullos per omnẽ vitam. Si igitur homo ipse vestitus carne, tam grauibus pœnitentiis iudicat peccata sua expianda: quid Deum facturum censes, qui nec minimum verbũ otiosum impunitũ patietur abire? Et si Deus in hac vita tam graues pœnas à peccatoribus exigit, in tẽpore misericordiæ, & vbi non solùm satisfaciũt opera pœnęque hominum, sed etiã apud Deum merentur: quàm graues erunt illæ, quæ in futuro sæculo dependentur? in sæculo nõ misericordiæ, sed iustitiæ, vbi non merito locus erit, non satisfactioni, sed satispassioni? Denique si mater Ecclesia, in sinu suo ita grauiter filios suos castigat: quàm grauiter animaduertet Deus pater in filium, à matre ista visibili Ecclesia alibi abreptum? grauiora sunt nempe verbera patrum, quàm matrum. Efficient porrò tormentorum istorum magnitudinem: Primò, locus subterraneus, horridus, tenebricosus. Secundò, dæmones, qui & præsentia sua, funestoq; aspectu ter-

ctu terrebunt, & administri erũt iustitiæ Dei. Tertiò, ignis ipse, aut frigus, quo admirabili modo animæ, licet à corporibus distractæ, diuina potentia torquebuntur. Quartò, dilatio visionis Dei, quæ animam à corpore laxatam, nihilque præter Deum suum desiderantem, supra id quod explicari potest, affliget. Sicut enim diuturna fames & sitis ita vehementer cruciat hominem, vt quiduis tentare & aggredi audeat, ad famem sitimque sedandam, malitque quouis alio quàm isto mortis genere interire: ita anima corpore soluta, non amplius voluptatibus huius mundi præpedita, intelligens quàm suauis sit Deus, qui solus desiderium explet rationalis creaturæ, mirabili cupiditate auet videre Deum, eiusque præsentia satiari; tantoque famis cruciatu, vt plerisque dicatur hæc sola pœna in purgatorio infligi. Quintò, Temporis vel æui illius longitudo: non enim horam vnam atque alteram durat hæc pœna, aut paucos dies, interposita nonnullis quiete, sicut in hac vita; sed dies subinde multos & annos. Iosephus septuaginta septem diebus defleuit parentis delicta, non dubitans quin tot diebus potuissent puniri. Vetustissimus est in Ecclesia vsus anniuersariorũ sacrificiorum pro animabus fidelium: quia creditum semper fuit à Christianis, nonnunquam annos aliquot in his pœnis consumi. Et sanè si vnum mortale peccatum septẽ annorum satisfactione iuxta veteres Canones pœnitentiales, expiabatur; qui multis grauibusque criminibus vitam

Gen. 50.

suam commaculauit, an non plurimorũ annorum purgatione indigebit, niſi Eccleſiæ viuentiumque ſuffragiis adiuuetur?

Qui iſta, qua par eſt attentione expendet, non reponet in magna felicitate, in flammis purgatoriis verſari. Si enim hominem, extrema inopia laborãtem, fameq. morientẽ, nemo felicem dicet; ſi miſerum putamus latronẽ illum, qui in rotam actus, fractis cruribus, aliisq. oſſibus & membris, toto triduo ſub dio, media hyeme, cum ſuis tormentis & doloribus luctatur: quomodo non eſt cenſenda miſerabilis anima, quæ pluribus annis continenter, nulla data quiete, cum tantis doloribus cõflictatur, quantos nemo vnquam mortalium in hac vita ſuſtinuit? Imò verò quomodo non eſt dicendus homo infelix, qui dum hæc non ignorat, aſſiduis & quotidianis peccatis ſupplicia futura auget, omnemq. pœnitentiã & afflictionẽ, qua breui tempore in hac vita poſſet peccata expiare, in futurum ſæculum reiicit; vbi & tardius purgantur, & grauiſſimis ſuppliciis purgantur? Eſto in hac re magna animarum illarum felicitas, quòd certæ de æterna ſalute inferni pœnas non pertimeſcant: maior tamen erit noſtra, ſi per bona opera certam noſtram vocationem faciamus, pœnasque purgatorij tam atroces & diuturnas, pœnitentiis & corporis moleſtiis, ſponte in hac vita ſuſceptis, deuitemus.

CAPVT

CAPVT XIII.

REMEDIA PRO SECVRITATE IN IVDICIO.

SI SECVRO, & erecto animo esse cupis, in tremenda illa iudicij hora, quando discussa causa tua, fatalis illa, & æterna in te sententia pronunciabitur, quinque ista documenta in animo tuo inscribito. Primò, metuas iudicium illud, sentētiamq. eius, dum manes in hac vita, secutus exemplum Apostoli Pauli, atq. aliorum sanctissimorum, lectissimorumq. virorum: nunc enim salutaris est metus, vtilisq. ad vitandam sententiam damnationis; tunc autem quantuscunq. tandem sit ille, nullo prorsus emolumento tibi erit. Habemus sanè non minorem modò metuendi causam, quàm tunc habituri sumus, quòd & nesciamus qualis sit in nos sententia proferenda, & fortasse non longè absimus ab illo momento, cùm iudicio sistemur. Quis enim est, cui sit exploratum, se vsq. ad vesperum esse victurum? Nam, Primò, si conscientiam nostram perlustremus, plura illic fortassis inueniemus digna damnatione quàm salute; plura, inquā, peccata, quàm bona opera; quippe qui quotidie peccata peccatis addimus; de virturibus colligendis nihil cogitamus; minora peccata, siue venialia, pro nihilo ducimus. Secundò, si tibi sis aliquorum bonorum operum conscius, fortassis quia Deus illa mercede & præmio temporali in hac vita compēsauit, tibi postea dicetur: Recepisti bona in vita tua: Recepisti mercedem tuam. Tertiò,

Te ſecuram in peccatis vitam agente, nihilque minus quàm de futura ſentẽtia cogitante, fortaſſe Deus in ſecreto ſuo cõſilio, de te in flammas tartareas ante veſperam demergẽdo, cum ſuis communicat, ſententiamq. format. Nihil
Gen. 14. minus quàm de interitu cogitabant Sodomitæ, quando de illo Deus cum Abrahamo collo-
Num. 16. quebatur. Chore, Dathan, & Abiron, animo & cogitatione in peccato ſuo erant defixi, quando Moyſi Deus, de inuſitata eorum morte & punitione conſilium ſuum aperiebat. Metuas igitur ne de te quoq. ſimile aliquid agatur. Vides multos ſubita morte de medio tolli: idem tibi euenire poſſe perſuadeas: nec enim vires, nec modi deficiunt omnipotẽtem Deum, quibus te nec opinantẽ, altiſſimo peccatorũ ſom-
1. *Reg.* 18. no conſopitum, poſſit extinguere. Abſolon ramis arboris curſim implicitus, fatalẽ lanceam hauſit, cùm ad optimum ſanctiſſimumque parentem regno vitaque expellendum, furore & crudelitate raperetur. Onam filius Iudæ patriarchæ, quòd illicito contactu ſe polluiſſet; &
2. *Reg.* 6. Oza Leuita, quòd minus reuerẽter ſacram fœderis arcam contrectaſſet, occulta Dei virtute ſtatim extincti in terram corruerunt: Sicut & primogeniti in Aegypto, & centum octoginta
Exod. 11. quinque millia hominũ in Regis Sennacherib
2. *Para.* 32 exercitu. Holofernes nimia ebrietate ſopitus,
4. *Reg.* 19 capite à muliere diminutus eſt; Aman è cõui-
Iſa. 37. uio in malam crucem ſublatus. Caue igitur ne
Iudith. 13. ſimiliter præter opinionem, ad iudicem ſubitò
Eſther. 7. euocatus, æterna damnationis ſentẽtia ex improuiſo

promiso feriaris, quam in viuentem & nolẽtem resipiscere, fortassis nunc concipit & dictat.

Secundò, non est in solo metu cõsideratione quę iudicij hærendum, sed per eum vlterius progrediendũ, vt metu futuræ rationis debita cõtracta dissoluas. Christiani qui olim à Christo nomen discipulorum acceperunt, non dissimiles sunt discipulis, qui litteris dãt operam. Sicut enim illi præceptori suo duo quidem debent, nempe progressum in litteris, vt præceptoris laborem suo profectu cõpensent: & pœnam si fortè deliquissent: Ita nos, sub præceptore Christo in schola Ecclesiæ virtutibus Christianis, & moribus fide Catholica dignis, studere iubemur. Itaque præceptori nostro Christo profectum in virtutibus debemus, vt ei occurramus viri perfecti, vitiis omnibus prauisque affectionibus vacui, virtutibusque ornati, ne frustra tot in nobis instituendis laboribus insumpsisse videatur: & si pro fragilitate nostra aliquid admisimus, tenemur præceptori Christo pœnas dare. Hoc duplex debitum vnusquisq. ante rationis diem maturè soluat, *Luc. 12.* & quidem pœnæ peccatis debitæ, Sacramento pœnitentiæ crebrò expientur, voluntariisque pœnis, & carnis afflictionibus deleantur, & si *Luc. 16.* quæ ex thesauro Ecclesiæ indulgentiæ cõcessæ fuerint, magno studio & demissione in peccatorum condonationẽ suscipiantur. Progressus verò in virtutibus, & cõpressio passionum ita curari poterit, vt peracta confessione cum animo tuo seriò consideres, quibus vitiis ma-

gis abundes, tum vnum aut alterum quod plus exhibet moleſtiæ, ad expugnandum & penitus tollendum tibi proponas. quod propoſitum vt manè quotidie implorata ope diuina eſt concipiendum, ita ſemel iterumq. de die, potiſſimũ veſperi, de eius obſeruatione, eſſet ab animo tuo exigenda ratio, vt quoties eo die lapſus fueris, quantum promoueris, clarè & perſpicuè intelligas. Superato vno vitio, ad alia ſimili modo deuincenda, ſi progrediaris, non difficile erit poſt paucos annos, depoſitis prauis conſuetudinibus, pulcherrimis virtutum ornamentis mentẽ illuſtrare, & cũ voluptate Chriſtiani hominis officiũ peragere, Deoq. in futuro examine inſignis progreſſus ſpecimen præbere.

Tertiò, Iuuerit multis operibus bonis vitam locupletari, vt illorum multitudine peccata cooperta, & obſcurata non conſpiciantur, iuxta il-
Pſal. 31. lud, Beati quorum tecta ſunt peccata. Itaque nullus dies vacuis operibus bonis prætereat, & in veſpertina oratione, priuſquam cubitũ concedas, actiones omnes diei percurras, & opera bona cum peccatis conferas, vt quo loco & ſtatu ſint res tuæ cognoſcas, more illorum qui frequenter rationes acceptorum expenſorumque ſubducunt, ne facultates decreſcãt, ſed augeantur. Si enim multis operibus bonis auctus Chriſto Iudici ſiſtaris, præſertim commiſeratione proximorum, facilius ignoſcentur leuiora de-
Iacob. 2. licta: Quia iudicium cum miſericordia illi qui fecerit miſericordiam, & ſuperexaltat miſericordia iudicium; hoc eſt, miſericordia quodammodo

modo insultat iustitiæ, eiusq. seueritatē comprimit: quia charitas operit multitudinē peccatorum. In his pietatis charitatisq. & aliarum virtutum officiis, qui se quotidie exercet, post annos aliquot ampliſſimum thesaurum inueniet meritorum, non aliter quàm qui in cistam quotidie nummos aliquot nunc aureos nūc argenteos iniicit, post annos 20. aut 30. ingētem cumulum diuitiarum videt. Deus in cælo custos est meritorum tuorum: tu multa ede quotidie, nec diem vllū sine opere meritorio præterlabi patiaris, vt thesaurum quem tibi thesaurizaueris cum immortali animæ voluptate in cælo reperias. Peccata hominum, pœnitentia tolluntur, bona verò opera nunquā in homine iusto extinguūtur. Sed hic animaduertendum, ex quibus bonis operibus cælestis ille thesaurus constituatur: non enim omnia quæ nos arbitramur iusta, ad illam rem sunt idonea. Igitur omissa peccatorum mentione, quæ sunt mortifera, Deoque inuisa: duo sunt bonorum operum genera: quædam viua, quæ à viro probo & Dei amico, eduntur; alia mortua, quæ à peccatore: hæc nihil ad illum thesaurum, ne post conuersionem quidem peccatoris, tametsi nobiliſſima esse videantur: quia quicquid agit peccator, extra gratiam & charitatem constitutus, nihil valet ad salutem comparandam, & quod sine vita gratiæ est editum, nunquam vitam assumit. Disponitur quidem homo peccator orationibus, ieiuniis, eleëmosynis, aptiórq. redditur ad gratiam & virtutes à Deo accipiendas, sicut

1. Pet. 4.

Act. 10. sicut de Cornelio centurione in actis Apostolicis legimus; sed nihil ponit in cælo, quod post hanc vitam inueniat. Priora illa, sola ad hunc thesaurum pertinēt, quamdiu vita gratiæ manent informata. Cùm enim anima viri iusti mortiferum vulnus accipit, moriuntur opera illius bona, & quasi necantur, aut, sicut loquuntur Theologi, mortificantur, & ex thesauro cæleſti abiiciuntur. Quòd si enim vsq. ad extremam ætatem iustitiæ operam dares, tunc autem vel vno lethali peccato Deum offenderes, nihil tibi totius anteactæ ætatis probitas apud Deum prodesset, sed potius obesset; quod tunc suaue Christi iugum abiiceres, quando ad metam peruenisses: quemadmodum ille qui ex Germania Romam, precioſam ſibi commiſſam ſarcinam, toto itinere, magno animo patienterq. ferens, ante portas Romanas, tædio affectus in profluentem abiicit, grauius delinquere videtur, quàm qui sub initiū viæ à moleſtia ſuperatus, illā deponit. Si tamen ad mentem redeat peccator iſte, reuiuiſcunt omnia eius opera bona, ante peccatum edita, atque in thesaurum cæleſtem, vnde eiecta fuerant, reuertuntur. Qua ex re intelligere potes, quanto ſtudio vitandum ſit mortale peccatum. Siquidem opera bona, ab homine peccatore facta, neq. viuunt neque vnquā victura ſunt, hoc eſt, nihil valent ad vitam æternam promerendam, neq. vnquam quicquā valebūt, etiamſi in gratiam cum Deo redeat peccator, quia vitā nunquam habuerunt; & opera bona meritaq. ante pecca-

peccatum collecta, per peccatū ad nihilum recidunt, vt quamdiu peccatum in homine perseuerat, nullam vim habeant ad gratiam & salutem homini conciliandam. Quocirca si quid humanitus tibi accidit, ne cūcteris illud emendare: noli immorari, multò minus immori peccato; ne quicquid piè & laudabiliter gessisti, pereat; & quicquid agis, vel in posterum acturus es, frustra & sine merito agas. Quartò, neque vero solùm multis, sed etiam magnis & præstantibus actionibus deditum esse par est. Sunt namq. tria bonorū operum genera, quæ apud Deum æstimantur digna mercede cælesti; quædā minora, quale est, in nomine Christi præbere egentibus calicem aquæ frigidæ, paruā aliquam dare eleëmosynam, adire subinde Ecclesias, reiq. diuinæ adesse, ante & post cibum precari Deum, gratiasq. agere, aliaque id genus leuiora, quæ passim à Christianis præstantur. Alia sunt maiora, quæ plus molestiæ habent, & charitatis, vt, liberali eleëmosyna indigentium necessitates subleuare; visitare pupillos & viduas in tribulatione eorum; octauo die, peracta confessione, Christi corpus accipere; pueros & homines, Christianæ doctrinæ rudes, instituere, &c. Sunt alia deniique maxima, quæ sicut plurimum habent difficultatis, ita non nisi ab ardentissima charitate proficiscuntur; quæ dici possunt heroica opera, magnitudine sua Heroibus digna: Eiusmodi sunt, pro fide & religione Christi, caput in discrimine vitæ obiicere, mortemq. oppetere.

petere. Eadem charitate mundo cunctisque fortunis, corporisque commoditatibus relictis, nudum Christum in paupertate sequi; voluntatem, iudiciumq. suum, alterius hominis arbitrio subiicere; iis omnibus quæ mũdus consectatur, contraria velle & concupiscere; se totum, suaque omnia, in animarum lucrum expendere, nihilque mercedis in hac vita præter Deum ipsum exposcere. Itaq. quo præstantioribus officiis, seu mercibus nobilioribus, ad Christum Dominum onustus redibis, acceptior eris, minusque trepidabis in illa die.

Sint porro opera illa plena puraque, nullis sordibus aspersa. Si enim inter agendum admisceas venialia leuiaq. peccata, vt inter orandum distractiones animi; dans eleëmosynas, leuem aliquam inanẽ gloriam: purganda erunt opera, sordesq. eiusmodi lachrymis, pœnitẽtia, confessioneq. abluendæ. Si rursus pura quidem illa feceris, omniq. sorde vacua, de illis tamen postea liberiùs loquẽs vel cogitans superbiam admiseris, plenitudinem suam, & decorẽ amittent, non aliter quàm phiala subtili distillatoq. liquore repleta, si aperto ore solis calori exponatur, paulatim destituetur liquore; & pannus alioquin nitidissimus, crebra manuum contrectatione obscuratur, & commaculatur.

Quintò, si res sit integra, non parum faciet ad metum illum iudicij pellendũ minuẽdúmve, vitæ genus capessere, quo tutius securiusq. opera tua deferantur in cælum. Ita enim videmus mercatores, non parum, qua ratione iter suum

um instituãt, mercésq. coëmptas in patriam
ueuehant, esse solicitos; si flumen vastissimum,
cursu præceps, vndisq. æstuosum, & plenum
periculis sit transmittendum, magnũ ille subit
periculum, qui mercibus in humeros sublatis,
natandi arte confisus, aquis se, suáq. commit-
tit. In minore, non tamen extra omne pericu-
lum erit, qui in lintrem vel scapham se résque
suas imponet: at qui oneraria naue vtetur, fe-
liciùs aget: sed quia hic quoq. ventorum vi, in
scopulos fortè impelli potest, tutissimus ibit is,
qui ponte conscenso vehiculo, merces trans-
portabit. Non est dissimilis mundus eiusmodi
æstuoso flumini, cuius negotiis, procellis & pe-
riculis se committunt, qui totos se in molestias
& curas sæculares immergunt. Qui verò vtun-
tur mundo, non penitus in eum effusi; sed ei
tamen ob initum matrimonium, & rei fami-
liaris curam addicti, securiùs nauigant. Sacer-
dotes & Ecclesiastici sæculares, quibus est ma-
ior Deo seruiendi occasio, in naui sunt tutio-
ri, ob exempla tamen & occasiones malorum,
non prorsus extra periculum. At verò qui re-
licto sæculo, ad religionis pontem ascendunt,
nihilq. sibi cum mundo, quo superiores sunt,
commune esse volunt, illi adeò non timent pe-
ricula mundi, vt ne conspiciant illa quidem:
quippe quibus muri, quibus pons est septus,
aspectum fluminis intercludunt. Metiatur
quisque vires suas, & qua videbitur ratione,
transmittat.

CAPVT XIIII.

DE INFERNO.

INTER omnia, quæ mundus habet admiranda & obstupescenda, hoc vnum maximè omnium admiratione & stupore dignum mihi videri solet; quòd homo Christianus, vera fide & religione imbutus, cùm firmissimè credat acerbissimos cruciatus apud inferos scelerat is propositos: illos tamen non solùm non pertimescat, non expendat, non cogitet, nō pi-li faciat, verumetiā ac si infernus nullus esset, innumeris flagitiis Dei maiestatē lædat, sibiq. iram ac vindictam thesaurizare non vereatur. Si magistratus capite sanxisset, ne quis ciuitatis portas egrederetur, & ad portas certos homines constituisset, qui & egredientium nomina in tabulas referrent, & singulis, simul atque egressi essent, laqueum, ex quo paulò pòst suspenderentur, seponerent; is qui lege spreta exiisset, nónne reuersus in ciuitatē vehementer metuere haberet, ne quamprimùm ad supplicium abriperetur? nónne ipsas portas horreret, omniáq; suspecta haberet, quæ à quocunque gererentur? & tu miser, & insipiens, non metuis, ne te æterna gehennæ flamma absorbeat? An fortè immunē te putas, quia differtur supplicium? simulatque tu peccatum mortale vel vnicum admisisti, expungitur de libro vitæ nomen tuum, refertúrq. in albo damnatorum; tibi verò pro magnitudine numeróque peccatorum collocatur sedes in inferno; tantummodo expectatur in horas mandatum diuinū, vt illuc

illuc deferaris; quod mandatū frequēter ſubitò & à Deo datur, & à dæmonibus perficitur. Sæpè multi vel in ſuis libidinibus deliciantur, vel in conuiuiis ſplēdidè epulantur, vel in aliis lædendis & trucidandis occupantur, vel in rationibus putandis, & re familiari conſtituenda, & amplificāda diſtinentur, cùm ecce ſubita morte oppreſſi, prius ſe in inferno poſitos vident, quàm ſentiant ſe ea deſeruiſſe, quæ tanta contētione tractabāt. Exēpla non deſunt in veteri & nouo teſtamēto: Ducūt (inquit Pro- *Iob 21.*
pheta) in bonis dies ſuos, & in pūcto ad infernа deſcēdunt. In puncto ait, hoc, eſt, dū putant ſe in deliciis adhuc agere, ecce apud inferos agūt. Si centū hominib⁹, qui pontē tranſituri eſſent, quidā certò prædiceret fore, vt illorum vn⁹ de pōte in flumē delapſus mergeretur, nōne quiſq. diligētiſſimè circūſpiceret, & caueret ne vel ad marginē ppius accederet; vel ibi pedē poneret, vbi minus firmus pons eſſe videretur? Quid ſi verò imperator vi occupata ciuitate, per præconē ediceret, de numero ciuium trecētos eſſe graui ſupplicio afficiendos, nónne ſibi metueret, quē alicuius in principem delicti conſcientia vrgeret? Atqui ſcriptura ſacra, quoties de inferni pœnis meminit, non vni, non trecentis minatur, ſed certiſſimè clariſſimeq. enunciat maximam hominum partem ad inferos deſcenſuram. Intrate (ait Dominus *Mat. 7.*
ipſe) per anguſtā portā, quia lata porta, & ſpacioſa via eſt quæ ducit ad perditionē, & multi ſunt qui intrant per eam: & quaſi admirās eo-

Matth. 7 rum, qui salui futuri sunt, paucitatem; Quàm angusta, inquit, porta, & arcta via est quæ ducit ad vitam, & pauci sunt qui inueniunt eam.
Matt. 20 & alibi, Multi sunt vocati, pauci verò electi.
Matt. 24 Item, Quis putas est fidelis seruus, & prudēs: quasi dicat, estne quispiam fidelis & prudens? Tanta quippe est raritas eorum, vt cum impiorum multitudine collati, vix numerū constituant: & quidem tantæ sunt pœnæ inferorum, vt si vnicus ex tota hominum vniuersitate eas subiturus esset, meritò vnusquisq. notrum, ne ipse forsitan vnus ille esset, metuere deberet. Nunc autem cùm ex diuinis litteris planissimè constet, innumerabilē fore damnatorum multitudinē, cur non metuimus? Cùm Dathan & Abiron, diuina iustitia ita exigente, viuos terra dehiscceret, populus timore perculsus, idem sibi euenturum metuebat. Gallinæ, & alia eiusmodi animalia cùm vident ex suo grege quippiā apprehensum occidi, in fugam se coniiciunt: At multi Christianorum tametsi non ignorent, quàm plurimos æternis suppliciis mactari, qui minoribus pauciorib̄usue quàm ipsi, peccatis, diuinam legē violauerunt, non verentur tamen peccata peccatis cumulare, nullo metu, nulla reuerentia, nullo pudore. Diues ille, de quo in Euangelio, alienna non rapuit, suis fuit vsus: & quos in extremo iudicio Christus sempiternis flammis addicet, non alterius accusabuntur, quàm quòd
Luc. 16. sua cū pauperibus cōmunia non fecerint: Tu
Matt. 25 verò qui nullum peccati genus prætermittis,

quo

quo animo esse deberes? Vnicũ peccatũ mortale meretur gehennam: & tu, qui nouis quotidie criminibus diuinum numen irritas atq. lacessis, non metuis? Non metuis, inquam, tu, qui velis (vt aiunt) equisq. ad inferos properare videris, & nihil aliud agere, nihil moliri, nihil cogitare, quàm vt ignem inuenias quàm maximum & acerbissimũ? Maiores enim passim labores, atq. molestiæ pro suppliciis æternis ab impiis, quàm pro gloria sempiterna à piis suscipiuntur. Igitur qui tanta contentione ad infernum curris, hic subsiste, obsecro, paulisper, & quæ sedes inferorum sit, qui cives, quæ leges, qui mores, ex sacris litteris accipe: quibus lectis, attenteq. cõsideratis, si placebit conditio, progredere vt cœpisti: si verò displicebit, aliam tibi viuendi rationem suscipiendam esse persuade.

CAPVT XV.

DE LOCO INFERNI.

AGE igitur, qui tibi amplissima ædificas in hoc mundo palatia, laxas habitationes, loca aprica, hortos camposque amœnos, vbi degas, spatieris, venationem exerceas, corpúsque & animum recrees; qui domum coniungis domui, & agrum agro copulas, qui pro limitibus, & possessionibus pacem violas, charitatem lædis, & pugnas bellaq. suscitas; attende quid de inferorum sedibus scriptura loquatur: Antequã vadam (inquit Iob) & non reuertar ad terram tenebrosam, & opertam mortis caligine, terram miseriæ & tenè- *Iob 10.*

brarum, vbi vmbra mortis, & nullus ordo, sed
Isaiæ 30. sempitern⁹ horror inhabitat. Isaias verò; Præparata est, inquit, ab heri Tophet (id est geparata: nutrimenta eius ignis, & ligna multa; flatus Domini sicut torrens sulphuris, succendēs eam. Si, quod est veriſſimum, tu verū esse credis, nec iota vnum, nec apicē in scripturis suo momento carere, admirabiles poteris hic horribilesq. inferni proprietates mente contueri. Imaginare primò, puteum in maximam altitudinē depressum, atq. adeò ad ipsas inferorū sedes penetrantē, qualis in Apoc. Diuo Ioanni Apostolo visus fuit; in eum te cogita ma-
Apoc. 18. gno impetu præcipitem dari. Hoc enim peccatoribus omnibus euenturum prædixit idem Apostolus, quando vidit lapidē grandem molarem, ab Angelo forti mitti in mare, & audiuit: Hoc impetu mittetur Babylon, ciuitas illa magna (hoc est, cœtus omnium iniquorū) & vltra iam non inuenietur. non enim carpento impositus, suauiter eò veheris, sed quemadmodum Dathan & Abiron, horribiliter raptaberis, iactaberis, præcipitaberis.

Secundò, post tam horrendū descensum, & iactationem, cogita regionem vastam, latam, spatiosam, quæ omnibus illis cōtinendis sufficiat, quotquot in omni memoria fuerunt, sunt, & erunt flagitiosi, & gehenna digni homines. Est porrò regio illa tenebris & atra caligine horrida, neq. lunæ, neq. solis luce illustrata; nam peccatorē ad inferos deportatum, scri-

scribit Propheta, non visurum lumen in æternum, à quibus tenebris infernus nomẽ inuenit tenebrarũ exteriorũ: Mittite (ait scriptura) eum in tenebras exteriores: vt qui hactenus mentẽ habuit internis tenebris obscuratã, iam etiam externis tenebris inuoluatur. Tertiò, habent verò tenebræ istæ admixtam caliginem mortis, hoc est, fumum quendam pestilentissimum, ita obscurũ, vt in Apocalypsi visus sit ipsi soli, quasi noctẽ quandam offundere, & ita noxium, vt vmbra mortis, & caligo mortis, id est, mortifera à Prophetis appelletur. Quartò, exhalat præterea odorẽ lõgè grauissimũ, sulphuris, inquã, excrementorum, & omnis generis sordiũ. Pluet enim super peccatores laqueos, ignis, & sulphur, & spiritus procellarum, pars calicis eorũ: &, computrescent iumenta in stercore suo: nam gloria peccatoris stercus, & vermis: &, de stercore boum lapidabitur piger. Quintò, tota regio ardet igne ad instar fornacis, sed igne tenebricoso, qui tantum luminis obscuri præbet, quantum ad tormenta videnda, sociosque damnationis agnoscendos, sufficiat; igne acerrimo, qui solo contactu, montes licet ferreos, puncto tempore liquefaciat. Docuit hoc ignis ille Sulphureus, qui pentapolim totã, hoc est, quinque regna, breuissimo tẽpore absorbuit: & ille item ignis, qui iussu Heliæ prophetæ duos quinquagenarios, cum quinquaginta suis militibus, dicto citius interfecit. Sextò, horribilis est, & continua tẽpestas: Spiritus, inquit, pro-

Mat. 22.

Psal. 10.

Ioel 1. 1. *Mac.* 2. *Eccli.* 22.

Gen. 19.

4. *Reg.* 1.

cellarũ: horrenda tonitrua à dæmonibus excitata: venti vehementes, atq. sulphurei, qui calorem succendant: pluuiæ grandinũ instar talenti, quibus miseri huius ciuitatis incolæ verberentur. Septimò, cernes in illis locis diuersa distinctaq. contubernia, in quibus eorundem scelerum participes & affines vnà inclusi, in perpetuum tenebuntur. Non enim ibi cuique pro arbitratu vltrò citroq. vagari licebit: sed quoniam in hac terra plus satis ad animorum suorum voluptates explendas sunt grassati, ibi (vt Christus loquitur) in fasciculos colligati, eodẽ loco simul pœnas luẽt. Hìc superbi omnes, illic auari, alibi ebriosi, & ventris mancipia; alio item in loco libidinosi, alibi alii, suis quiq. locis, quæ præter cõmunia totius inferni mala, peculiares habent, pro conditione delictorũ, afflictiones & pœnas: vt sicut scriptura dicit, iuxta mensurã peccatorũ, sit & plagarũ modus. Apud superbos cernetur admirabilis cõfusio, & deiectio; apud auaros inopia; apud gulosos intolerabilis sitis, & fames; in dignitione pigrorum, labor sine vlla requie: atque ita de cæteris. Hæc est regionis inferorum geographica descriptio, ex litteris sacris deducta, quam, si placet, vno delicto mortifero potes promereri. Sed heu, quis poterit habitare cum igne deuorante, aut cum ardoribꝰ sempiternis? Si carceris ciuilis squalorem ferre nequis: si vix horam vnam potes vno loco consistere: si animi & recreationis causa delectat patria exire, exterasque regiones

Apocal.

Matt. 13.

Isaa 33.

giones visere, nec in domum tuam te includi pateris: quo animo feres tenebras, squalorem, sordes, fœtorem, calorem, cruciatum inferni sempiternum?

CAPVT XVI.

DE PERSONIS INFERNI.

DELECTARI soles multitudine ministrorũ, suauitate sociorũ, forma puellarũ, amicorum numero, parasitorum turba. Iam hic apud inferos perpẽde, obsecro, quos sis reperturus contubernales, quos amatores, quos fautores, quos assentatores, quos laudatores. Nullus erit ibi famulus tibi, aut seruus: dominiũ enim, quod in mundo habes, ad alium statim transibit. Tu potius mancipium eris diaboli miserrimum, cuius nutu sicut in voluptatibus perfruendis, ita in cruciatibus perferendis te gubernare in omnẽ æternitatẽ debebis. Nullus ibi pius aut bonus, nullus felix, nullus tui amans, nulla pulchritudo in quoquã: nihil iucundũ: omnes scelesti, omnes infelices, miseri, afflicti, omnes maledicti, calamitatũ & miseriarũ pleni, omnes deniq capitali odio à te dissidentes. Ecce cum his sociis æuum tibi sempiternum traducendum erit, his dominis semper obtemperandũ; ab his nunquã vel latum vnguẽ discedendum. Vt autem clariùs perspicias conditiones fortunasq. istorum: vbi ad infernum descenderis, tria se offerent personarũ genera. Primò, Lucifer dæmonum princeps, & rex super omnes filios superbiæ, cuius deformitas, immanitas,

atq. malitia tanta est, vt eius præsentiam ferè non minus horreant dæmones, animęq. damnatæ, quàm Dei suauissimum vultum intueri desiderent. In scripturis variis nominibus appellatur: à fœditate & truculentia draco; à nocendi desiderio leo rugiens; à magnitudine ac potentia, Behemoth & Leuiathã, hoc est, bapotentia, Behemoth & Leuiathã, hoc est, balena. Tu igitur in medijs illis inferni incendiis, cogita instar montis altissimi monstrum (minus enim cogitare nõ debes, si, vt Dominus Prophetæ Iobo indicauit, absorbeat fluuium, & non miretur) specie & figura draconis, squamis candentibus horribile, ex cuius oculis flamma, ex naribus fumus, quasi ex ferueute olla, & ex ore ignis horrificus longè lateq. spargatur; cuius vires tantæ sint, vt neminẽ metuat, tãta malitia, vt nemini parcat; tantum nocendi omnibus desideriũ, vt nihil prætuer cruciatus, pœnas, & tormenta cogitet. Hius præclaræ bestiæ dominatus tibi ferendus est in inferno, si eius in hoc sæculo legibus & consiliis te iuuat obsecũdare. Sunt deinde dæmones reliqui, minori quidẽ deformitate & malitia, sed eiusmodi tamen, vt aspectus eorũ supra omnẽ modum terreat atq. affligat, vnde & variis similitudinibus in sacris litteris describuntur: Serpentis, locustarum, dentiũ leoninorũ, caudarũ scorpionum, equorum feroninorũ, caudarũ scorpionum, equorum ferocium, qui habeant leonum capita, ignemque, fumum, & sulphur euomãt. Affirmant B. Bernardus & Cassianꝰ, monachos quosdã ad aspectum dæmonis ita territos corruisse, vt multo tempo-

Apoc. 12. *1. Pet. 5.* *Iob 40.* *Descriptio Luciferi ex Iob. c. 41.* *Apoc. 9.*

tẽpore sensibus destituti iacuerint, & præ metu ferè mortui fuerint. Si tam terribiles apparent in terra non sua, sed nostra: quales, quæso, se exhibebũt in terra sua? Horum munus est, torquere damnatos, quod ex naturæ ingenijq. subtilitate, longaq. exercitatione accuratè nouerunt, & per malitiam, odiumq. hominum, diligentissimè præstant: non enim foris tantũ, vt carnifices nostri, tormenta adhibẽt, sed pro sua subtilitate, intima corporis viscera, membraq. omnia penetrant, & excarnificant, sicut in hominibus obsessis non obscurè videmus: neq. in corpus solùm sæuiunt, sed animam ipsam penitus peruadunt, & dirissimis cruciatibus implacabiliter afficiunt. Ecce hi domini tui, quibus sicut in amplectendis voluptatibus voluisti auscultare, ita in suscipiendis tormẽtis cogẽris obtẽperare. Tertiò, sunt dãnati homines à dæmonibus, si animas spectes, non multum differentes, quorũ vultus (vt ait Propheta) redigẽtur in ollam, pleni odio, malitia, blasphemiis: si verò corpora intuearis, nihil est fœdius, horribilius, detestabilius. Prophetæ eos stercoribus cõparant, ob incredibilem fœtorẽ & contemptum; Facti sunt vt stercus terræ: Et corpora eorum sicut stercora: Et facta sunt morticina eorũ, quasi stercus in medio platearum. Isaias his verbis damnatorũ corpora describit: Et egredientur (Sancti) & videbunt cadauera virorũ, qui præuaricati sunt in me: vermis eorũ non morietur, & ignis eorũ non extinguetur, & erunt vsq. ad satietatẽ

Ioel. 2.

Psal. 82.
Soph. 5.
Isaiæ 5.
Isa. 66.

visionis omni carni. Hoc est, Sancti, ad suam maiorem gloriam & consolationē, intuebuntur de cælis miseros illos, qui in inferno cruciantur; eorumq. corpora videbunt continēter à vermibus corrodi, & perpetuis ignibus cremari; tantaq. fœditate, & abominatione, vt nauseā & horrorē incutere, & mouere possint spectantibus. Proinde quemadmodū in lauto conuiuio nausea est, & horror de stercoribus, hulcerib⁹, semieso & putrefacto hominis fœtente cadauere, non dico verbis mentionē facere, sed vel mente sola cogitare: Ita dedignabuntur Beati damnatorū meminisse. Horum miserorum, fœtidorū, calamitosorū consuetudine frueris in perpetuū. Si igitur pauperum, mendicorū, & pediculosorum hominum consortium refugis; si infirmos, miseros, & afflictos horres visere; si chirurgi sectiones, carnificum torturas, miserorum vlcera & vulnera, non sine animi dolore & horrore vides: quo animo eris apud hos miseros, quorum dolores, cruciatus, miseriæ, & calamitates omnem cogitationem superant?

CAPVT XVII.

DE POENIS CORPORVM.

ACCEDE propius, & intuere, interq. sensu percipe, quas miseri sustineant pœnas, atq. intellige hanc damnatorum conditionē & vitam esse statū malorum omnium aggregatione perfectum: ibi nihil esse boni, nihil deesse mali; nihil esse eorum, quæ velles; nihil deesse eorū quæ nolles: nul-

nullum membrum, nullam facultatē, nullam potentiam dolore & cruciatu vacuā esse. Desideras, Primò, cibum potumque, & vitæ sustentationem; hîc fames est continua, & ardētissima sitis, neq. mica panis, neq. guttula aquę tota æternitate præbetur, & si fortè cibus aut potus aliquis porrigitur; ignis & sulphur (ait Prophęta) pars calicis eorum. Secundò, vestes quæris & ornatum corporis: hîc flamma indueris cum diuite Euangelico, vermibusq. & putredine operieris, iuxta illud; Putredo & vermes hæreditabunt impium. Tertiò, quæris amœnam & laxā habitationē: at sentina omnium sordiū hîc est, colluuiesq. omniū spurcitiarū, angusta singulorum loca, quippe qui manibus pedibusque, instar fasciculorum colligati, sese mutuo cōprimant. Quartò ambis honores; sed hîc summa confusio, tum ex nuditate, fœditate, iustisque pœnis, quas magna ignominia sustinebis; tum ex memoria peccatorum tuorum, quæ tibi perpetuò ob oculos versabūtur, & cæteris luce clariora erunt; tum ex præsenti cōditione tua, quòd qui filius eras Dei, factus sis abiectissimi dæmonis mancipium. Quintò, gaudes bonis sociis, ciuibus, parentibus, filiis, &c. hîc dæmones cæterique miseri erunt tibi carnificina: Dæmones quidem, quòd tibi, cùm viueres, ad peccandum fuerint auctores, & nūc sint immanissimi tui, ac crudelissimi tortores: Cæteri verò damnati quòd sine vlla cōmiseratione te detestētur, te odio prosequantur, tibi pessimè velint. Qui verò

Psal. 10.

Luc. 16.

Eccli. 19.

verò tibi peccatorum causam attulerunt, vel quos ipse tu ad peccata induxisti, maiori in te exardescent odio, conuitiisque, & maledictis insectabuntur: Pater filium execrabitur, quòd eius locupletandi gratia, bona multa iniustè collegerit, quòd inani offensionis metu peccantem non correxerit, quòd malo exemplo ad peccandum præiuerit: filius contrà cū parente expostulabit, summa animi indignatione, de nimia indulgentia, de scandalis, de mala institutione, &c. cuiusmodi colloquiis, odio, maledicentia, furoreq. plenis, infernus tota æternitate personabit. Ista, quæso, perpende, dum vtiliter licet, quando alicui quacunq. oratione ad peccandum offers occasionē. Pro-
Num. 1. pheta Naum de talibus sic habet: Sicut spinæ se inuicē complectuntur: sic conuiuiū eorum pariter potantium. Hoc est, qui iucundi fuerunt in poculis & cōuiuiis socij, qui ad æquales haustus vel coëgerunt, vel inuitarunt, qui mutuas aures obscœnis leporibus, & detractionibus oblectauerunt, nunc simul colligati ad instar spinarum, se mutuo pungent, carnesque mutuas vorabunt, & dilacerabunt. Sextò, delectaris honesta, facilique. & grata occupatione: sed, heu, quæ occupationes apud inferos! nihil agere posse, sed in omnibus viribus atq. membris pati debere, & talia pati, qualia nec oculus vidit, nec auris audiuit, nec in cor hominis ascenderunt; & ita pati, vt singuli dolores acutè percipiantur, & minorū sensus (quod apud nos fieri solet) à maioribus non impe-

diantur.

diantur. Sunt quidem inferorum pœnæ singulæ, supra quàm dici aut cogitari potest, acerbæ; sed grauiorũ peccatorum pœnæ sunt grauiores, leuiorum leuiores. Nam si leues trãsgressiones, & venialia peccata hominũ piorum purgatoriis ignibus expiantur; dubiũ non est, quin eorundẽ ratio sit habenda in hominibus, æternis pœnis apud inferos adiudicatis: non enim est iustitiæ consentaneũ, vt propter verbum ociosum, risum inanẽ, distractionẽ voluntariã in oratione admissam, aliaq. id genus leuiora, repetãtur pœnæ ab hominibus iustis, & eadẽ impunita relinquantur in peccatoribus. Igitur, væ illis, qui non modò innumera venialia nullo discrimine continenter admittunt, sed multis etiã mortalibus peccatis quotidie vitã suã contaminant. Quo pacto ferẽt, quæso, dolores illos & cruciatus acerbissimos, quibus singula peccata mulctabuntur? Quò se in tanta tormentorum varietate, & atrocitate vertent? Quomodo viuent in pœnis magnitudine grauissimis, numero infinitis, duratione æternis? Cùm quis vno membro in hac vita laborat, chiragra in manibus, podagra in pedibus, cholica in ventre, dolore dentiũ, calculo, quæ singula acutissimis doloribus homine afficiunt: vix ferre potest acerbitatẽ: Si idem omnibus his morbis simul grauissimè conflictetur, res erit penè intolerabilis; tametsi non desint colloquia amicorũ, commoditas lecti, aliaq. vitæ solatia. In inferno autem, vbi nulla pars vel membrũ, à tortore vacabit; vbi nulla

vnquã

vnquã cõsolatio; vbi pro lecto stratum cãdẽs; pro aëre refrigerante, ignis & fœtor suffocãs; pro amicorum solatio, irrisiones, contumeliæ, maledicta. Quid facies miser? Oculi isti tui, qui modò curiosè huc illuc vagantur, formis mulierũ fœdè delectantur, nutu alios ad peccatum illiciunt, nunquã vel dolore peccatorũ, vel recordatione passionis Dominicæ lachrymas emittunt: hi tunc præter horridas ignitásq. tenebras, præter dæmonũ terribiles formas, præter miserias, & calamitates extremas, nihil aspicient, in æternũ frustra & inaniter collachrymantes. Aures istæ quæ nunc lasciuis cantilenis, obscœnis colloquiis, inanibus sermonibus, nugis, detractionibus patẽt: tunc nullã in æternum musicã, nihil quod delectet, audient, sed horribilibus dæmonum, totque millium damnatorum clamoribus, eiulationibus, blasphemiis, maledictis, verberibus, tormentis complebuntur. Nihil præter miserum væ, væ, illic resonabit. Cogita decẽ homines ad cænum millia vno loco contineri, omnes ad cælos vocẽ tollere, miserabiliterq. eiulare: Quis ferat hunc eiulatum? Hic erit cantus matutinus & vespertinus, nocturnusque & diurnus, quo nunquã, nunquã vacuæ erunt aures tuæ. Nares tuæ suauitatibus odorum nunc assuetæ, fœtores haurient sulphuris, & sordium totius mundi simul collectarũ. Cogita te viuum aperto ore, naribusq. admotis alligatũ humano cadaueri putido, grauemq. odorem illum percipere debere, vel in cloaca, recentibus humanis

manis excrementis plena, ad medium vsque ventrem constitutum (quod sanctos Aphricanos Martyres passos fuisse scribit Victor) emergere non posse. Grauiores sunt fœtores inferni, & grauior odor damnatorum corporum, quibus tu coniunctus in omnem æternitatem adhærebis. Os verò, quod & sermone, & crapula, ebrietateque peccauit; pro dulcibus escis, fame torquebitur, aut absinthio cibabitur atq. potabitur: pro garrulitate, iuramentis, conuitiis, adulationibus, cæterisq. sermonis peccatis, edet clamores continuos, miseriasq. suas ingenti rugitu deplorabit. Tactus deniq. qui varias habuit in vita voluptates, nihilque duri aut molesti pro Christi nomine suisq. peccatis sufferre voluit, grauius etiam præ cæteris sensibus (vt qui per singula corporis membra diffusus est) variisque modis excruciabitur, igne intolerabili foris & intus ardente (Pones eos, ait Propheta, vt clibanum ignis in tempore vultus tui) frigore vehemētissimo, verberibus, ossium membrorumq. cōfractione: nam malleos percutientes paratos esse corporibus peccatorum, testatur scriptura. Dæmones ipsi corpora penetrantes, grauiter affligent. Si enim pulex vnus in auribus molestus est, si guttula liquoris catarrhosi intolerabilem gignit in dente dolorē, & aliquid pulentæ calcis chiragram; modicum etiā venti in intestinis inclusi cholicam; & deniq. exiguus lapillus cruciatus calculi: quem non adferent dolorem dæmones igniti, per singula

Psal. 20.

Prou. 19.

inem-

membra discurrentes, & intus foriſq. debachantes? Hæ igitur futuræ sunt corporis occupationes continuæ, clamor, fletus, & stridor dentium. Hæ sensuum oblectationes perpetuæ quibus sensibus carere satius foret, quàm frui. Corpus his doloribus fractum & contritum, præ infirmitate vix membra mouebit, & quod viuentibus in difficili morbo vsu venit, planè iacebit atque languebit.

CAPVT XVIII.

DE POENIS ANIMAE.

ANIMA siue à corpore separata, siue post resurrectionem corpori coniũcta, præter vehementissimos ignis cruciatus, singulares quosdã ac proprios dolores habebit, quibus grauissimè afficietur: Animæ inprimis propriũ est scire; & omnis homo cùm natura sua scire desideret, valde rerum variarum cognitione delectatur. Apud inferos autem (inquit Sapiens) nec opus, nec ratio, nec sapientia, nec scientia erunt. Itaq. phantasia, animæ sensus interior, cuius munus est cogitare, nihil iucundum aut lætum tractabit, cogitationes omnes in tormentorum immanitate, quæ iam inferuntur, & futurorum expectatione versabuntur, ex qua re intolerabilis dolor nascetur & metus. Memoria repetet anteactam vitam, honores, delicias, felicitatem; quibus omnibus in posterum carendum erit. Heu, inquiet, quanta felicitas in quantã versa est miseriam: abundabã opibus, honoribus, fauore; nũc inops, contẽptus, afflictus: Trãsierunt

Eccl. 9.

runt bona omnia nunquam reditura. obuersa-
buntur etiam ob oculos peccata, sed longè alia
imagine quàm dū delectabant: fœtor eorum,
& quicquid pudendum habuerunt, cum hor-
rore pudoreq. cogitabitur. Intellectus vt sub-
limior animi potētia, grauissimè torquebitur.
Considerabit enim primò, quæ, quantaq. bo-
na amiserit; gloriam beatorum, regnum cæ-
lorum, conspectum iucundissimum, & posses-
sionem felicissimam Dei: videbit eò iā per-
ueniisse socios suos multos in scholis condisci-
pulos, aut contubernales; se verò in perpetuū
iis omnibus priuari. Secundò, quæ mala nunc
habeat, quas pœnas, quos cruciatus. Tertiò,
quibus operibus sit beatitudine excluſus, &
æternis incendiis adiudicatus, nēpe peccatis,
quæ & naturæ aduersantur, & plus molestiæ
habent, quàm voluptatis, & tantæ sunt fœdi-
tatis, vt is etiā, qui peccatis abundat, peccato-
rum suorum nomine vocari nolit: nemo su-
perbus, nemo auarus, nemo adulter vult ap-
pellari. Quartò, quāta facilitate hæc mala eua-
dere licuisset, & bona adipisci. Quintò, iā se-
tam esse pœnitentiam; ianuam cæli clausam,
nunquā sibi aperiendam, merita Christi nun-
quam cōmunicanda, inferni claustra nūquam
reseranda. Hic erit vermis conscientiæ perpe-
tuò rodens, & sine vtilitate præterita obiiciēs,
quē toties monentē audire noluisti, & ne sti-
mulos eius persentisceres, continuis peccatis
oppressisti; qui tecum quodammodo in hanc
sententiam aget: Nónne hæc tibi futura præ-

dixi, dum viueres, & vitia deponere & expiare liberum erat? priuatus es æterna beatitudine, priuatus es meritis & sanguine Christi, frustra tibi Christus mortuus est, frustra tibi sanguinem suũ fudit, frustra tot labores dolorésq. tui causa suscepit. eras filius Dei, regeneratus in Baptismo, debebatur tibi æterna hæreditas, inexplicabilis illa gloria, adeoq. sedes ipsa & thronus Christi. Viden' socios hos & illos iam glorioſos? hi paris tecũ aliquando erant conditionis, nũc in gloriam admissi, tu exclusus, & instar canis eiectus, atq. ad has intolerabiles æternásq. pœnas detrusus, vbi quocunque oculorum aciẽ conuertis, nihil præter dolores & cruciatus vides. Si cælum intueris, auertit à te indignabundus vultũ suũ Christus, irridentq. Sancti, & socij olim tui abominantur. Si ad læuam, si ad dextram te conuertas, nihil præter tormenta, & horrificas dæmonum formas occurrit. Nullus tui miseretur, nemo præbet auxilium, nullus solatur, quia iustè pateris, & iniuriam tibi nullã fieri tu ipse tibi conscius es. Et quibus, quæso, modis has tãtas pœnas mercatus es, tantorumq. bonorum iacturam fecisti? libidinibus, auaritia, ebrietate, aliisque id genus flagitiis. & qualia erant illa? multũ laboris insumebas, parum reportabas voluptatis, torquebat conscientia, maiores indignabãtur, vicini sociiq. detestabantur, contemptui eras aliis. Verè ambulasti vias difficiles, & viã Domini ignorasti. Contrà verò socij isti tui, qui nunc cõputantur inter filios Dei, & inter sanctos

Sap. 5.

ctos sors illorũ est, qui tibi videbantur insani, stulti, & miseri, pacata lætaq. cõscientia, exiguo labore, hanc immortalẽ sibi gloriam peperunt, dilecti sociis, chari parentibus, & superioribus, venerationi & ornamẽto ciuibus, vitam duxerunt honestã, tranquillã, & nõ incundã. Væ tibi misero, & terq quaterq. miserrimo, non tamen miserabili: cur non eandem cũ illis viã es ingressus? an quod illi potuerunt, tu non potuisses? non tibi similiter præstò gratia Dei fuit? Quid magnũ à te expostulabatur ad salutẽ? confitenda erãt, & deflenda, deserendaq. peccata. Quid magnum? Aderat sacerdos vice Christi peccatorum condonationẽ offerens, hortabatur concionator, superiores sociiq. monebant, conscientia stimulabat; & quid magnum erat confiteri? hoc est, vni soliq. homini, & quidẽ peccatori, qui misereri iussus erat, peccata tua aperire, quæ iam toti inferno sunt manifesta? pudebat tunc coram vno: at quis pudor nunc corã tot millibus? metuebas iniustæ acquisitæ pecuniæ restitutionem, ne inopia premereris: nũc autem quæ sunt diuitiæ? vermes, ignis, tormenta: terrenas illas opes alij possident. Pigebat tũc voluptates deserere: sed nunc te ipsæ deserunt, horrent infernum deliciæ, hic, præter tormenta, torturas, & miserias, nihil. Tu voluptates deserere noluisti: sed ecce, voluptates te ad gehennã proficiscentẽ deseruerunt. Quid enim nunc prosunt honores, quid opes, quid deliciæ? quid cõmodi nunc habes ex omnibus, quæ tã-

to ſtudio paraſti, quorū gratia Deū neglexiſti, & miſeræ animæ tuæ ſalutē proieciſti? voluptas periit, pœna manet. O miſerum te, qui, cùm poſſes, iſta non præcogitaſti; qui pias admonitiones maiorū ſpreuiſti, internasq; Spiritus ſancti ſuggeſtiones oppreſſiſti; væ tibi, & væ æternū. His ratiocinationibus intellectis, voluntas in rabiē & furorem verſa, maledicet
Iob 3. diei, in quo natus eſt homo, & nocti, in qua conceptus eſt in vtero matris. Cumq; æternas ineuitabileſque pœnas conſiderabit, quas ipſe ſibi ſolus creauit; in ſe ipſe fremet frendetq; miſer homo, & in Deū auctorē, qui ſe finxit,
Pſ. 111. blaſphemias euomet. Videbit enim peccator, & iraſcetur, dentibus ſuis fremet & tabeſcet. O miſerum me, inquiet: ideóne natus ſum? quanto ſatius fuiſſet nunquam vidiſſe hanc lucem? Vtinam vel modò mihi detur in nihilum redigi; quanto feliciores me ſunt iumēta & beſtiæ, quorum anima vnà cum corpore extinguitur: iam enim perire cupio, & non conceditur: mors à me fugit, & tamen ſine morte mortem morior ſempiternam.

CAPVT XIX.

DE AETERNITATE.

IN hac mortali vita quicquid diuturnum eſt, moleſtum eſt, & graue. Etſi grata eſt quies, tamē ſi ſano duos annos in molli lecto continenter cubandū eſſet, non ferres tam diuturnæ quietis laborem. Quid ſi verò ſubeundæ eſſent vnius anni graues & continuæ pœnæ calculi, confractionis oſſium, aut aduſtiōnis,

stionis, nónne quiduis pro dolorum illorũ depulsione offerres? At nũc considera gehennæ pœnas grauissimas, cum quibus comparatum nihil graue est aut durum, quicquid hic mundus in durissimis ponit: ignis, membrorum contusio, feruens oleum, cruces, scorpiones, equulei, & quicquid acerbissimum dici cogitariq. potest, etiamsi centum annis omnia simul toleranda forent, vnius diei gehennã non adæquarent. Proinde sicut prudenter is sibi consulit, qui istius mundi pœnitentia, inferni pœnas redimit: ita imprudentissimus videtur, qui impura leuiq. voluptate captus, his cruciatibus se, tametsi breues futuri essent, addicit. Quis enim adeò demens est, vt trium dierum equuleum, vnius horæ libidine emat? Cruciatus inferni nõ tẽpore, sed æternitate, non anno, sed æuo mẽsurantut. Heu æternitas, æternitas, quàm diuturna es, quàm grauis, quàm vicina; quàm parum tamen à pleriq. curaris! omne momentum in pœnis est annus: quid erit æternitas in tormentis inferni? Heu quãta Dei iustitia, quanta in peccatores seueritas! Quis vnquam vel grauissimum flagitiũ biennij supplicio puniuit? Plurimum triduo aut quatriduo pœnæ huius vitæ terminantur: sed Deus qui solus magnitudinem peccati suo momento æstimat & ponderat, tota æternitate pœnas exigit à peccatoribus. Heu miser, quomodo in hac calamitosa æternitate perdurabis? si tot anni in cruciatibus ponerentur, quot peccata admisisti; aut si hoc parum, quot

saltem horis aut quadrãtibus vixisti; vel si nec hoc satis est, quot sunt stellæ cęli, & maris arenę, tolerabile videretur iudicium: At verò hoc numero annorũ nõ contẽta iustitia Dei, æternitatem pœnarum exigit, quæ æternitas quãtumcunque temporis demas, nihil minuitur. Si auferas tot millia annorũ, quot sunt in vniuersa terra minutissimæ arenæ; si tot myriades annorũ, quot guttæ numerãtur in Oceano, quot folia arborum omnium atque herbarum, quot gramina camporum, adhuc sibi constabit æternitas; adhuc nihil de durationē suppliciorum detractum erit: peccatum mortale inferni ignibus ardet quidem semper, sed nunquam excoquitur; punitur, sed non expiatur: Deus ipse quamdiu Deus erit, peccatorē torquebit. neque prius liberabitur peccator à pœnis, quàm Deus omnipotens & sempiternus desinat esse Deus. Neque putes diuturnitate sensum doloris minui: corpus peccatoris damnati non indurescit, neque callo obducitur, proinde neque pœnæ ipsæ molliscunt, sed quàm graues tibi, ipso in gehennam ingressu fuerint visæ, tales tibi per omnem æternitatem videbuntur; æquè molestæ & intolerabiles, nisi fortè culpa tua augeantur.

Hanc durissimã æternitatem cur non expēdis? eiusq. metu vitam tuam melius instituis? An fortè quia solum præsens tempus ęstimas, futura tanquam absentia, & longè posita nũquam aduentura putas? futura certè aliquando præsentia sunt, & nisi quandoq. adessent, futura

tura non dicerētur. Qui ante annos centū tua ætate & conditione vixerunt, illis non aliter æternitas futura fuit, atq. tibi futura prædicitur: præterierunt illi, migrarunt ex hoc sęculo, & nunc præsentem habent æternitatē, quam expectabant. Sicut igitur hodiernus dies superiori anno futurus erat, & nunc non futurus est, sed præsēs: ita æternitas illa gehennę quam procul abesse existimas, aliquando te assequetur, præsensq. aderit, & non sicut tempus omne quantumuis longissimum, aliquando præteribit, sed semel præsens facta, in æternum præsens manebit. Hæc, tu charissime, obsecro etiam atq. etiam cum animo tuo considera, & illam longè terribilissimam suppliciorū ęternitatem, quam nulla oratio satis potest enarrare, exiguo labore & pœnitentia deuita.

CAPVT XX.

DE REGNO CAELORVM.

OPTIMVS ille sapientissimusq. mūdi opifex, & ædificator Deus, cùm res omnes è nihilo creauit, in finem eas aliquem retulit, non secus atque figulus quispiam, qui ad diuersos vitæ humanæ vsus, diuersa è luto fingit & accommodat vasa. Et cæteras quidem creaturas corporeas hominis vsui & vtilitati consecrauit. Hominem verò ipsum in hunc finē produxit, vt post hoc exiguum breueque vitæ curriculum rectè & honestè confectum, in domū illam æternam migraret, vbi diuino conspectu fruens, vitam longè iucundissimam beatissimamque in

omnem æternitatē viueret. Vnde primò manifestum euadit, vitam quam hic ducimus, nihil esse aliud quàm viam quandam & medium ad illam beatam & immortalem, resque alias omnes ob eam potissimū causam factas & impartitas nobis, vt iis in hoc itinere ad cælum cōmodius faciliusq. conficiēdo vtamur. Liquet secūdò, Christianum hominem, qui hanc veritatem fide edoctus est, omnes suos conatus huc conferre debere, vt à beata illa vita ne excidat, ne frustra in hoc mundo constitutus, nec suæ procreationis finē assecutus videatur. Tertiò, hinc efficitur, Christiani hominis mentem cogitationesque non alibi,
Coloss. 3. quā in cælo defixas esse debere, iuxta B. Pauli admonitionē dicentis: Quæ sursum sunt, quęrite, vbi Christus est ad dextrā Dei sedēs; quæ sursum sunt sapite, non quæ super terram: nostra enim conuersatio in cælis est, qui sumus
Ephes. 2. conciues sanctorum & domestici Dei.

Tria porrò hominum genera sunt, qui de æterna vita aut loquuntur aut cogitant. Primi sunt, qui cælestia illa bona tanquam aliena, & ad se non pertinentia contēplantur, more illorum hominum, qui in itinere insigne aliquod palatium contuentes, pulchritudinē & splendorem eius admirantur, multaq. inter se de illo conferunt, sed prætereuntes ad abiectā aliquam casam rusticanam diuertunt. Secūdi sunt, qui de cælestibus quidem bonis, tāquam sibi comparatis & propositis multa copiosè & splendidè differunt, sed difficultate itineris mul-

multitudineq. aduersariorum deterriti, neque ipsi eò contendunt, neq. alios eò contendere sinunt. Quemadmodū olim in deserto decem illi exploratores fecerunt, qui cum Iosue & Caleph in Palæsthinā promissionis terram à Mose ablegati fuerunt. Tertij porrò de cælo agūt tanquam de patria ad quam iter habent, eiusque cogitatione ac crebra commemoratione omnes miseræ huius vitæ molestias & difficultates exsorbent, non aliter quàm nobilis, qui ex longa difficiliq. peregrinatione pedes domum reuertens, eminus arcem suā in monte conspicatur. Hic enim cogitans paulò pòst occursurā cū liberis & familia vxorē, in amplexus ruituram, sedem, mensam, epulas, cæteraq. omnia corporis animiq. oblectamenta proposituram, nihilq. defuturū cōmoditatis, opum, honorum, &c. in itinere fortiter & animosè decurrendo alacriter progreditur, vim sibi facit, atq. adeò etiā comites certa futurorum bonorum ostentatione animat atque impellit: si quæ in itinere occurrunt, cæcis quasi oculis transit, & futurarū commoditatū consolatione facilè contemnit. Ita affectos esse illos conuenit, qui beati esse volunt, vt magno & inuicto animi robore superatis omnibus impedimentis & difficultatibus, ad illam gloriam contendant, propter quam in lucem editi, & per Christum à morte sempiterna vindicati fuerunt. Num. 13

CAPVT XXI.

DE MAGNITVDINE *gloriæ cæleſtis.*

MVLTA ſunt quidem, ex quibus quanta ſit gloria cæleſtis patriæ, aliqua coniectura aſſequi liceat: Quinq. tamen potiſſimum capita ad hãc rem tacere videntur, quæ diligenter ponderata magnã vim habent ad deſiderium in nobis excitandum illius inenarrabilis beatitudinis & felicitatis. Primùm, ſi conſideremus quæ quanta q. bona in hac vita Deus dilargitus ſit, non modò infidelibus, & idolorum cultoribus, hominibusq. ventri ſuo abdominiq́ue deditis, ſed hoſtibus quoq. ſuis, & Chriſtiani nominis acerrimis oppugnatoribus. Nero præter nefarium parricidium & alia innumera flagitia cõmiſſa, primus Imperatorum Chriſtianos vehementiſſimè eſt perſecutus, vſq. ad internecionem glorioſiſſimorum Apoſtolorum Petri & Pauli. Decius, Diocletianus, Maximianus, Maxentius, cæteriq́ue veræ religionis hoſtes quid non in Deum Deiq́ue cultores Chriſtianos machinati fuerunt? Iulianus Apoſtata ex tonſurato clerico religionis Chriſtianę deſertor, magicisq. artibus deditus; Valens hæreticus, &c. hi, inquam omnes cùm tot ſceleribus inquinati, ex profeſſo Deũ ipſum, Deiq́ue legem impugnarent, à Deo tamen donati ſunt immẽſis opibus, honore, gloria, ſplendore, deliciis, vt nihil deeſſet quo minus vitam agerẽt ſuauitatis, dignitatis, voluptatis pleniſſimam

simam: Imperauerunt orbi, subiectos sibi habuerunt populos ac reges, ad eorum nutum omnia gerebantur: Et quid optare possis in hac vita, quod illis non fuerit concessum? Sed hinc attolle mentem ad alia. Si enim tãta largitus est hostibus, persecutoribus, improbis, flagitiosis, sceleratis hominibus, atque tyrannis: quid præparauit, non dico seruis, nõ amicis, non charis, sed filiis dilectissimis, regni sui hæredibus? Si optabilis est Imperatorum Regumq. terrenorũ conditio, quanto magis optandum cæleste regnũ, cui præficiẽtur filij accepturi hæreditatẽ? Secundum est ex diligenti consideratione verborum Isaiæ, & B. Pauli Apostoli: Oculus non vidit, auris non audiuit, & in cor hominis non ascenderunt, quæ præparauit Deus diligentibus se. Magnam gloriam, magnas opes, magnos honores, oculi nostri viderunt, Principum Christianorũ: Multo plura audiuimus aut legimus ipsi, quanta fuerit gloria Imperatorũ; quæ victoria ac pótentia Alexandri Macedonis; quæ Nabuchodonosoris regna; qui triumphi ducum Romanorum; quàm admirabilis sapientia Salomonis: Longẽ deniq. magnificentiora & splẽdidiora mente & cogitatione complecti possumus. Sed quantamcunq. videris in orbe gloriam & felicitatem, quantamcunque audieris, quantamcunque mente cõplexus fueris, nihil ad gloriam, beatitudinemq. illam quam dabit, & reuelabit in cælo Deus diligentibus se. Tertium ex eiusdem Apostoli verbis colli-

Isaiæ 64.
1. Cor. 2.

Rom. 8. colligi potest: Non sunt cõdignę passiones huius temporis ad futuram gloriam quæ reuelabitur in nobis: hoc est nihil tã graue cuiquam in hac vita inferri potest, aut à quoquam sustineri, quod dignum sit æterna gloria. Quò maioris momenti & precij est res, eò maiorę labore molestiisque digna censetur. Sunt qui ferrum patiantur & ignes, vt vel præmia consequantur, vel commodis & emolumentis quibusdam fruantur. De bonis igitur vitę æternę affirmat scriptura, quòd tanta sint, vt nullus fuerit vnquam in hac vita labor, nulla molestia, nulla afflictio, nulla pœna quam non cumulatissimè cõpensent ac remunerẽtur. Multa passi sunt martyres, multa item facinorosi multi pro criminibus suis: at nihil dignũ tanto præmio. Tu labores tuos ad res istius vitæ confers: Mercator se periculis maris exponit, vt quæstũ mercibus faciat: Ecclesiasticus trãsmittit Alpes, vt sacerdotium aliquod opimum impetret: Alij studia litterarum nocturnosque labores ad honores, principũ fauorẽ, & quietã vitã dirigunt. Et hæc diuina bona, quæ precio omne superãt, pro quibus tametsi vitã sanguinemq. profundas, nihil dignũ præstabis, nullos tibi labores mereri videntur? Certè B. Paulus quantos labores & molestias perpessus fuerit, quamq. parui eas prę bonis illis immortalibus æstimauerit, in epistolis suis satis declarat.

Quartum est ex precio vitæ æternę: merces enim quò pluris veneunt, eò digniores habẽtur. Obseratum erat quondam cælum pecca-

to

to primi parentis, nulli patebat ingressus, quę-
situs est in cælo, in terra & subtus terram, qui *Apoc. 5.*
precio persoluto portam cæli reseraret, nemo
potuit reperiri, nec precium ab vlla vel mor-
tali vel immortali creatura persolui; Deus ip-
se infinitę maiestatis & dignitatis in precium
se offerre debuit. Haberi poterant opes huius
terræ, sol, luna, sydera, ipsiq. cælestes orbes, quę
omnia cùm in hũc finem à Deo producta es-
sent, vt homini ad æternam salutẽ consequen-
dam adiumento essent, meritò debuissent in
hoc negotio consumi. Sed dignum & æquale
non erat precium, opus fuit re infinita, dolo-
ribus, sanguine, passione, morte Dei infiniti.
Quocirca, si gloria cæli non nisi infinito me-
rito cõparari potuit, hoc est, non nisi morte
filij Dei; & si tanti Deus ipse illam æstimauit,
vt se ipsum pro ea tibi comparanda obtulerit
ac donarit; nónne magnum quiddam & exi-
miũ vitã ęternã esse existimare debemus? Ego
(inquit filius Dei) veni vt vitã habeãt, ideò fa- *Ioan. 10.*
ctus homo, ideò passus, ideò mortuus, vt vi-
tam ab ipsis amissam meo sanguine recuperẽ.

Quintum argumentum ducitur ab illis, qui
hoc cælesti gaudio beati sunt & felices. Maio-
res nobilioresque maioribus rebus gaudent &
delectãtur, pueri nucibus, viri magnates, prin-
cipes & reges grauioribus, vt certaminib⁹, cir-
cis, venationibus. Qui porrò res istas terre-
nas mente calcarunt, adeò nõ afficiũtur illis,
vt omnia ista humana & inferiora pro nihilo
ducant, reputent vt sordes & stercora. Tales
erant

erant Apostoli, cæteriq́. viri sancti & Deo pleni. At verò sancti Angeli, quibus nihil commercij est cum his nugis nostris, dedignantur illas aspicere in quibus homines pręcipuã felicitatẽ constituunt: eorũ quippe felicitas & beatitudo posita est in rebus longè nobilioribus. Deus autem infinitæ naturæ & dignitatis, non nisi infinita pulchritudine capitur. Considera igitur quanta sit futura res illa quæ te in æternum beabit, eadem nimirũ quæ sanctos Apostolos, quæ beatos Angelos, quæ Deũ ipsum. Qua enim re sancti Dei, atq. adeò Deus ipse oblectatur & beatus est, nisi Deo, & contemplatione possessioneq́. diuinitatis? Hac eadem tu frueris, & in æternũ frueris. O te beatum ergo, si gloriã istam intelligas, beatiorem si desideres, beatissimum si consequaris.

CAPVT XXII

DE INGRESSV IN CAELVM.

ANIMA sancta quæ digna hoc cælesti regno iudicatur, quo putas triumpho in possessionem tantæ gloriæ ingredietur? Reges inaugurandi cũ magna pompa & sollemnitate inducuntur, & Romani duces olim confectis feliciter bellis domum reuertentes cum incredibili splendore & apparatu in Capitolium inuehebantur; sed nihil ad hanc
Luc. 16. inaugurationem atq. triumphũ. Lazari mendici anima ante reseratas cæli portas ab ipsis Angelis est in sinũ Abrahæ deportata. Itaque: Primò, Angeli ipsi sunt vice currus triũphalis, ipsi vehunt animam in cælum, ipsi magno

gno numero comitantur. O quàm ſuaue vehiculum, quàm certi itineris duces, quàm nobiles & iucundi comites, quàm honorabiles ductores! In ipſo verò progreſſu cum laudibus Dei non tacebuntur laudes triumphantis animæ: Hæc eſt virgo ſapiens, quã Dominus vigilantẽ inuenit. Hæc eſt quæ neſciuit thorum in delicto, habebit fructũ in reſpectione animarum ſanctarũ. Iſte ſanctus pro lege Dei ſui certauit vſq. ad mortẽ, & à verbis impiorum non timuit. Hic vir deſpiciens mundũ & terrena, triumphans, diuitias cælo condidit ore, manu. tũ eius generoſa facta dulciſſimo carmine ab Angelis celebrabuntur, taliq. cæleſti melodia peruenietur in cælum, ſicut de ſeruulo paralytico narrat D. Gregorius.

Secundò, ad cælum vbi vẽtum fuerit, mirabitur anima inſolitam regionẽ, noua erunt omnia; occurrent ſancti congratulabũdi, & in caſta oſcula ruentes. Si enim Angeli in cælis gaudent ſuper vno peccatore pœnitentiã agẽte, ſed in magno adhuc diſcrimine degente, quantũ erit gaudij ſuper eodem iã de hoſtibus omnibus victoriã & triumphum reportante? Et ſi gaudent Angeli, quanto magis homines, eiuſdẽ nobiſcum naturæ, cõditionis & patrię? Et ſi ex longa peregrinatione redeunti filio occurrunt mater & domeſtici in hac vita, omnią. obſequij & officij genere gratificantur: quàm vehementer lætabuntur & gratulabuntur nobis beati illi ſpiritus, qui longè maiore charitate nos cõplectuntur quàm vllus mortalium? *Luc. 15.*

talium? præsertim cùm ex multò longiore, periculosioreq. peregrinatione atq. nauigatione in securissimum salutis portum inuehimur? Inter hos autē sanctos, illi præcipuè gaudio & exultatione triumphabunt, quibus nos aliqua necessitudine coniuncti fuimus, vel causam alicuius boni aut salutis attulimus, vel quos singulari deuotione coluimus. Itaq. parentes Deo laudem dicent pro tali filio; fratres, amici, & cognati pro tali consanguineo: ibiq̃ amor omnis naturalis qui erga parentes habebatur, in sanctum & diuinum commutabitur. Iam illi quos ad meliorē vitam adduxeris, ad Deū conuersi, tibi suam salutē cum ingenti tua gloria acceptam referent. Et sicut (teste D. Gregorio) Achaia Andreā prædicabit; India Thomā; Æthiopia Bartholomæum; orbis Christianus Petrū & Paulū, his similibusq̃ vocibus: Hi sunt, Domine, qui nos veritatem docuerunt, qui nos suis verbis & exēplis è dęmonum faucibus eripuerunt, qui salutis iustitiæ, quam promisisti diligentibus te: Ita tibi nostræ authores fuerunt: Petrus Apostolus, & Paulus doctor gentiū, ipsi nos docuerūt legem tuam Domine: His igitur redde coronam iubona omnia precabuntur, & laudes tuas immortaliter celebrabūt illi, quos tu ad pietatem colendam iuueris; filij, discipuli, subditi, auditores, & quibuscunq. operam tuam impēderis. Sancti verò quos patronos habueras, nominatim Angelus tutelaris, peculiarē illum cultum & honorem, quo ipsos viuens affecisti, palam com-

commemorabunt, singula quoque recensebunt, quæ in tui gratiâ vicissim à Christo pertulerunt & impetrarũt, quos tu agnoscẽs, maiori etiam quàm hactenus vnquam veneratione & affectu complectêre.

Tertiò, Hoc iucundissimo ac ornatissimo Sanctorũ comitatu, in intima cęlorũ penetralia introductus, admiraberis regionis amœnitatẽ, cãpos nõ terrenos, sed cæleſtes, palatia non lapidibus, lateribus aut gẽmis, sed sublimiori materia diuinis manibus artificioq́ue cõstructa: solis lux, vtpote obscurior, illic non lucebit: nã claritas Dei illuminat illã domũ, & lucerna eius est agnus. Hinc inde circumspectans, varios Sanctorũ choros videbis, Virginum, Viduarũ, Anachoretarũ, Cõfessorũ, Ecclesiæ Doctorũ, Martyrum, Apostolorũ, Prophetarum, Patriarcharũ, qui vt in hoc mũdo diuersis viuendi institutis Deũ coluerũt, peculiarq́. sua, & vnigeniti filij Dei mortẽ, seorsim (vt ait Propheta Zacharias) distinctis familiis planxerunt; ita in cæleſti patria diuersis honoribus afficientur, & habitationibus distinguentur: Siquidẽ in domo patris cæleſtis mansiones multę sunt. Quibus salutatis, & ab iisdẽ officiosè resalutatus, ascendes ad nouem choros Angelorũ, quos tribus Hierarchiis dispertitos, & in suo quemq. munere & officio (sunt enim omnes administratorij spiritus) constitutũ videbis, ex qua re, dictu incredibile est, quantã sis voluptatẽ percepturus. Nam illi qui sunt ex ordinibus inferioribus, vltrò citroq́.

Apoc. 21

Zach. 12.

Ioan. 4.

Gen 28.

citroq. sursum deorsum cursitant, munera di-
uina è cælo in terrã, & preces mortaliũ hinc
Apoc. 8. in cælũ deportantes: Medij ex Dei voluntate
& præscripto de reb⁹ inferioribus constituũt
& ordinant: Supremi vtpote Deo viciniores,
perpetuò diuinæ suę maiestati assistũt & mi-
nistrãt, toti in eius amorẽ & admirationẽ ab-
sorpti. Et Angelorũ quidẽ omnium tanta est
multitudo, vt sicut cęlũ magnitudine hãc ter-
rã infinitis partibus vincit (quippe quę iuxta
Mathematicorũ demonstrationes ad vniuer-
si cæli complexũ quasi puncti instar obtinet)
ita eorum numerus res has terrestres omnes
multitudine longè superet. Ordo talis est, vt
& nemo otietur, & nemo alterũ impediat, &
quo quisq. superior est, eo quoq. inferiore, in-
signi aliqua proprietate nobilior est & præ-
2. Par. 9. stantior. Regina Saba admirabatur in aula
Salomonis ministrorũ ornatũ & ordinẽ; nec
habebat amplius spiritũ, vt inquit scriptura.
Sed quid hominũ terrenis vestibus indutorũ
nitor, ad hũc immortalẽ Angelorũ splendorẽ
& ornatũ, qui gloria cælesti & pulchritudine
naturæ suæ, omnibus rebus à Deo creatis an-
tecellunt? quid ille ordo ad hunc ordinẽ? quid
illa multitudo ad hanc infinitatem? In hac
glorioſa profectione, quos audies concentus
Angelorũ, atq. beatorũ hominum? quã melo-
diã? quas Dei laudes? canticũ nouũ, perpetuũ
Alleluia. Quando vidẽt pij homines in tem-
plis Catholicorũ sacrũ Missæ officiũ cũ ap-
paratu, & pia quadã cerimonia celebrari, & Ec-
clesia-

cleſiaſticos Hymnos deuotè ordinateq. decã-
tari audiunt, animis in cælo defixi, & mirabi-
li dulcedine ac ſuauitate deliniti, lachrymas
vix tenent. Hic ergo in cæleſti tẽplo, in tanto
numero canentium, tanta ſingulorum atten-
tione, tanto ordine, tanta harmonia, tãta ma-
ieſtate, quid cogitabis? vbi eris? quo gaudio
afficieris? qua dulcedine perfunderis? qua de-
uotione cumulaberis? pręteruectus Angelorũ
ordinẽ ad cęlorũ Reginã Dei ipſius Matrem
adduceris, quę ſola gloria ac maieſtate ſua de-
cimum chorũ conſtituit & adornat: tot enim
tantisq. donis & ornamentis eſt exculta, vt
quicquid ſapientiæ, pietatis, charitatis, pul-
chritudinis, honoris, gloriæ Sãctis omnibus à
Deo collatũ fuit, id omne in ipſa tanquam in
nobiliſſimarũ rerũ theſauro collectũ videas.
Hanc aſpicies amictã ſole, & luna quaſi ſca- Apoc. 12.
bello inſiſtentem, illuſtri corona, duodecim
ſtellis tanquã gemmis quibuſdã diſtincta, ca-
pite redimitã: quę ſereniſſimo vultu ad te cõ-
uerſa: Veni (inquiet) ſpõſa Chriſti, accipe co-
ronam quã tibi Dominus pręparauit in ęter-
nũ. Inuocaſti me & quotidianis precibus po-
ſtulaſti, vt Ieſum benedictum fructum ven-
tris mei, poſt exilium tuum tibi exhiberem:
iam te ad eum deducam, teq. coronandam,
dignoq. præmio afficiendã ei ſiſtam: & com-
memoratis orationibus, quas pro te ad filium
ſuũ fundere ſolita fuit, ſingulisq. beneficiis per
eius preces tibi à Deo collatis, in maiorem
tei ſui amorem & venerationem excitabit.

Quartò, Vlteri⁹ duce matre Deipara throno Christi appropinquans, admiraberis gloriã vnigeniti filij Dei, sedẽtis ad dextrã virtutis & maiestatis Dei, qui tibi obuiam factus, id quod in supremo iudicij die futurũ promisit, etiã hoc tempore aliquo modo præstabit: Iterum veniã & assumã vos ad meipsum. Nam si filiũ prodigum, qui totũ patrimoniũ suum
Luc. 15. decoxerat, accurrẽs amplexus est & exosculatus: quid filio probo è pugna redeunti factũ putas? Primò sanè, more matris, quę infantis lachrymãtis faciẽ sudario tergit, absterget omnẽ lachrymam ab oculis tuis, & eiusmodi proculdubio verbis cõsolabitur: Benedicte tu fili mi, & frater dilectissime, gaude & exulta:
Apoc. 21. iam enim non erit tibi amplius neque luctus, neq. clamor, neq. vllus dolor: iã hyems & difficultas omnis trãsiit & recessit. Deinde, quod tanto tempore cõcupiuit anima tua, vt osculãretur te osculo oris sui; suauissimo castissimoq. amplexu & osculo te sibi in spõsam desponsabit. Tũ exhibitis manuum, lateris, pedumq. vulneribus, quicquid pro te annis triginta tribus gesserit, passusq. sit, in memoriã
Cant. 1. reuocabit. Tu verò, venerabundus sacra illa vulnerum loca deosculaberis, tantiq. Domini in te bonitatem & misericordiam admirans, in eius amorem incredibiliter exardesces.

Quintò, Manu prẹhensam te sponsam suã adducet Christus ad thronũ Patris æterni, vt psam videas & possideas diuinitatẽ. Vbi sicut
Exod. 24. Moyses in monte Sinai in nube ingressus caligine

ligine tectus fuit; ita tu ingressus in gaudium Domini tui, totus à Deo absorptus, homo planè diuinus euades. Hic tũc Deus Pater, sempiternæ gloriæ coronam tibi imponens: Euge (inquiet) serue bone & fidelis, quia in pauca fuisti fidelis, supra multa te cõstituã; intra in gaudiũ Domini tui; intra (inquã) in gaudium Domini tui. Tantũ quippe est gaudiũ, vt totũ capere nequeas: sed sicut spõgia in aquã missa oppletur quidẽ aqua, sed vniuersam aquã non capit: ita tu gaudio quidem & Deo replebere, sed tamen totã istius gaudij amplitudinẽ mẽtis tuę angustiæ non poterunt cõtinere. Verè 1. Pet. 1.
verè beata tunc erit anima tua, videnscq. exultabis lætitia inenarrabili & glorificata. Deus portò locũ tibi designabit in numero Sanctorũ labore & virtute tua dignũ, iuxta illud sapientis: Omnis misericordia faciet locũ vni- Eccl. 16.
cuiq. secundũ meritum operũ suorum, & secundũ intellectum peregrinationis ipsius. Ad quẽ locum vbi perductus fueris, miraberis tibi asseruata & quasi in thesaurum collecta, quæcunq. per omnẽ vitam egisti, nihil eorũ prætermissum, nec haustũ quidem aquæ frigidæ egentibus datum; & miraberis res exiguas & minimas tanta mercede compensari.

Hæc quę iam dicta sunt, fient illa quidem, sed nõ eo modo quo dicta sunt fient, sed quomodo ab hominibus explicari non possunt fient: puncto tẽporis, summo splendore, inexplicabili lætitia, modo supernaturali, quemq. illi soli intelligent, quibus dabitur experiri.

CAPVT XXIIII.

DE PRAEMIO ACCIDENTALI.

DVPLEX gaudiũ habetur in vita ęterna: Vnum essentiale dicitur, quod in Dei ipsius clara visione possessioneq. consistit: Alterum accidẽtale, quod in cæteris animæ corporisq. bonis cernitur. Vtriq conuenire potest Boëtij definitio, vt sit status bonorum omniũ aggregatione perfectus. Atq. vt ab accidentali præmio tãquam minori auspiceris, omnibus ibi bonis circũfluës & abũdabis, nihil quod desiderare possis aberit, omnia quæ voles copiosè accipies. Cumq. tanta sit illic felicitas, rectè tamen dixit D. Augustinus, facilius exponi posse quid nõ sit, quàm quid sit in cęlo: nulla pauperras, nulla inscitia, nulla ægritudo, nullæ prorsus miseriæ, nulla penitus mala, imò verò nec hæc nostratia bona, non diuitiæ nostræ, nõ honores nostri, non scientiæ nostræ, non eloquentia nostra, non denique quicquid in bonis & eximiis hic mundus admiratur. Aderunt tamẽ bona omnia, sed præstãtiora & altiora. Quæ res hac similitudine possit explicari: Agricola quispiã rusticana sua casa & supellectili cõtẽtus viuit, mensa, cubili, lecto, vestitu, &c. At filius Regis assuetus palatio supellectiliq. regia, casam hanc fortè ingressus, nihil inuenier quod aulæ patẽtis dignum putet. Hic enim videt parietes luteos; tectũ straminеũ; taperes aranearũ telas; lectũ saccum stramineum; lecticam humũ; mensam rudẽ tabulã; sedem, truncũ ar-

boris;

boris; veſtem pānoſam; calceos clauiculatos; orbes & cochlearia lignea; lāces teſtaceas; denique rudia tuſticanaque omnia, quibus licet fruatur & delectetur agricola, non capitur tamen Regis filius, cuius palatiū eſt nobili lapide ſtructum, plumbeis laminis tectū, pulcherrimè laqueatum, & ſupellectili aurea atque argētea inſtructū. Simili modo res ſe habet in aula cæleſti, vbi diuitiæ huius mundi, quæ auro, argēto, lapidibusq. precioſis, & gēmis conſtāt; hoc eſt, terra rubra, alba, aut aliis coloribus pro qualitate gemmarū tincta; nullo precio habētur. Noſtræ opes pungūt ſollicitudine curaq. habendi & retinendi: Illic opes cæleſtes ſine cura, & illæ quidem ampliſſimæ. Super omnia enim bona ſua conſtituet te Deus. Quicquid habet Deus, id tuum erit. Et quemadmodum olim Ioſephus par erat Pharaoni, vno ſolio regni ſceptroq. excepto: ita tibi ſua omnia donabit, committetq. Deus, hoc vno dēpto quod communicari nequit; vt ipſe ſolus maneat Deꝰ ſuper omnia benedictus in ſæcula. Honores iſtius vitę quid prēter externa reuerentiā adferunt, & illam ſæpe ſimulatam, ſæpe extortā, ſæpe coactā, & inuidia maledictionibusq. plenā? In cælo porrò quantus honor? Qui vicerit (inquit Chriſtus) dabo ei ſedere mecū in throno meo. Magnus honor, in eodem throno cum Rege conſidere Aman acerrimus honoris exiſtimator, ſummam dignitatem iudicabat equo Regis vehi. Quantus igitur erit honor, in eodem throno ſedere

Mat. 24.

Gen. 41.

Apoc. 3.

Eſther 6.

cum Christo Deo, & Regum omniũ Domi-
2. Cor. 4. no? Elegãter dixit B. Apostolus Paulus: Quod in præsenti est momentaneũ & leue tribulationis nostræ, in sublimitate æternum gloriæ pondus operatur in nobis. Tanta est illius honoris & gloriæ magnitudo, vt omne id, quod in hac vita pati cõtingit, sit pro re leui ac momentanea habendũ. Sũma in hoc mundo potestas, est summa imbecillitas. Reges & principes qui præter cæteros potestate præditi esse videntur, sine ministrorum turba, à quibus pendet tota illorum potestas, vix audẽt domo efferre pedẽ, quod intrepidi faciunt mendici. Beati verò in cælo, sine ministrorum aut militũ ope soli per se acies integras delere & per-
Isa. 37. dere possũt: sicut vna nocte in exercitu Senacherib, Angelus vnus 185 hominũ milia prostrauit. Quia gladij ancipites in manibus eorum, ad faciendã vindictã in nationibus, in-
Apoc. 2. crepationes in populis: quod illis in Apocalypsi promisit Christus his verbis: Qui vicerit & custodierit vsq. in finẽ opera mea, dabo illi potestatem super gentes, & reget eas in virga ferrea, & tanquã vas figuli confringẽtur, sicut & ego accepi à patre meo. Hoc est, potestatẽ, qua me pater cælestis ornauit, cũ sanctis meis communicabo.

Cibus noster in hac vita ex animaliũ carnibus, aut terræ frugibus atq. herbis; potus ex aqua aut succo vuarũ conficitur; & sumptus quandoq. lædit corpus, sæpe mentẽ ad terrena deprimit, labore parandus est, & quotidie repeten-

petendus. Quanto præstantius est alimẽtum cælitũ! Ego (dicebat Raphaël) cibo inuisibili & potu qui ab hominibus videri non potest, vtor: replet omne desideriũ, satiatq. Inebriabimur enim ab vbertate domus Domini; & satiabimur, cùm apparuerit gloria eius: sine molestia paratur, quia filius Dei iubebit nos accumbere, & transiens ministrabit nobis. *Tob.* 12. *Psal.* 35. *Psal.* 16. *Luc.* 8.

Voluptas huius vitæ suas habet amaritudines, vt non immeritò à Saluatore Christo spinis pungentibus cõparetur: nõ rarò est fœda, plerunq. imperfecta; nã qui tactu delectatur, dolet alio sensu, audiens vel aspiciẽs quod molestiam parit. In cælis corpus ipsum cum omnibus suis partibus & membris admirabiles capiet voluptates, sed castas, sed sanctas, sed diuinas: primò quidẽ quatuor illis diuinis dotibus afficietur, quibus erit Primò impatibile, sanum, vt nulla læsione, nullo æstu, nullo frigore, nulloq. malo affligi possit. Secundò, instar solis clarũ, splendor enim ipsi loco vestimenti erit. Tertiò, agile ad omnem animæ nutum, velociter, sine molestia atq. defatigatione vbiq. præsens. Quartò, spirituali ratione per omnia obtẽperans. Deinde verò sensus habebũt incredibilia oblectamẽta. Oculi qui multa hic acerba viderunt, & pauperum necessitates benignè inspexerunt, gaudebunt illic præsentia Christi, sacratissimę Matris, omniumq. Sanctorũ, quorũ corpora omnẽ pulchritudinẽ vincent; delectabũtur quoq. amœnitate loci, quæ quanta sit in ipso cælesti pa-

latio, ex infima eius viliſſimaq. parte, quę nos reſpicit, coniectare poſſumus. Hæc enim pulchritudine ſtellarũ & ſyderum ornata, lumineq. ſolis & lunæ illuſtrata, non ſolùm orbem hunc inferiorẽ illuminat, ſed rebus omnibus vitã & eſſe confert atq. conſeruat. Quid igitur in penetralibus ipſis erit pulchritudinis, ſi tantum ſplẽdoris habet hæc pars, quæ nõ ſolùm ab hominibus, ſed etiã à beſtiis conſpicitur? Aures quoq. quæ pauperũ vocibus & clamoribus patuerunt, diuinasq. laudes & ſacras conciones admonitionesq. cum fructu audiuerunt, multaq. conuitia hauſerũt, ibi ſuauiſſimo Chriſti colloquio perfruentur; Sacratiſſimę Dei Genitricis cęterorumq. Sanctorum verbis & ſermonibus cõcentuq. Angelorum, & laudibus Dei ſine fine decantãdis delectabũtur. Singulis præterea ſenſibus reliquis ſuę voluptates non deerunt, & plus delectationis illi percipient, qui plus moleſtię tulerunt. Cicatrices vulnerum pro Chriſto acceptorũ admirabilem ſplendorẽ reddent. Caro macie, ieiuniis, ciliciis, aliisq. pœnitentiis cõfecta, inſtar ſolis fulgebit, deniq. labores omnes, & incõmoda pro iuſtitia, & remiſſione peccatorũ ſuſcepta & tolerata, ſumma quiete & iucunditate permutabuntur. Scientia iſtius mundi, tametſi magno labore parta, eſt tamen potius ignorantia dicenda, quàm ſciẽtia, vt verè dixerit ſui tẽporis doctiſſimus Socrates, ſe hoc vnum ſcire, quòd nihil ſciret: cumq. tam exigua ſit, & ferè nulla; inflare tamẽ ſolet, & mi-

tos homini ſpiritus afferre. Quid queſo noui-
mus de natura curſuq. aſtrorū? quid de fluxu
refluxuq. & ſalſedine maris? Quid de corpore
humano? Medicina plena eſt ambiguitatib⁹.
Iuriſperiti tot ſcriptis voluminibus, in rebus
grauiſſimis ſæpe diſſentiunt. Extra ea quæ fi-
de credimus, Theologia multis obſcuritatib⁹
eſt inuoluta. Et hodie in omni ferè ſcientia,
quę multo tēpore magno cōſenſu tradita fue-
rūt, à pleriſq. nouis difficultatibus ſuſcitatis
in dubiū vocātur. Sancti in cęlis quid poterūt
ignorare? videbūt oculis curſus orbesq. cælo-
rū: nō magis ipſos latebūt herbarū, animaliū,
cæterorumq. corporum naturæ & proprieta-
tes, quàm Dæmones qui ingenij pernicitate
omnia penetrant. Et quid nō ſcient, qui ſciē-
tem, omniaque in ſe continentem ſcient?

Suauitas quæ ex amicorū ſociorumq. con-
ſuetudine in hoc mundo capitur, frequenter
aliqua amaritudine miſcetur, vel ex moribus
minus aptis, vel ex verbo leuius inconſidera-
tiusq. prolato, vel ex æmulatione ſi fortè alij
nobis anteponantur. In cælo verò vnum ex
præcipuis gaudiis erit, ſanctorū cōſuetudo at-
que præſentia, quorū gloria nō aliter atque ſi
noſtra eſſet, lætabimur, quemadmodū ſingu-
la corporis membra ornatu mutuo gaudent:
manus enim ex capitis ornatu redditur orna-
tior, atq. ita de cæteris membris: & ſicut ma-
ter gaudet, cū filius ad honores magnos eue-
hitur, quòd talis honor in matrem quoq talis
filij redundet. Quamobrem nulla eſt illic in-

uidia,

inuidia, nulla ambitio, nulla ob aliorū maiorem gloriā æmulatio. Singuli enim quantam optare & capere possunt gloriam, habebunt. Sicut igitur frater statura breuior accepta à parente veste aurea quæ suo corpori cōuenit, non inuidet fratri proceriori vestem similem, sed pro statura longiorē, maioriscq. precij: neque istam sibi cuperet oblatam, tanquam minus conueniētem: & sicut manus ornata annulis gemmisque, non appetit ornatum capitis licet sumptuosiorem: Et quemadmodum mater non inuidet filio diuitē Episcopatum, aut sacerdotium, cuius ipsa non est capax: ita Sancti suo singuli statu contenti erunt; nec vnus alterius honore aut gloria dolebit, sed potius vehemētissimè gaudebit. Neq. solū admixta sunt malis multis bona istius vitæ, sed breuia quoq. sunt & incerta, aliquando fortunæ ludibrio expositā, semper autē morte deserenda. At verō cælestium bonorum nullus erit terminus: Semper enim cū Domino erimus, inquit Apostolus. Cūm namq. in omni occupatione læta, tempus breue appareat, & citiūs atq. vellemus effluxisse videatur, in illa summa felicitate omne tempus esse breuissimū. Quia (vt ait Propheta Dauid) mille anni ante oculos Domini, tanquam dies hesterna quæ præteriit. Igitur in illa sancta æternitate nulla est vicissitudo, nulla successio, nulla permutatio, sed constans & firma & plena & absolura per omnem æternitatē lætitia, nullo tædio diuturnitatis permixta. Sicut enim Deus

Psal. 89.

Deus aliàs omnipotentiã, sapientiã, bonitatẽ, iustitiamq. suã hominibus declarauit: ita in beatitudine cælesti quibus bonis ornare, & quanta felicitate suos dilectos afficere possit, apertis thesauris gloriæ suæ palã faciet. nihil hic erit mali, nihil deerit boni. Cogita diligẽter apud animũ tuum quid appetas, aut quid desiderare possis; id omne habebis illic, & plenius perfectiusque, quàm cõceperas habebis.

CAPVT XXIIII.

DE PRAEMIO ESSENTIALI.

PRAETER hæc tanta tamq. admirabilia bona, vult Deus seipsum nobis in cælis dare, diu inamq. naturã admirabiliter nobis coniungere, vt à nobis videatur, & beatur, & videndo possideatur. Res ista cùm tã sublimis sit, vt neq. verbis exprimi, neq. mente concipi valeat, pro ingenij nostri tarditate hoc rudi modo cõsideretur. Deus natura simplicissimus, perfectione infinitus, nec humano nec Angelico intellectu attingitur aut videtur; quòd mens creata ad tã perfectã & absolutam simplicitatẽ non possit aspirare; neq. sit aut esse possit similitudo aliqua, quæ Dei naturam intellectui repræsentet, cùm omnis similitudo finitã habeat perfectionem, Deus autem sit infinitus. Deus itaque pro bonitate sua hominibus sanctis se manifestare volẽs, mẽtis humanæ oculos infirmos atq. angustos primò quidẽ firmiores reddit, lumineq. diuino illustrat, vt supra naturę vires, capaces efficiantur

ciantur cõtemplationis Dei. Tum verò Deus ipse nõ per speciem (vt fit in cognitione aliarum rerum, quarum similitudines nõ res ipsæ sunt in sensibus & intellectu) sed per seipsum in intellectũ ingreditur, coniunctioneq. hac supernaturali & admirabili videtur per se atque in se diuina natura, neque videtur modò, sed per intellectum ingressus in animã, eam potentiasq. eius, adeoque corpus ipsum hominis beati diuinitate replet. Quæ ex re efficitur Primò, vt anima beata Deo plena, tametsi naturam suã non amittat, diuinæ tamen naturæ consors dicatur, atq. in ea magis Deus quàm propria natura cernatur, quod similitudine candentis carbonis, & ardentis fumi in flammam explicari solet. Secundò, vt gloria hæc animæ in corpus redundet, corpusq. ipsum afficiat: vnde sicut per animam suam accipit humanum corpus pulchritudinem; ita non mirum si præsentia hac diuinitatis corpora sanctorũ fulgebunt sicut sol in regno patris eorũ, quemadmodum Christũ Dominũ in transfiguratione resplenduisse nouimus: & sicut expulchritudine ista motuq. videtur corpus viuere, vitaq. ipsis quodammodo oculis externis cernitur; ita rectè dicit B. Augustinus, propter insignem sanctorum gloriam, Deum ipsum humanis oculis quodammodò conspici, nempe sicut videtur vita vel anima viuentis. Tertiò fit, vt hac coniunctione Sancti admirabili delectatione, voluptateque afficiantur: Resiquidem voluptas tribus rebus excitatur: dele-

Matt. 17.

delectabili, re delectationis capace,& vtriusque coniunctione; eritque delectatio eo vehementior, quo hæc tria in suo genere magis superant: quo namque cibus est suauior, gustatus etiam melius constitutus, illique cibus coniunctior, eo gratior est sapor. Atqui Deus in quo continetur omne prorsus bonum, omnis dulcedo, omnis suauitas, est summè delectabilis. Anima quoque humana, natura alioquin sua ad percipiendam delectationem aptissima, vtpote natura spiritualis & subtilis, cuius virtute, & præsentia corpus ipsum affectionibus quibusdam solet commoueri: Lumine verò hoc diuino illustrata, multo est etiam aptior: & quòd summo Dei sui desiderio teneatur, non aliter idonea est ad Deum capiendum, quàm ille, qui ardentissimè sitit, est ideneus ad bibendum Iam verò cõiunctio Dei, & animæ, non est externa per immissas species & similitudines, qualis est ferè in sensibus animalis,& in intellectu hominis,qui aliquid intelligendo concipit; neq. est per solum cõtactum sicut cùm gustamus quippiam aut tangimus, sed est prorsus intima, dum Deus natura diuinitateq; sua in animam illabitur, totamque penetrat, sicut spongiam penetrat aqua, & fumum ignis. Vnde necessarium est, hanc suauitatẽ atq. dulcedinem, quæ ex coniunctione Dei accipitur, esse maximã. Quarto fit, vt Sancti magna sapientia præditi sint, & multarum rerum scientia abundent. Quid enim

enim non videt, qui in se habentē omnia vi-
det? Itaq. Sancti, quibus datū fuerit diuinam
essentiam perspicuè intueri, videbūt Dei in-
finitam naturā, maiestatem, pulchritudinem,
bonitatem, potentiā, cæteraq. attributa, quæ
omnia cùm sint perfectissima, non sunt in
Deo res multa, sed vnica simpliciſſima natu-
ra, estque Dei sapientia eius potentia, & hæc
eius iustitia, & ista ipsius misericordia, &c.
Videbunt in hac simplici essentia tres perso-
nas re ipsa distinctas, & vnicam tamen nu-
mero naturam. Videbunt quomodo Filius ab
æterno generetur, & semper sit genitus, sem-
perq. nascatur, & semper sit perfectus. quo-
modo Spiritus sanctus à Patre & Filio non
nascatur quidē, sed procedat per modū amo-
ris, non à duobus, sed ab vno principio. Vide-
bunt rursus, quid tota æternitate Deus egerit,
qua potentia & modo de nihilo mundū crea-
uerit: resq. omnes creatas, visibiles & inuisi-
biles, in Deo existentes conspicient, sed longè
nobiliores atq. præstantiores quàm sint in se
ipsis, nempe idæas rerū & similitudines, per
quas producta est vniuersitas rerū, quæ res in
Deo erant antequam ex nihilo formarentur,
& quidem non materiatę, sed materię exper-
Ioan. 1. tes; neq. mortuæ, sed viuæ: quia quod factū est
in ipso vita erat. Videbunt præterea operantē
Deum & non moueri, omnia quę fiūt facien-
tem & non mutari, omnia conseruantem nec
fatigari. Videbunt inter cætera, admirabile
opus incarnationis filij Dei, quo secunda in
Trini-

Trinitate persona in eandem personam assumpsit humanam naturam, ita vt ea persona quæ prius erat perfectissimus Deus, facta sit sine vlla sui mutatione perfectissimus homo. Hęc omnia videbunt in Deo clarè perspicuęque, sed non comprehendent, ob rerū magnitudinē, seu potius ob rei vnius infinitatem; gaudebuntq. se comprehendere non posse; & ad tantæ maiestatis aspectum esse admissos, quæ nullius creaturæ mente capi possit. Videbunt deniq. in Deo res omnes ab orbe condito gestas, non vt absentes, sed quasi præsentes, mirabunturq. Dei sapientiam, & prouidentissimam charitatē; cognoscent quoq. quanta beneuolentia eos in hoc mundo Deus tractauerit, per varios casus duxerit, & ab æterno prædestinatos sapienter amanterq. ad salutis portū perduxerit, omniaq. bona & mala quæ in hac vita experti fuerunt, in ipsorum commodū conuerterit. Hinc quintò excitabitur in hominis voluntate ardētissimus amor Dei, tū ex pulchritudine bonitateq. immensa, tum ex charitate beneficiisq. in nos, totumq. humanum genus collatis: Hæc enim duo conciliant amorem, bonitas & beneficium. Et quia iuxta scripturā Deus diligentes se diligit, seu potius quia se faciet ab homine perfecta charitate diligi, ipse vicissim in nos suauissima abundātissimaq. charitate effundetur, vt non modò cognoscamus & affirmemus nos diligi (quod in hac vita quoq. fateri cogimur) neq. o lùm experiamur, sed verè sentiamus atque

Prou. 8.

gustemus immẽsam Dei in nos dilectionem. Sextò, Fit quoq. hac admirabili coniunctione, vt Beatis Deus suas proprietates impertiatur: Potentiam, amorẽ hominũ, patientiã, cõpassionem, misericordiã, &c. vt sint ferè sicut Dij, non quidẽ scientes bonum & malum, sed scientes omne bonũ, omni virtute, bonitate, & gloria perfecti, & carentes omni malo, aut potius sicut Deus, qui per hãc suã cũ omnib' Sãctis coniunctionẽ erit omnia in omnibus, vt De' in singulis videatur, & singuli in Deo, sicut ignis est in carbonibus accẽsis, & carbones in igne ardẽte. Vnde etiam hoc discimus, quãtoperè sint Sancti à viuẽtibus colẽdi, propter Deũ quo pleni sunt, quanta sit eorũ dignitas, quãta maiestas, quanta potestas, vt Dij vel Deus potius videátur quàm homines. Nõ itaq. mortui, non cęci, nõ surdi, nõ muti, non infirmi, sed viui, videntes in Deo necessitates nostras, audientes preces nostras, orantes pro nobis; & pro gloria & potestate sibi à Deo cõcessa, mortalibus opem ferentes, adeò vt Dæmonibus, damnatisq. summo sint terrori, qui hanc diuinam in Sanctis maiestatem, claritatem, atque potentiam ferre non possunt.

CAPVT XXV.

DE MODO COGNOSCENDI, *an simus in via ad cælum.*

FRVSTRA de tanta cælorũ gloria meditamur, multaque cognoscimus, si aliis cognoscamus, non nobis: hoc est, si non tenemus viam quæ ducit ad illam gloriam. & qui-

& quidem nescit homo vtrum amore an odio dignus sit: quia tamen monet Apostolus Petrus, vt certam nostram vocationem electionemq. faciamus: & B. Paulus affirmat, Spiritum sanctum reddere testimoniũ spiritui nostro, quòd simus filij Dei, indicia quædã habere possumus, quibus inducamur vt sperem⁹ cõfidamusq;, nos esse in via recta ad vitã æternã. quorũ primum est serenitas conscientiæ, & quies interna, iuxta illud B. Ioannis: Si cor nostrum non reprehenderit nos, fiduciã habemus ad Deum. Cæterùm quia de se B. Paulus loquitur. Nihil mihi cõscius sum, sed non in hoc iustificatus sum: non in omni nec in sola illa interna pace & tranquillitate est acquiescendum: quandoquidẽ David in grauissimis peccatis, adulterio & homicidio, totis nouem mensibus; & in peccato superbiæ numerati populi totis sex mensibus sine vllis conscientiæ stimulis videtur hæsisse. Sed hæc quies mentis, de qua loquimur, ex eo proficisci debet, quòd quis post diligentem, & quotidianam actionum suarum consideratione⁹, nihil in se inueniat quod diuinæ legi repugnet, firmumq; propositũ concipiat, nihil quod Deo ingratum sit, admittendi, & nihilominus frequenti confessione, leuiora peccata deleat, seseq; crebra sanctissimæ Eucharistiæ perceptione aduersus peccata communiat. Quisquis tunc serenitatem animi sentit, firmiter speret sibi iam locum esse in cælis constitutum.

Eccles.9. *2.Pet. 1.* *Rom.8.* *1.Ioan. 3.* *1.Cor.4.*

Secundū est, in domandis passionibus animæ progressum fecisse, atq. dum præsentem diem cum præcedentibus cōfers, in te mutationem experiri, vt tametsi non omnino extincti sint motus perturbationū; sint tamen ita repressi, vt non te iam regant & ferant, sed à te regantur, & comprimātur: ad exemplum
Matt. 9. paralytici illius, quē Christus curauit: is namque à lecto infirmus portabatur, sanus autem lectum suum ipse portauit. Danda igitur tibi esset opera, vt vitiis prauisq. inclinationibus animum tuum liberes (sunt enim sordes quibus purgādus est animus, si Christum in animo tuo presentem habere desideras) earumq.
Galat. 5. loco virtutes compares, charitatem, benignitatem, patientiam, bonitatem: quæ cùm sint fructus diuini Spiritus, declarant sua præsentia Spiritū sanctum adesse, sicut ex fructibus arboris intelligitur arbor viuere.

Tertium est, si bona ista terrena contemnas & flocci pendas, diuitias, honores, vanitates, & quicquid mūdani homines magni ducunt, & contrà delecteris iis quę Christus Docminus amplexus est & commēdauit, cōremptum pro Dei amore, castitatem, vitæ asperitatem, alterius voluntati & iudicio parere.
Philip. 3. Quemadmodū D. Paulus omnia arbitrabatur vt stercora, & in tribulationibus suis gau-
Galat. 6. debat ac gloriabatur: Mihi, inquit, mūdus crucifixus est. Hoc est, quemadmodum viatores carnificinam aliquam prætergredientes, à cadauere cruci affixo adhuc fętēte nares faciēq. auer-

auertunt; & ne fætore lædantur, festinanter transeunt: ita mihi abominationi est mũdus, à quo satius multò fuerit cogitationes animumque auertere, ne noceat, quàm eius voluptatibus recreari.

Quartum est, desideriũ vitę cælestis, si cum B. Apostolo cupias dissolui & esse cũ Christo, non more illorũ qui pusillanimitate & impatientia molestias refugiunt, quas in mũdo pati coguntur, sed amore pręsentiæ Christi. Ille igitur certa spe æternæ beatitudinis consequendæ teneatur, qui frequẽter de futura vita cũ voluptate & desiderio cogitat, ad illam anhelat, illuc bona sua præmittit, in illã omnem suam consolationem differt. Quemadmodũ vinitores faciunt, qui immaturas vuas nõ carpunt, ne tempore vindemiæ nullas habeant maturas: sed patiẽter vsque ad autumnum exspectant, cùm quòd immaturæ dentibus stuporem inducãt, tum quòd in vindemia dulce ex ipsis vinum exprimatur. Tu ergo, cuius animum subinde deliciarum cupiditas titillat, ne dubites, frueris deliciis vbi maturuerint: in hoc mũdo nocent, pãrumper itaq. exspecta, & in autumnum, hoc est, in futuram vitam omnem cogitationem tuã conuerte; ibi nihil deerit honoris, pulchritudinis, suauitatis, diuitiarum, voluptatum. *Philip. 1.*

Quintum est, tribulationes & molestias in hac vita pro iustitia sustinere, hoc est, crucem Christi ferre. Via quæ ad cælum ducit, cruce Christi ab aliis viis discernitur, in quibus non

Christi, sed latronum, furũ aliorumq. impiorum hominũ sunt patibula. Si igitur rectè viuens, nihilq. præter Deum quærens affligaris, optimè sperandũ tibi est de pręmio æterno, & valde notãda sunt verba Raphaëlis Angeli, quibus in hũc modũ Tobiam virũ alioquin sanctissimum consolabatur: Quia acceptus eras Deo, necesse fuit vt tentatio probaret te. Quasi dicat, qui diuitiis commoditatibusq. carnis affluunt, & rebus secundis constanter vtuntur, nullisq. premuntur aduersitatibus, illis metuendum est, ne bona illorum opera hoc felici rerum omniũ successu compẽsentur: sed qui malis vrgetur & vexatur in hoc mũdo, is gaudeat, quia merces ipsi bonorum operum copiosa in cælis conseruatur.

Tob. 12.

CHRISTIANARVM INSTITVTIONVM LIBER IIII.

CAPVT I.

DE CERIMONIIS ECCLESIÆ *Catholicæ.*

ECCLESIA Christi non solùm voce vtitur ad Deum laudandum, sed etiam externis cerimoniis, quarũ multæ ab Apostolis acceptæ sunt, vt docet B. Basilius; aliquæ à posteris vtiliter adiectæ. Cùm enim cerimonia sit externa actio, effectum

ctum nullum externum producens; adhibetur tamen ad effectus spirituales, eosq; multiplices. Nam *primò* cerimoniis protestamur fidem nostram, vt fit, dum in supplicatione crucem, & Eucharistiæ Sacramentum tanquam Christiani sequimur: dum Sacramentain Romana Ecclesia suscipimus: dum Missæ sacrificium audimus: dum imagines Sanctorum honoramus: dum Rosarium gestamus, &c. His enim externis signis declaramus, nos Christianos, Catholicos, seruos Christi, cultores beatissimæ Virginis, aliorumque Sanctorum, &c.

2. Cerimoniis docemur ea, quæ Spiritus sanctus in anima operatur. Cũ enim corpus abluitur aqua Baptismi, discimus animam ab omni sorde peccati purgari: quando corpus speciebus panis in Eucharistia reficitur, intelligimus etiam animam ipsam cælesti pane nutriri: quando frõs ab Episcopo Chrismate sacro inungitur, declaratur nobis animam interius spirituali vnguento confirmari: atq. ita de reliquis Sacramentis.

3. Admonemur eorum, quæ nos pro officij nostri ratione agere debemus. Veluti Sacerdos tonsurã gestãs, monetur primò animum ad superiora sic intentum habere, sicut vertex capitis nudatus est & rasus: secũdò, superflua hæc terrena omnia contemnere, atq. ex animo abiicere, sicut capilli, (qui superfluitatem significant) resecti sunt & rasi: tertio, dominari sibi, passionibusq. suis, adeoque vniuerso

mundo, cui tanquam Rex ſpiritualis præpoſitus eſt, accepto in capite diademate, vt loco Chriſti peccata dimittat vel retineat, populũ doceat & inſtruat: immo Reges ipſos & Principes officij ſui moneat & reprehendat. Idem ſacerdos foris vtens pulla veſte, in templis autem candida, monetur foris cũ populis agens, ridere & rideri (vt ait D. Hieronymus) ſæcularibus relinquere, ſed aliorũ peccata lugere; in templis autem non modò puritatẽ & candorem animi adferre, verùm etiam gaudium atq. lætitiam ſpiritualem, internãq. Spiritus conſolationem ſacris rebus adhibere, atq. ex iis percipere. Præterea, is qui orat, dum pectus tundit, dum manus coniungit & eleuat, dum humi procumbit, monetur quo animo in oratione eſſe debeat, nempe cõtrito, collecto, eleuato ad Deum, & humili atque demiſſo, &c.

Hier. 1.

Ad Demetriadẽ.

4. Magnam habent mouendi vim cerimoniæ Eccleſiæ. Quis enim Chriſtianus nõ excitetur ad deuotionem, quando feſtis ſolemnioribus audit ſonorũ pulſum campanarum, cantumq́ ſuauem Eccleſiæ, videt totum templum illuſtratũ luminibus, veſtitum tapetibus, ornatum picturis, aliaq. pretioſa ſupellectili? aſpicit deniq. cerimonias Miſſæ, deuotionem celebrantium, grauitatem & habitum miniſtrorum? Merito exiſtimare poteſt homo, eo tempore cælum aperiri (ait D. Chryſoſtomus) & ſe cum cæleſtibus cõuerſari. Sicut enim milites ſonitu tubarum excitantur ad bellum: & ſicut is, qui regẽ conſpicit à nobilibus

Hom. 62. ad pop. Ant.

bilibus præstantibusque viris regio more coli & honore affici, permouetur ad eiusdem admirationem & venerationem: Ita homo fidelis mirum in modum commouetur sacris cerimoniis, & accenditur amore cælestium rerum.

5. Cerimoniæ, quando debitè, atque vt par est, adhibentur, solent in animis efficere gratiam spiritualem, & auxilium cæleste, non tamen vno omnes modo. Primò enim quędam ex institutione Dei producunt gratiam, vt septem Ecclesiæ Sacramẽta. Secundò, quædam ob preces Ecclesię, quę à Christo sponso semper exaudiũtur. Sic aquæ benedictæ aspersio, vim habet, vti postea dicemus; & cerimoniæ, quę in Sacramentorum administratione adhiberi solent, quas Theologi Sacramentales, aut Sacramentalia nominãt. Tertiò, quædam ob deuotionem eorum, qui cerimoniis vtuntur, prosunt, veluti, manus in cælũ attollere, pectus cum dolore peccatorum tundere, tres cereos in honorem sanctissimę Trinitatis accendere, &c. Tales enim externæ actiones, quando ad Dei gloriam referuntur, non possunt ingratæ esse diuinis oculis, sed frequẽter efficiunt, vt homo voti sui compos reddatur. Quartò, quædam, authoritate Ecclesię à Deo concessa, spirituales quosdam effectus operantur: vt, exorcismi, & exsufflationes Catechumenorum, Energumenorum. In his enim Sacerdos, pro potestate sibi collata, aduersus Dæmones agit.

CAPVT II.

DE MODO FORMANDI *signum sanctæ crucis.*

FORMATIO sanctæ crucis, antiquissima est cerimonia, ab Apostolis tradita, & in veteri etiam testamento pręsignificata & figurata, [a] eleuatione manuum Moysis contra Amalech, vt ait D. [b] Cyprianus: serpente [c] æneo, vt testis est ipsemet Christus: & signo Tau in frontibus dolentiũ atque gementium, sicut ante D. Hieronymum testantur [d] Cyprianus & [e] Origenes. Propterea indignè plerique hodie rem tam antiquam, & ab vniuersa Ecclesia vsurpatam, tanquam [f] inimici Crucis Christi, reprehendunt & reiiciunt, apertè se ministros declarantes eius, (qui vt ait beatus Ignatius) hoc semper per omnes hæreticos molitur, vt crucis Dominicæ memoria aboleatur. Rectius illi agũt, qui in alio nullo gloriari quærunt, nisi in cruce Domini nostri Iesu Christi, conantes comprehendere cum omnibus sanctis, quæ sit latitudo, longitudo, sublimitas & profundum eius. Hanc enim Diui Pauli sentẽtiam veteres plerique; vt [a] Cyprianus, [b] Gregorius Nissenus, & [c] Augustinus, de mysteriis sanctissimæ crucis intelligũt. Quia in hoc signo crucis, Beati Apostoli nobis breuiter comprehenderunt præcipua religionis nostræ capita, ad quæ credẽda, & apertè cognoscenda, Christiani omnes obligantur: vt sunt, sanctissima Trinitas, incarnatio, & passio Christi, remissio peccatorum, deni-

a Exo. 17.
b *Lib. de exhortat. mirty. ca. 8. & li. 2. ad Quiri. ca. 21.*
c Nu. 21. *Ioan. 3. Ezech 9.*
d *Lib. 2. ad Quiri. cap 21.*
e *Hom. 8. in diuer.*
f *Phil. 3. Epist. 6. ad Philippenses. Galat. 6. Epheſ. 3.*

a *Serm. de Passione Domini.*
b *Cateche. ca. 32.*
c *Epist. 112. c 13 & Epist. 120. c. 16*

denique gloria cælestis. Quæ omnia tametsi disertè in Symbolo suo explicuissent, voluerunt tamen eadem sub compendio in hoc signo crucis comprehendi: partim propter rudiores, qui tardius memoriæ Symboli verba mandant: partim vt Christiani sępius sibi eadem illa omnia ob oculos ponerent, & quasi continuò mente versarẽt, partim vt in actionibus omnibus suis, eorundẽ virtute se consolarentur, negocia aggrederẽtur, Dæmonem profligarent.

Nam quod ad sanctissimam Trinitatem attinet, verba ipsa nobis illam expressè declarant, dum dicimus: In nomine Patris, & Filij, & Spiritus sancti. In nomine, non in nominibus: quia vnum est trium Personarũ nomen, hoc est, virtus, honor, maiestas. Proprietates Personarũ in signo ipso indicãtur, dum Pater in frõte tanquã Trinitatis principium collocatur, & qui in has terras à nemine vnquam sit missus: Filius in ventre, vt qui ex sinu Patris in ventrem virginis descenderit, adeoq. in ventre ipso terræ corpore sepultus, animà apud inferos, patres liberaturus. Spiritus sanctus, tertia in diuinis persona, tertio loco nominatur, sed inter Patrẽ & Filiũ medius ponitur, tanquã vtriusq. amor & nexus.

Vide Innocentium 3. lib. 1. de Altaris sacrificio. cap. 44

Incarnationis mysterium in eo significatur, quòd Filius per medium Spiritus sancti locum ad ventrem collocatur, nẽpe qui ex cælis per Spiritum sanctũ delapsus, hoc est, sola sua charitate, non nostris vllis meritis pro-

noca-

uocatus, in vtero virginis Matris, ex purissimis eius sanguinibus corpus sibi aptauit.

Passio autem Dominica, cruce nō obscurè intelligi potest: quæ crux vel tota manu, hoc est, quinq. digitis, ad quinque vulnera significanda, formari solet: vel tribus, hoc est, pollice, indice & medio. Quia in hac passione, Christi quidem humanitas sola sustinuit, sed tota Trinitas operata est: Pater, qui Filio suo non pepercit, sed pro nobis omnibus tradidit illum: Filius, qui dedit semetipsum pro nobis: vt nos redimeret ab omni iniquitate: Spiritus sanctꝰ, *quia in hoc apparuit charitas Dei, quoniam Filium suum vnigenitum misit Deus.* Deniq. duobus digitis, indice & medio; ob duas naturas, diuinam & humanā in vnica Christi persona; quæ Christi persona sic dolores sustinuit & mortē, vt licet sola humana natura dolores perceperit, & mortem gustauerit, dicatur tamen etiam Deus passus & mortuus; propter mirā vtriusq. naturæ in eadem persona coniunctionem. Monophysitæ hæretici (vt refert Nicephorus) quòd crederent vnicam in Christo naturam, vno etiam digito docebant formandum crucis signum:

Rom. 8.
Tit. 2.
1. Ioan. 4.
Lib. 8. ca. 53.

Cæterùm Remissio peccatorum & gloria cælestis indicatur, quando non à dextero humero in sinistrū; sed contrà à sinistro in dextrum, manus transfertur. Qui enim eramus cum hædis ad latus sinistrū, peccatorū sordibus fœtētes; Dominica cruce & passione trāslati sumus ad dexterū latus cū ouibus, reposi-

Matt. 25
Ephes. 1.

conci-

ficiliati æterno patri, accepta remissione peccatorum, & pignore seu arrha regni cælestis.

CAPVT III.

DE VTILITATE FORMATIONIS *Crucis*.

HOc signum Crucis, præter significationem iam dictam, & mysterium fidei, magnas prætereà habet vtilitates. Est enim 1. Christianorum sancta oratio, qua Deum, sese signantes precantur, vt in actionibus omnibus auxiliū eis suum præstare velit, non secus atq. si dicerent: Domine, rogamus te, per maiestatem sanctissimæ Trinitatis, per Christi incarnationem, passionem, & mortē, per omnia beneficia, quæ merito passionis Domini accepimus, vt in his, quæ aggressuri sumus, fauorē tuum nobis exhibeas. Quæ sanè oratio tanto est efficacior, quanto maiora sunt illa, per quæ fit obsecratio.

2. Est oblatio, qua nos, nostraq. omnia, hoc signo crucis Deo offerimus, iuxta admonitionem B. Pauli: *Omne quodcunq. facitis in verbo aut in opere, omnia in nomine Domini Iesu Christi, gratias agentes Deo & Patri per ipsum.* & alibi: *Sive māducatis, sive bibitis, sive aliud quid facitis, omnia ad gloriā Dei facite.* Itaq. formando signum crucis, dicere, In nomine Patris, & Filij, & Spiritus sancti, idem valet, atque: Hæc omnia, quæ modò facturus sum, cedant ad gloriā sanctissimæ Trinitatis, in gratiarū actionē, pro Christi incarnatione, passione & morte, omnibusque beneficiis per eum collatis & con-

Colos. 3.

1. Cor. 10

conferendis. Hinc est, quòd Christiani ciuitates suas, publicas vias, & terminos, maximè verò domicilia, & loca Deo consecrata, hoc signo crucis munire consueuerint: ad declarandum & profitendũ, in his locis quæcũq. agantur, non nisi ad Dei Domini nostri honorem agi debere, vtpote cuius cultui, obsequio, & nomini sunt deputata. Hoc olim prædixit

Esa. 12. Esaias: *In die illa erit Altare Domini in medio terræ Ægypti, & titulus Domini iuxta terminũ eius: & erit in signum, & in testimonium Domino exercituũ in terra Ægypti*, hoc est, Tẽporibus Messiæ, erigentur Altaria in Ecclesiis Aegyptiorum, aliorumque Gentilium, qui nunc more Aegyptiorum persequuntur populum Dei, & cruces constituentur in viis & finibus eorum, ad palam omnibus significandum, Deum verum & Christum eius, in locis illis coli.

3. Est coniuratio quædam Dæmonis, ad eũ depellendũ, eiusq. vires frangendas: quasi dicatur: Per virtutem sanctissimę Trinitatis, incarnationis, passionis, mortis, omniumq. meritorum Christi, adiuro te Sathan, ne mihi in

Hom. 88. in Matt. vllo noceas. Sic docet B. Chrysostomus: Signũ crucis imprimendum pectori, ad cohibendos prauos cordis & concupiscentiarũ motus. Ita veteres sancti, Antonius, Hilarion, Iosaphat, cæteriq. omnes, hoc signo crucis aduersus Dæmones vti solebãt. quemadmodum in eorum historiis scriptum reliquerunt Athanasius, Hieronymus, Damascenus, Theodoretus, Gregorius Turonensis, & quotquot de vita San-

Sanctorum aliquid ediderit. D. Augustinus fatetur, hoc signo frequēter morbos curatos. Eusebius Cæsariensis author est, Constantinum hoc crucis signo, quod ei in aëre subinde cum hac inscriptione apparuit, IN HOC VINCES, hostes omnes profligasse. Atq. hæc res olim tā aperta per vniuersum orbem fuit, vt etiam ipsimet Ethnici, inimici crucis Christi, multum præsidij tum aduersus Dæmones, tum ad alias necessitates in signo crucis ponerent. Sicut de Apostata Iuliano Augusto refert D. Gregorius Nazianzenus, qui ab impiis idolorū sacerdotibus, ad Dæmones consulēdos, in specum malignis spiritibus refertā adductus, horrore perculsus, pro Christiana cōsuetudine, quā in Ecclesia didicerat, signo crucis se muniens, dæmones omnes fugauit. Narrat Zonaras, circa annū Dñi 596. Turcas, dū graui fame premerētur, à quodam Christiano edoctos, signū crucis sibi impressisse, eorumque neminem fame periisse.

Lib. 22. de Ciuit. Dei, c. 8.

Lib. 1. de vita Constantini, cap. 22.

Oratione in Iulianū.

Libro 3. Annaliū, in Mauritio.

4. Hac crucis formatione excitatur spes nostra, & fiducia in Deum, de obtinenda remissione peccatorū, aliisq. bonis. Hinc est, quòd in tēplis & altaribus cruces erigātur, vt sciamus per crucifixum omnia petenda & impetranda. Hinc etiam in Sacramentis omnibus cruces adhibentur, nec sine cruce (ait D. Augustinus) quicquam sanctificatur: vt intelligamus, omnia nobis per crucē donata & impetrata, quæcunq. à Deo donantur. Hinc rursus in turribus Ecclesiarum, crux gestans gallum

In Liturgia Chry. Ser. 19. de sancta.

lum gallinaceũ collocatur, vt peccatores, dum eminus crucem vidēt & gallũ, memores peccati & pœnitētię Petri, & venię per crucē obtentę, excitentur ad ſimilem pœnitentiam, & in ſpem erigantur impetrandæ gratiæ. Denique morituris exhibetur crux Domini, vt de ſuis meritis diffidũ, eo potiſſimùm tēpore, quo grauius à dæmone ad deſperationem tentantur, ſpem omnem ſuam reponant in crucifixo, hoc ſæpius repetētes: Chriſto cōfixus ſum cruci, qui dilexit me, & tradidit ſemetipſum pro me: eiuſque paſſione, ſanguine & morte orantes iuuari, & peccatorum omnium remiſſionem accipere.

Gal. 2.

5. Excitatur in nobis charitas, dum per hoc ſignum renouatur in animis noſtris memoria paſſionis Chriſti; hoc eſt, tam eximium & immenſum beneficiũ, vt cōprehendi à creatura nulla poſſit. Ita B. Paulus totus in amorem crucifixi raptus, non exiſtimabat ſe aliquid ſcire, niſi Ieſum Chriſtum, & hunc crucifixum. *Mihi autem abſit* (inquit) *gloriari, niſi in Cruce Domini noſtri Ieſu Chriſti, per quem mihi mundus crucifixus eſt, & ego mundo:* nempe, quia amoris crucifixi recordatione, vileſcebat ei quicquid mundus amat & quærit.

1. Cor. 2.
Gal. 6.

6. Excitamur ad imitationē crucifixi, iuxta Apoſtoli admonitionem, *Aſpicientes in auctorem fidei & conſummatorem Ieſum, qui propoſito ſibi gaudio ſuſtinuit crucem, vt ne fatigemini animis veſtris.* Proinde in Sacramento Baptiſmi frequēter ſignum crucis imprimitur, vt qui ſunt Chri-

Heb. 12.

Fac, cum vocante somno
Castum petis cubile,
Frontem, locumque cordis,
Crucis figura signet.
Crux pellit omne crimen,
Fugiunt crucem tenebræ:
Tali dicata signo,
Mens fluctuare nescit.

CAPVT IIII.

DE CERIMONIIS BAPTISMI.

PRAECIPVAE quidē cerimoniæ, quibus Ecclesia Romana in Sacramento Baptismi vti cōsueuit, ab ipsis Apostolis venerunt, vt testis est B. Dionysius Areopagita. Posteri tamen nonnullas vtiliter adiecerunt, vt plenius hominibus per externa signa indicarentur, tam ea, quæ Spiritus sanctus in animis operatur, quàm ea, ad quæ nos obligamur. Ad hęc enim duo, referuntur cerimonię omnes istæ, nimirum ad significādos Baptismi effectus, & nostram obligationem nobis declarandam. De quibus multa, eaque præclara ante septingētos annos Rabanus Maurus scripsit: & nos tum ex ipso, tum ex aliis nonnullis pauca etiam adferemus.

Cap. 2. Eccles. Hierar.

Lib. 1. institit. cleric. cap. 27.

Ante omnia igitur, Baptismi materia, hoc est, aqua, ex Apostolorum institutione consecrari solet, vt aiunt [a] B. Dionysius Areopagita, [b] D. Basilius, & [c] D. Augustinus, infuso sacro vnguento: ad significandū, his aquis conferendam gratiā Spiritus sancti, ad peccatorū ab-

a Cap. 2. Eccles. Hierar.
b Lib. de Spiritu sancto, cap. 25.
c Tract. 118. in Ioan.

ablutionem. Imponitur iisdem aquis cereus Paschalis, qui significat Christũ, post passionem suam, nouo lumine, & glorioso corpore rediuiuũ, quinque splẽdida vulnera, ceu quinque odoriferi thuris globulos gestantẽ. Quia per eius passionem, mortẽ & resurrectionem, potestas abluẽdi sordes peccatorum est aquis concessa. Cæterùm bis quotãnis hic fons Baptismi consecratur: pridie Paschæ & Pẽtecostes (qui dies olim baptizãdis Catechumenis deputati erant) quia Christi mors & resurrectio & Spiritus sancti gratia in Baptismo operantur.

Quod verò attinet ad ritum Baptismi: primò defertur baptizandus ad fores Ecclesiæ: quia in domum Dei nõ meretur ingredi, qui peccatorum sordibus est cõspurcatus. *Domum enim Dei decet sanctitudo, in longitudinem dierum.* Psal. 92. Atque hoc loco catechizatur & exorcizatur; hoc est, proponitur ei fides Ecclesiæ Catholicæ, vt sciat quid sit in posterum credẽdum: & variis orationibus adiuratur dæmon, adhibita etiã lectione Euangelij, & exsufflatione, per quam depellitur Diaboli potestas inimica (ait D. Augustinus) qui hactenus infidelem possedit. Deinde imprimitur crucis signũ fronti, pectori, oculis, auribꝰ, aliisq; sensibus: vt sciat primò, Sacramento Baptismi in animam imprimi signum Christi, hoc est, characterẽ indelebilem, quo etiã in die iudicij fuisse Christianus agnoscetur. Secũdò, aperiri sensus omnes, ad agnoscendum verum Deum & Dominum Lib. 1. de Symb. cap. 1.

minum Iesum Christum. Tertiò, omnibus sensibus & potentiis, Christi fidem & Catholicam religionē esse palam profitendā. Quartò, Christiano homini esse non dæmonis, sed Christi crucem ferendam. Christianam enim vitam non esse deliciis plenam, sed laboriosam; ac proinde nō esse mirandum Christiano, si in hac vita multa tristia & aduersa patiatur: quòd ista sit vocatio nostra. Quintò, corpus ipsum effici habitaculū Spiritus sancti: quia ex signo externo præfixo domui cognoscitur, quis in ea habitet, & quid operis in ea agatur. Postea datur degustandū sal benedictū: ad significandū, Primò, quòd à putredine & fœtore peccatorum omnium liberetur, vt à vermibus peccatorum vltra non putrefiat, sed magis illæsus seruetur, ad maiorē gratiam percipiendam. Secūdò, quòd ipsi gustetur rerū spiritualiū, ne illa post hac insipida sint ei, quæ in Ecclesia traduntur; sed potius delectetur, videat & gustet, quàm suauis sit Dominus. Tertiò, quòd veram accipiat & diuinam sapientiam, in omnibus actionibus adhibendam, ne quid imprudēter, temerè aut irreligiosè agat. Sal sapientiæ (ait Beda) quo initiātur Catechumeni, in cunctis operū nostrorum sacrificiis offerre iubemur. Quartò, quòd per gratiā Baptismi, etiā corpus ipsum liberabitur aliquando ab omni corruptione.

Concil. 3. Carthag. cap. 1.

Lib. 2. in 1. Esdra, cap. 7.

2. His peractis, inducitur baptizandus in Ecclesiā, vbi initio tangūtur à Sacerdote nares & aures saliua, prolatis Christi verbis, qui-

Marc. 7.

Amb. lib. 2. de sacra. ca. 1.

bus aures & linguã surdi & muti tangẽs vsus est, Epheta, quod est, aperire: tali contactu significãdo, Primo: quòd iam verum ac viuum efficiatur Christi membrũ, cũ reliquo corpore capiti adhærẽs. Secundò: quòd aures interiores aperiãtur, ne ad diuinas promissiones, cõminationes, aut admonitiones obsurdescat, sed facilè intelligat vocẽ Domini & Pastoris

Ioan. 10.

sui, iuxta illud, *Oues meæ vocem meã audiunt*: vt norit discernere vocẽ pastoris à voce alienorũ, & Spiritũ Christi à spiritu pseudoprophetarũ: atq. vt audiat mãdata Domini sui, eaq. in intimo cordis reponat. Nares eriam attinguntur, vt aperiãtur ad percipiẽdum odorem notitiæ Dei; vt ex creaturis non fœtorem & noxiũ odorẽ hauriat, sed suauẽ & salutarem animæ; hoc est, vt Deũ in omnibus creaturis agnoscat, illis nõ nimis adhæreat, illas nõ admiretur, vel magnifaciat, sed pro creaturis, rebus caducis & perituris habeat: in qua re sita est vera & Christiana sciẽtia. Tertiò; quòd

Ioan. 9.

sicut Christus cæcum illum à natiuitate, luto ex saliua oculis impositò, ad aquas Siloë abluendum misit: ita baptizandus, sordibus peccatorum infectus & conspurcatus, ad Baptismum lauandus mittatur. Postea sequitur

In Amos 6.

abrenũciatio, de qua B. Hieronymus: In mysteriis (inquit) primùm renũciamus ei, qui in occidente est, nobisq. moritur cũ peccatis, & sic versi ad orientem pactũ inimus cum sole

Lib. 2. de symb. ad cate. c. 1.

iustitiç, & ei seruituros nos esse promittimus. Et B. Augustinus; Renunciemus Diabolo, angelis

gelis,& pompis eius. Hoc audistis, hoc & vos professi estis, renũciare vos Diabolo, angelis, & pompis eius. Videte, dilectissimi, quia hanc professionem vestram in Curiã prosertis angelicam, nomina profitentium in libro excipiuntur vitæ, non à quolibet homine, sed à superiore cælitus potestate. In die baptismatis, ait B. Gregorius, omnibus nos antiqui hostis operibus atq. omnibus pompis abrenunciare promisimus. Itaq. vnusquisq. vestrũ ad' consideratione suã mentis oculos reducat, & si seruat post Baptismũ, quod ante Baptismũ spopõdit, certus iam quia fidelis est, gaudeat. Hom. 20. in Euang.

Et D. Ambrosius: Quando te interrogauit Presbyter: Abrenuncias diabolo & operibus eius? quid respõdisti? Abrenuncio. Abrenuncias sæculo & voluptatibus eius? quid respondisti? Abrenuncio. Memor esto sermonis tui, & nunquam tibi excidat tuæ seriei cautionis. Si chirographum homini dederis, teneris obnoxius, vt pecuniam eius accipias, teneris adstrictus, & reluctantem te fœnerator adstringit, atq. illic tua cautione cõuinceris: vbi promiseris cõsidera, vel quibus promiseris. Leuitã vidisti, sed minister est Christi, vidisti illũ ante altaria ministrare. Ergo chirographum nũ tenetur nõ in terra, sed in cælo. Ista renũciatio ob id ab omnib⁹ catechumenis ante Baptismũ instituitur, vt sciãt Christiani, non esse solorum Monachorũ aut Religiosorum renunciare sæculo, sed hanc esse omniũ Christianorum professionẽ, vt nõ sint de hoc mũ- Lib. 1. de Sacram. cap. 2. Ioan. 17.

Ioan. 17. do, sicut & Christus non fuit ex hoc mũdo; vt deserant & oderint mundũ, atq. omnia quę in 1. Ioan. 2. mundo sunt; vt cor sursum habeant ad Dominũ, expectantes beatã spem & aduentũ glorię Tit. 2. magni Dei. Atq. hanc professionẽ tã esse propriam & intimã Christianis, vt qui eã neglegit, non minus censeatur reus, quã religiosus violãs professionẽ suam. Deinde vngitur oleo sanctificato in pectore & scapulis: 1, Vt sciat, Lib. 1. de Sacram. cap. 2. se quasi Christi athletã (ait Ambrosius) quasi luctamen huius sęculi luctaturum: solẽ enim luctantes inungi. 2, Vt nullæ reliquiæ latentis Lib. 1. instit. cler. inimici (inquit Rabanus) in eo resideant, penetrans quippe oleũ, significat etiã interiora cap. 27. quæq. curari. 3, Vt sciamus, Baptismi gratiam non nostris meritis; sed Christi beneficio & gratuita misericordia donari, quæ per oleum Psal. 22. significatur, iuxta illud Psalmistæ: *Impinguasti in oleo caput meum*. 4, Quia oleum est medica- Luc. 10. menti species (siquidem Samaritanus infudit in vulnera oleum & vinum) per hanc vnctionem significatur, interna vulnera animæ nostræ, hoc est, passiones, & noxias infirmitates hac medicina curari; fomitemq. ipsum, quãtumuis non omnino extinguatur, at certè debilitari & frangi: viresque & robur spirituale nobis addi, tentationes omnes dæmonis & Rom. 6. carnis repellẽdi, iuxta illud, *Peccatum vobis non dominabitur; quia non estis sub lege, sed sub gratia.* Qua de re pulchrè [a] Lactantius Firmianus, [b] Cyprianus & [c] Augustinus, qui huius rei experientiam mirabilem tum in seipsis, tum in

a Lib. 3. diuin. Instit. ca. 26
b Lib. 2. epist. 2.

in aliis referunt. Olim quidem (vt testis est B.d Dionysius Areopagita) inungi solebat totum hominis corpus: nunc autem solum pectus cum scapulis. Pectus quidem; vt intelligamus, mentem ipsam seu cor diuina virtute corroborari: Scapulę verò; quia datur homini robur, ad iugum Christi ferendũ. Ante inungitur & retrò: vt vndiq. muniatur & confirmetur, ad opera bona præstãda, corde & corpore, voluntate & opere.

3. Venitur ad fontẽ Baptismi, quo in loco examinatur catechumenus de fide orthodoxa, trina interrogatione, iuxta tres in diuinitate personas. Vt sciat, Primò: sine recta fide Baptismum nihil prodesse. Nã qui crediderit & baptizatus fuerit, hic saluus erit: qui verò non crediderit, condemnabitur. Secundò: hoc Baptimi Sacramentum sic esse & dici Sacramentum fidei, vt per illud infantibus virtus fidei infundatur, & adultorũ fides gratia Dei illustretur, formetur, & in virtutem perficiatur. Vbi vel adultus per se, vel susceptores pro infante tertio responderint, Credo; vt multiplicẽ lapsum (inquit Ambrosius) superioris ætatis absoluat trina confessio: & item sacerdoti interroganti, Vis baptizari? responderint, Volo; cõfertur Baptismi Sacramentũ, corpus abluẽdo, & cor ipsum purgãdo ab omni peccato, lauacro aquæ, in verbo vitæ, inuocato nomine sanctæ Trinitatis: Ego te baptizo in nomine Patris, & Filij, & Spiritus sancti, Amen. Post quam ablutionẽ, (in qua consistit

c Lib. 4. confess. cap. 4. & lib. 9. ca. 1. 4 & 6.
d Cap. 2. Eccles. Hier.
Mar. 16
In Clement. de summa Tri. & fid. Catho. cap. 1.
Extra de Bapt. & eius effec. cap. 3.
Lib. 2. de Sacram. cap. 7.
Ephes. 5.

sistit ratio huius sacramẽti) inungitur à Presbytero in vertice sacro chrismate, hac oratione, quam ad verbum recitat D. Ambrosius; Deus Pater omnipotẽs, qui te regenerauit ex aqua & Spiritu sancto, concessitq. tibi peccata tua, ipse te vngat in vitam æternam. Idq. ex ordinatione B. Syluestri, vt ait Rabanus: tum vt Christianus sciat, se Spiritus sancti gratiã in hoc fonte accepisse, qui columbæ specie in Christum Dominum baptizatum descendit; tum vt intelligat, se iam inunctũ interna gratia, & externo chrismate, meritò posse vocari Christianum. Deinde sacerdos baptizatũ induit candida veste, vel (si infantulus est) tegit caput velo cãdido, his verbis: Accipe vestem candidam, sanctam & immaculatã, quã perferas ante tribunal Domini nostri Iesu Christi, vt habeas vitam æternam, & viuas in sæcula sæculorum, Amen. Quæ vestis significat Primò puritatem animæ & iustitiã, qua anima iam ab omni sorde peccati purgata, tanquam candidissimo vestimento, induitur. Iuxta illud: *Effundam super vos aquam mundam, & mundabimini ab omnibus inquinamẽtis vestris.* Secũdò: Libertatẽ Christianã, quã hoc Sacramẽto sumus assequuti, erepti de tenebris carceris, & immani seruitute Diaboli. Tertiò: Lætitiam internã & gaudiũ spiritus. Sicut enim vestis pulla, est signũ tristitiæ; ita vestis candida significat gaudium. Quartò futurã resurrectionem, ad quam per Baptismi Sacramentũ ius & pignus accepimus. Quintò: Innocen-

Ezech. 36

nocentiã Christianã, (ait Rabanus) quã post ablutas veteres maculas, studio sanctæ cõuersationis immaculatam seruare debemus, ad præsentandũ ante tribunal Christi. Quia talis exigetur à Christo, tam pura & nitida, tam ab omni sorde & puluere aliena, qualis data est in hoc Baptismi Sacramẽto. *Nihil enim coinquinatũ, aut immundũ in regnũ illud ingredietur.* *Lib. 1. de instit. cle. cap. 29.* *Apoc 21*

Vereres solebant totis octo diebus, à sabbatho Paschæ vsque ad sabbathum sequens post Baptismũ, cãdidis vestibus vti (vnde etiã sabbathũ & Dominica in albis nomen habẽt) ad inculcandã nobis vitę puritatẽ, quæ Christianos, post tãta dona à Christo percepta, decet. Rabanus mystici illius veli candidi, quod infantibus baptizatis imponitur, etiã hanc dat significationẽ: Vt (ait) intelligãt, se diadematis Regni, & sacerdotalis dignitatis portatores, iuxta Apostolum: *Vos estis genus regale & sacerdotale, offerentes vosmetipsos hostiam viuam, sanctam, Deo placentem.* Nam sacerdotes in veteri testamẽto, quodam mystico velamine caput semper ornabant. *Lib. 1. de instit. cle. cap. 29.* *1. Pet. 2.*

Postremo omniũ, porrigitur baptizato cereus ardens, hisce verbis: Accipe lampadẽ ardẽtem, irreprehensibilẽ, custodi Baptismum tuũ, serua Dei mandata; vt cùm Dominus venerit ad nuptias, possis occurrere ei, vnà cum omnibus sanctis, in aula cælesti, habeasq. vitam æternã, & viuas in sæcula sęculorũ. Amẽ. Vade in pace, & Dominus sit tecum, Amen.

Quo cereo significantur tres Theologicæ virtutes,

tutes, quæ baptizato per Sacramẽtum infundũtur: fides in lumine; charitas in calore; ſpes in cerei recta altitudine, quæ ex imo ſurſum aſcendit, ſicut ſpes noſtra ad cælos vſq. erigitur, & nos erigit. Cæterũ hic cereus datur geſtandus manibus: quia non ſufficit corde fidẽ, ſpẽ & charitatẽ retinere, niſi etiam operibus prodamus & exeram⁹: memores (ait Apoſtolus) operis fidei veſtræ (id eſt operoſæ fidei) & laboris charitatis, & ſuſtinẽtię ſpei. Ideoq; his virtutibus inſtructi iubemur ire in pace, hoc eſt, non ociari, non quieſcere, nõ contenti eſſe his, quibus donati ſumus; ſed operari, progredi de virtute in virtutem, ad anteriora nos extendere, & in nouitate vitę ambulare. Et ſicut nobis in Baptiſmo cereus datur, ita egreſſuris ex hac vita redditur, vt eo tempore tali ſigno proteſtemur, (quando verbis non licet) nos Chriſti fidẽ inuiolatã retinere, charitatem amplecti, & ſpe bona fulciri, optareq́ue, quod in nobis eſt, Chriſto ſponſo noſtro occurrere, cum ſapientibus virginibus, geſtãtes lampades ardẽtes manibus noſtris, nempe propoſitum firmum Deo placendi & ſeruiendi.

1. Theſſ. 1.

Rom. 6.

Mat. 25.

Habet porro etiam hoc antiqua Eccleſiæ conſuetudo, vt in ſacramẽto Baptiſmi, nomen imponatur, quod olim in veteri lege, in circũciſione vſitatũ fuit: nẽpe vt mutata religione, mutetur & nomẽ, iuxta illud Pſalmiſtæ, *Non congregabo conuẽticula eorũ de ſanguinibus, nec memor ero nominum eorũ per labia mea*, id eſt, Sicut in Eccleſiis Chriſtianorũ mutabitur ritus ſacrifi-

Pſal. 15.

crificiorum, vt iam nõ offeratur aliquid cum sanguinis effusione: ita erit & mutatio nominum, vt qui prius nomina sortiebantur consentanea religioni suæ, siue Gentilismo, siue Iudaismo: nũc habeant nomina Sanctorum, qui in Ecclesia virtutibus præcelluerũt. Qua ex re discimus, cuiusmodi nomina sint baptizatis imponenda; nimirum Sanctorum nouæ legis, non autem Gentiliũ, aut Iudæorũ. Idq; propterea, vt taliũ vitã & mores sibi Christiani imitãdos proponãt: tũ vt patronos in cælis habeant eos, quorum nomina gerũt in terris.

Susceptorum officiũ in Ecclesia antiquissimum, constat, ex Dionysio Areopagita, in eo fuisse, vt susceptor, quẽ Patrinum vocãt, susceptũ in his, quæ fidei nostræ sunt, instituat. Sicut enim in naturali ortu hominis, nemo sine parente nascitur, & natus pædagogo traditur erudiẽdus: ita Ecclesia, mater Christianorum, vbi Christo aliquem genuit Baptismo, sedulò curat, ne ei desit institutor aut pædagogus: & non contenta parentibus carnis, qui sæpe filios ad suam cõsolationem, non ad spiritualem eorum vtilitatem diligunt, iuxta sermonem Domini, *Inimici hominis, domestici eius*: prouidet eis de aliis institutoribus. Quorum officium est *primò*, pro infante ipso respondere, mundo renunciare, fidem profiteri, ea planè vt per os susceptoris infans loqui cẽseatur, & sese obstringere. *Secũdò*, sese obligare ad institutionem infantis, ipsíque Ecclesiæ testari & fide iubere, se omnem daturos operam,

Cap. 2. & 7. Eccles. Hierar.

Mat. 10.

Dionys. cap. 2. Eccles. Hier.

ram, vt infans iste, vel etiam adultus, in his quæ sunt Christianæ religionis, erudiatur.

Ser. 163. de tempore. Notanda est insignis admonitio D. Augustini: Hoc itaque admoneo, fratres dilectissimi, vt quoties Paschalis sollemnitas venit, quicunque viri, quæcunq. mulieres de sacro Fonte filios spiritualiter exceperunt, cognoscant se pro ipsis fideiussores apud Deum extitisse, & ideo semper illis solicitudinem veræ charitatis impendant, & admoneant, vt castitatem custodiant, virginitatem vsque ad nuptias seruent, à maledicto vel periurio linguam refrenent, cantica turpia vel luxuriosa ex ore non proferant, non superbiant, non inuideant, iracundiam vel odium in corde non teneant, &c. Similia habet sermone 215. de tempore, vbi susceptores monet, vt spirituales suos filios, Apostolorum Symbolum, & Orationem Dominicam doceant. Nam nescio (ait) qua fronte se Christianum dicat, qui paucos versus in Symbolo, vel in Oratione Dominica parare dissimulat.

Ex his facilè colligi poterit, quinã sint effectus, qui in anima hominis per Sacramentum Baptismi producuntur.

1 Character indelebilis imprimitur.
2 Peccata omnia qualiacunque & quantacunque dimittuntur.
3 Remittitur omnis pœna peccatis debita.
4 Pellitur ab homine Dæmon.
5 Diminuitur vis fomitis & concupiscentiæ.
6 Anima prius mortua accipit vitam.

7 Ho-

7 Homo efficitur membrũ Ecclesiæ sub capite Christo, accipiens eundem spiritum, quem habet Christus.

8 Anima induitur interna iustitia & splendore mirabili.

9 Efficitur filius Dei, per inhabitantẽ gratiam & Spiritum sanctum.

10 Verã accipit libertatem ab omni seruitute diaboli & peccati.

11 Sensus omnes interni aperiuntur, ad cognoscendum & gustandum Deum, & res diuinas: creaturas autem æstimandas tanti, quanti sunt.

12 Infunduntur virtutes omnes Theologicę & Morales.

13 Datur robur & auxiliũ ad rectè viuendũ.

14 Infunditur animo interna lætitia & gaudium spiritus.

15 Datur ius ad vitam æternam & Regnum cælorum.

16 Corpus ipsum fit domicilium Spiritus sancti.

17 Corpori promittitur immortalitas, impatibilitas, claritas, agilitas, aliaque dona in resurrectione conferenda.

CAPVT V.

EXPLICATIO CERIMONIARVM & *effectum Sacramenti Confirmationis.*

SICVT Baptismi Sacramento generatur homo per aquã & Spiritum sanctum, vt sit Christianus: ita per Sacramentum Confirmationis adolescit homo, & perficitur

in

in virũ, vt sit plenus atq. perfectus Christian⁹, sicut B.[a] Clemens & [b] Vrbanus loquuntur. Quia (ait [c] Melchiades) in hoc mundo tota ætate victuris, inter inuisibiles hostes & pericula gradiendũ est: in Baptismo regeneramur ad vitã, post Baptismum confirmamur ad pugnã: in Baptismo abluimur, post Baptismum roboramur: Spiritus sanctus in Fõre plenitudinẽ tribuit ad innocentiã, in Cõfirmatione augmentũ præstat ad gratiam. Nunquid prodest, si quisquã parentũ magnam pupillo conferat facultatem, nisi prouidere studeat & tutorem? Itaq. Paracletus regeneratis in Christo custos & consolator & tutor est.

a *Epist.* 4.
b *Epist. ad omnes fideles.*
c *Epist. ad Epis. Hisp.*

Hoc portò Sacramẽtũ diuersis modis Apostolorum temporibus traditum esse legimus. Nam primò in die Pentecostes, sine vllo hominis ministerio, per se Spiritus sanctus in Apostolos delapsus est, visibili specie linguarum & ignis. Secũdò, per solam manuum impositionem descendit in simili forma Spiritus sanctus. Tertiò, per sacri Chrismatis vnctionem (vt author est B. Dionysius Areopagita) contulerunt hoc sacramentũ Apostoli, quos Christus (teste* S. Fabiano) docuit in vltima cœna Chrisma conficere.

Actor. 2.
Actor. 8.
Cap. 4. Eccles. Hierar.
* *Epist.* 2.

In quo Sacramẽto ex Christi institutione & Apostolica traditione, hoc *primò* obseruatur, vt solus Episcop⁹ sit ordinarius minister: quia de solis Apostolis legitur (quorum vicem tenent Episcopi) quod per manus impositionem, Spiritũ sanctũ dederint. Cuius rei causa est,

Concil. Florent.

est, quia Confirmatio est perfectio Christiani hominis. atqui supremæ authoritatis & potestatis est, vltimam perfectionē operi addere: quia in omni arte fieri videm⁹, vt opus, quod rudior inchoauerat, peritior perficiat. Discūt ergo ex hac re Christiani, se non paruulos esse, neq. circumferri debere omni vento doctrinæ; sed stabiles esse atq. immobiles à spe Euangelij, postquā per manū Episcopi confirmati sunt atque perfecti. *Ephes. 4. Col. 2.*

Secūdò obseruatur, vt materia Sacramēti, hoc est, Chrisma, Episcopali benedictione cōficeretur: Oleum (inquit B. Cyprianus) vnde baptizati vnguntur, in altari sanctificatur. Quod ex Apostolica traditione ad nos venisse docet B. Basilius, nēpe vt significetur omnē perfectionem à Christo proficisci, cuius personam Episcopus tanquam Ecclesiæ suæ caput, expressius quàm alius priuatus Sacerdos gerit. Consecratur autē non quouis tempore, sed in die cœnæ Dominicæ: tum quia illo die (sicut iam dictū est) Christus ritū consecrationis docuit: tū quia ex Dominica passione, quæ illa nocte initium habuit, hoc Sacramētū, quemadmodum & alia omnia, profluxit. *Lib. 1. epist. 12.* *Li. de Spi. rit. sanct. cap. 27.*

Tertiò, hæc materia nō est simplex liquor, sed vnguentum cōpositum atq. commixtum ex oleo oliuarum & balsamo. Oleum (inquit Concilium Florentinum) nitorem significat conscientiæ: balsamum, odorem bonæ famæ. Præterea oleum designat gratiam Spiritus sancti; balsamum, quia odoriferum, professio-

Serm. de cœna Domini.

nem fidei. B. Cyprianus dicit, ob id hos duos liquores misceri, vt significetur nos reges esse & sacerdotes. Imprimitur autē hoc sacro vnguento fronti signum crucis, vt ne erubescamus fidē crucifixi publicè profiteri. Hic igitur significatur per Confirmationis Sacramentum: Primò, in anima Christiani hominis imprimi nouum signū seu characterem, quo post hanc vitam ab omnibus fuisse confirmatus agnoscetur. Secundò, dari copiosam Spiritus sancti gratiam, qua non solùm

Lib. de Cate. rudibus. cap. 23.

sine onere (inquit D. Augustinus) sed etiam cum iucunditate, legem possis implere, quæ data est Iudæis in decē præceptis, quæ appellantur Decalogus. Tertiò, conferri audaciam profitendi fidem, tum verbis, tū sancta vita; & roburad uersariis omnibus resistendi, partim externis, vt temporibus hæreticorum, &

Hom. 5.

in simili persecutione; partim internis. Ideo (inquit author operis imperfecti in Matthæum) oleo Chrismatis vngitur, vt contra diabolum quasi spiritualis athleta luctetur.

Serm. 47 de verbis Domini. a Epist. 4. b Lib. 3. de sac. c. 2.

Et B. Augustinus: Ideo nos vnxit, quia luctatores contra diabolum fecit. Quartò, infundi Christiano septiformem Spiritus sancti gratiam, vt ait B. a Clemens, & D. b Ambrosius: 1, donum intellectus, quo facilè apprehendat, quæ de Deo rebusq. diuinis audit: 2, donum sapientię, quo illa vera esse non solùm credat, sed spirituali etiam gustu sapiat: 3, donū scientiæ, quo in creaturarū æstimatione versetur vt Christianum decet; nempe eas non pluris quàm

quàm reuera mereantur, faciat, sed pro rebus caducis & perituris habeat: 4, donum cõsilij, quo actiones suas ad Dei voluntatem perpetuò moderetur, nihilq. nisi ex dictamine spiritꝰ, vel faciat vel loquatur: 5, donũ fortitudinis: vt sine cuiusquam vel hominis vel maligni spiritus metu, aggrediatur & perficiat, quod rectum est: & non in externis tantummodo rebus, sed etiam in passionibus internis domandis & subiiciẽdis, sese virũ strenuum prębeat: 6, donũ pietatis, vt interna deuotione, in Deũ diuinaq. omnia moueatur; Deum vt piũ patrẽ amando, res sacras venerando, proximos & creaturas omnes in Deo, & propter Deum, interno affectu diligendo: 7, Donũ timoris Domini; vt interna reuerentia Deũ metuat, nihilq. quàe ac eius offensionẽ caueat, eius maiestatẽ cogitans; non quidẽ vt seruus, sed vt verecũdus filius. Et hęc quidem dona tametsi etiam in Baptismo conferãtur, pleniùs tamen perfectiusq. hic dantur. Nam sicut in homine perfectæ ætatis, est roboris, scientiæ, consilij, iudicij, totiusq. naturæ perfectio & plenitudo; ita hoc Sacramẽto Confirmationis datur plenitudo virtutum Spiritus. Ac proinde de Samaritanis, qui per Baptismum à Philippo diacono peccatorum remissionẽ (quæ sine gratia Spiritus sancti non accipitur) consecuti fuerant, dicitur: *Nondum enim in quẽquam illorum Spiritus sanctus venerat.* Et ante Christi passionẽ, Nondũ erat Spiritus datus; quia Iesus nondum glorificatus. De

Actor. 8.

Ioan. 7.

Luc. 24. Actor. 1. quo spiritu Dominus ascensurus ad cælos, dicebat: *Sedete in ciuitate, quoadusq. induamini virtute ex alto: Accipietis virtutem Spiritus sancti in vos, & eritis mihi testes in Hierusalem & in omni Iudæa & Samaria, & vsque ad vltimum terræ:* non obscurè significans vbertatem gratiæ, quæ hoc sacramento accipitur.

Melchiades epist. ad Episc. Hisp. Cyp. ad Iub. Tertu. lib. de baptis. Leo Epist. 88. Quartò, Episcopus manū capiti imponit: vnde etiam à Veteribus appellatur Sacramētum impositionis manuū: ad significandum; 1, Quòd peculiari modo à Deo attingamur & perfectius incorporemur, nimirū copiosius accipiētes de Spiritu Christi: 2, Quòd digniori loco simus in Ecclesia Dei, nempe nō amplius infantes & pueri, sed viri ætate prouecta, quorum est, alios in certamine iuuare. 3. Nos Spiritu sancto, tanquā manu Dei, & solidissimo scuto aduersus insultus & tela hostium protegendos. 4. Venialia peccata nobis remitti: atq. etiam mortalia, si quæ occulta latent, quorum non succurrit memoria. Attactus enim manus, significat reconciliationē, & vnionem cum Deo.

Act. 5. Quintò, Episcopus alapam impingit, non modò vt puer susceptī isti⁹ Sacramēti sit memor, vitæq. instituendæ tanta gratia dignæ: sed etiam. 1, Vt sciat se talem iam militē esse constitutum, cuius pugna & victoria non in inferendis, sed in tolerādis verberibus consistat: sicut Apostoli ibant gaudētes à cōspectu consilij; quoniā digni habiti sunt, pro nomine Christi contumeliam pati. 2, Vt quærat non com-

cõmoda, sed incõmoda huius vitæ: siquidem eius signum & nomen in frõte gerit, qui proposito sibi gaudio, sustinuit crucẽ, omni confusione contempta. *Hebr.12.* Et sanè militum est, non in deliciis viuere, sed humi cubare, pondus armorum gestare, & mala multa ferre. 3. Vt intelligat, officij sui esse, in acie stare, ictusq. & tela obseruare, vnde veniãt, vt tametsi corpus honorẽ, & opes tollãt vel lædant, non tamen animam quoquo pacto offendant.

Sextò, cingitur frons velo, partim ad sacri Chrismatis reuerentiã, partim ad significandã ignominiam, quæ Christi nomine est negligenda. Christiani etenim militis est, honorem apud Deũ ciuesq. cælestes ex pugna quærere, non apud mundum ex otio aut desidia. Qui namq. nouit per Spiritũ sanctũ, quanta sint proposita præmia seruis ritè decertantibus; quamque sint exigua, quæ mundus hic admiratur; is maximo animo contemptum præferet honori, ignominiam gloriæ, infamiam cuiuis magno nomini.

Solet etiã in hoc Sacramento adesse susceptor, partim quia olim, quando simul eodẽq. tẽpore vtrumq. Sacramentũ Baptismi & Cõfirmationis adultis cõuersis administrabatur, idẽ vtrobiq. curã neophytorũ instituendorũ susciebant: partim vt sciat Christianus, ita se perfectionẽ per gratiã Spiritꝰ sancti assequutũ, vt tñ non sibi fidat, sed aliorũ perfectiorũ cõsilia libẽter & audiat & amplectatur.

Mutatur aliquando nomen Christiani in

Confirmatione, vt qui hactenus non ad normam Christi vitam instituit, iam in militiam asscriptus, depositò veteri homine, antiqua socordia, puerilibus studiis, nouo posthac animo, nouoque virili nomine assumpto, virum se præbeat. Nam etiam puerorũ nomina quandoq. diuersa sunt à nominibus virorum, dum illa ad pueritiam indicandam tenerè & diminutiuè proferuntur, hæc autem viriliter & grauiter, additis subinde epithetis honorũ, pro cuiusque dignitate.

Ex his omnibus tum Baptismi, tum Confirmationis cerimoniis, hoc discere licet, quãti momenti sit, esse Christianum, qui tot mysteriis, orationibus, vnctionibus, & benedictionibus initiatur, consecratur, & perficitur: vt perpetuò meminerimus, nos diuino cultui dedicatos esse, & solenni consecratione deputatos, longè sacratius, quàm vel calicẽ sacrum, vel templum, vel altare. Ac proinde frequenter cogitemus, maiorem iniuriam irrogari Deo, dum Christianus seipsum defœdat quouis peccato mortali, quàm si calix, altare, vel templum materiale secularibus vsibus profanetur. Sæpe id cogitandũ esset, quod ex Hieremia in quotidiana lectione recitat Eccle-

Hier. 14. sia: *Tu autem in nobis es Domine, & nomẽ sanctum tuum inuocatum est super nos: ne derelinquas nos*

1. Cor. 3. & 6. *Domine Deus noster.* Et illud Apostoli: *Si quis tẽplum Dei violauerit, disperdet illũ Deus. Templum enim Dei sanctum est, quod estis vos. An nescitis quoniam membra vestra templum sunt Spiritus san-*

cti,

stis, qui in vobis est, quem habetis à Deo & non estis vestri? Empti enim estis pretio magno. Glorificate & portate Deum in corpore vestro.

Facile ex prædictis videri potest, qui sint effectus huius Sacramenti, nimirum isti.

1 Imprimitur character & signum Christi in animum.

2 Remittuntur peccata leuia seu venialia.

3 Remittuntur etiam mortalia, quę per obliuionem confiteri negleximus: sic tamen, vt si occurrant, postea in Cõfessione dicantur.

4 Ex infante vel puero trãsfertur homo in virum, in negotio religionis Christi: qui effectus est præcipuus, vnde alij omnes sequuntur.

5 Dantur plenius septẽ dona Spiritus sancti, quibus hominis animus disponitur ad percipiendum diuinos instinctus, & eis obtemperandum.

6 Virtutes Theologicæ & Morales confirmantur & augentur.

7 Instruimur armis contra dæmonem, mũdum & carnem, vt nõ erubescamus fidem profiteri, dæmonem non metuamus, resistamus hæreticis, &c.

8 Iuuamur, vt cum iucunditate præcepta &

9 voluntatem Dei perficiamus.

Efficimur per gratiæ augmentum gratiores Deo.

10 Post hãc vitã accipitur maior gloria, sicut maior merces datur viris, quã pueris.

De his effectibus sic scripsit ante 1260. annos B. Melchiades Pontifex Martyr, epistola sua vnica, ad omnes Hispaniæ Episcopos: Hic si fortè illud etiam requirere velint, post passionem & resurrectionem Christi, quid Apostolis profuerit aduentus Spiritus sancti: ipse Dominus eis euidenter exponit. *Quæ dico* (inquit) *vobis, non potestis portare modò. Cùm autem venerit ille Spiritus veritatis, ipse docebit vos omnem veritatẽ.* Vides, quia cùm Spiritus sanctus, infunditur, cor fidele ad prudentiam & cõstantiam dilatatur? Itaque ante descensionẽ Spiritus sancti, vsq. ad negationem Apostoli deterrentur. Post visitationem verò eius, vsque ad martyriũ contẽptu salutis armantur. Secundum hoc per Christũ redimimur: per Spiritum verò sanctum dono sapientiæ spiritualis illuminamur, ædificamur, erudimur, instruimur, consummamur, vt illã Spiritus sancti vocem audire possimus: *Intellectũ tibi dabo, & instruam te in via hac, qua gradieris.* De Spiritu sancto accipimus, vt spirituales efficiamur: quia *animalis homo non percipit ea, quæ sunt Spiritus Dei*. De Spiritu sancto accipimus, vt sapiamus inter bonum malumque discernere, iusta diligere, iniusta respuere, vt malitiæ & superbiæ repugnemus, vt luxuriæ ac diuersis illecebris & fœdis indignisque cupiditatibus resistamus. De Spiritu sancto accipimus vitę amorem, & gloriæ ardorem, vt succensi diuinitus, erigere à terrenis mentem ad superna & diuina valeamus.

Ioan. 16.

Psal. 31.

1. Cor. 2.

CA-

CAPVT VI.

DE CERIMONIIS ET EFfectibus Sacramenti Pœnitentiæ.

IN hoc mũdo Christus Dominꝰ cùm ageret, præbuit se aliquando Iudicẽ, aliquando Medicũ, & piũ Curatorem, non solùm corporum, sed etiam animarum. Iudicis officium exercuit, quando paralytico dixit: *Confide fili, remittuntur tibi peccata tua*. & de peccatrice: *Remittuntur ei peccata multa, quoniam dilexit multum*. Pręterea, quando de templo eiiciebant vendentes & ementes: quãdo dirum Vę, hoc est æternam damnationem comminabatur Scribis & Pharisæis: quãdo in cruce paradisum promittebat latroni, &c. Medicum se ostendit in curatione tot morborum, & consolatione tot animarum: *Venite* (ait) *ad me omnes, qui laboratis, & onerati estis, & ego reficiam vos, &c.* Qualẽ autẽ se Dominus exhibuit nobis, tales voluit esse vicarios suos, nẽpe Apostolos & discipulos, eorumq. successores Episcopos & Presbyteros, quibus potestatem dedit remittendi peccata, & ligandi atq. soluendi. Quia nostris Sacerdotibꝰ (inquit D. Chrysostomus) non corporis leprã, sed animæ sordes, non dico purgatas probare, sed purgare prorsus cõcessum est. Et iterum: Pater omnifariam potestatem dedit Filio. Cæterùm video ipsam eandem omnifariam potestatẽ, à Dei Filio illis traditam. Hos, inquam, tanta potestate præposuit Christus Ecclesiæ suæ, vt simul & Iudicis & Medici officio fungeren-

Matt 9. *Luc.7.* *Ioan. 2.* *Matt. 21.* *Luc. 11.* *Mat. 23.* *Mat. 11.* *Ioan. 20.* *Mat. 18.* *Lib. 3. de Sacerdotio.*

tur. Iudicis, in delictis inquirendis & discutiendis, in pœna imponenda, in proferēda & condanda absolutionis sententia: Medici, in consulēdo, in monēdo, in remediis dandis, aliisq. præstandis, quibus peccata in posterū præcaueri possint. Iuxta hoc duplex officiū, ordinatæ & institutæ sunt huius Sacramēti cerimoniæ; maximè tamen ad officium iudicis, quod est hoc loco potissimum & præstantissimum.

Epist. 6. ad Demoph.

Primò itaq. pœnitēs sese in terram prosternit ad pedes sacerdotis (quod etiā Apostolorum tēporibus fieri solitum, docet B. Dionysius Areopagita:) 1, vt se reum ostēdat mortis æternæ, veniamq. petat: 2, ad declarandum, in hoc potissimùm Sacramēto, magnam humilitatem summè necessariam esse.

Secundò, manus seruat complicatas, & oculos demissos, tū ob easdē causas, tū vt indicetur, animum hic adesse debere collectū, non vagum, sed cum Deo vnitum, tanquā in præsentia Christi. Digiti simul coniuncti & eleuati, declarāt collectū esse per conscientiæ examen peccatorum omniū fasciculū, oris confessione sacerdoti offerendum, vt in rogū Dominicæ crucis proiiciatur, & igne passionis Christi comburatur. Tunditur etiam pectus initio confessionis, quando dicitur, Mea culpa, mea maxima culpa: ad significandum, 1. internum cordis dolorem de peccatis conceptum, & detestationem præteritorum malorum: 2. promptum animum, ad peccata commissa, iuxta arbitrium Sacerdotis puniēda.

Ter-

Tertiò, Pœnitens accusator est sui, peccata omnia sua clarè & integrè proferens ore: tum quia in iudicio non profertur à Iudice sentētia, nisi prius reo accusato; neq. remittitur accusato delictum, nisi confessus malū, veniam precetur: tū quia Medicus curare vulnera nesciit, quæ ignorat, vt post patentia criminum vulnera (ait D. Chrysostomus) pœnitētia interueniente curentur, & ad sacra mysteria redire mereantur. *Hom. 10. in Matt.*

His igitur pœnitentis cerimoniis, non solùm indicantur tres partes pœnitētiæ, cōtritio, cōfessio, & satisfactio, quæ ad perfectum Sacramentū in pœnitēte requirūtur; sed alię cōditiones, quibus peccata ipsa sunt recensenda: nempe integritas, ne quicquā scienter reticeatur: puritas ab omni mēdacio, & simulatione: & humilitas, cū interna reuerentia in conspectu Dei. Atq. ista de pœnitente.

At verò Sacerdos, 1. sedet tanquam Iudex pro tribunali: quia habemus & nos, inquit D. Gregorius Naziāzenus, tribunalia. Siquidem iudicis est sedere, ad indicandam iudicij constantiam. *Orat. ad Imp.*

2. Pro authoritate sua de peccatis inquirit, & singula examinat, tanquam habēs à Christo clauē scientiæ, qua omnia inuestigare potest, significans tum Iudicis, tum Medici officium. Nā & Iudex inquirit, vt sciat quid puniendum sit, quid remittendū, quomodo sententia temperanda: & Medicus, vt morbo cognito, faciliùs remedia adhibeat. Partes autē *Luc. 12.*

tam

tam rei, quàm infirmi sunt: purè, candidè, verè & apertè ad interrogata respondere.

3. Proferens absolutionis sententiam manum imponit capiti pœnitētis, ex antiqua Ecclesiæ cōsuetudine, qua peccatores per manus impositionem absolui solent & reconciliari. Hac enim cerimonia significatur: 1, peccatorē qui hactenus fuit obligatus seruitūti peccati, nūc manu mitti, & libertati restitui: 2, quòd cor pori Christi, tanquam viuum membrum inseratur: 3, quòd per aduentū & delapsum Spiritus sancti hæc remissio cōferatur, qui reipsa per dona sua, animā hominis attingit, & mūdat, totiusq. hominis protectionē suscipit: iuxta id quod scriptum est: *Qui habitat in adiutorio Altissimi, in protectione Dei cæli commorabitur.* Psal. 90.

Non difficile erit ex prædictis colligere huius Sacramēti effectus; qui sunt duplices: priores quidē ex vi Sacramenti, seu potestate clauium, posteriores verò, ex ipsa pœnitētiæ actione. Et quod ad priores attinet, cōstat hoc pœnitentiæ Sacramentū à Christo esse institutū, vt Christiani, qui per peccatū in Dei offensam incurrissent, remediū haberent, quo denuò in gratiam cum Deo redirent: hoc est quod Tertullianus ait, vt lapsis esset secunda post naufragium tabula. Libro de pœnitent.

Ac proinde *primus* præcipuusq. effectus est remissio peccatorum omniū, quę post Baptismi sacramentum commtti possunt, non solùm leuiū & venialiū, sed etiā grauissimorum atque mortalium, quæ, quanta, qualiacunque, aut

tur quotcunque ea sint: simul omnia hoc sacramento delentur & condonantur.

Secundus, est restitutio eorũ bonorum, quibus per peccatũ priuati eramus. Siquidẽ peccatũ mortale priuat hominẽ: 1, vita animæ, id est gratia Dei, per quã erat nõ solùm amicus, sed etiã filius Dei, vt iã neq. filiꝰ sit, neq. amicus: 2, omnibus donis Spiritus sancti: 3, omnibus virtutibus: 4, omnibus bonis operibus, quæ in statu gratiæ præstiterat, iuxta illud Prophetæ: *Cùm recesserit iustus à iustitia sua, omnes iustitiæ eius obliuioni tradẽtur.* 5, Vita æterna, quæ ipsi clauditur. Hæc omnia per sacramentũ pœnitentiæ restituuntur. Nam 1, redditur gratia Dei, & iustitia interna, per quã reconciliatus & ornatus, viuat & efficiatur denuo filius Dei. 2, restituuntur omnia Spiritus sancti dona, vt rursus incipiat capere, gustare, & cum suauitate spirituali considerare cælestia, Deiq. motionibus cooperari. 3, redeũt omnes virtutes, vt cũ delectatione possit rectè operari. 4, opera bona ante peccatũ facta, & per peccatũ mortificata, reuiuiscũt. 5, Restituitur ius ad vitam æternam & hæreditatem Dei. Ezech 33

Tertius, est depulsio malorũ, quæ per peccatũ inuecta sunt. Multa sanè mala adducit peccatum: 1, obligationẽ pœnæ pro accepta contra diuinã voluntatem delectatione. 2, Seruitutẽ, qua miserè à diabolo ita captiuus tenetur peccator, vt nõ solùm nihil operari possit, quod mercedem in vita æterna mereatur (*Si enim distribuero in cibos pauperum omnes facultates* 1. Cor. 13

meas,

meas, & si tradidero corpus meum ita vt ardeã, charitatem autem non habuero, nihil mihi prodest, ait Apostolus) sed etiã miseris modis, ad omnem ipsius nutum impellitur: sicut idem Apostolus alibi dicit: A quo captiui tenẽtur ad ipsius voluntatem. 3, Inquietudinem & vermẽ conscientiæ, continenter rodentẽ, & carnificinam internam. 4, Habitus malos & vitiosos, vehemẽtissimè hominis animũ ad mala inclinãtes.

2. *Tim.* 2.

Hæc omnia mala per hoc Sacramentũ auferuntur: 1, reatus pœnæ æternæ omnino & semper tollitur; sed obligatio ad pœnã tẽporalem tunc planè aufertur, quãdo suis omnibus partibus est absolutum pœnitẽtiæ Sacramentum: hoc est, quando pœnitẽs non solùm corde doluit, & ore confessus est, sed etiã operre satisfecit, vel quod operibus externis satisfactionis deest, hoc vel magnitudine doloris, vel alia ratione compensauit. Sed quia illa est Christianorũ tepiditas, vt pauci has tres partes perfectè adhibeãt hinc est quòd rarissimè peccata dimittantur, quin pœna aliqua etiam post absolutionem subeunda maneat, quę vel hic toleranda erit, vel in purgatoriis ignibus post hãc vitã. 2, Restituitur homo pristinæ libertati Christianæ, vt nõ iam ad nutum dæmonis, concupiscentiæ & mundi, sed ad voluntatẽ Dei vitam instituat, operibusq. bonis promereri possit vitã æternã. 3, Redit serenitas, pax & gaudiũ conscientiæ, sublatis anxietatibus, & omnibus tricis, quibus per peccatũ implicabatur. 4, Habit⁹ omnes vitiosi tametsi non

non statim, sed paulatim per exercitia bonorum operum extinguãtur, non parum tamen imminuuntur; & non ad peccatũ relinquuntur, sed ad exercitium & certamen, ad meritum maioris coronæ & gloriæ.

Posterioris generis effectus ex ipsa quidẽ adiõne pœnitentiæ sequuntur: confirmantur tamen & perficiuntur per gratiã Spiritus sancti, quæ virtute Sacramenti infundi solet. *Primò* itaq. vehementer iuuat confessio, ad extirpandũ ex animo hominis superbiæ vitiũ, ex quo peccata cætera tanquã ex fonte oriũtur, & sine quo peccata nulla cõmittuntur. Cogitat enim homo, ex instituto huius Sacramẽti, ad pedes hominis sese abiicere, cor totũ illi ibi pandere, nihil peccatorũ celare, reprehendere, & pœnitentiã pro ipsius arbitrio admittere, & sententiã tanquam à iudice suscipere. Præterea, dũ vitia sua expendit & peccatorũ enormitatẽ ac multitudinẽ ob oculos ponit, & quamq. inspicit malitiã, incipit sibi displicere, & minus altè quàm solebat, de seipso sentire. *Secundò*, ex ipsa confessione oritur pudor & erubescentia, quæ vsq. adeò grata est Deo vt partẽ habeat remissionis (ait liber de vera & falsa pœnitẽtia, B. Augustino adscriptus.) In hoc enim (inquit) quod per seipsũ dicit Sacerdoti, & erubescentiã vincit timore offensę, fit venia criminis. Fit enim per confessionem veniale, quod criminale erat in operatione. Hic etiã pudor facit, vt segnior sit homo ad peccandũ, dũ cõmittere timet, quod erubescit confiteri. *Cap. 10.*

Ter-

Tertiò, magna est vtilitas in admonitione Sacerdotis, per quem pœnitens 1, instituitur, vt peccatum agnoscat & discernat: quę res est non exigui momẽti, dum quidã grauia peccata minimi ęstimant, alij contrà minoribus, aut his etiam, quæ peccata nõ sunt, plus æquo torquentur. 2, Remedia discit vitandi peccata. 3, Monetur, vt seriò resipiscat, atq. ex animo doleat. Virtus autem Sacramenti gratiam addit & lumen, vt homo percipiat, sapiat, & credat, quę à Sacerdote dicuntur. 4, Auxilium accipit ex pij Sacerdotis orationibus, quas pro confitente ad Deum fundit, ex eiusq. dolore & gemitu ac lachrymis, quib⁹ ex animo peccatori cõpatitur. Ita nãq. confessarius, ad exemplũ Christi, & B. Pauli, affectus esse debet, & sese infirmis accõmodare, ad eis cõdolendum, eosq. dolore ac lachrymis suis, ad verum dolorem excitandos: sicut B. Ambrosium cumspice diligentius, (ait B. Basilius) cui debeas confiteri peccatũ tuum: proba prius Medicum, cui debeas causam languoris exponere; qui sciat infirmari cũ infirmante, flere cũ flente: qui condolendi & cõpatiendi noverit, disciplinam, vt ita demum si quid ille dixerit, qui se prius & eruditum Medicum ostenderit, & misericordem, si quid consilij dederit, facias & sequaris.

Ioan. 11.
2. Cor. 11.
Ho. 2. in Psal. 37.

Quan-

Quartò, confessio peccatorū, ad totius Reipub. redundat vtilitatem. Sicut enim externa constituuntur iudicia & tribunalia, ad continendos homines in officio, conseruandamq. publicā pacē & tranquillitatē metu pœnarū: ita hoc tribunal Sacramēti pœnitentię est institutū à Christo, vt metu diuino sincerè & ex animo iustitia ab omnibus conseruetur, atq. colatur, peccata cohibeātur, vnicuiq. quod suū est restituatur, quietè viuatur, superioribus mos geratur, pauperes eleëmosynis iuuentur: quæ multo purius, solius Dei intuitu & metu fiunt, quàm timore humano.

CAPVT VII.

DE CERIMONIIS ET EFFECTIBVS *Extremæ vnctionis.*

EXTREMAE vnctionis Sacramentum ob id à Christo est relictum Ecclesiæ, vt fideles sicut in ingressu in orbem Sacramento initiantur, & admittūtur: ita in egressu Sacramento iuuētur, & dimittātur. Et proinde cerimoniæ omnes eò referuntur, vt infirmus iuuetur, tum ad morbum facilius tolerandum, tū ad felicius ex vita migrandum.

Primò itaque, multæ ad Deum funduntur preces pro infirmo, quibus diuinum auxilium imploratur.

Secundò, inuocari solēt lectis Litaniis Sācti Dei omnes, tū vt in hac extrema pugna, qua dæmon vires omnes suas exerit, infirmus eorū præsidio muniatur, & præsentia consolationem accipiat: tum vt animam eius, quādo

ex hoc mundo emigrabit, comitatu suo ad beatã regiã cælestẽ cum triumpho deducant.

Tertio, sacro oleo oliuarum inunguntur per signum crucis quinq. sensuũ organa, rogando vt Deus ignoscat, quicquid his sensibus commissum est mali: 1, vt intelligamus, hoc Sacramentũ adhiberi per modũ medicamenti, ad languorẽ animi curandum, sicut oleũ confortat & curat debilitatẽ corporis: 2, quia dantur vires luctandi cum dæmone: 3, quia gratia Spiritus sancti, quæ per oleũ significari solet, confertur. Crux autẽ imprimitur: 1, quia hæc dona per crucis & passionis Dominicæ merita nobis conceduntur: 2, vt hoc signo in ista pugna cũ dæmone vtamur, eoq. sensus nostros, ne per eos in animam irrepat aduersarius, muniamus: 3, vt ad tribunal Christi iudicis, hoc signũ crucis deferamus, quo declaremus, nos sub crucis vexillo constanter ad finem vsque mortalis vitæ depugnasse.

Iacob. 5. Effectus Sacramenti istius, qui à B. Iacobo indicãtur, ex prædictis cerimoniis nõ difficulter colligi possunt. Sic enim ait: *Infirmatur quis in vobis? Inducat Presbyteros Ecclesiæ, & orent super eum, vngentes eum oleo in nomine Domini: & oratio fidei saluabit infirmum, & alleuiabit eũ Dominus, & si in peccatis fuerit, remittentur ei.*

Quibus verbis significat tres effectus. Primò, *oratio fidei*, hoc est, virtus Sacramẽti, quod per orationẽ innixam fidei administratur. *Saluabit infirmum*, hoc est, per gratiã Spiritus sancti infusam, saluabit animã, eã pulchritudine &

& miro splendore ornãs: vt dæmonibus efficiatur terribilis: vt ex hac vita migrans, per media hostium agmina intrepidè trãseat: vtque ad regnum cælestis gloriæ veniens, altiori loco collocetur, quàm si sine hoc Sacramẽto migrasset. Corpus verò aliquando sanatur, quando id ad infirmi salutem expedire videtur, & sine miraculo euidẽti fieri potest. quod S. Concilium Tridentinum his verbis dicit: Sanitatem corporis interdum, vbi saluti animæ expedierit, consequitur. *Con. Florent.* *Sess. 14. cap. 2.*

Secundò, *Alleuiabit eum Dominus*: Alleuiatio hæc est gratia corroborans infirmũ, ad leuius ferenda incõmoda morbi, aliaq. quæ infirmis euenire solent. Nam 1, naturaliter homo metuit mortem: 2, est timor exactissimi iudicij, cuius consideratio peccatorem in desperationem deiicere posset: 3, Dæmon acrius instat, & vehementius impugnat eo tempore, quod est vltimum sui cum homine certaminis, & prout cuiusque, longa experientia, & perspicacitate naturæ, cõditionem & ingenium discit, variis artibus vtitur, vt hunc pusillanimitate & desperatione deiiciat, illum nimia prę-sumptione attollat, alium variis occupationibus distrahat, &c. 4, Morbꝰ ipse deprimit hominem, cõtristat, & vehemẽter affligit, vt non libeat de Deo rebusq; cęlestibus, deq. suæ animæ salute cogitare. 5, Facillimè ad impatientiam, ad querendum, ad suspicandum, aliasq. imperfectiones mouetur ægrotus, neq. valet suis passionibus, prout conueniret, resistere.

Aduersus hæc omnia incommoda iuuat hoc Sacramentum, tãquam saluberrima medicina, per quam mortis & iudicij timor minuitur, Dæmonis vires per Spiritus sancti præsentiam frangũtur, animus recreatur & subleuatur, atq. ad resistendũ dæmonis, mundi, & carnis tentationibus roboratur: impediuntur vitiosi habitus per gratiã Sacramenti, ne contra rectam rationem sese exerant, ne superbia, auaritia, impatientia, aliæq. id genus prauæ affectiones animam hominis lædant. Deniq. confertur lętitia interna, & consolatio spiritualis, qua homo sese manibus diuinis cõmittit, & in protectione Altissimi quiescit.

Tertiò, *Si in peccatis fuerit, remittentur illi*: hoc est: 1. remittũtur peccata venialia virtute gratiæ, quæ per Sacramentũ confertur. 2. si quæ sint mortalia peccata, quorum in confessione non memineramus, per hoc Sacramentũ tolluntur, per quod efficitur, vt imperfectus de peccatis dolor, propter infusam gratiã & charitatem perficiatur: 3. minuitur, & etiã quandoque tollitur pœna, quæ mortalibus peccatis debebatur. Deniq. hoc Sacramentũ est protestatio fidei Catholicæ in exitu vitæ, declarãs, quòd, sicut hactenus in militante Ecclesia homo cum iustis habuit communionẽ: ita postmo cum iustis habere consortium cum sanctis in Ecclesia triumphante.

Pro Sacramento Eucharistiæ sufficiant ea quæ superiùs de Missæ Sacrificio, & de Fructibus Communionis dicta sunt.

C Ar-

CAPVT VIII.

DE AQVA LVSTRALI *seu benedicta.*

BEATVS Alexander Pontifex martyr, qui sextus post B. Petrum Romanã rexit Ecclesiã, aquæ benedictæ vsum non tã ipse inuenit, quàm ab Apostolis traditum obseruari ab omnibus iussit. Sic enim scribit Epistola sua prima, circa annum Domini 83. Aquã sale conspersam populis benedicimus, vt ea cuncti aspersi sanctificentur. quod & omnibus sacerdotibus faciendum esse mandamus. Nam si cinis vitulę aspersus populum sanctificabat atque mundabat: quanto magis aqua, quæ sale aspersa, diuinisq. precibus sacrata est, populũ sanctificat atq. emundat? Et si sale aspersо per Helizeum Prophetam, sterilitas aquæ sanata est; quanto magis diuinis precibus sacrata aqua, sterilitatem rerum aufert humanarum, & coinquinatos sanctificat atq. purgat, & cætera bona multiplicat, & insidias Diaboli auertit, & à phãtasmatum versutiis hominem defendit. *Leuit.16.* *4.Reg.2.*

Quod dicit, Aquã sale conspersam populis benedicimus: declarat apertè, quid tẽpore suo in Ecclesia Romana ex Apostolica traditione obseruaretur. Apostoli enim precationes & benedictiones instituerũt, quibus diabolica potestas, quæ creaturas subinde inficit & corrũpit, ab illis eiiciatur, & per illas ab aliis depellatur. Constat namque, diabolum, qui in hoc aëre nostro versatur, creaturis inanimis

passim misceri, vt propter ipsius impuritatē, non incōmodè B. Paulus dixisse intelligatur:
Rom. 8. *Expectatio creaturæ reuelationem filiorum Dei expectat: quia & ipsa creatura liberabitur à seruitute corruptionis, in libertatem gloriæ filiorum Dei. Scimus enim, quòd omnis creatura ingemiscit & parturit vsq. adhuc*, nēpe ob tantam impuritatem,
1. Tim. 4. qua præsentia & abusu dęmonū inficitur. Sāctificatur autem (ait idē Apostolus) per verbum Dei & orationem, per quam diabolus & quicquid diabolicum est, à creatura expellitur; tum ne cuiquam in sumptione aut vsu noceat, tum vt aspersione & contactu sui, curationem aliis adferat. Sic enim conueniebat dæmonis superbiam deprimi, vt qui se erigere ad thronum vsq. diuinæ maiestatis audebat, tanta arrogantia, vt neminem timeret; nunc per leuem aquæ aspersionē, hoc est, per vile elementū, cogeretur cedere, & abiectis creaturis imbecilliorē se profiteri. Habet autem hoc aqua non ex se, sed ex Ecclesiętum precibus, tū auctoritate. Si enim sancti multi, etiā non Sacerdotes, precibus suis impetrarūt creaturis vim pellēdi morbos, vt Theodoretus in Philotheo, & alij Ecclesiastici scriptores referūt: multo magis impetrāt preces Ecclesiæ spōsæ Christi, super omnes sanctos dilectæ, quæ semper exauditur pro sua reuerētia, & cui data est potestas dæmones eiiciēdi, & calcandi super serpentes & scorpiones.
Cap. 8. & 26.
Luc. 10.

Cęterùm in hac aquę benedictione, nō incōmodè miscetur sal benedictū, ad varias signifi-

gnificationes; quas qui intelligũt, nõ sine reuerẽtia & deuotione se suaq. aspergũt. Nã 1, Sal diuinã sapientiã designat, quæ in Christo humanã naturã in vnã personam assumpsit: Aqua Dominicã passionem, de qua Saluator aiebat: *Baptismo habeo baptizari, & quomodo coarctor, donec perficiatur.* Luc. 11. 2, Sal, quo solẽt carnes cõdiri ne corrũpantur, significat incorruptionẽ nostrã, & interitũ vermiũ: aqua, ablutionem & munditiã. 3, Sal discretionem, quia præbet gustum: aqua lachrymas & pœnitentiã. Rogat igitur Ecclesia, vt per passionẽ veri Dei, concedat nobis Dominus munditiem cordis & animi, integritatem mentis, sanitatem loci, animalium, aliarumque creaturarum; & interitum seu exclusionem infernalium vermium, omniumq. quæ diabolica ars machinari ad hominis exitium potest. Quæ vt cõmodiùs fideles assequantur, petit iisdem concedi vim lachrymarum, veramque & discretam pœnitentiæ actionem, ex sapiẽtia & gustu rerum diuinarum profectam.

Effectus istius aquæ multi sunt & varij, vt ex prædictis B. Alexãdri verbis, & ex ritu benedictionis constat. Quidam spirituales, qui semper sequuntur, quoties qua par est demissione & deuotione aspergimur; nisi ex causa ad maiorẽ nostrã vtilitatẽ Deo aliud videatur.

1. Itaque profligantur dæmones ex locis & creaturis.
2. Remittuntur venialia peccata.
3. Phãtasmata diabolica, prauæ cogitatio-

nes,& mẽtis distractiones in oratione, aliisque temporibus,excluduntur.
4. Mens à terrenis rebus colligitur.
5. Disponitur animus ad orationem & deuotionem.
6. Gratia, fauor, & præsentia sancti Spiritus impetratur.
7. Pręparatur mens hominis,vt rectius diuina mysteria peragat,Sacramẽtaq.suscipiat. Valet enim hæc aquæ aspersio aduersus omne quod Sacramentorũ effectũ impedire potest. Atq. ideo in altariũ & templorũ cõsecratione adhibetur,vt à locis illis omne excludatur orationis, deuotionis,& Sacramentorum impedimentũ. Solet etiam ob eandẽ causam, iuxta fores Ecclesiæ, in promptu semper esse aqua benedicta,vt ingressuri eius aspersione, diuinaq. gratia,dæmonẽ,inanesq. cogitationes & curas excludant,atq. ad orãdum deuotius se parent & colligant: egressuri verò, aduersus omnes occurrentes peccandi occasiones sese muniant.

Alij effectus sunt corporales,qui non raro, pro Dei volũtate & beneplacito,quãdo ad diuini sui nominis gloriã expedire iudicat, cõsequi solẽt. Et si iustis de causis nõ sequatur, nõ ob id tamen est inefficax Ecclesiæ oratio, vel aquæ aspersio: quia quod effectibus corporalibus negatur,hoc spiritualibus, qui prę-stantiores sunt,compensatur.
1. Curatur sterilitas hominum, iumentorum,humanarumque rerum. 2. Im-

2. Impetratur bonorum multiplicatio & vbertas.
3. Infirmitates corporum, ne inuadāt, præcauentur, & vbi occupauerint, curantur. Conceditur enim sanitas mentis & corporis.
4. Noxius aër purgatur; depellitur pestis, & omnis contagio.

Deniq. sic orat Ecclesia: Virtutē tuę benedictionis infunde, vt creatura tua, mysteriis tuis seruiēs, ad abigēdos dæmones, morbosq. pellēdos, diuinę gratię sumat effectū, vt quicquid in domibus, vel in locis fideliū hæc vnda resperserit, careat omni immunditia, liberetur à noxa: non illic resideat spiritus pestilens, non aura corrumpēs: discedāt omnes insidiæ latentis inimici: & si quid est, quod aut incolumitati habitantiū inuidet, aut quieti, aspersione huius aquæ effugiat: vt salubritas per inuocationē tui nominis expetita, ab omnibus impugnationibus sit defensa.

Conuenit porrò, vt is qui se aqua benedicta aspergit, intentionē suā cū Ecclesię precibus coniūgat, & cū reuerētia, internaq. deuotione hac aqua vtatur, vel dū aspergit, vel dū alia de causa sumit, cibisq. vel potibus miscet. Qui enim sine reuerentia vel deuotione id agunt, exiguā consequuntur ex eo vtilitatem.

CAPVT IX. DE CEREIS.

Prudētius hymno in Laurentium.

QVIA cereorum in Ecclesia vsus antiquus est, & varius: ideo peculiares quædam orationes & benedictiones adhibentur,

Ext. de celebr. Missarũ. cap. sanè, & c. fina.

vt fideles non ex sola deuotione, sed ex solennibus etiam & publicis Ecclesiæ precibus, vtilitatem per eos consequantur.

Primò itaq. accenduntur ad Christi Domini nostri honorem, præcipuè verò coram Sanctissimo Eucharistiæ Sacramento, à quo nunquam lumẽ abesse debet: quia ipse est lux vera illuminans omnẽ hominem venientem in hunc mundum. Et sicut cereus constat cera, per castas & virgineas apes producta, lychno & igne: ita Christus carne, ex purissimis sanguinibus Beatissimæ Virginis Mariæ accepta, anima & diuinitate, per quã Deus noster ignis consumens est.

Hebr. 12.

In luminar. Sophro. cap. 180.

Secundò, coram imaginibus, sanctorumq. reliquiis: vt significetur, sanctos, quos tali lumine veneramur, 1, sanctitate vitæ & doctrina mundũ hunc illuminasse: 2, Dæmonẽ superasse, ac de eodẽ triumphũ egisse: (est enim triumphantium, luminaribus introduci:) 3, eosdẽ nunc in cælo glorioso lumine fulgere, sine vllis tenebris vel errorum, vel peccati.

D. Hiero. cõtra Vigilãtium.

Tertiò, ad lectionẽ sacri Euangelij: 1, quia illud vniuerso orbi verum lumen diuinæ notitiæ præbuit: 2, vt quisquis Dei verbum audit, viua illud fide audiat. quia incredulis, & oculis per peccatum obtenebratis, verbũ crucis est scandalum, quod alioquin est in salutem omni credenti.

Rom. 1.

In gloriã Confess. cap. 20. & 79.

Quartò, In processionibus præferuntur cũ crucibus lumina (vt ait B. Gregorius Turonẽsis) vt in hac militia Christiana, sub vexillo crucis,

crucis, lumen fidei adhibeamus; vt ex fide, hoc est, iuxta fidei nostræ dictamen, viuamus.

Quintò, in Baptismo, sicut superius dictũ & explicatũ est, cereus nobis datur, sæpiusq́. in vita vsurpatur, potissimũ verò in festo Purificationis, quo cerei Ecclesię precibus benedicũtur, palãq́. à Christianis, in memoriam Christi veri luminis, ad reuelationẽ gẽtium, (quem Simeon vlnis suscepit) gestantur: vt lumen fidei, ardorẽ charitatis, rectitudinem & synceram intẽtionem, quam lychnus cera tectus significat, protestemur, declaremusq́. nos paratos, vt sponso animæ nostræ Christo, cum ardentibus lampadibus occurramus. Ita scribit Nicephorus, B. Virginem Mariam, accẽsis cereis ex hac vita migrasse, & ad tumulum deportatam esse.

Luc. 2.

Mat. 25.

Lib. 2. ca. 21. & 22

Sextò, deferũtur funera Christianorũ, cũ multis luminaribus ad sepulturã, (vt est apud D. Gregorium Nazianzenum) quibus significamus: 1, eos, tanquam inuictos milites, de aduersariis triumphare: 2, nos illis optare perpetuam lucem, & gloriam sempiternam.

Oratione 2. in Iulianũ; & oratione 7. in mortem fra. Chry. Ho. 70. ad pop. Antioch.

Quæ sit igitur vtilitas cereorum in Ecclesia, facile cũ ex prædictis est intelligere, tum ex orationibus, quibus Ecclesia in eorundem benedictionibus vtitur. Orat enim Deũ, 1, Vt cerei valeant ad sanitatẽ animarum & corporum, terra mariq́ue. 2, Vt de locis, vbi accensi fuerint, Dæmon, & quicquid Dæmonis ars est machinata, depellatur. 3, Vt mẽtes & corda nostra inuisibili igne, & splendore sancti Spiritus

ritus illustrentur, omniumq. peccatorū & vitiorum cæcitate careant, vt cernere possimus quæ Deo sunt placita, & vtilia saluti. 4. Vt ignis charitatis cum lumine fidei in animis nostris accendatur, qui nos ad lumen indeficiens in vitam æternam deducat.

Qui igitur in honorē Christi aut Sanctorū cereos accendūt, aut deuotè gestant, facto ipso precātur, sibi hęc omnia à Christo, qui est Deus verus, & splendor lucis æternæ, cōcedi, intercessione glorioſisq. & clarissimis meritis Sanctorū: Defunctis autē quorū exequiis cereos adhibent, lucem beatam petūt & splendidissimam gloriam, in regno cælorum.

CAPVT X.

DE VSV CINERVM.

Petrus Cluniacen. lib. 2. Mirac. cap. 22.

ANTIQVISSIMVS est sacrorum cinerū vsus, non tantùm in veteri testamento, sed etiam apud Christianos in nouo, qui eos ad significādam & excitandam pœnitentiam, tum in morte, tum in vita adhibere, & capitibus aspergere solent. Nam si humilis abiectusque habitus, ex dolore assumptus, magnā habet vim, & ad producendam in hominis animo humilitatē, & ad prouocandam diuinam misericordiā: multò maiorem vim habebit idem habitus, si ex obediētia Ecclesiæ assumatur, quæ cineribus peculiares etiam preces adiungit, quibus animi demissionem, & Dei clementiam petit. Constat enim, quòd opus ex obedientia susceptū, plus habeat meriti apud Deū, propter obediētiæ

tiæ virtutem, quàm quod sponte arbitrioque nostro perficimus. Et præterea est indubitatũ, non frustra, neque sine fructu Ecclesiam suas preces fundere. Aspersio igitur cinerũ, iuxta Ecclesiæ institutũ, tribus ex causis habet vtilitatẽ: 1. ex opere ipso humilitatis: 2. ex obediẽtia Ecclesiæ: 3. ex Ecclesiæ precib⁹, Petit enim multis orationibus in cinerum benedictione Ecclesia, vt istos salutares effectus consequãtur fideles, qui sunt his cineribus vsuri.

1. Vt iuuetur homo ad internam humilitatem cordis.
2. Vt benedictio cælestis in aspersos descẽdat, qua seriò cõpungantur, & de peccatis doleant; considerãtes, per peccatum hominis & ipsam terrã maledictã fuisse in opere nostro, & nos omnes in cinerem & terram redituros.
3. Vt hi cineres sint salubre remedium ad assequendam remissionem peccatorum, & præmium vitæ æternæ.
4. Vt detur corporis sanitas, ad pœnitentiã pro peccatis agendam.
5. Vt anima ipsa diuina tutela protegatur.
6. Vt illa à Domino impetremus, quæ ad ipsius voluntatem petimus.
7. Vt in bono, constanti animo perseueremus.

Neq. dubium cuiquã esse debet, quin pius Catholicus hæc bona accipiat, quando synceto animo, in capite Quadragesimę, cineribus sacris aspergitur, seriò secum statuens, eam

Qua-

Quadragesimam, in amaritudine animæ suæ ad peccatorum satisfactionem, traducere.

Quòd porro fronti ipsi signum crucis cineribus imprimatur, ad hoc fit, vt ne nos pudeat, ad amorē & imitationem crucifixi Dei nostri, publicè pœnitentiā agere: nos, inquā, qui puluis sumus, & in puluerē reuertemur. Sacerdotibus autē non frons, sed caput aspergitur: partim ad reuerentiam sacrificij, ne in eius celebratione aliquid cinerū in altare decidat: partim, vt ipsi, qui cæteros homines dignitate, ordine, & potestate antecellunt, sciāt se breui cineribus & terra tegendos.

CAPVT XI.

DE PALMARVM RAMIS.

ECCLESIA Catholica hanc seruat ab antiquis tēporibus consuetudinē, vt Dominica die, quæ proximè festiuitatē Paschæ præcedit, palmarū, olиuarū, similiumq. arborū ramos, solēnibus precibus benedicat, populoque Christiano gestandos, & domi ad salutares effectus conseruandos tradat. Quæ cerimonia duo, quæ circa Christi Domini personā gesta sunt, significantur. Alterū: ingressus ille ingressus in ciuitatē Hierusalem, hoc ipso festo Palmarū. Alterū: triūphus ille gloriosus, quē per passionē & mortē suam deuictis hostibus, de principe huius mundi, vniuersoq. inferno reportauit, idq. in gratiā nostri, quos non nostris meritis, sed benigna sua misericordia liberauit. Proinde rami palmarum, victoriam atq. triumphum significant: rami

rami autem oliuarum, misericordiam.

Cæterùm ne more veteris legis, careat suo fructu ista significatio, accedunt preces & benedictiones Ecclesię, quibus Deus rogatur, vt gestantes hos ramos

1. Accipiant protectionem mētis & corporis in salutis remedium, & ad gratiā diuinam obtinendam.

2. Vt, sicut rami virentibus sunt foliis: ita frondeant opera nostra virore iustitiæ, & virtutum multarum pulchritudine.

3. Vt, sicut Hebræorū populus Christo his ramis occurrit, & cū ipso in ciuitatem Hierusalem intrauit: ita nos bonis operibus instructi Domino obuiam procedamus, eiusq. vestigia sequentes, per ipsum, & cum ipso in cęlestem Hierusalem admittamur.

4. Vt, sicut Christus de hoste per passionē suam triūphauit: ita & nos sępe hoc opus misericordiæ animo voluētes, amore Christi accendamur ad pugnam, & ad victoriā de dæmone, carne & mundo referendam.

5. Vt, in quemcunq. locum importati fuerint hi rami, habitatores Dei benedictionem consequantur, & omni aduersitate fugata, dextera Dei protegantur.

Dum igitur ex mēte Ecclesiæ, deuoto animo hos ramos seruam⁹, gestam⁹, aut ad vsum pium adhibemus: precamur facto ipso Christum Dominum, vt per passionem & mortem suam, qua dæmonem superauit & fregit, & per misericordiam suam immensam, qua hoc

fine

ſine noſtris vllis meritis egit, dæmonẽ, omnemq́. aduerſitatem à nobis, & ab ædibus noſtris pellat: ne vel aëris tempeſtate, vel alio incommodo quocunque nobis noceat: quin potius Dei dextera nos protegat, & non ſolùm corpora à malis tueatur, ſed animę quoq. gratiam ſuam infundat, vt multis virtutibus ornati, & bonis operibus florentes, Chriſti veſtigia ſequamur, hoſtes noſtros omnes viſibiles & inuiſibiles ſuperemus, & ad gaudia cæleſtis Hieruſalem, ab Angelis cum triumpho introducamur.

CAPVT XII.

DE AGNO DEI.

SVmmus Pontifex, Chriſti in terris Vicarius, primo ſui põtificatus anno, & quolibet deinceps ſeptennio, conſecrare ſolet ſolẽni benedictione orbiculos quoſdã cereos, quos à figura impreſſa vocãt Agnos Dei, adhibito ſacro Chriſmate, multisq́. inſignibus cerimoniis. Multa autẽ precatur à Deo concedi illis, qui animo deuoto hos orbiculos cõſecratos penes ſe habent, aut iis vtuntur terra maríve. Cuius oratio tanto maioris eſſe momenti debet, quanto eius officium eſt in Eccleſia ſublimius, Chriſtoq́. conueniẽtius. Vnde non rarò mirabiles effectus non ſine miraculo diuino ſequuntur, maximè vbi quis eximia fide & deuotione pręditus, ſummi Sacerdotis benedictionem & Dei promiſſionẽ, quę orãti Eccleſiæ auxiliũ addixit, intuetur. Quæ autem in conſecratione petuntur, ſunt iſta: Pri-

Primò quidem in genere, vt ab omni malo liberemur, omniq. bono fruamur. Deinde vetò nominatim mala recẽsentur, à quibus nos rogat liberari: nimirũ, ab omni tẽpestate maris & terræ, à fulmine, grandine, noxiis vẽtis, pluuia, terræmotu, tonitru, peste, morbo comitiali, morte improuisa, igne, insidiis inimicorum, malorumque spirituum, denique ab omnibus aliis periculis. Additur etiã, vt parturientibus mulieribus Deus adesse dignetur, & quauis in tentatione dæmonis, Christi fidelibus animum vires q. addere, quibus intrepidè hostes repellant ac superẽt. Quia igitur experientia frequẽtissimè docet, ista sæpe à Deo concedi, non sunt temerè reiiciẽdi, sed magna deuotione gestãdi orbiculi isti, & aliis commendandi.

CAPVT XIII.

DE AGNO DEI, CARMEN Andreæ Fruſij, Societatis Iesu.

QVID sibi vult Agni, quæ circũfertur imago
Cereа, mirificis nobilitata modis?
Haud temerè: neque enim blaterare, aut credere fas est,
Catholicis quicquam fraudis ineſſe sacris.
Verùm quæ ſpecies cultus? quæ cauſſa? quis actor?
Quæ ratio talem dat vel origo locum?
Res quia cera, parum, nimis aut obſcura videtur,
Plerique hanc animo frigidiore colunt.
Diuinæ propè dant alij virtutis honorem,
Hinque ſuperſtitio fortè ſuborta nocet.

Idolum vocat hæreticus, ridetq. fidelem:
Hic tacet ignarus, frons q; plicata rubet.
Non bene tanta latent fidei munimina sanctæ,
Iam celebriq; rei iura sepulta silent.
Iustè ego cùm tales versarem pectore curas,
Catholica his dictis visa monere fides:
Non noua, sed nostris sæpe auribus acta querela est,
Nec de hoc dunt axat munere turba fremit.
Ecquis enim meritum retinet iam ritus honorem?
Quis nitet intacta relligione locus?
Christi etiam sanctam blasphema calumnia corpus
Vellicat, & nugis omnia sacra facit.
Sunt rursum innumeri voce, haud virtute, fideles,
Vixque vmbram fidei vel pietatis habent.
Nec mirum est omnem cultum frigescere, quando
Ipse Dei duro corde refixit amor.
Irrita sic fieri cælestia dona necesse est,
Seu dubios ritus inualidosque putent:
Siue superstitio externis ita rebus inhærens
Fascinet, vt spernant nobile mentis opus.
Quid peccent vtrique, tibi per singula possem
Exprimere, ac vsus constabilire pios:
Verùm argumento fiet satis omnibus vno,
Si satis excussus cereus agnus erit.
Abdita nonnullos primùm quod turbat origo,
Propterea & magnum pondus habere negant:
Ponderis indicium maioris maius idipsum est,
Sanctorum ad trutinam si reuocare velis.
Quicquid enim seruat ritus Ecclesia constans,
Principium cuius nemo referre queat,
Id magis antiquum, certum, ac laudabile censent,
Tanquam à primæua relligione satum.

Hæc

Hæc siquidem haud scripto, sed facto vsuq; vigebat,
Sæcula quod statuunt posteriora notant.
Sic consueta volunt Doctores multa vetusti,
Ex Christi ac comitum traditione vehi.
Agni huiusce refert auctorem nemo recentem:
Priscus enim priscis Patribus vsus erat.
Vnde velut de re clara nimis atque probata,
Rara per historiam mentio facta patet.
Eiusdem nec parca minus largitio facta est,
Nobilis vt merito semper honore foret.
Ante octingentos fermè Leo tertius annos,
Optimus exhibito munere testis adest.
Carolus hoc Magnus magna pietate recepit,
Thesaurum vt reputans cælitus esse datum.
Vrbanus quintus similem pòst consecrat agnum,
Quem Byzantinus ferre Monarcha cupit.
Excipitur populi occursu cum supplice pompa,
Atque triumphantis mœnia more subit.
Rarius ergo fuit donum, vt preciosius esset,
Diuinum plusquam pontificale quod est.
Abnimia id deinceps vilescere copia fecit:
Vulgare ac leue fit, quod leue vulgus habet.
Omnibus hoc sacris, ipsi hoc commune Synaxi est:
Sic fuit Hebræis nausea, manna frequens. Num. 11.
Mentibus at rectis rerum conspecta bonarum
Copia sit pluris, quo magis ampla venit.
Prima quidem ratio sacrandi antiquitus agni
Extitit, vt signum grande, potensque foret.
Quippe vt in Hebraicis omnis quondã hostia sacris,
Christi aduentantis schema salubre fuit:
Vtque redemptoris mores, mortemque notabat Exod. 12.
Agnus, præcipui creber honore typi:

Non secus, (vmbrosum signum componere claro
Si licet) hic nobis debitus agnus erat.
Si decuit signo speratum attendere munus,
Acceptum quanto plus memorare decet?
Ignaris obscura leuem ignorantia culpam,
Notitia ingratis reddit aperta grauem.
Subsidiis nec se externis negat vllus egere
Christigena, aut hominem se simul esse neget.
Plus sensu quàm mente viget natura biformis,
Nec sine corporeo spirituale videt.
Sopitusq. velut paulatim extinguitur ignis,
Impigra materiam det nisi sæpe manus:
Sic nisi sensilium virtute subinde iuuetur,
Emoritur vacua mente sepulta fides.
Præterea haud signis virtus erat vlla vetustis:
Vim tribuit magnam gratia iuncta nouis.
Egregia huic igitur, quo fortius excitet illam,
Materiæ effigies sanctio, visq. datur.
Est agni effigies, quam pura & candida ceræ
Materies, nec non orbicularis habet.
Additur huic etiam mundissima lympha rigandæ,
Chrismatis ac oleum, balsamiusq; liquor.
Sacræ idcirco rei reuerentia maior habenda est,
Nec, nisi sacrata fas tetigisse manu.
Cera refert hominem intacta de virgine cretum,
Et quo purius est candidiusq; nihil.
Sed purum ne fortè hominem tantummodo credas,
Æterni integritas numinis orbe patet.
Doctrina eius item syncera, salubris, abundans,
Apposito viuo fonte refertur aquæ.
Chrismatis est oleum, qua totum immensa perunxit
Gratia, & hinc aliis participata fuit. Balsa-

Balsama significant sanctæ bene olentia vitæ
Munia, & effusam vulneris omnis opem.
Vitæ assertricem mitis notat hostia mortem,
Immaculatus (ait quod Petrus) agnus hic est. 1. Pet. 1.
Agnus hic est prima iam mundi ab origine cæsus: Apoc. 5.
Mortis enim virtus tempus ad omne valit.
Agnus hic est, iustus quem primitus obtulit Abel, Genes. 4.
Quem longo innuerat tempore Pascha vetus.
Agnus hic est sacri celebratus nomine iugis, Exod. 12.
Huius & asperso tota cruore domus.
Agnus hic est, mundi tollens peccata redempti,
Quem digito assignas Prodrome sancte tuo. Ioan. 1.
Agnus hic est septem signacula soluere dignus, Apoc. 5.
Virgineo superum cinctus vbique choro.
Agnus hic est, cui cælituum infinita propago,
Elogium prono pectore grande canit.
Talia mille oculis mysteria subdit imago,
Ac tepefacta nouo corda calore replet.
Nec solùm hæc agni dotes & facta recenset:
Singula, quòd vobis sint imitanda, monet.
Fiat vt agnus, homo purus, mansuetus, & insons,
Seq; dicet totum sacrificetque Deo.
Nec confecta monet solummodo quid sit agendum,
Hoc etiam quodam numine plena mouet.
Quid mihi numen (ais) memoras? mihi cerea vimis;
Vimq; aspectanti spirat imago suam?
Non ita, sed virtus dono diuina subhæret,
Fidentesq; animos insinuata iuuat.
Cur potius (dicet) virtus hic illa? quid obstat,
Quo minus insinuent cætera signa parem?
Maior ab insigni fiducia munere surgit,
Quam fundat ritus propria forma sacri.

Namque Sacerdotem magnum res magna requirit,
Legitimas Christi cui dedit ordo vices.
Nec quoties, vel quando velit rem condere tantam,
Mos veteri acceptus religione sinit.
Fas dum taxat ei est, quo sedem ascenderit anno,
Annorum & quoties hebdomas inde redit:
Sabbata, quæ Paschæ vicina vocantur in Albis,
Dant proprium, vt sacret, distribuátve diem.
Annorum hic obiter quam multiplicatio caussam
Nacta sit, oblata sit ratione palam.
Tempus id est, quod Christi genas à fonte recentes,
Matris ad arcanas excipiebat opes.
Quo magis ergo suæ nossent compendia sortis,
Moribus &, quales exigit illa, forent.
Iure repræsentant agni pura agmina plures,
Res quod ibi gestæ notaque verba docent.
Baptizantur enim solenni hæc signa lauacro,
Intlytus & magna voce Minister ait:
Ad fontes isti veniunt agni ecce nouelli,
Quos lux clara replet, gratia lauique Deo.
Communis sit letitiæ ratio obuia, sanctum
Cum populo sancto multiplicauit opus.
Nunc etiam agnorum numerus dispergitur ingens,
Christigenum ditio quo pia cunque patet.
Numinis hoc pacto datur omnibus ansa rogandi,
Augeat vt fœtu semper ouile nouo.
Ioan.21. Nónne Petro Dominus quos credit, nominat agnos?
Inter & immaneis quos iubet ire lupos?
Sed formam his obiter factis subdamus apertam,
Vnde fidele sacro fidere pectus habet.
Ampla ministrorum stipat procerumque corona
Pontificem, indutum pontificale decus.

Rem

Rem gerit hic Domini, fretus bonitate monentis,
Et placito certam more ferentis opem:
Sat foret auxilij promissio certa perennis,
Dum te Christe tuis semper adesse menes, Matt. 28.
Dumq; tuo binis vel ternis nomine iunctis, Matt. 18.
Te medium affirmas vota petita dare.
Inde Sacerdoti summo fiducia summa est.
Officijs nunquam numen abesse suis.
Quodq; petit supplex, Ecclesia tota videtur
Poscere. quid sponse Christe negare potes?
Hic sed energiam propriam diuinitus addi,
Propria conditio traditioq; probat.
Longa quoq. omnigeni docet experientia fructus,
Expresse aut tacitè sic pepigisse Deum.
Maximus ergo sacra cum maiestate Sacerdos,
Pectore, voce, manu, singula pronus agit.
Expositus celebri pompa benedicitur agnus,
Magnificiq; modis unctio sancta datur.
Ille preces recitat mira pietate refertas,
Quas veteris ritus formula certa tenet.
Postulat in primis sacrati aspectus vt agni,
Agnum ad cælestem concita corda leuet:
Vtque salutifere memores vitæque necisque
Criminis & vitij noxia vincla terant:
Hostis vt insidias Stygij ac certamina vincant,
Decipulas mundi, carnis & illecebras:
Æternæ vt fugiant discrimina cuncta salutis,
Et supera nunquam destituantur ope.
Obsecrat, vt donis, quæ gratia fundit, abundent,
Omnibus omne decus spirituale ferant.
Omnis vt & virtus & consolatio iugis
Affluat, omne pium semper agatur opus.

Virtus agni.

Corporeos nobis morbos casusq. repelli,
Præsertim horrificos mortiferosque petit.
Nam licet accidere hæc sanctis aliquando sinantur,
Tela magis læsi numinis esse solent.
Talia sunt virus, pestis, morbusque caducus,
Impetus hostilis, parturientis onus.
Nec minus & terræ motus, incendia, fluctus,
Fulmina, tempestas, morsque repentè vorans.
Hæc procul arceri grauiora pericla precatur:
Prospera sed vitæ, letaq; fata dari.
Postremò æthereum saluos ascendere regnum,
Atque agni placido cominus ore frui.
Innumeris liquet exemplis, quæ nemo refellet,
Eximias digno cuique valere preces.
Dignus at est, qui dignũ agno, quẽ gestat, honorem,
Tum fidei officio, tum pietatis, habet.
Sed quia virtutum studium iam varius harum est,
Quid mirum multis irrita signa geri?
Iudaicis neque enim sunt vtiliora figuris,
Imò etiam pœnas ludificata petunt.
Gestari ipsa volunt simul extra pectus & intra,
Sic demum (vt retuli) commoda magna dabunt.
Catholicæ hic fidei verbis mihi protinus omnis
Scrupulus ex animo, mœror & omnis abit.
Pectore iam toto venerandum exosculor agnum,
Hortor & hoc vt idem quisque fidelis agat.
Non pudet effigies hominum, statuasq. prophanas
Mirari, quorum vita fauorque perit,

Amuletũ remediũ est cõtra veneficia.

Nec miseris amuleta piget suspendere collis,
Quæ vulgus demens, aut maga finxit anus.
Et pudeat pigeátve aliquem sacrosancta colentem
Stemmata, diuinis se cumulare bonis?

Reii-

Reiiciat spurco sus gemmam perfidus ore,
Exerat & sannas ad data sancta canis.
Qui variis sordent vitiis, gaudentque ferinis
Moribus, his potius symbola digna ferant:
Qualia sunt vulpes, tygres, pardi atque leones,
Congruus aut serpens omnibus ater erit.
Dæmonis hæc proprii est, quæ sponte sequuntur, imago:
Insigne hæc domini iure ferunto sui.
Iudicij vel si ratio spectanda futuri est,
Hædorum effigies hisce ferenda venit.
Nos verò ad dextram sessuros iudicis Agni, Matt. 25.
Ferre agnum similes cui iuuat esse, decet.
Illi (vt Apostolicus vates ait) eius ab ira, Apoc. 6.
Montibus orabunt se cauernque tegi.
Rex regum ac Dominus Dominantū vicerit Agnus,
Culmina qui montis stat super alta Sion.
Viuarum ipse suos ad fontes ducet aquarum,
Abstergens lachrymas & nocumenta fugans.
Ergo Agnus, superi qui templi est vnica lampas,
Sit nostræ interea fida lucerna viæ.

CHRISTIANARVM INSTITVTIONVM LIBER V.

CAPVT I.

ORATIONIS DOMINICAE fusior explicatio.

ORATIO omnis est medium quoddam, quo homo cum diuina maiestate negotia sua confert & pertractat: vnde necessum, vt bonum orandi modum teneat, quisquis cum Deo agere statuit. Sicut enim mens eius atq. sententia, qui alieno idiomate loquitur, ab eo qui audit non intelligitur; & qui minus ciuiliter sua proponit, aut parum rũ ad mores & titulos aulicos accommodate, efficit; ita non auditur à Deo, quisquis more cælestis aulæ orationis suę modum non instituit. Sic repudiata fuit oratio Antiochi: sic Pharisæus non fuit exauditus: & quibusdam fit oratio in peccatum. Cæleste idioma oblitus Adamus cum vxore, didicit linguam inferorum magisterio serpentis, excusans excusationes in peccatis. Christus secũdus Adã in aula cælesti versatus, reduxit idioma cæleste, suosq. Deum ritè precari docuit. Et quidem multæ fuerunt in veteri lege orandi formulæ, à Spiritu sancto præscriptę, in Psalterio,

2. Mach. 9. Luc. 18. Matt. 6. Psal. 108

terio, & libris Prophetarum; sed nulla conferri cũ ea oratione debet, quã Christus Dominus ipsemet tradidit & præscripsit. Primò, quia hanc Filius Dei composuit, quem Pater audiri voluit, cuius verba cognoscit, præsertim si spiritu Filij pronuncientur: neq. potest Filius nõ adiuuare & prouehere orationẽ hanc suã, quã ipsi⁹ mãdato fundimus, præceptis salutarib⁹ moniti & diuina institutione formati, maximè cùm aduocatus sit noster, & patronus apud Patrẽ, nosq. tũc exaudiẽdos dixerit, quandocunq. in suo nomine quidpiã petierimus, multoq. magis si eius verbis orantes usi fuerimus. 2, Quia hac oratione omnia quę sanctè à Deo peti possunt, & eo ordine quo petenda sunt, continentur. 3. Quia brelissima; vt citius memoriæ mandetur, faciliusq. intelligatur, frequẽtius repetatur. 4. Quia diuersis petitionibus, tanquam membris & articulis distincta, occasionem præbet iisdem crebrò pro iaculatoriis orationibus, etiam in mediis occupationibus, vtendi.

Mat. 17.

Concil. Trull. cap. 2.

Concil. Moguntin. cap. 45.

Concil. Remens. cap. 1.

1. Ioan. 2.

Ioan. 16.

Antecedũt petitiones tria verba instar præfationis, quorum 1. (*Pater*) quomodo oraturi in Deum affecti esse debeamus, significatur: 2. (*noster*) qua voluntate in proximos. 3. (*qui es in cælis*) quo pacto nos ipsos constitutos esse oporteat.

PATER.

In veteri lege nõ fuit decreto publico mãdatũ, vt Deus ab hominibus, Pater, appellaretur: tametsi id nomen nonnulli, sed rari, in

eius

eius inuocatione vsurparint; seruabatur hoc legi Euangelicæ, in qua per Christum liberati à seruitute legis, accepimus filiorũ adoptionẽ; vultq. Deus à nobis Pater appellari. 1. Vt
Rom. 8. conditionis nostræ excellentiã considerãtes, nihil ea indignum cõmittamus; impiorũ mores, vt filiis indignos, vitemus; consilia dæmonũ, Deo patri aduersantium, repudiemus; cæleſtis Patris moribus animum imbuamus
Ephes 5. (vt simus imitatores Dei, sicut filij charissimi) quia meritò sequitur patrem sua proles. 2. Vt semper beneficiorũ diuinorũ memores, gratias agamus: siquidẽ nõ natura filij sum', sed gratuita misericordiq. adoptione, qua nobis cõmunicato, & infuso in corda nostra Spiritu filij sui, primo quidẽ nos filios Dei & dici & esse voluit; deinde verò paterna cura nos
1. Ioan. 3. pascit, diligit, fouet, regit, beneficiis ornat, & Angelis suis, nobilissimis cæli principibus, cu-
Psal. 90. stodiendos ac protegendos committit, & de-
Matt. 18. nique effusa liberalitate nos hæredes suos,
Rom. 8. Christiq. cohæredes instituit & scripsit. 3. Vt præter gloriam Patris nihil vnquam quæramus: filiorum est enim studere commodis & dignitati parentum. Postremo hac voce monere nos voluit, quo in Deum Patrẽ cęlestem animo & effectu esse debeamus; fide, spe, & charitate in eum feramur; pietatem & venerationem & obedientiam ei exhibeamus; vires omnes, facultates, & quidquid habemus & sumus, in eius obsequium expẽdamus, vt qui est creator, moderator, redemptor, & nostri aman-

amantissimus Pater noster. In hac autē præfatione nomen Patris duas exigit conditiones ab eo qui oraturus est Deum; vnā, vt deposita voluntate peccādi, reconcilietur Deo, ne vt hostis oret, sed vt filius: alteram, vt magna fiducia ad Deum accedat, quia ab optimo patre nihil non impetrabit filius.

NOSTER.

Noster, posuit Christus, non meus; vt quo affectu in proximos Deus adeūdus sit, intelligamus: Fratres enim sumus, quotquot mortales viuimus; vt spiritum atq. lucis vsurā, ita communē habentes Patrem, qui creauit omnes, redemit, alit, gubernat, seu à vera religione alieni illi sint, siue Christiani. Peculiari tamen ratione sunt fratres, qui precioso Christi sanguine à peccatis abluti, eundem Christi Spiritū sanctū in corda sua, quo vegetantur, viuūt, & aguntur, de cælis acceperūt, cohæredes regni cælestis. Itaq. monemur primò hac voce, (Noster) vt ante orationem depositis odiis & inimicitiis, cum proximo in gratiam redeamus, iuxta illud: Relinque munus tuum ante altare, & vade reconciliare fratri tuo; proximis nostris, qualescunque illi tandem sint, charitatis affectum exhibeamus; & indigentibus eleēmosyna & piis officiis subueniamus; vt hac ala oratio in cælum attollatur, & euoleat. Secundò, vt humilitatis memores, nemo spretis cæteris, sese efferat, aut diuitiis, honoribus, auctoritate maiorē arbitretur se, aut amplius aliquid esse, quàm sint pauperes, igno-

Matt. 23

Matt. 5.

ignobiles, subditi, cæterq; quorum nobis abiectior & obscurior videtur cõditio. Hi enim cum Deo loquentes, nõ alio quàm Patris nomine eum compellant; & quæcunq. demum sit fortunarum sors atque ratio, talis quisque reuera est, qualis apud Deum pátrem æstimatur. Tertiò, vt hæc oratio communis esset, & in vtilitatem communem membrorum Ecclesiæ aliquid singulis cõferret. Tametsi nãq. ista oratio (sicut & cæteræ quæ ad Deũ funduntur) pro orantis voluntate, & mente possit quibusuis, etiam iis qui Sacris Christianis nõ sunt initiati, applicari; ex se tamen, vtiq. sua, ad solam eorum vtilitatẽ refertur, qui in Ecclesia ad cõmunionem Sanctorum pertinẽt, seu viui illi sint, seu vita functi.

QVI ES IN CAELIS.

Deut. 4. Hier. 23. Deus natura sua vbiq. est, nec loco concluditur, sed in cælo esse dicitur: Primò, quia illic cernitur illustrior ipsius operatio, vbi à Sanctis videtur & habetur: sicut animæ, quæ per totum corpus diffusa est, dicitur caput sedes, vel cor, quòd in illis partibus magis videant eiusdem potentiæ, & operationes. Secundò, quòd illic humanitatem suam Christus collocarit, ibiq́ue sit sedes beatorum angelorum, sanctorumq́ue omnium, qui in cælis, tanquam in aula Dei, cõmorantur. Tertiò, quòd in cælo Deus perfectè regnet, eiq́ue omnia perfectè obtemperent. Quartò, quòd de cælis moderetur hunc mundum, pluuias dimittens, solis luce, lunæq. splendore terram illu-

D. Aug. epist. 57.

illustrans, stellarum, cælestiumque corporum dimissa è cælo vi, corpora hæc nostra afficiès, sanctis angelis nostri curam committès, &c.

Non dixit, in cælo, sed, in cælis: quòd licet in beatitudine illa æterna mãsiones sint multæ, variique ordines angelorum; in omnibus tamen videatur, & possideatur Deus. Monemur igitur his verbis primò, quonam pacto nos ad orationem comparare debeamus, vt mentem à terrenis ad cælestia eleuemus, vbi Pater noster est, quẽ alloquimur; curasq. vanas, & inanes cogitationes ab animo remoueamus, secuti exemplũ Moysis, qui ad colloquium congressumque diuinum venturus, montem conscendit; & in nebulam, vt oculis nihil terrenum obuersaretur, penetrauit. Secundò, vt magna reuerentia, tũ externa corporis, & gestuum, tum interna animi Deum precemur: quia pater est non ignobilis; sed cælestis. Tertiò, vt nihil à Deo, nisi quod cæleste est, atque ad cælum nos dirigit, vnquam petamus. Quartò, quo altius in cælum ascendat oratio, corpus & mentem crapula ne grauemus, sed sobrietatis ac temperantiæ studio, ad eleẽmosynam etiam ieiunium, velut alteram alam orationi adiungamus. Ioan. 14. Exod. 24.

Post

POST PRAEFATIONEM SEQUUNTUR *septem petitiones: quarum prioribus quatuor rogamus bona nobis concedi; posterioribus tribus cupimus mala depelli.*

Prima petitio.

SANCTIFICETVR NOMEN TVVM.

NOMEN: non dicit hanc vocē, Deus, vel aliam quampiam, quæ Deū significet; sed Deum ipsum, Dei potētiam, maiestatem, bonitatem, cæteraque attributa, quæ in Deo colenda sunt, & veneratione prosequenda. Sanctificari, non est, sanctum fieri, quomodo diem festum sanctificare iubemur; quia sine nobis nostraq. opera, est sanctū nomen eius; sed sanctum agnosci, laudari, magnifieri, iuxta illud, Magnificat anima mea Luc. 1. Dominum. In omni bona, quæ ad Deum fit oratione, primum locum sibi vēdicat gratiarum actio; quā hac petitione Deo habemus, postulantes vt tum pro beneficiis in nos, vniuersamque creaturam collocatis, tū pro maiestate sanctitateque sui nominis, gloria eius innotescat omnibus, & apudomnes amplificetur. Hoc enim est Deo gratias agere, cui aliud rependere non possumus. Itaq. sanctificetur nomē tuū, idē valet, 1. gratias tibi ago Deus æterne, propter magnā gloriā tuam, pro beneficiis tuis in me collatis. 2. meipsum tibi in seruū, meaq. omnia diuinæ tuæ maiestati consecro. 3. precor, vt præter gloriam nominis tui, nihil vnquam desiderē, ad illamq. actiones

nes meas omnes semper referã: 4, rogo vt tui notitia, toto orbe diuulgata, ad omnes homines diffundatur; maiestas tua & bonitas ab omnibus vita & verbis commẽdetur; & sicut in cælo, ita & in terra, à solis ortu vsq. ad occasum laudetur nomen Dñi. Et quia pro suo quisq. ingenio, hi suauitate ad pietatẽ ducũtur, alij seueritate impelli debent; precor vt vel benignitate omnes ad Dei cultũ trahas, vel verberib⁹ intrare cõpellas. 5, largire fidelibus cunctis in fide constantiã, vt superatis hęresibus atq. erroribus vniuersis, quã cordetenent fidẽ, ore quoq. profiteantur. 6, da cunctis Christianis verum zelum animarum, vt ad multorum salutem, neq. laboribus fracti, neque molestiis fatigati incumbant; ne aduersitatibus debilitati langueſcant, & magno animo, tuoq. auxilio, salutis impedimenta remoueant. 7, precor deniq. vt laudem tibi diuina opera Domini Domino, laudentq. & superexaltent eum in sæcula. *Psal. 112.* *Dan. 3.*

FRVCTVS.

1. Nihil æquandum, nedum prẽferendum, diuino honori: 2. seriosque expendenda beneficia diuina: 3. & pro iis quotidie ex corde habendæ agendæque gratiæ.

Secunda petitio.

ADVENIAT REGNVM TVVM.

Post illam petitionem, quæ ad gratiarum actionem, amplificationemq. diuino nomi-

nis pertinet, petendum est nobis illud primo loco, ad quod creati sumus, quod super omnia nobis est commendatum, quodque omnibus rebus est præferendum. Quærite, inquit, primùm regnum Dei & iustitiam eius. Hæc est felicitas vitæ æternæ. Porro regnum Dei in scripturis quatuor significat, pro quatuor modis, quibus Deus res creatas regit & moderatur. 1. Gubernationē totius orbis, iuxta illud: Regnum tuū regnum omnium sæculorum. Rex omnipotēs Domine vniuersorum, in ditione tua cūcta sunt posita. 2. Ecclesiam Catholicam, quòd politiam à Christo institutam obseruet, Deique legibus, & à Christi Vicario eiusque ministris in terra regatur. 3. Spirituale & internum regnum, quo sanctissima Trinitas in animas nostras veniens, & mansionem apud nos faciens, per gratiam Spiritus sancti suauiter nos gubernat, facultates ac vires animæ dirigit, atque in suo obsequio nos continet. Ita regnū Dei intra nos est, Christusq. Rex præsidet, comitatus virtutibus, & Spiritus sancti charismatis, quæ animæ potentiis ceu custodes præficit, sicut Apostolus inquit: Non est regnū Dei esca & potus, sed iustitia, & pax, & gaudium in spiritu sancto. 4. Vitā æternā, in qua tum Deus ipse perfectissimè regnat, obsequētibus ad nutum sanctis omnibus; tum nos regnabimus, cum Christo facti sacerdotes & reges, summa liber ate, nobilitate, præstantia, imperātes dæmonibus, facientes vindictam in nationibus, incre-

Matt.6.

Esth.13.

Luc.17.

Rom.14.

Psal.113

ville quodpiam officium exercere.

Discimus secundò, laborem aliquē sumere ad hoc regnum consequendum, vtpote quod non datur otiosis, sed laborantibus, pugnantibus, vincentibus. 2. Tim. 2.

Tertia petitio.

FIAT VOLVNTAS TVA, SICUT *in cælo & in terra.*

Post vitam æternam, ad quam sumus conditi, atq. redempti, nihil vehementius optandum est arq. petendum, quàm media illa, quibus ad assequendam eam iuuamur. Sunt autem duplicia, spiritualia & corporalia: de spiritualibus, tanquam potioribus & præstantioribus, agitur hac petitione; cuiusmodi est, facere voluntatem Dei, eiusq. mãdata exequi. Non enim omnis qui dixerit, Domine Domine, intrabit in regnum cælorum, sed qui fecerit voluntatem Patris cęlestis, ipse intrabit in regnum cęlorum. &, Qui vult ad vitam ingredi, seruet mandata. Matt. 7. Matt. 19

Et quidem si primus noster parens inobedientiæ scelere se non alligasset, non esset in diuinorū præceptorum obseruatione magna molestia, quòd homines sponte sua ad illa obseruanda traherētur, quemadmodum cæteræ creaturæ, quę naturæ instinctu cursum suum tenent, & Dei institutа persequuntur: at post peccatum corrupta natura, in vetitum nititur homo, vt sine peculiari Dei auxilio, cuiusuis potius quàm Dei voluntatē sequatur. Captiuus enim tenetur ad voluntatem Dæmonis, 2 Tim. 2. Ephes. 2. Isa. 56.

conuersatur in desideriis & voluntate carnis & cogitationum, quæritque inuenire & perficere voluntatem suam.

Ceterùm Dei voluntas in scripturis duobus modis accipitur; vno modo propriè, pro ipsa Dei voluntate, quæ est Deus ipse, immutabilis in consiliis: quæ voluntas semper impletur, & neque impediri, neq. euitari ab aliquo potest: iuxta illud, Consilium meum stabit, & voluntas mea fiet, nec est qui possit resistere huic voluntati: quia non est sapientia, non est prudētia, non est consiliū contra Dominum. Hanc voluntatem non perimus impleri, quippe quæ nobis non petentibus conficitur impleturque; neq. rogamus vt faciat Deus voluntatem suam, qui omnia quęcunque voluit, fecit. Alio modo voluntas Dei metaphoricè dicitur, quidquid eius voluntatem declarat, ab eaq. procedit, vt præcepta, leges, institutiones, quas vocat Apostolus voluntatem Dei bonam: item consilia, quæ voluntatē beneplacentem, perfectissimumq. illud mandatum, vt sine concupiscentię sensu, toto corde, tota anima, tota mente, & omnibus viribus, continua consideratione, & charitate adhærearnus Deo: quam appellat voluntatem perfectam, in æterna demū beatitudine implendam; quo cùm ducant virtutes, sanctitas, omnisq. pietas; ad Dei vtique voluntatem perinebunt, quæcunq. sunt Deo accepta, &, vt ait Apostolus, quæcunq. sunt vera, quæcunq. pudica, quæcunq. iusta, quæcunq. sancta, quæcun-

Isa. 46. *Esth. 13.* *Prou. 21.* *Psal. 113.* *Rom. 12.* *Phil. 4.*

cunque amabilia, quæcunque bonæ famæ; si qua virtus, si qua laus disciplinę: Hęc est enim voluntas Dei, sanctificatio nostra. 1. Thes. 4.

Elucet porro Dei voluntas, Primò, ex scripturis, quæ nobis mandata Dei, generaliaque eius consilia edisserunt. Secundò, per Ecclesiam, cuius mandatis Christus obtęperari voluit. Tertiò, per superiores, seu Ecclesiasticos, quibus dictu est: Qui vos audit, me audit; seu seculares, quibus obediętia præstāda est, non solū propter iram, sed etiam propter conscięntiam: nā qui potestati resistunt, ipsi sibi damnationem acquirunt. Quartò, ex iudicio rationis, & dictamine conscięntiæ, præsertim in negotiis nostris, & quæ pro re nata, occurrūt: quia si cor nostrum non reprehēderit nos, fiduciam habemus, quia mādata eius custodimus. Petimus ergo primò, gratiam obtemperandi diuinis præceptis; & ab iis abstinendi quæ Deus prohibuit; eamq. in Dei voluntate perficienda constantiam, vt mortem qualemcunque eius voluntati posthabeamus. Secundò, vt cōtraria velimus & desiderem' iis quæ mundus, caro, & diabolus amant & suadent; vtq. superatis vitiis, prauisq. affectibus, superbiæ, auaritiæ, &c. cōtrariis virtutibus studeamus. Tertiò, vt in rebus omnibus nostris, voluntatem suam Deus nobis aperire dignetur, vt siue genus aliquod vitæ sit deligendum, siue aliud quidvis adgrediendum, ipsius cōsilio & voluntate, dirigamur. Quartò, vt si forte vel ignorantia, vel infirmitate humana, id

Matt. 18

Luc. 10.

Rom. 13.

1. Ioan. 3.

desideraremus & peteremus, quod ad diuini nominis gloriã, nostramq. salutẽ minus esset aptũ; id nobis pro sua bonitate Deus recuset, eiusq. loco tribuat aliquid magis salutare: sæpe etenim, neque quid dicamus cum beato Petro, neque quid petamus, cum matre filiorũ Zebedæi, neq. cuius spiritus simus, cum iisdẽ filiis, satis nouimus. Quintò deniq. hac petitione totos nos damus in manus Dei; vt dummodo in nobis atq. per nos sanctificetur, & celebretur nomen Domini, ipse de nobis pro bona voluntate sua, in omnibus rebus cõstituat; estq́ue perfectissima oratio, similis illi orationi Christi, qua petebat in horto, non suam, sed Patris sui voluntatem fieri.

Matt.17.
Marc 10.
Luc.9.
Matt.14

SICVT IN CAELO, ET *in terra.*

Postulamus formam huius obedientiæ, vt nempe dirigatur ad normam obedientiæ cælestis, vbi Angeli sancti, à perfecta obedientia epitheton habẽt Obedientium: Faciẽtes, inquit Dauid, verbũ eius, facientes voluntatem eius; sicut in inferno dæmones nomẽ Satanę ab aduersando & repugnãdo. Et quia propter humanã nostram infirmitatẽ fieri nequit, vt ad eũ perfectionis gradũ in obediẽtia ascẽdamus, in quo versantur Angeli: vocula (*Sicut*) non æqualitatẽ, sed similitudinẽ significat; vt sicut omnes Angeli semper, alacriter, integrẽ, sponte sua, nullo suo cõmodo, sed gloriæ Dei intuitu ad nutum obtemperant, ita in hac vita omnes Deo pareant, postulamus.

Psal.102

FRV-

FRVCTVS.

Discimus primò, vt in obseruatione mandatorum Dei, non intueamur quid homines agant, nec per illorū inobedientiam excusemus nostra peccata: non enim ad homines mortales remittimur, sed ad Angelos; & multitudo peccantium nec eripit à gehenna, nec minuit pœnam, sed auget: quia nō minus ardet, sed vehementius, qui cum multis ardet. Discimus secundò, quanti facienda sit virtus obedientiæ, à qua potissimùm nobilissimi illi spiritus cōmendantur; quā vt præstaret Christus, de cælis ad nos venit. Descēdi, inquit, de cælo, non vt faciam voluntatē meam, sed eius qui misit me Patris: quā tanto desiderio præstitit, vt diceret; Meus cibus est, vt faciā voluntatem eius, qui misit me, vt perficiā opus eius: quam denique tantoperè nobis cōmendauit, vt summam in ea dignitatem poneret: Qui fecerit, ait, voluntatem Patris, qui in cęlis est, ipse meus frater, & soror, & mater est. Discimus tertiò, in obediētia nō intueri personā hominis, sed Dei iubentis, cuius personā repræsentat homo superior, & à Deo præcipiendi potestatem legitimè consecutus.

Ioan. 6.

Ioan. 4.

Matt. 12.

Quarta petitio.

PANEM NOSTRVM QVOTIDIANVM *da nobis hodie.*

Post spiritualia bona, iubemur petere temporalia, quæ petitio quartum obtinet locum in Oratione Dominica. Primò, quia quæ prioribus postulantur, sunt præstantiora, &

bona ex se naturaq. sua; sunt enim spiritualia ac perpetua, & eiusmodi propter quæ potissimùm homo est à Deo creatus: ea quæ modò petimus, licet ab hominibus passim auidius desiderentur, & diligẽtius curẽtur, viliora tamen sunt, vtpote corporalia, caduca, & nõ per se, sed qua ex parte ad vitæ sustentationẽ necessaria sunt, expetenda. Secundò, quia non meretur impetrare temporalia, nisi qui prius pro spiritualibus bonis fuit solicitus. Igitur hic oramus nobis à Deo dari necessaria ad vitam tolerandam, & ad officium nostrum colendũ vtilia, ne vel pressi inopia, peccatis indulgeamus; vel nimia solicitudine terrenorum, animũ à cogitatione rerum diuinarum abducamus; vel nimiis diuitiis elati, insolescamus, voluptatibusque dissoluamur. Prou. 30.

Ceterùm, quia hominũ curæ, & quotidianę solicitudines, ferè non aliò, quàm ad temporalia bona cõsequenda diriguntur; ne prolixius, minusque decenti oratione, pro hisce Deum obsecraremus, voluit Christus verba ipsa præscribere, quæ & modestia sua, & quia filij Dei sunt verba, maiorem vim haberent ad impetrandum, quàm quæuis alia, tametsi copiosa, & rhetorico artificio ad persuadendum de industria comparata.

PANEM.

Nomine panis intelliguntur omnia, quæ ad hominis sustentationem requiruntur; quo modo petebat Salomon sibi tãtùm tribui victui necessaria, cõprehendẽs sub victu etiam Prou. 30.

vesti-

vestitum, domum, & reliquias vitæ cõmoditates. Voluit autẽ Dominus à nobis peti, non carnes, pisces, aut alios cibos, sed solùm panẽ: Primò, vt ex his terrenis nihil desideremus amplius, quã quod ad alendum corpus est necessarium. Secũdò, vt si præter panem & necessariã sustentationẽ aliquid detur, id omne cum magna gratiarũ actione accipiamus, & in magni ac singularis beneficij loco reponamus; neque enim digni sumus pane illo quo vescimur. Tertiò, vt imbecillitatem nostram profiteamur, qui ne panem quidẽ ipsum, nobis ad vitam necessariũ, sine Deo parare possumus. Quartò, vt Deo in rebus omnibus fidamus, qui tantam nostri curam gerit, vt non maiora solùm, sed minima quoque illa, vt panem & aquam, benignissimè liberalissimeque nobis largiri sit paratus. *Matt. 6.*

NOSTRVM.

Significatur hac voce primò, Dei charitas, qui facit, vt nostrum sit, quod suũ erat, & malis filiis nullo titulo debebatur. Secũdò, vt vitæ necessaria nobis, iusto titulo paremus; ne alienа furto, malisq. artibus inuadamus & vsurpemus; vt labore & honesto lucro vitam propagemus, omniumq. malorũ fontem, otium, fugiamus. Tertiò, vt meminerim⁹ cibos omnes æqualiter omnibus hominibus à Deo creatos; ne diuites sibi delicias deberi putent, pauperibus panẽ cibarium, & atrũ. Quartò, Nostrum, id est, qui naturæ conueniat; ne illa vsurpemus, quæ nobis officiunt; vt fungos ad cibum,

cibum, vestes ad corporis valetudinem non rectè paratas.

QVOTIDIANVM.

Non petimus panẽ Paschalem, sed panem qui in vsu est quotidiano Primò, vt non consectemur corporis delicias, & superfluas commoditates, non auaritiæ, non opibus coacernandis studeamus; sed habentes alimenta, & quibus tegamur, his contẽti simus. Secundò, vt frugalitatis nostræ memores; ne superbiamus: nisi enim quotidiano cibo vires reparemus, cito interiret vita nostra; in hoc etiam bestiis & plantis miseriores, quòd hæ vilioribus vescantur, reddantque præstantia, poma, vinum, lac, lanam, &c. nos meliora consumamus, & præter inutilia stercora nihil ex corpore demus. 1. Tim. 6.

DA.

Discimus primò, ad humilitatem, nos omnes esse mendicos Dei, seu diuites, seu pauperes, atq. ad ianuã magni Patrisfamilias eleẽmosynã petere. Quapropter sicut absurdum est, pauperem vnum aduersus alterum superbum se præbere ob fruſtum panis paulò magis sibi mendicanti datum: ita ridiculum est in conspectu Christi atq. Sanctorum, hominem mortalẽ insolenter se efferre, propter exiguam, quam præter cæteros à summo rerum omnium Domino portionẽ bonorum accepit. Secũdò, discimus nihil quidquam, nisi de manu Domini accipere, hoc est, iustè, & ad Dei voluntatem: quia eius solius est orbis terrarum

tarum & plenitudo eius; mentitusq. est dæmon, cùm diceret: Mea sunt omnia, & cui volo, do ea. Tertiò, discimus cõparationem requàm à nostris viribus & laboribus pendere; quia nisi Dominus ædificauerit domũ, in vanum laborauerunt qui ædificant eam. itaque diligenter est ad Deum confugiendum, vt labores conatusq. nostros fortunare dignetur; vt cõseruet nobis donata: ne speremus in incerto diuitiarũ, sed in Deo viuo, vt quæ sumpturi sumus, diuina sua benedictione sanctificet; deniq. vt si quid fortè occultę iniustitię, quæ prętereat nos, in bonis nostris lateat, ipse misericordia sua abstergat, ne inde aliquod in capita nostra supplicium redundet.

Luc. 4.

Psal. 126

1. Tim. 6.

NOBIS.

Significatur primò, orationẽ non pro illo dumtaxat, qui eam pronunciat; sed pro aliis quoq. diuino auxilio indigentibus fieri. Secundò, bona quę nobis petimus, sic nobis petẽda esse à Deo, vt nõ in nostrã tantùm vtilitatẽ conuertamus, sed illis proximorũ quoque necessitates subleuemus. Tertiò, bonis iis, quę largitur Deus, non ad animæ detrimentum, sed ad eius salutem vtendũ esse, neq. grauanda corpora nostra crapula aut ebrietate, sed cibo potuq. cum gratiarum actione moderatè sumpto, ad obsequium Dei recreanda.

Luca 21

HODIE.

Vult Deus, vt pro præsenti tantùm die, res ad necessarios vitæ vsus postulem⁹: Primò, vt

Deo

Exod. 16. Deo discamus fidere, qui sicut olim Israëlitico populo, quotidie de cælis manna demittebat; ita nobis quotidie paternè prouidebit. Secundò, ad nimiã solicitudinẽ futuri temporis deponendã, vt quieti, Deo sine anxietate deseruiamus. Tertiò vt vitæ nostræ incertitudinẽ ob oculos habeam⁹. hodie enim perim⁹, quia cras fortè hac petitione non erit opus, si (quod fieri potest) ex hac vita demigremus.

Luc. 12.

FRVCTVS.

Vt spiritualem animæ cibum quotidie petere & manducare admoneamur; quia nõ minus pro anima, quæ est potior pars nostra, atq. pro corpore cõuenit nos esse solicitos. Est autem hic cibus: Primò, Christus ipse à nobis viua fide susceptus, qui in animam sua gratia illapsus, eam interna quiete & pace conscientiæ continenter reficit: curanda est igitur pax conscientiæ perpetua, ne vlla ratione, per peccatum turbetur, quia secura mẽs est iuge cõuiuium. Secundò, verbum Dei lectũ, vel auditum, vel interna inspiratione deuotè susceptum; quod est nobis curandum quotidie, ne vlla dies sine oratione, meditationeq. trãseat; sed audiamus quotidie, quid in nobis loquatur Domin⁹. Nõ enim in solo pane viuit homo, sed in omni verbo quod procedit de ore

Matt. 4.

Dei. Tertiò, sanctissimũ Eucharistiæ Sacramentum, panis ille viuus è cælo delapsus, & hominum saluti admirabili Dei bonitate ac potentia cõsecratus, qui mirificè cùm corpus, tum animã reficit, fouet, alit, sustẽtat; ac pro-

Ioan. 6.

inde

inde quotidie spiritualiter, frequenter reipsa in Sacramento accipiendus esset.

Quinta petitio.

ET DIMITTE NOBIS DEBITA *nostra, sicut & nos dimittimus debitoribus nostris.*

His sequentibus petitionibus rogamus à nobis tria malorum genera dimoueri, præterita, præsentia, & futura: & quinta quidē ista petitione conamur amoliri mala præterita, hoc est, peccata nobis commissa; petimusque primò, omnia peccata nobis gratis condonari per Christi passionem; venialia quidē per hanc orationem, aliaq. media, quibus illa pro sua misericordia & benignitate clementissimus Deus remittere solet, vt est aspersio aquę benedictæ, confessio, sacerdotalis benedictio: Mortalia vero, per pœnitentiæ Sacramētum, quod nobis rogamus suis temporibus impertiri, ne sine eius beneficio ex hac vita decedamus. Secundò, Gratiam rectè confitendi coram Sacerdote de peccatis nostris, recentem peccatorum memoriā; sincerum dolorē propter offensum Saluatorē; constans emendationis propositum; integram peccatorū omnium, apud vicariū Christi, enumerationem, voluntatem & facultatem pro delictis satisfaciendi; & quæ iniustè aliis ablata fuerūt, siue res sit, seu fama, seu honor, quo par est modo restituendi. Tertiò, si quo casu non sit integrum peccata confiteri, atq. ex hac vita migrandum sit absq. pœnitentiæ Sacramento;

vt

vt veram largiatur contritionem, cuius virtute cum desiderio confitendi, peccata deleantur. Quartò, vt pœnam peccatis debitam clementer relaxet, omniaq. quæ agimus & patimur, in satisfactionem peccatorum suscipiat. Quintò, vt media suggerat & donet vitandi in posterum peccata. Singula porro verba huius petitionis, vim habent suam.

DIMITTE.

Significatur primò, Deũ solũ offendi peccatis omnibus, etiam illis, quæ in proximos cõmittuntur. Secũdò, Deum solũ dimittere: nam Sacerdotes sunt eius ministri, per quos, ceu per Vicarios, ipse verba Sacramentorum profert. Tertiò, neminẽ mortalium esse solũedo. itaq precamur, vt gratis dimittat, Christiq. passionem pro peccatis nostris accepter. Quartò, adferendas esse cõditiones eius, qui veniam petit, quæ sunt, vt doleat de offensa; vt statuat in posterum non offendere; vt speret veniam.

NOBIS.

Significatur primò, hanc orationem esse communem, qua quisque sic sibi orat peccata condonari, vt pro proximis omnibus Christianis idem petat. Verè magna felicitas hominis Christiani, pro quo singuli Christiani, in quotidianis orationibus sunt soliciti. Secundò, neminem omninò esse hominem, qui non solùm humiliter, sed etiam veraciter (ait D. Augustin.) hãc orationem dicere debeat, vtpote cui non desint peccata, saltem venialia; sine

sine quibus vita ista nõ ducitur; & fortè pœnæ aliquæ restant expiandæ.

DEBITA.

Peccata sunt debita. Primò, quia præuaricatorem pœnæ diuinis legibus cõstitutæ obligant, non aliter atq. humanarum legũ violatores pœnis suis obstricti tenentur. Secundò, quia obligant ad restituendum Deo ablatum honorem, irrogatã iniuriam, vsurpatam illiciram voluptatẽ: ista enim quolibet mortali peccato committuntur. Horum porrò delictorum magnitudo, tũ ex infinita maiestate Dei offensi æstimanda est, ex qua infinitam portiuntur ipsa malitiam & turpitudinẽ; tum ex vtilitate offendentis; tum ex grauitate mandati commissi; quo spreto Deo opt. max. transfugus ad castra aduersarij improbissimi tyranni, proculcatoque Christi sanguine, & reiecta spiritus sancti gratia, honorẽ Deo debitum, impertimus satanæ. vnde fit, vt omne peccatum mortale, sempiterna supplicia apud inferos promereatur. *Heb.10.*

NOSTRA.

Nostra sunt debita. Primò, quia pura voluntate nostra commissa. Secũdò, quia in nostris animabus hærent. Discimus igitur primò, peccatorum meminisse: secundò, ea non extenuare, sed magnificare: tertiò, non aliis, sed nobis ipsis assignare.

FRVCTVS.

Excitatur in peccatore magna fiducia obtinẽdæ veniæ; quia Deus offensus inuitat ad

veniam petendam, petentibus liberaliter veniam offert.

SICVT ET NOS DIMITTIMUS *debitoribus nostris.*

Ceteras petitiones absolutè posuit Christus: huic soli addidit cõditionem Primò, vt, quia nulla maior est gratia, quã remissio peccatorũ, qua peccator & hostis Dei, reccõciliatur creatori suo, & ex reo inferni, trãsfertur in hæreditatẽ regni cælorũ: ea gratia non tribueretur, nisi etiam ipsi aliquid præstemus. Secundò, vt facilitatem obtinẽdi huius beneficij cognoscamus, quod à nobis ipsis Deus pẽdere voluit, vt si cõdonemus aliis, dimittatur etiam nobis: cõditio quippe facillima est, & quam præstare possunt omnes, quę nõ opere, aut verbis, alióve labore indiget, sed sola voluntate perficitur. Sicut, est vocula similitudinis, includens conditionem, si non ignoscamus, nec Deum nobis ignoturum. Rogamus itaq., vt quomodo nos dimittimus, ita dimittat Deus: si semel tantùm, si solo verbo, si exigẽtes aliquam pœnam, si imperfectè: vt pari modo nobiscũ agat Deus. Hic de offensa agitur, nõ de debitis pecuniariis, aut honore, famaq. violata, quæ sibi restitui quisq. velle potest, & aliquãdo debet: sicut exposcere potest à lædente quandoq. pœnam, non ad vindictam, sed ad illius vel aliorum vtilitatem.

Si quis porro in animũ suum inducere nõ possit, aut nolit, vt proximo ignoscat, ei tamen Orationẽ Dominicam non est interdicendum, sili-

si illud (nos) nō ad se referat, sed ad Ecclesiā, cuius ipse est membrum & pars; in qua Ecclesia boni non solùm dimittunt, sed pro persequentibus etiam Deum precantur: sibi verò roget eundem animum dari, & inimicam voluntatem ad amorem & beneuolētiam flecti.

Sexta petitio.

ET NE NOS INDVCAS
in tentationem.

Post peccatum, nullū est grauius malum, quàm periculum peccandi, quod nobis à tentationibus impender, quas quidem tentationes cùm suscitent dæmones, qui nunquā vel transuersum digitum à nobis discedunt; mūdus, qui nos circūdat; & caro, domesticus hostis, quē circūferimus: facilè intelligitur, quā sit necessariū crebrò istam petitionē iterare.

Tentare, est experiri & periculum facere; quod ex varia intentione eius qui tentat, variis modis nunc rectè fit, nunc malè. 1. enim tentat quis vt norit quid in alio lateat; quo modo examinatur discipulus à præceptore, vt periculum faciat eruditionis. Deus qui omnia nouit, & quem nullum latet secretum, hac ratione neminem tentat. 2. vt is ipse cū quo agitur, se nosse discat, & virium suarum vel imbecillitatem vel robur perspiciat: sic Christus Philippum tētauit, dicens; Vnde ememus panes vt manducent hi? 3. vt aliis cuiuspiam cōditio patefiat: sic coram parentibus fit periculum de filij eruditione; & eo modo tentauit Deus Abrahamum, Iob, Tobiam, vt posteri- Ioan. 6.

tati horũ ſanctorũ virtus probaretur. 4. vt ad malum inducatur, quo pacto hoſtis ſui vires quiſpiã explorat, vt tentãdo noceat. Hic modus eſt dæmonis, miniſtrorumq. eius, impiorum hominũ; qui etiã dæmon, ab hoc officio nomen inuenit tentatoris, quia in eo omnis illius induſtria deſudat, vt tentando decipiat, noceat, perdat. Tentat porro omnes omninò homines, in quibus eſt rationis vſus, nemini parcens, nec bonis, nec malis: & quidẽ mali, quòd tentatoris voluntati ſemper obtemperent, non ſentiunt tentationis moleſtiã, tanto peiori loco, quòd in poteſtate ſint immaniſſimi tyrãni, exiſtimãtes pacem, cùm nulla ſit pax impiis. Boni verò, qui tẽtationibus repugnant, magnã ex illis moleſtiã percipiunt, ſeq. tutos minimè eſſe, ſed periculoſum bellũ cõtinenter gerere, facilè intelligunt.

Matt. 4.

Modi autem quibus homines dæmon aggreditur, tametſi ob innumeras eius artes, lõgamq. experientiam, & mentis ſubtilitatem, exponi facilè nequeant; conſtat tamen, quòd aliquando per ſe ipſe adoriatur hominem, ſicut Euam & Chriſtũ; aliquando adminiſtros adhibeat mundũ, & carnem: & illos quidem per ſe malis ſuggeſtionibus vexat potiſſimũ, qui relicto mundo, carnẽ ſuam cum vitiis & concupiſcentiis mortificarunt: cæteros verò, qui vel magnam habẽt cum mundo conſuetudinem, vel parum ſtudij ponunt in reprimenda petulãtia carnis, per hæc ipſa ſolet exagitare: & primò quidem more Ducum exerci-

ercitus, circumiens inuestigat infirmiora loca, per quę minore negotio possit irrepere; explorat nempe ad quæ vitia magis homo propendeat. Secundò verò ea parte obiicit aliquid sensibus, vt passio excitetur quam ipse pro viribus promouet interno motu: tũ magno strepitu adhibitis omnibus machinis impetum facit, vt hominem multitudine hostium terreat; hinc mundus, hoc est, quidquid mundus habet, insurgit, irrisiones sociorum, indignatio amicorũ, exempla praua maiorũ, improba doctrina Hæreticorum, prosperitas & cõmoda, aduersitates & pericula: Inde dæmon ipse vitia extenuat, virtutumq. nomine in præsenti negotio vestit, superbiam, honestatem; auaritiam, prouidentiam; gulam, diffetionem; iram, zelum; inuidiam, iustũ dolorem; luxuriam, delectabilẽ recreationem; acediam, curam sanitatis, appellitans. virtutes autem habitu vitiorum repræsentat. Hunc impetum senserunt Iob, Tobias, Antonius, & CHRISTVS ipse; cuius tamen animam nullus sensus attigit.

Cæterùm, quia hostis tũc securus pugnat, quãdo antagonistam armis, quibus se defendat, nudauit; hoc sedulò studet dæmon, vt arma abiiciamus, aut in iis vtendis impediamur: sunt autem illa: Primò, oratio, à qua conatur abducere turpibus cogitationibus, infidelitate, scrupulis, tædio, &c. Secundò, bona opera, præsertim consuetudo confitendi & communicandi; quibus obiicit im-

pedimenta, vel occupationum, vel aduentus amici, vel prætextum maioris boni, vel alterius rei, vt vel semel intermittantur: sic enim augentur ei vires, depositis à nobis tantisper armis. Tertiò, conscientia confessario, viro docto proboq. aperta; quam rem ita malè fert dæmon, vt suas suggestiones, & scelesta consilia, omnibus modis occultari studeat; ne si prudenti viro detegantur, sola narratione (quòd non raro euenit) sordescant narranti, doliq. earum & fœditas appareãt; vel sano consilio repellãtur, & in posterum caueãtur. Quartò, humilitas, quæ vt internum gratiæ fructum conseruat, ita terrori est atq. inuisa superbo dæmoni, qui quærit vt garrulitate, ad
Genes. 3. Euæ exemplum aliquid effutias & iactes, quo gratia humilitateque spolieris.

INDVCAS.

Nõ vult nos petere Deus, vt ab omni tẽtatione sim⁹ immunes, propter multas eius vtilitates, quæ sunt: Primò, imbecillitatẽ nostrã agnoscere, in humilitate conseruari, à Deoq. auxiliũ flagitare. Secũdo, naturã, vires, & artes dæmonis intelligere, ad nostrã aliorumq. institutionem. Tertiò, Peccata vitare, quibus subministrantur aduersario arma, sectariq̃ue virtutes, quibus adimũtur. Quartò, semper in
1. Pet. 5. acie stare paratos ad pugnã; quia aduersarius nunquam dormiens circumit quærens quem deuoret. Quintò, Post certamen & victoriam
2. Tim. 2. coronari & triumphari. Nemo enim coronabitur, nisi legitimè certauerit.

Vult

Vult igitur Christus nos esse solicitos, ne in tentationem inducamur, hoc est, ne à tẽtatione absorbeamur, & superemur. Dicitur autẽ Deus in tentationem inducere, non quòd ad peccatum hortetur aut quenquam impellat: sed 1. quidem, quòd hos sua gratia, prior ipse à nobis desertus, deserens, vel ad tẽpus pro nostra instructione, humilitate, maioriq. solicitudine destituens, patiatur in potestatem venire diaboli, qui paratus ad deuorandum, exspectat solius Dei ab anima discessum; sicut lupus discessum pastoris & canis, vt inuadat relictam ouiculam. Quia multis beneficiis nos ornat, quibus vitio nostro, ad interitũ nostri ipsorum, quandoque abutimur; quomodo dixit Poëta, Perdit patrum indulgẽtia natos. Petimus igitur hoc loco, 1. gratiã, ne aliquando consentiamus peccato, sed si tẽtari nos volet Deus, faciat etiam cum tẽtatione prouentum, vt possimus sustinere. 2. Ne occasionem demus, vt meritò à Deo deseramur; vel superbia, vt Eua; vel præsumptione, vt Petrus; vel alia quauis ratione. 3. Vt si vitio nostro in peccatum aliquod lapsi fuerimus, ne cor nostrum, instar Pharaonis induret; sed statim emolliat atq. conuertat, vt resipiscamus. 4. vt beneficia quibus abuteremur, à nobis auferat, & cũ Nabuchodonosore potiꝰ abiiciat, & faciẽ nostram ignominia repleat, quàm vt à nobis diuinã suã maiestatẽ offendi patiatur. 5. Vt vires & impetum dæmonis frangat, infirmitate, q. nostras sanet, ne inde arma dæ-

1. Cor. 10

Gen. 3.

Mat. 26.

Exod. 7.

Daniel 4.

moni, ad nos prosternendos subministrẽtur.
6. vt perseuerantiã largiatur in bono, omnesque peccatorum occasiones remoueat.

FRVCTVS.

Iob 7. Discimus hominis vitam militiam esse super terram; quodq. bonos milites decet in ciuitate ab hostibus cincta, id nobis imitandũ: itaq. primò cõsilia, mentemq. aduersariorum peruestigemus; quid verbis, factisq. intendãt, exploremus: quia enim angelus satanæ in
2. Cor. 11 angelum lucis non rarò se transfigurat, hoc modo intelligemus, esse impias dęmonis suggestiones, si per illas à Deo nos alieniores fieri cognoscamus: hoc est, si in homine pio quietem internam perturbent; intellectui tenebras offundant; feruorem deuotionis minuant; ad sancta exercitia orationum, confessionis, communionis, & aliorum huiusmodi, minus aptum reddant; & denique si animum ad externa solito magis abducant. Secundò, Portas istius castri nostri vigilantissimè custodiamus, hoc est, sensus & linguã; ne quid irrepat, quod animam lædat; aut efferatur per inanem sermonẽ, quod ad munitionem pertineat. Tertiò, Vt domesticum hostem, qui fœdus cum externis aduersariis dæmone & mundo iniuit, ceu notum proditorem, mortificemus; carnẽ, dico, cum vitiis & concupiscentiis. Quartò, Vt in ducem nostrum Christum continẽter intueamur; eius auxilium imploremus; magna fide in eum speremus; omnia nobis de eius viribus, bonitate,

nitate, & charitate promittamus. Quintò, Tametsi aduersarius quandoque magno impetu insultet, variisq. partibus ac modis nos adoriatur; mundi irrisionibus aut conuitiis, clamores excitet; inopiam minetur; mala exempla proponat; improbos doctores submittat; nihilque intentatum relinquat: nihil nos vel terreamur, vel moueamur; sed forti animo in pugna perstemus; & libidinosas quidē tentationes, declinando occasiones, excutiendoque impuras cogitationes, superemus: ceteras verò, contrariis virtutum officiis, superbiam, humilitatis; iracundiam, mansuetudinis; gulam, temperātiæ, in ipsis quoq. mediis peccandi occasionibus, luctantes vincamus. Ea est enim conditione satanas, vt semel fortiter prostratus, debilitetur viribus, minusq. sequentibus pugnis, quàm primo insultu possit. Sextò, vt dæmonis occultas suggestiones, viro prudenti atque experto candidè aperiamus, eiusq. consilio vtamur, tametsi vel exiguitas rei, vel fœditas pudorem fortassis iniiciat: hostium enim consilia manifestāda sunt illi, qui loco Christi ducis in hoc bello te dirigit; superiori, inquam, confessario, aut viro in hac arte perito & exercitato.

Septima petitio.

SED LIBERA NOS

à malo, Amen.

Hæc petitio locum obtinet vltimum. Primò, quia videtur complecti summā præcedentium petitionum, quibus rogauimus partim

tim quædam mala à nobis propulsari, partim bona concedi; quibus carere, malum est ingens. Secundò Quia inter mala sunt illa minima, quæ nobis plus molestiæ exhibent; nempe calamitates & miseriæ, quas etiam Christus vltimo loco collocauit in oratione sua, iturus ad passionem: Rogo, vt serues eos
Ioan. 17. à malo. Ob has duas prædictas rationes, populus in Missæ sacrificio hanc petitionē profert: tum vt approbet quæcunque à Sacerdote in præcedentibus petitionibus orationis Dominicæ postulata fuerunt: tum quia vulgus hominum vehementius quàm optimates, calamitatibus oppressum, maiori sensu, & studio, ab illis cupit expediri.

MALO.

Malum hoc loco non accipitur pro peccato, aut culpa, sed pro pœna; suntq. tria potissimùm mala quibus affligimur; quæ hoc loco deprecamur: Primò, dæmon, qui licet natura sit bonus, malus tamē, aut malū dicitur; tum quia primus autor peccati; tum quia inueteratus, nihil præter malum cogitat; cōtinenterque hominibus singulis præsens, omnē quærit & arripit ad nocendum malumq. inferendum ansam. Secundò, Cōcupiscentia, quæ ex peccato originem ducens, ad malum nos in-
Rom. 7. clinat. de qua Apostolus: Non habitat in me, hoc est, in carne mea, bonum. &, Malū adiacet mihi. hęcque ferè sola causa est, quamobrem externa illa, alioquin adiaphora, molestè impatienterq. tolerentur, & mala nobis effician-

ciatur. Tertiò, Afflictiones quælibet molestæ, siue externæ illæ sint, siue internæ: quibus omnes conflictamur, nemine prorsus excepto, etiam iusti & sancti, adeò vt res illa non solũ offenderit Ethnicos, qui ob id negarunt Dei prouidẽtiam, sed etiam fideles quosdam, vt constat de Gedeone, Dauide, & aliis prophetis: vnde illa Psalmistæ vox, Mei penè moti sunt pedes. Hinc intelligimus, quàm sit necessaria ista petitio, cùm tã vniuersalis sit homini tribulatio, vt nullũ sit eius membrũ, nullaq́ue potentia, quæ sua afflictione, molestiaq́ue careat; nullaq́ue creatura, quæ nõ miserum hominem vexet. *Iud. 6.* *Psal. 72.*

Voluit autem Deus à se peti hanc à malis omnibus liberationem. Primò, vt nobis pium suum paternumq. animum in nos declararet; qui talis est, vt cupiat nos quietã, molestiisq. vacuam ducere vitam in hoc mundo; atq. tandem ex hac temporali quiete ad requiẽ æternam migrare. Secundò, ne aliunde remedia quàm à Deo aut secundùm Deũ quæramus: non à sagis, aut dæmonibus; neq. à medicis, nisi se placato prius & inuocato: Dei enim solius est depellere mala, qui sol⁹ infligit pœnas omnes, iuxta prophetiã: Non est malũ in ciuitate, quod Dominꝰ nõ fecerit: quod agnoscens Iob, neque dæmoni, neque hostibus quidquam acceptũ tulit, sed demisso pacatoque animo dixit; Dominus dedit, Dominus abstulit. Causſa vero quamobrẽ nos afflictet optimus sapientissimusq́ue Deus, est, vt malo *Iob 1.*

alteri

alteri longè pernicioſiſſimo medeatur. Sicut enim medicinã amaram accipimus, aut mẽbrum aliquod ſecari patimur, valetudinis reſtituendæ vel conſeruandę gratia: ita poſt quã culpa noſtra irrepſit peccatum, quod eſt omnium malorum maximum terribiliſſimumq. (vtpote quod priuat hominẽ Deo ſummo bono) immiſſa ſunt mala alia, & calamitates, magna Dei prouidentia. Primò, vt homo ex paruo malo intelligeret, quantum malum ſit ſummum malũ, hoc eſt, peccatum. Secundò, vt malum hoc magnũ, paruo malo pellatur, atque in poſterum vitetur: fit enim non raro, vt qui propter peccatum affligũtur, poſtea ad ſeipſos reuerſi, ardentius viam diuinorũ mãdatorũ currant; ſicut illi, qui ambulãtes nonnihil offendunt & cæſpitant, ſolent exilire. Tertiò, vt priuati hominis afflictio, toti reipub. corpori proſit, vel exemplo patientiæ, vt in Iob & Tobia; vel meritis, vt in martyrib. Quartò, vt augeatur bonis corona gloriæ, quæ tanta eſt, vt mirũ ſit non plures immitti moleſtias in hoc mundo, aut aliquid boni hic cõcedi iis, qui ad gloriã illam parãtur: ſicut è regione, tanta imminent peccatoribus mala atque ſupplicia apud inferos, vt meritò nemo illis inuidere debeat ſummã huius vitæ gloriam, & delicias etiam maximas.

Deus porrò ſic nos exercet, vt quandoque vtatur creaturis rationis expertibus, vt peſte, fame, grandine, incendiis, ſiccitate, &c. quandoque malitia dæmonum; vel improborũ hominum

minũ peccatis; quomodo vſus eſt inuidia fratrũ in traditionẽ Ioſephi, & Phariſæorum in morte Chriſti. Nullũ tamen peccatũ cõmittit Deus, neq. ad peccatũ cooperatur; licet opʾ illud ipſe quoq. præſtet; quod homini quidem eſt peccatũ, tum quia vetitum, tũ quia malo animo, atq. ad malũ finẽ relatũ: Deus autem actionem ipſam quę in ſe res bona eſt, operatur, eamq. ad finẽ ſanctũ ac iuſtũ dirigit. Sicut igitur, ſi ad porrigendum inimico venenum, quiſpiam medici operã conduceret; quod venenũ cùm noſſet medicus, homini illi ad ſanitatẽ, ob occultum ſibiq. ſoli cognitum morbũ, mirè profuturum, gauderet ſibi datam diu optatã occaſionem hominis iuuandi; is ſuaſor peccaret, ſeq. grauiſſimo homicidij ſcelere adſtringeret; medicus autẽ, nõ modò nullum peccatum admitteret, ſed optimè de viro illo mereretur: ita Deus peccata noſtra, vel in noſtrum, vel in Eccleſiæ bonum conuertit, maq. à nobis fieri permittit, ad maius bonum; quemadmodũ ligna noſtra accendimus atque cõſumimus, vt ex eorũ cõbuſtione calor exiſtat, aut cibus paretur, aut aliud quippiã noſtris vſibus vtile ac neceſſariũ efficiatur. Notandũ verò, non nominari tribulationes, ſed malũ: quamuis enim ex ſe tribulationes omnes malæ ſint atque affligant, ex occaſione tamen ſunt interdum aliquibus bonæ.

LIBERA.

Monemur ſentiendũ eſſe onus tribulationũ, ſi eo liberari atq. exonerari velimus; dandam-

damq. operam, vt non simus insensibiles, qui neq. dæmonũ impetus, neq. concupiscentiæ molestias aduertamus. Liberat porrò Deus 1. arcendo ne adueniãt. 2. tollendo si adsint; quod tunc perfectissimè futurũ est, quãdo in cælo, summa felicitate sine vllo malo percruemur. 3. conseruando in periculis, vt Daniel inter leones. 4. dando patientiam, vt B. Paulo in stimulo carnis; & consolationem, vt martyribus.

Petimus igitur hoc loco 1. à dæmone liberari, ne nobis vel per se, vel per ministros suos molestus esse pergat. 2. concupiscentiã quæ in membris nostris latet, valdeq. pios affligit, vel penitus extingui, vel infirmari. 3. auerti à nobis atque tolli bella, pestem, famem, aliaq. tũ publica, tũ priuata incõmoda, vt sine molestia seruiamus illi. 4. vt in tribulationibus patientiã cõseruemus, consolatione fruamur, gaudeamusq. vel quòd pro admissis peccatis satisfaciamus; vel quòd pro nomine Iesu cõtumeliã patiamur; vel quòd tribulationibus summerita augeamus. 5. vt ab æterna morte, summoq. malo nos liberet Dominus. 6. petimus dissolui, & esse cum Christo, vt tandem omnibus malis expediti, sempiternis in cælo bonis, & deliciis circumfluamus.

AMEN.

Vox Hebraica, approbantis, aut affirmãtis, concludit orationẽ: 1. vt omnia antedicta, aliquo feruore Deo rursus commendemus, hoc sensu; O vtinã, Deus, ista præstes. 2. vt si forte vitio

vitio nostro, inter orandũ minus attenti fuissemus, hic nos colligamus, & petitiones noua attentione confirmemus.

In Missæ sacrificio Sacerdos respondet, Amen, tanquã vice Christi, cuius personã sustinet, petitionibus annuẽs; sed voce submissa, quia exoramus Deum etiam ignorantes.

FRVCTVS.

Primò, vt peccata miseriarũ malorumq́ue omniũ segetẽ ac materiã, omni conatu fugiamus. 2. vt afflictionibus bene vtamur, voluntatemq́. nostrã cum Dei intẽtione cõiungamus; itaq. neq. blasphemias euomamus; neq. conuitia iactemus; neq. ira aut impatientia commoueamur: neq. pusillanimitate deiiciamur; neq. vlli, præterquã nobismetipsis, mala nostra attribuamus: hoc enim nihil ad leuandam molestiã iuuat:) sed expiatis per Sacramentũ pœnitẽtiæ peccatis, vitã bene beateq́. instituamus; Deo Patri gratias quantas possumus maximas agamus, quòd nos ad instar charissimi sui Filij, pati aliquid velit; diuinæq́ue ipsius prouidentiæ totos nos, quanti quanti sumus, gubernandos committamus.

EXPLICATIO SALVTA-*tionis Angelicæ.*

HVius Salutationis non alius est author, quàm Spiritus sanctus, cuius mandato præcipuã partem Angelus Gabriel è cælo tulit: alterã Beata Elizabeth eodẽ numine plena fudit: postremã Ecclesia cõmunis omniũ nostrum

strum mater, eiusdem Spiritus sancti instin-
Rom. 8. ctu (qui orare nos docet, & pro nobis postulat gemitibus inenarrabilibus) tanquam coronidem adiecit, ad fructū ex antecedentibus laudibus colligendum. Proinde hæc salutatio & gratissima est Deiparæ, vtpote quā tunc audiuit, cùm parens summi rerū omnium Domini fieret; & magna arte à summo artifice, & ordine pulcherrimo facta. Nā post prima salutationis verba, Aue Maria; tres eximię virginis laudes sequuntur, quarū prima (Gratia plena) quomodo in se ipsa effecta sit, significatur; nēpe gratia Dei, omnibus virtutum ornamentis, diuina quadam pulchritudine insignis; Deo cælitibusque omnibus mirificè accepta. Secunda, (Dominus tecū) quomodo cū Deo se habeat, cuius sit mater, à quo nunquā deseratur, qui in ipsa reluceat. Tertia, (Benedicta tu in mulieribus) quomodo erga creaturas; quarū est Domina, Regina orbis, Patrona nostra. Adiungitur deinde laus Christo & gratiarum actio, (Benedictus fructus ventris tui) qui talē matrem delegerit, atque inter se & genus humanum mediatricem constituerit. Demū Ecclesia, vt salutatio in orationem desineret, & virgo mater tāti in se à Deo collati propter nos beneficij memor, causam nostram apud filium chariſſimū strenuè ageret, his verbis salutationē terminauit: Sāncta Maria Mater Dei, ora pro nobis peccatoribus, nunc & in hora mortis nostræ, amen: Vt & in hac vita nostra continenter nobis adsit, nostraq.

straq. studia & actiones gubernet; & animas nostras à morte in fidem suam acceptas, saluas & incolumes in cælo ponat.

AVE MARIA.

Aue, gaude, lætare, salue. Maria nomẽ proprium, quod Dominam significat, & stellam maris: Verè Domina nostra, humani generis patrona, & stella maris, peccatorũ refugium, & consolatrix afflictorũ. Gaude quòd virtutibus ornata, quòd virgo intacta, quòd eiusdẽ personæ vera mater, cuius omnipotens Deus verus est pater. Quod sanctissimæ Trinitati singulariter dilecta: quã Spiritus sanctus igne charitatis, suarũq; gratiarũ vbertate supra humanas vires ita repleuit, vt ad sustinendã vim incredibilẽ diuinæ in te liberalitatis, necessaria fuerit obũbratio altissimi: quã Pater ipse cælestis præsentia sua capacẽ reddidit Dei, & viribus auxit, quibus cõtereret caput serpentis: ex cuius purissimis sanguinibus Deus filius sibi corpus elegit, quamq; vicissim omni sapientia diuina instruxit. Cui tota Trinitas non sine excellenti munere Dei filiũ vt matri cõmendauit; sub cuius voluntatẽ filiũ ipsum verũ Deum, reuerenter subiectũ & obedientẽ esse voluit. Magna dignitas tua, Virgo beata: gaude igitur & exultet spiritus tuꝰ in Deo salutari tuo, meq; miserũ clientem tuũ istius tui gaudij participẽ facito. Hoc modo salutata Virgo pro sua benignitate resalutabit.

Luc. 1.

Gen. 3.

Luc. 1.

Gratia plena: vel, vt Græcis est, gratiosa, hoc est, tota pulchra, tota decora, tota amabilis, in

qua nihil sit non gratiosum, non delectabile, non suaue, ne tantillũ quidẽ atq. est pilus capitis, quia etiã crinis vnus colli minus decorus vulnerat cor sponsi cælestis. Itaque primò, numquã vel næuũ habuisti peccati, siue quod à primis humani generis parẽtibus propagatum; siue quod culpa aliqua tua cõmissum esset, etiã leuissimum, & venia facilè dignũ: nihil (inquã) vel opere, vel verbo, vel cogitato vnquã admisisti, quod non vsquequaq. gratissimũ esset sanctissimo Deo. Secundò, omni affluens & ornata fuisti virtutũ genere, ex ipso etiam vtero matris tuæ, in anima, & omnibus mentis tuæ integerrimę facultatibus. Tertiò, concepto Deo plenitudinẽ habuisti diuinitatis, in te habitantẽ corporaliter. Quartò, enixa Deũ non inanis à diuinitate manisti, sed pleniſſima spiritu filij tui: quia nouẽ mẽsium hospitiũ locuples hospes, plixè persoluit. Quintò, iam porrò in regno cælorũ repleta gloria, omnẽ prorsus creaturã pulchritudine vincis.

Cant. 4.

Dominus tecũ: qui omnis creaturę est Dominus, tecũ est longè alia & excellentiore atque cũ cæteris omnib⁹ ratione & modo. Primò, ab æternitate & ante omniũ sæculorum memoriã in matrem te sibi elegit. Secundò, corpus tibi puriſſimũ, atq. ad omnẽ sanctitatẽ aptissimũ (instar arcæ fœderis, quæ ex nobili ligno, quodque nec putredine, nec diuturnitate posset corrũpi, intus & foris auro vestito constabat) ex sanctissimis parentibus aptauit. Tertiò, ab incunabulis tuis in te dilectã tuam

oculos

oculos perpetuò conuersos & intẽtos habuit. Quartò, nouẽ mensibus in vtero tuo virginali cõmorari voluit. Quintò, ad annum deinde trigesimũ ætatis suæ, à te nõ recedens, quotidianis colloquiis instruxit, officiis suis ministrauit, iucundissimo suæ consuetudinis fructu est consolatus, & cõtinuo charismate donauit. Sextò, mortalis vitæ suę postremo triẽnio, quãdo perãbulabat regiones Iudęę, nõ te deseruit; qui & moriens dilecto discipulo suo te cõmendauit. *Ioan. 19.* Septimò, rediuiuus ab inferis te primã reuisit; & iam in cælos assumptus, te præter cæteros omnes Christianos abundantiori spiritus sui copia repleuit. Octauò, mo- rituræ astitit; animã sanctam dulcissimè inuitans, in amplexus suos euocauit, quã deliciis affluentem, & super dilectum suum inniten- *Cant. 8.* tem æterno Patri obtulit, & iuxta se super omnes creaturas visibiles atq. inuisibiles euectam, summa in gloria collocauit. Et quidem cæteræ virgines in cælis sequũtur agnũ quo- *Apoc. 14.* cunq. ierit; & nos semper cũ Domino erimus, *1. Thes. 4.* in eius perpetuò intuentes voluntatem: Tibi autem semper adest agnus ille tuus filius, nihil alienum faciens tua voluntate. semper ergo nunc tecũ est Dominus, tuoque sic gaudet honore, vt qui tibi matri honorem defert, ab eo sibi reputet eundem filius exhiberi: Nam quòd mater honoratur ob filium, totus honor redundat in filiũ. Eia igitur Domina nostra, hunc filium tuum, quẽ nunquã deseris, mihi quæso concilia, eius mihi fauorem impetra,

ad eũ me ducito: Nobisq. clientibus tuis post hoc exilium ostende: Hæc enim perpetua tua cũ filio indissolubilis coniunctio facit, vt vita sis nostra, quæ Christum vitã nostram gestas & præbes; vt sis nostra dulcedo, quæ fructum ita suauem ventris tui nobis offers; vt sis spes nostra, per quam peccatores conseruati ab interitu fuimus, & pœnitentes ad Christum reducti, atque in eius gratiæ reconciliationem accepti sumus.

Benedicta tu in mulieribus. Benedicta quidẽ supra omnes creaturas, qua nulla sanctior, nulla felicior, nulla sublimior. At peculiari ratione benedicta supra mulieres. Primò, quòd mater & virgo. Secundò, quòd mater tanti filij. Tertiò, quòd enixa sine dolore. Quartò, quòd assecuta summã dignitatẽ, quæ in muliebrem sexum conuenire poterat. Duo erant conferenda officia, alterũ viro, esse Regẽ orbis: alterũ fœminæ, esse Reginam orbis: illud datũ est filio (Mihi, inquit, data est omnis potestas in cælo & in terra) istud tibi concessum est matri, quę redimita corona stellarũ duodecim, pro purpura vestita Sole, Lunã habes sub pedibus tuis, vniuersam Ecclesiã hominũ atque Angelorũ, quia exaltata super choros Angelorũ ad cælestia regna, assumpta es ad æthereũ thalamum, in quo Rex Regũ stellato sedet solio. Meritò igitur, Regina misericordiæ, Regina nostra verè misericors, ad te clamamus exules filij Euę: meritò ad te suspiramus gementes & flẽtes, in hac lachrymarum valle:

Mat. 28.

Apoc. 12

le: merito supplicamus, vt per te aditus fiat nobis ad filiũ: meritò per te rogamus, vt diuina charismata in corda nostra diuinitus infundãtur. Tu mediatrix nostra ad filiũ, illi defers preces nostras, ab ipso refers misericordiam & gratiam. Quod collum inter caput & corpus, hoc tu inter Christum & Ecclesiam. Tu contriuisti caput serpentis: omnes hæreses tu sola interemisti in vniuerso mundo: Tu præbes virtutem contra hostes tuos. Nihil enim Rex cæli nisi de voluntate genitricis suę, Reginæ mundi, nobiscũ agit: & censetur facere mater, quicquid precibus obtinet vt fiat à filio. Iacob enim Patriarcha cùm de Sichimis loqueretur, quos nõ ipse, sed filij expugnauerant, ita dicebat Iosepho: Do tibi partẽ vnam extra fratres tuos, quam tuli de manu Amorrheorum, & in gladio & arcu meo. Sanè sicut Eua incredula à serpente seducta, omniũ errorum mater fuit; ita Maria, quæ veritatẽ ipsam mundo peperit, caputq. serpentis seductoris contriuit, non immeritò dicitur hæreses omnes interimere, & errores fugare. *Gen. 48.*

Et benedictus fructus vẽtris tui Iesus. Magna prærogatiua, quòd Mater sis Dei super omnia benedicti; qui de tuo sibi corpore corpus accepit; mater Iesu, hoc est, mater Saluatoris; mater misericordiæ. Ad te igitur pertinet misereri semper & parcere, ne mater filio suo dissimilis, diuerso pietatis affectu videatur. Verè benedictus fructus iste, semperque benedicendus Iesus, qui talem matrem,

non tam sui, quàm nostri causa elegit. Erat ipse super omnem creaturam, neque parem habens, neque superiorem: factus homo, virgunculam humilem, benignã, misericordem, affabilẽ, sibi præfecit in matrẽ; cuius tãto efficaciores essent pro nobis apud se effusæ ac oblatæ preces, quanto maiori illa in filium Deũ polleret authoritate, neq. reluctari posset voluntati matris, qui parentibus omnem voluit honorem haberi.

Sãcta Maria mater Dei, ora pro nobis peccatoribus, nũc & in hora mortis nostræ, Amẽ. Meritò rogare potes, quia vt filia Abrahæ, carо nostra es; vt Domina, curam nostri geris; vt orbis Regina, nihil non potes; vt Mater Dei, cuncta impetrabis; filius est quem rogas; pro tuis clientibus rogas; & ea quæ filio tuo accepta sunt, rogas: oramus enim mala omnia illa à nobis auerti, bonaque concedi, ad quæ propulsanda filius Dei in vtero tuo carne assumpta factus est homo. Per te igitur quæso omnia bona impetremus, per quam bonorũ omnium authorem accepimus.

EXPLICATIO SYMBOLI *Apostolici.*

Epist. 1. SAncti Apostoli priusquã in diuersas orbis partes discederent (ait D. Clemens Romanus) simul collecti Symbolũ composuerunt, quo earum rerũ capita breuiter & perspicuè comprehenderunt, quæ omni Christiano hominia pertè agnoscenda sunt, & ore confitenda. Tametsi namque sint plurima quæ fide cre-

creditur (quo in genere est vniuersa scriptura sacra, & traditiones maiorum, seu verbū Dei in corde scriptum Ecclesiæ) pauca tamē à populo exiguntur, quæ eiusmodi sunt, vt qui in earum rerum ignoratione versantur, Christiani vel Catholici (vt est in 6. Synodo, & Concilio Moguntino) esse non queant. *Cap. 7. Cap. 45.*

Huic fidei professioni Symboli nomē imposuerunt, à militari symbolo ratione deducta, quo cōmilitones ab hostibus dinoscūtur. Soli quippe Christiani atque Catholici hoc Symbolo rectè vtuntur; & ad syncerū germanumq. Apostolorū sensum profitentur: Infideles, siue, qui à Christianæ Religionis cultu omnino alieni sunt, vt Gentiles, atque Iudei, prorsus ignorant: Hæretici verò quosdā articulos vel penitus negant; vel interpretationibus deprauatis, in nouas alienasq. sententias detorquent. Neq. vlla vnquā extitit hæresis, quæ non hoc Symbolo damnari potuerit; vnde & a Veteres hoc Symbolum magni fecerunt, & plerique eruditè exposuerunt.

a *Irenæus lib. 1. c. 2. Epipha. hæresi 72 Ambr. epist. 81. Hiero. ad Pammachium. Leo epi. 13 Ser. 11. de Passione Domini. Maximus Taurin. Ser. de tradit. Symb. Augustin. de fide & Symb. Ruff. ad Lauret. de expositione Sym.*

Diuiditur autem in tres partes, iuxta tres Deitatis personas: & in duodecim articulos, tum ex numero duodecim Apostolorum: tum ob duodecim diuersa argumēta, quæ credenda proponuntur.

CREDO IN DEVM PATREM *omnipotentem, creatorem cæli & terræ.*

Duæ sunt huius articuli partes, altera qua in diuina natura vnitatem credimus; altera qua primam Deitatis personam.

CREDO.

Prima vox, quæ ad Deũ accedenti proponitur, est, non scire, nõ videre, nõ opinari, sed credere: quæ vox toties iis qui Baptismatis Sacramento initiantur, repetitur & commendatur. Huius autem vis verbi (Credo) duplicem nobis conditionem innuit: Primò, firmissimum assensum, certissimamque notitiam. Secundò, obscuritatem; qua nobis res illa quæ creditur non est euidens & clara: Non enim clarè videmus in vnitate substantię tres personas; in vna Christi persona duas naturas; in hostia sacra Christi verũ corpus; tametsi de horum capitũ veritate simus certiores, atq. de his quæ oculis videmus; vtpote pro quibus sanguinem profundere, & extrema quæque perpeti parati sumus. Certitudinis huius causa est, regula omnis veritatis exploratissima, Deus omnipotẽs; ideo namq. credimus, quia Deus dixit; vt verò Deum dixisse credamus, partim externis indubitatisq. signis inducimur, qualia sunt, miracula in fidem veritatis edita; constantia in fide Sãctorum martyrum; consensus in eadẽ fide totius per orbem Ecclesiæ; longa & nunquam interrupta ab ipsis Apostolis in eadem fide ad nostrum vsque æuum deducta successio; aliaque quæ enumerat beatus Augustinus. Partim ex dono fidei diuinitus infuso, sine quo cætera omnia non sufficiunt vt impellãt hominis voluntatem ad rebus, quæ vi sensuum in animum manifestè non inducuntur, firmiter assen-

Cap. 4. cõtra Epistolã fundamenti.

trem. Hæc persona, quæ sola humanã naturam assumpsit, sola quoq. accepit propriũ nomen; & id quidẽ valde cõueniens officio, nẽpe Iesus, hoc est, Saluator. Quoties enim Deꝰ ipse hominibus nomina imposuit, fuerũt illa non vacua, sed plena mysteriis, & conditionibus illorũ hominũ consentanea. Dicitur itaque Iesus, quia humani generis verus & perfectus Saluator, qui & mala omnia à pernicie gregis Christiani depellit, sicut quondam Iosue filius Iosedech Israëliticũ populũ ex captiuitate miseriisq. Babylonicis abduxit: & cælestium bonorum, æternæq. felicitatis participes facit, vt olim Iesus filius Nun in terrã promissionis Israëlitas introduxit: & in hoc mundo cælesti pane & cõsolatione fideles reficit, vt quondam Iosephus Patriarcha, prouidente charitate sua de cibo, frumento & pane Aegyptiis prospexit; vnde à Pharaone nomẽ accepit Saluatoris mundi.

CHRISTVM.

Credimus hanc secundã in diuinis personam esse verum illum Messiam & Christum, à tot sæculorum memoria à Deo nobis promissum; neque præter hunc expectandum vllo tempore alium. significat autem Christus siue Messias eum qui vnctus est. Et quia olim sacrato oleo inungebantur Sacerdotes, Reges atque Prophetæ; Credimus Iesum nostrum esse Sacerdotem summum, Regẽ Regum, & Prophetam, vnctũ non oleo nostro, nec opera hominis, sed gratia Spiritus sancti, à Patre *Leuit. 8.* *3. Reg. 19*

Psal.44. tre cæleſti. Propterea (inquit) vnxit te Deus, Deus tuus oleo lætitiæ, præ conſortibus tuis. Sacerdotij quidē Aaronici munus & actū ſemel in ara crucis exercuit, cum ſanguinis vera effuſione offerens corpus ſuū: Secundū ordinem verò Melchiſedech, qui Aaronē tempore anteceſſit, pridie ſacrificij iſtius cruenti, in nouiſſima cœna, quādo manibus ſuis ſub ſpecie panis ſacrum corpus, & ſub ſpecie vini ſacrū ſanguinē ſuū Deo Patri obtulit, & Apoſtolis ſumenda porrexit; deinceps autē ad cōſummationē vſq. ſæculi, miniſterio Epiſcoporum & Preſbyterorū, per quos hoc iuge & incruentum ſacrificium quotidie in Eccleſiis Chriſtianorum immolat, vt ſit Sacerdos in æternum, ſecundum ordinem Melchiſedech.

Pſal.109

Rex eſt, qui accepta poteſtate in cælo & in terra, vniuerſam creaturam moderatur, leges condit, officia totius orbis diſtribuit, Iudices mundi conſtituit, nō hoc tantùm æuo ſeu vitæ decurſu, ſed in iudicio quoq. alterius vitæ hoſtes ſuos debellat, ſubditos tuetur: cuius miniſtri ſunt quotquot in hoc mūdo gladium portant, & iura iudiciaque ac prouincias adminiſtrant, quacumq. tandem dignitate eminent. Illi nos Chriſtiani in Baptiſmo nomen dedimus, Sacramentoque obligauimus.

Rom.13.

Deut. 18 Actor.7. Propheta eſt de quo Moyſes olim prædixit: Prophetā ſuſcitabit vobis Deus de fratribus veſtris, tanquam me; ipſum audietis. Prophetarum erat, populū ad meliora vitæ ſtudia cohortari, futura prædicere, occulta reuelare.

Hæc

Hæc quãdo in terris mortalis degebat, abundè per seipsum præstitit: nunc in cælis apud Patrem residens, eadẽ per ministros suos, concionatores, Pastores atq. Doctores agit; per quorum ora ipse nos instruit; occulta cordis vulnera non rarò tangit; abditissima quæque mentis vitia in memoriam reuocat; & nobis ipsis ob oculos ponit; incorruptam futuri iudicij seueritatem, & pœnas sceleribus debitas interminatur, præmiũ æternæ gloriæ iis proponẽs, qui vitam integram, virtutumq. splendore illustrem præstiterint, multaque alia, quæ futura aut metuere aut sperare debeamus, pronunciat.

FRVCTVS.

Primus: à nemine veram salutem quàm à Iesu nostro vel quærere, vel expectare; & omnem spem felicitatis, tam huius quàm æternæ vitæ in eum defigere.

Secundus: Sacerdotibus, Principibus, Cõcionatoribus, cæterisq. superioribus obtẽperare; eos non vt homines intueri; neq. vt alia conditione seu qualitate, veluti nobilitate, diuitiis, eruditione, facundia spectatos, sed tantùm vt Christi Vicarios atque Ministros audire, cuiusmodi tandẽ ex se sint illi, seu pauperes, seu imperiti, seu ignobiles & obscuri: vt enim vel nunquã, vel rarò, miracula edantur ad imagines aureas, aut nobili materia preciosis, sed ad ligneas, lapideas, & humana existimatione viles: ita Christus, qui per paucos piscatores orbem conuertit ad fidem, per abie-

abiectos eundem moderatur; vt nō nobis, sed nomini suo detur gloria, prudentissimeq. gubernationis beneficium acceptum feratur.

FILIVM EIVS VNICVM.

Credimus Christum esse naturalē Filium, quem Pater ab æterno genuit, & gignit semper perfectum, ex se sine opera matris. Nos filij per adoptionem; non ex natura Dei producimur, sed Dei voluntate; qui dum in animos nostros infundit Spiritum sanctū suum & Filij sui, hoc est, gratiā diuinam, trāsmutat nos aliquo modo in aliam, cælestemque naturam; vt per internam illam diuinam qualitatem & affectionē, simus quodam modo diuinæ consortes naturæ, filiiq. Dei, adepti ius hæreditatis regni cælestis.

Propter multas hæreses quæ olim de Filio Dei exoriebātur, addita sunt à Synodo Constantinopolitana nōnulla, ad partis istius explicationem.

EX PATRE NATVM ANTE *omnia sæcula.*

Non ex muliere factum vt homines: non diuina inspiratione vt anima Adami protoplasti: sed ex Patris substantia; non post Patrem, sed quā diu fuit Deus Pater, genuit & gignit filium.

DEVM DE DEO.

Non factum Deū post natiuitatem, quomodo Reges primū eduntur in lucem, tum inaugurantur; sed natum Deum, & qui ex natura habeat quòd sit Deus.

LV-

LVMEN DE LVMINE.

In lumine est pulchritudo, & vis producēdi. Credimus itaq. primò, in Christo omnem inesse pulchritudinē & perfectionē. Secūdò, quòd eam non aliunde quàm à Patre accipiat. Tertiò, quòd non instar creaturarū partem aliquam diuinæ perfectionis participet; sed quòd ex Patris substantia omnia habeat, eandem videlicet cum Patre naturam.

DEVM VERVM DE

Deo vero.

Non est Deus ad eum modum quo homines dij appellantur: Ego dixi, dij estis: aut quo gentilium dij à diis geniti fingebātur: sed verus & propria significatione Deus, non minus atque Pater, à quo diuinitatem hanc veram accepit. *Psal. 81.*

GENITVM NON FACTVM.

Non creatum de nihilo, nō productum ex materia, nō aliquod sui ortus initiū trahentem; tanquam aliquando non fuerit; sed per modum Verbi, & Filij genitum.

CONSVBSTANTIALEM PATRI.

Non alterius, nō similis, nō distinctæ numero, sed prorsus eiusdem substantiæ; solum hoc differentē à Patre, quòd hic sit Pater dās substantiam, iste Filius accipiens substātiam.

FRVCTVS.

Primò, excitatur fides nostra: quia ille nos veritatem docuit, qui illam apud patrem vidit. Vnigenitus (inquit) qui est in sinu patris, ipse enarrauit. *Ioan. 1.*

Secundò, excitatur spes nostra, quòd is qui æqualis est Patri æterno, atque omnipotenti, frater noster esse, nobisq. vinculo necessitudinis arctissimo adstringi voluerit.

DOMINVM NOSTRVM.

Filius Dei iisdē est quidem rationibus Dominus noster, vniuersæq. naturæ, quibus Pater & Spiritus sanctus. Primò, quia de nihilo finxit & formauit omnia. (Per quē omnia facta sunt.) Secūdò, quia moderatur, nutrit, iudicat, regit tripliçem hāc familiam, Cælestium Terrestrium, & Infernorū. Tertiò, quia mercede nos ęternę vitę ad cultū veræ religionis, amoremq. virtutum conduxit. Quartò, quia de voluntate Patris in charitate Spiritus sancti nos redemit: Peculiari tamen ratione est Filius Dei Dominꝰ noster, atq. Pater aut Spiritus sanctus, nēpe quia pretiū ipse pro nobis soluit, pretiosum sacratissimumq. sanguinem suum; meditumq. parietem macerie dissoluit, inimicitias in carne sua. Et quidē Pater cum Spiritu sancto operatus est redēptionem nostram, non solo consensu, sed operatione; solus tamen Filius saguinē & animam suam ἀντὶ λύτρου, in redemptionem pro multis dedit.

Ephes. 2.

FRVCTVS.

Dicimus præstare officium bonorum seruorum. Primò, Dominum nostrum reuereri, iuxta illud: Si ego Dominus, vbi timor meus? omnia enim contemplatur vbique præsens. Secundò, actiones omnes & studia nostra in Domini commoda & gloriam referre; nen

Malach. 1.

BIBLIOTEKA SEMINARIUM DUCHOWNEGO W BIAŁYSTOKU
S-418